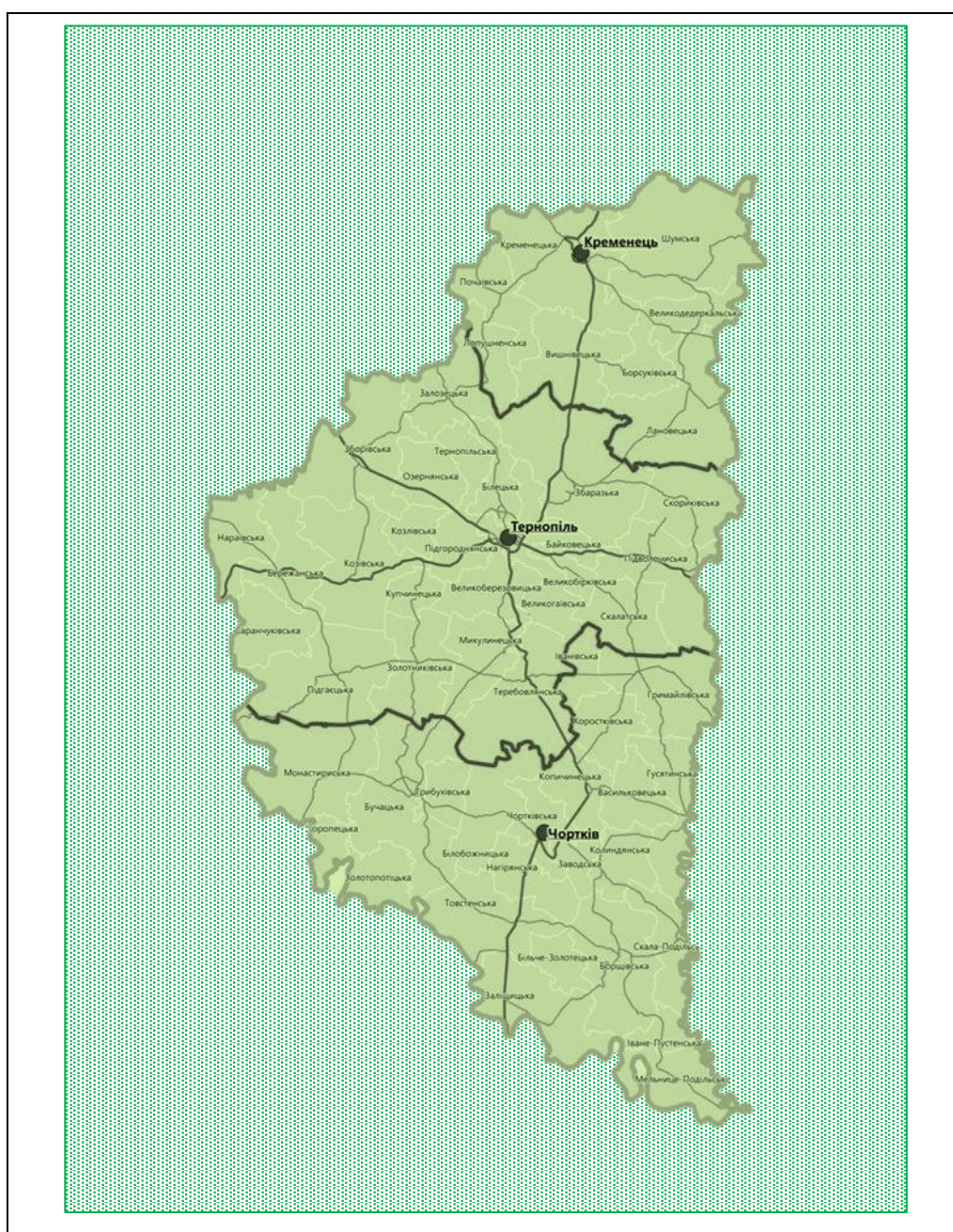

Тернопільська обласна військова адміністрація
Департамент екології та природних ресурсів

Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській області у 2025 році

Тернопіль – 2026

**Відповідальні за підготовку
Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища
в Тернопільській області у 2025 році:**

Надія Войтович	начальник відділу екологічної безпеки, оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки управління екологічної безпеки та збереження природних ресурсів	(0352) 25-95-77
Микола Глущенко	провідний спеціаліст відділу земельних відносин та управління відходами управління земельних відносин, організаційної та фінансової діяльності	(0352) 25 95 62
Світлана Груніна	головний спеціаліст відділу екологічної безпеки, оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки управління екологічної безпеки та збереження природних ресурсів	(0352) 25-95-77
Галина Карбонишин	головний спеціаліст сектору екологічного моніторингу, змін клімату та лісових ресурсів управління екологічної безпеки та збереження природних ресурсів	(0352) 25-95-62
Юлія Кріль	головний спеціаліст відділу екологічної безпеки, оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки управління екологічної безпеки та збереження природних ресурсів	(0352) 25-95-77
Ірина Ленків	головний спеціаліст відділу збереження біорізноманіття управління екологічної безпеки та збереження природних ресурсів	(0352) 25 14 04
Оксана Москалик	головний спеціаліст відділу фінансового та організаційного забезпечення управління земельних відносин, організаційної та фінансової діяльності	(0352) 25-95-66
Ігор П'ятківський	заступник директора департаменту - начальник управління земельних відносин, організаційної та фінансової діяльності	(0352) 25 14 04
Ірина Семчій	головний спеціаліст відділу екологічної безпеки, оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки управління земельних відносин, організаційної та фінансової діяльності	(0352) 25-95-77
Галина Синиця	головний спеціаліст відділу збереження біорізноманіття управління екологічної безпеки та збереження природних ресурсів	(0352) 25 14 04
Марія Фижик	головний спеціаліст відділу екологічної безпеки, оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки управління екологічної безпеки та збереження природних ресурсів	(0352) 25-95-77

Електронний варіант доповіді розміщений на сайті управління екології та природних ресурсів Тернопільської облдержадміністрації
<https://ecology.te.gov.ua/stan-dovkillya/regionalna-dopovid-pro-stan-onps-v-ternopilskij-ob/>

Вступне слово	7
1. Загальні відомості	8
1.1 Географічне розташування та кліматичні особливості Тернопільської області	8
1.2 Соціальний та економічний розвиток області	11
2. Атмосферне повітря	12
2.1 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря	12
2.1.1 Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря	12
2.1.2 Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)	13
2.2 Транскордонне забруднення атмосферного повітря	15
2.3 Якість атмосферного повітря в населених пунктах	15
2.4 Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря	16
2.5 Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття	18
2.6 Регіональна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря	20
3. Зміна клімату	23
3.1 Тенденції зміни клімату	23
3.2 Регіональна політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату	24
3.3 Регіональна політика та заходи у сфері захисту озонowego шару	27
4. Водні ресурси	28
4.1 Водні ресурси та їх використання	28
4.1.1 Загальна характеристика	28
4.1.2 Водокористування та водовідведення	30
4.2 Забруднення поверхневих вод	31
4.2.1 Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод	31
4.2.2 Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)	37
4.2.3 Транскордонне забруднення поверхневих вод	38
4.3 Стан поверхневих вод	38
4.3.1 Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод	41
4.3.2 Хімічний стан масивів поверхневих вод	43
4.3.3 Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію	45
4.3.4 Радіаційний стан поверхневих вод	49
4.4 Екологічний стан Азовського та Чорного морів	49
4.5 Регіональна політика та заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів	49
5. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі	52
5.1 Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі	52
5.1.1 Загальна характеристика	52
5.1.2 Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття	68
5.1.3 Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття	69

5.1.4 Формування національної екомережі	70
5.1.5 Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами	77
5.2 Охорона, використання та відтворення рослинного світу	77
5.2.1 Загальна характеристика рослинного світу	77
5.2.2 Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів	78
5.2.3 Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	86
5.2.4 Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України	101
5.2.5 Охорона, використання та відтворення зелених насаджень	101
5.2.6 Інвазійні чужорідні види рослин у флорі області	102
5.3 Охорона, використання та відтворення тваринного світу	107
5.3.1 Загальна характеристика тваринного світу	107
5.3.2 Стан і ведення мисливського господарств	108
5.3.3 Стан і ведення рибного господарств	111
5.3.4 Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	112
5.3.5 Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів	135
5.3.6 Інвазійні чужорідні види тварин у фауні області	136
5.4 Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні	137
5.4.1 Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду	137
5.4.2 Водно-болотні угіддя міжнародного значення	144
5.4.3 Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина	146
5.4.4 Формування Смарагдової мережі	146
5.5 Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду	152
5.6 Регіональна політика та заходи щодо збереження біорізноманіття	165
6. Земельні ресурси та ґрунти	166
6.1 Структура та стан земель	166
6.1.1 Структура та динаміка основних видів земельних угідь	166
6.1.2 Стан ґрунтів	167
6.1.3 Деградація земель	170
6.2 Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти	172
6.3 Регіональна політика та заходи у сфері охорони земель	172
6.3.1 Практичні заходи	174
6.3.2 Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво	177
7. Надра	178
7.1. Мінерально-сировинна база	178
7.1.1. Стан та використання мінерально-сировинної бази	178
7.2. Система моніторингу геологічного середовища	182
7.2.1. Підземні води: ресурси, використання, якість	182
7.2.2. Екзогенні геологічні процеси	184
7.3. Дозвільна діяльність у сфері використання надр	187
7.4 Геологічний контроль за вивченням та використанням надр	187
7.5 Регіональна політика та заходи щодо геологічного вивчення та раціонального використання надр	187
8. Відходи	188

8.1 Структура утворення та накопичення відходів	188
8.2 Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)	190
8.3 Транскордонне перевезення небезпечних відходів	194
8.4 Регіональна політика та заходи у сфері поведінки з відходами	194
9. Екологічна безпека	197
9.1 Екологічна безпека як складова національної безпеки	197
9.2 Об'єкти підвищеної небезпеки	197
9.3 Радіаційна безпека	198
9.3.1. Стан радіоактивного забруднення території Тернопільської області	198
9.3.2. Поводження з радіоактивними відходами	199
9.3.3 Стан радіаційної безпеки у зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення	
9.4 Екологічна безпека на територіях, які зазнали впливу внаслідок збройної агресії проти України	200
9.4.1 Шкода, завдана земельним ресурсам	200
9.4.2 Втрати надр	200
9.4.3 Збитки, завдані водним ресурсам	200
9.4.4 Шкода, завдана атмосферному повітрю	200
9.4.5 Втрати лісового фонду	201
9.4.6 Збитки, завдані природно-заповідному фонду	201
9.5 Регіональна політика та заходи з забезпечення екологічної безпеки	201
10. Промисловість та її вплив на навколишнє природне середовище	204
10.1 Структура та обсяги промислового виробництва	204
10.2 Вплив на навколишнє середовище	205
10.2.1 Гірничодобувна промисловість	205
10.2.2 Металургійна промисловість	207
10.2.3 Хімічна та нафтохімічна промисловість	207
10.2.4 Харчова промисловість	208
10.3 Регіональна політика та заходи з екологізації промислового виробництва	208
11. Сільське господарство та його вплив на навколишнє природне середовище	210
11.1 Тенденції розвитку сільського господарства	210
11.2 Вплив на навколишнє середовище	212
11.2.1 Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження	212
11.2.2 Використання пестицидів	214
11.2.3 Зрошення та осушення земель	216
11.2.4 Тенденції в тваринництві	218
11.3 Органічне сільське господарство	220
11.4 Регіональна політика та заходи з екологізації сільського господарства	221
12. Енергетика та її вплив на навколишнє природне середовище	223
12.1 Структура виробництва та використання енергії	223
12.2 Ефективність енергоспоживання та енергозбереження	225
12.3 Вплив енергетичної галузі на навколишнє середовище	227
12.4 Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики	228
12.5 Регіональна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на навколишнє природне середовище	230

13. Транспорт та його вплив на навколишнє середовище	232
13.1 Транспортна мережа області	232
13.1.1 Структура та обсяги транспортних перевезень	234
13.1.2 Склад парку та середній вік транспортних засобів	235
13.2 Вплив транспорту на навколишнє середовище	235
13.3 Регіональна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище	235
14. Стале споживання та виробництво	237
14.1. Тенденції та характеристика споживання	237
14.2. Запровадження елементів сталого споживання та виробництва	238
15. Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища	239
15.1 Національна та регіональна екологічна політика	239
15.2 Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища	242
15.3 Державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища	242
15.4 Виконання державних цільових екологічних програм	245
15.5 Регіональна політика та заходи у сфері моніторингу навколишнього природного середовища	245
15.6 Оцінка впливу на довкілля	247
15.7 Економічні засади природокористування	248
15.7.1 Економічні механізми природоохоронної діяльності	248
15.7.2 Стан фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища	249
15.8 Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки	249
15.9 Державне регулювання природокористування	251
15.10 Стан та перспективи наукових досліджень у сфері охорони навколишнього природного середовища	251
15.11 Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля	259
15.12 Екологічна освіта та інформування	260
15.13 Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища	272
Висновки	274

ВСТУПНЕ СЛОВО

У Регіональній доповіді про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській області подана характеристика стану навколишнього природного середовища в 2025 році. Відображено динаміку показників за 2021 - 2025 роки. Для підготовки доповіді управлінням екології та природних ресурсів Тернопільської обласної військової адміністрації використані матеріали надані:

- Державною екологічною інспекцією у Тернопільській області;
- Головним управлінням Держгеокадастру у Тернопільській області;
- Регіональним офісом водних ресурсів у Тернопільській області;
- Південно-Західним міжрегіональним управлінням лісового та мисливського господарства Держлісгента України;
- Тернопільським обласним центром з гідрометеорології;
- Головним управлінням статистики у Тернопільській області;
- Тернопільською обласною організацією УТМР;
- Управлінням Державного агентства меліорації та рибного господарства у Тернопільській області;
- Головним управлінням Держпродспоживслужби в Тернопільській області;
- Департамент культури та туризму облдержадміністрації;
- Природним заповідником „Медобори”;
- Національним природним парком „Дністровський каньйон”;
- Національним природним парком „Кременецькі гори”;
- Кременецьким ботанічним садом загальнодержавного значення;
- Департамент охорони здоров’я облдержадміністрації;
- Департаментом агропромислового розвитку облдержадміністрації;
- Департамент архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства та енергозбереження облдержадміністрації;
- Департаментом інфраструктури облдержадміністрації;
- Департаментом освіти і науки облдержадміністрації;
- Департаментом економічного розвитку облдержадміністрації;
- Департамент з питань оборонної роботи, цивільного захисту населення та взаємодії з правоохоронними органами облдержадміністрації;
- Управлінням ДСНС України у Тернопільській області;
- вищими навчальними закладами області.
- постійними лісокористувачами області

Висловлюємо подяку керівникам і працівникам згаданих департаментів, управлінь, установ, підприємств та організацій за надані для підготовки доповіді матеріали.

Матеріали до друку підготовлено спеціалістами управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної військової адміністрації.

При використанні даних цього видання посилання на джерело інформації обов’язкове

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

1.1 Географічне розташування та кліматичні особливості території Тернопільської області

Тернопільська область належить до невеликих областей України, її площа- 13,8 тис. км², що становить 2,3% від території держави.

Область розташована в західній частині України між 24°44' і 26°44' сх. д. та 48°30' і 50°16' пн. ш. Її крайні пункти – с. Дуляби (західний), с. Окопи (східний), с. Переморівка (північний), с. Білівці (південний). Тернопільщина межує з Рівненською, Львівською, Івано-Франківською, Чернівецькою, Хмельницькою областями України. Межі області на значному протязі природні: на сході – р. Збруч, на півдні та південному заході – р. Дністер, на північному заході – Кременецьке горбогір'я.

За своїм виглядом на карті область нагадує трикутник. Вона видовжена з півночі на південь на 195 км, а із заходу на схід у середній частині – на 129 км. Значна її протяжність із півночі на південь позначається на розподілі сонячної радіації по території області, зумовлює відмінності в температурному режимі в північній і південній її частинах.

Область лежить у внутрішній частині Європи, у районах панування західних вітрів, і це впливає на формування на її території помірно континентального клімату, рослинного і тваринного світу лісостепу. А положення її в західній частині Подільської височини, недалеко від гірської системи Карпат (з південного заходу) і Поліської низовини (із півночі) визначає особливості формування природних комплексів на її території.

Географічне положення Тернопільської області в господарському відношенні є доволі вигідним. Її розміщення в західній частині правобережного лісостепу, у зоні з родючими ґрунтами і достатнім зволоженням, сприяє розвитку сільськогосподарського виробництва, а положення поблизу індустриального Прикарпаття і Львівсько-Волинського вугільного басейну – розвитку різноманітних галузей промислового виробництва.

Розташування області в регіоні з високою щільністю населення зумовлює переважання трудомістких галузей господарства.

Тернопільська область розташована поблизу кордону нашої держави з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією. Разом із тим, у сучасних умовах переходу економіки України до ринкових відносин область, маючи відносно високий ступінь забезпеченості трудовими ресурсами, може стати регіоном для вкладання інвестицій (капіталу) іноземних фірм. Цьому сприяє розташування області на важливих транспортних магістралях, які з'єднують Київ зі Львовом, Чопом.

Таке положення дозволяє підтримувати тісні економічні зв'язки області зі східними регіонами України, безпосередньо із сусідніми областями та країнами Європи.

Розташування території області на важливих транспортних шляхах та центральне положення її обласного центру – Тернополя (49°33' пн. ш.;

25°34' сх. д.) – сприяють розвитку вантажо- та пасажироперевезень між різними частинами області.

В адміністративно-територіальному відношенні Тернопільська область поділяється на 3 адміністративних райони і 55 територіальних громад, які відрізняються за своїм географічним положенням, площею, кількістю населення, особливостями соціально-економічного розвитку

Обласний центр займає територію 3,8 тис. га. В області нараховується 35 міських поселень, із яких Бережани, Кременець, Тернопіль і Чортків є містами обласного підпорядкування.

Територія Тернопільської області має помірно-континентальний клімат із теплим літом, м'якою зимою і достатньою кількістю опадів. Він сформувався під впливом різноманітних чинників. Головним із них є географічна широта, з якою пов'язана висота сонця над горизонтом і величина сонячної радіації, що надходить на поверхню області. Висота сонця над горизонтом на території Тернопільської області в червні в полудень досягає 63-65°, у грудні – 17-19°, а в дні рівнодення – 40-42°. Тривалість дня коливається від 8 до 16,5 год.

Неоднакові показники висоти сонця над горизонтом та зміни хмарності упродовж року впливають на зміну денної сонячної радіації від 130 кал/см² у грудні до 532 кал/см² у червні, досягаючи за рік 40 ккал/см².

Середньорічна температура повітря коливається від 6,9°C у центральній частині області до 7,4°C на півночі і півдні. Найтепліший місяць - липень, найхолодніший – січень. Улітку середні температури найвищі в південній частині області (18,8°C), а найнижчі – у центральній і західній частинах (18,0°C – 18,5°C). У січні температури повітря в центральній частині дещо нижчі (-5,4°C) від температур в інших частинах області (-4,5 – -5°C). Такі відмінності у величинах температур пояснюються особливостями рельєфу. Найнижчі показники температур повітря в центральній частині області значною мірою визначаються тим, що це найбільш підвищена, безліса частина височини.

Вторгнення на територію області континентальних мас повітря призводить до значних коливань температури в усі пори року. Улітку температура може підніматися до +37°C, а взимку – опускатися до -34°C. Відмінності в розподілі тепла на території області мають важливе значення для особливостей розвитку сільськогосподарських культур. Особливо важливі показники суми температур за період із середньодобовими температурами, вищими від 10°C, коли складаються сприятливі умови для розвитку сільськогосподарських культур. Вони найвищі на півдні області (2600°), дещо нижчі на півночі (2565°) і найнижчі в центральній частині (2470°).

На території області випадає достатня кількість опадів (550-700 мм на рік). Найбільше їх на заході і на північному заході, найменше – на південному сході. Найбільша кількість опадів випадає влітку, найменша – узимку. У літній період часто бувають зливи, нерідко – грози, а іноді – град. У другій половині зими нерідко бувають завірюхи, ожеледиця. Упродовж року на території області переважають північно-західні та північно-східні вітри, улітку переважають

північно-східні. Швидкість вітру коливається в середньому від 4,5 до 6,0 м/сек. Сильні вітри (понад 11 м/сек) дмуть рідко, найчастіше узимку і навесні.

На території області чітко виділяються пори року. Кожна з них має свої особливості. **Зима** настає тоді, коли середньодобова температура опускається нижче від позначки 0°C. На Тернопільщині вона коротка і м'яка, з частими відлигами. Зима найдовша в центральних і східних районах (до 112 днів), найкоротша на заході та в низовинних ділянках на півночі (до 104 днів). Кількість днів зі сніговим покривом досягає 80-90. Відлиги і різкі коливання температур взимку і на початку весни нерідко завдають шкоду озимим культурам.

Весна в області починається з другої декади березня після переходу середньодобової температури через 0°C, і триває до останньої декади травня, після переходу середньодобової температури через 15°C. Погода навесні дуже мінлива: нерідко тепло раптово змінюється різким похолоданням і навпаки. Повторні похолодання у квітні і травні, викликані вторгненням на територію області північних вітрів, призводять до заморозків. Весна закінчується тоді, коли цвітуть конвалія та акація.

Літо в області починається в кінці травня і триває до другої декади вересня. Найдовше воно в південно-східній частині області, а найкоротше – у центральній. У першій половині літа часто бувають короткочасні зливи, велика кількість опадів. Іноді випадає град, який супроводжується сильними вітрами, що завдає неабиякої шкоди сільськогосподарським культурам.

Осінь триває з вересня до кінця листопада. Перша її половина відзначається погожими сонячними днями. Перші заморозки починаються в середині жовтня. Уже наприкінці осені подекуди випадає сніг і на дорогах буває ожеледиця.

За відмінностями у кліматичних показниках на території області можна виділити три агрокліматичні райони: північний, центральний і південний.

Достатнє зволоження, сприятливий температурний режим створюють на всій території області умови для вирощування сільськогосподарських культур, зокрема озимої та ярої пшениці, ячменю, жита, вівса, цукрових буряків, картоплі, овочевих і кормових культур. У Південному агрокліматичному районі сприятливі умови для вирощування теплолюбних культур (помідорів, винограду, персиків, абрикосів тощо).

На території області бувають кліматичні явища, які негативно впливають на розвиток сільськогосподарських культур. До них належать заморозки, зливи, град тощо. Заморозки є особливо небезпечними пізньої весни та ранньої осені, бо призводять до вимерзання посівів. Найчастіше вони бувають у північній та центральній частинах області, куди проникає холодне арктичне повітря. Вимерзання посівів озимих культур спостерігається в окремі зими, коли сніговий покрив відсутній, а температура повітря доволі низька.

Кліматичні умови області сприятливі для відпочинку населення, найкращі вони на берегах Дністра і його приток. Місто Заліщики, що лежить у одній з

меандр Дністра, вважається кліматичним курортом області. До рекреаційно привабливих відносяться також Кременецькі гори.

1.2 Соціальний та економічний розвиток Тернопільської області

Промисловість. Впродовж 2025 року місцевими підприємствами реалізовано продукції на суму 53,7 млрд гривень, що на 15,1% більше 2024 року.

Зростання реалізації продукції у відповідності до 2024 року спостерігаємо у виробництві хімічних речовин і хімічної продукції на 94,2%; виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції на 29,2%; металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування на 23,1%; машинобудуванні на 19,9%; текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів на 15,5%; виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів на 8,5%; добувній промисловості і розробленні кар'єрів на 3,5%.

Одночасно, підприємствами області протягом 2025 року забезпечено збільшення виробництва продукції на 7,6%, зокрема ріст обсягу виробництва відбувся у: машинобудуванні на 34,2%; металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування на 27,5%; виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції на 12,7%; виробництві хімічних речовин і хімічної продукції на 12,6%; текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри на інших матеріалів на 8,2%; добувній промисловості і розробленні кар'єрів на 3%.

Сільське господарство. За 2025 рік обсяг виробництва валової продукції сільського господарства становив 49430,1 млн гривень.

У січні-грудні 2025 року сільгосппідприємствами вироблено 62,7 тис. тонн м'яса, що більше за показник 2024 року на 3,1 тис. тонн або на 5,2%, молока – 211,5 тис. тонн, що більше минулого року на 22,1 тис. тонн або на 11,7%, яєць – 426,2 млн шт. це на 9,2 млн шт. або на 2,2% більше минулого року.

Станом на 1 січня 2026 року у всіх категоріях господарств поголів'я великої рогатої худоби становило 94,7 тис. голів, в тому числі корів – 55,0 тис. голів; овець та кіз – 14,5 тис. голів. Поголів'я свиней – 352 тис. голів, птиці – 5745,5 тис. голів, що більше минулого року на 234,6 тис. голів (+4,3%).

Будівництво. Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію у 2025 році, становить 242,778 тис. кв.м., що на 5,7% більше у порівнянні з 2024 роком.

Зовнішня торгівля. У 2025 році обсяги зовнішньої торгівлі товарами збільшились на 11% у порівнянні з 2024 роком. Зокрема, експорт склав 788,6 млн дол. США, а імпорт 1140 млн дол. США.

Індекс споживчих цін по області у грудні 2025 року становив 100,4% відносно попереднього місяця, з початку року – 106,9%.

Ринок праці. Станом на 1 січня 2026 року на обліку в центрах зайнятості перебували 1958 осіб. За сприянням служби зайнятості 2025 році працевлаштовано 13842 особи, що на 23,3% більше, ніж у 2024 році.

Демографічна ситуація. На 1 січня 2022 року чисельність наявного населення в області, за оцінкою, становила 1021,7 тис. осіб. Упродовж 2021 року

чисельність населення зменшилася на 8849 осіб. Зменшення чисельності населення області відбулося за рахунок природного скорочення – 9566 осіб.

2. АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

2.1 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

2.1.1 Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

За даними Головного управління статистики у Тернопільській області у 2025 році загальна кількість викидів забруднюючих речовин та парникових газів в атмосферне повітря від стаціонарних джерел по Тернопільській області становила 11,5 тис. тонн. В порівнянні з 2024 роком обсяги викидів збільшились. Збільшення загальних обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у Тернопільській області у 2025 році може бути пов’язане зі зростанням обсягів перекачування природного газу підприємствами газорозподільчої сфери та збільшенням кількості виробництв, переміщених на територію області внаслідок збройної агресії та бойових дій. Обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел по Тернопільській області у розрахунку на одну особу у 2025 році Головним управлінням статистики у Тернопільській області не надано.

Аналіз розподілу викидів по території області свідчить, що найбільший вклад у валовий викид забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2025 році внесли підприємства Чортківського району.

До найбільших забруднювачів атмосферного повітря в області належать підприємства:

- ТОВ „Радехівський цукор”;
- ТОВ „Гадз-Агро”;
- ДП „Кременецьке управління з постачання та реалізації газу”;
- ПАП „Агропродсервіс”;
- ПрАТ „Тернопільський молокозавод”.

Динаміка викидів в атмосферне повітря приведена в таблиці 2.1.1.1.

Динаміка викидів в атмосферне повітря

Таблиця 2.1.1.1

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис. т.			Щільність викидів у розрахунку на 1 кв.км, кг	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП, тис. т/ 1 млрд. грн
	Всього	у тому числі				
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами			
2015	46,4	8,5	37,9	3352	43,4	1,7
2016	45,2	9,0	36,2	3270	42,5	1,5
2017	45,3	10,6	34,7	3277	42,9	1,1
2018	42,9	10,2	32,7	3104	40,9	0,9
2019	42,0	9,4	32,6	3037	40,2	0,7
2020	37,0	9,5	27,5	2673	40,2	0,6
2021	38,0	8,3	29,7	2749	38,4	0,5
2022	60,6	8,5	52,1	4382	*	*
2023	53,3	7,9	45,4	3858	*	*

2024	54,8	10,3	44,5	3965	*	*
2025	56,0	11,5	44,5	4051	*	*

*інформація відсутня

**Обсяги викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в
атмосферне повітря по районах та містах області у 2025 році**

Таблиця 2.1.2.3

	Обсяги викидів, тонн		Збільшення/зменшення викидів у 2025 р. проти 2024, тонн	Обсяги викидів у 2025 до 2024, %	Викинуто в середньому одним підприємством, тонн
	у 2024	у 2025			
Кременецький	1383,4	1797,4	414,1	129,9	54,5
Тернопільський	3022,0	2966,3	-55,7	98,2	18,5
Чортківський	5907,8	6730,4	822,6	113,9	108,6
м. Тернопіль	560,8	503,0	-57,8	89,7	8,5
м. Чортків	16,7	11,1	-5,6	66,5	2,8
м. Бережани	17,4	21,1	3,7	121,2	4,2
м. Кременець	755,4	988,8	233,4	130,9	197,8
Тернопільська область	10313,2	11494,1	1180,9	111,5	45,1

2.1.2 Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності).

Перелік основних забруднювачів атмосферного повітря та обсяги викидів забруднюючих речовин за видами економічної діяльності наведені у таблицях 2.1.3.1 та 2.1.3.2.

Основні забруднювачі атмосферного повітря

Таблиця 2.1.3.1

№ п/п	Підприємство - забруднювач	Відомча приналежність	Валовий викид, тонн		Зменшення/- збільшення/+	Причина зменшення/ збільшення
			2024 р.	2025 р.		
1.	ТОВ „Радехівський цукор”		4207,6	4344,3	136,6	Збільшення обсягів переробки цукросировини
2.	ТОВ „Гадз-Агро”		578,5	1346,9	768,3	Збільшення обсягів переробки сировини
3.	ДП „Кременецьке управління з постачання та реалізації газу”		692,3	925,3	232,9	Збільшення обсягів транспортування газу
4.	ПАП „Агропродсервіс”		825,5	825,3	0	Викиди не змінилися
5.	ПрАТ „Тернопільський молокозавод”		225,9	212,9	-13,0	Незначне зменшення обсягів переробки молока

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря
за видами економічної діяльності у 2025 році

Таблиця 2.1.3.2

	Всього, тонн	У % до 2024 р.	Збільшення/ зменшення (-) проти 2024 р.	Розподіл, %	Викинуто в середньому одним підприємством, тонн
Всі види економічної діяльності	11494,1	111,5	1180,9	100,0	45,1
Сільське господарство , лісове господарство та рибне господарство	3726,8	136,1	987,7	32,4	56,5
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	524,8	84,3	-98,0	4,6	52,5
Переробна промисловість	5405,0	104,6	237,5	47,0	91,6
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1053,1	125,6	214,6	9,2	210,6
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1,8	80,1	-0,5	0,0	1,8
Будівництво	4,6	81,7	-1,0	0,0	1,5
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів	101,4	199,6	50,6	0,9	10,1
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	518,0	72,1	-200,0	4,5	19,2
Тимчасове розміщування й організація харчування	2,4	91,1	-0,2	0,0	2,4
Інформація та телекомунікації	-	-	-	-	-
Операції з нерухомим майном	2,5	139,7	0,7	0,0	0,6
Професійна, наукова та технічна діяльність	16,0	56,1	-12,5	0,1	16,0
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	17,1	104,5	0,8	0,2	1,2
Освіта	75,7	115,6	10,2	0,7	2,8
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	43,7	82,8	-9,1	0,4	1,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,9	102,0	0,0	0,0	0,9
Надання інших видів послуг	0,3	150	0,1	0,0	0,3

2. 2 Транскордонне забруднення атмосферного повітря

Проблема транскордонного забруднення повітря вирішується шляхом укладення багатосторонніх угод (Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані, та протоколів до неї), які передбачають попередження, скорочення, забезпечення готовності і ліквідації наслідків транскордонного забруднення повітря, а також його зменшення і контроль.

Однією з найважливіших умов успішної боротьби з транскордонним забрудненням повітря є наявність достовірної і повної інформації про стан навколишнього середовища і рух потоків забруднювачів. У 2025 році управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації не отримувало інформації про рух забруднених потоків повітряних мас.

2.3 Якість атмосферного повітря

Основним джерелом забруднення атмосферного повітря в області є викиди вихлопних газів автотранспорту, що зумовлено збільшенням кількості його одиниць. Відмічається активізація транспортного руху в центральних частинах міст та на вулицях населених пунктів. В зимовий період забруднювачами атмосферного повітря є викиди котелень опалювальної системи, приватних будинків, індивідуальних опалювальних систем комунальних квартир. Хімлабораторія Тернопільського обласного центру з гідрометеорології проводить постійний лабораторний контроль за станом атмосферного повітря на транспортних розв'язках з інтенсивним рухом та в зонах відпочинку м. Тернополя, а саме на двох стаціонарних постах - ПСЗ №1 (перехрестя вулиць Бродівської і Збаразької) і ПСЗ № 2 (перехрестя вулиць Живова і Микулинецької). Аналізуючи результати 2025 року, можна сказати, що протягом року спостерігалось найбільше забруднення оксидом вуглецю (16 випадків перевищення максимальноразових ГДК за рік). Під час здійснення річного дослідження щодо забруднення атмосферного повітря у місті Тернополі та аналізу щомісячних інформацій, наданих обласним гідрометеоцентром у місті спостерігались перевищення фонових концентрацій пилу у серпні концентрація становила 1,2 ГДК), оксиду вуглецю (у січні 1,2, липні 1,2, вересні 1,1, жовтні 1,1, листопаді 1,2 ГДК), діоксиду азоту (у січні 1,2, лютому 1,1, березні 1,1, квітні 1,1, травні 1,1, червні 1,2 липні 1,1, серпні 1,3, вересні 1,3, жовтні 1,1, листопаді 1,3, грудні 1,3 ГДК). По всіх інших забруднюючих речовинах фонові концентрації знаходились а межах допустимих норм.

У 2025 році за даними Державної установи „Тернопільського обласного центру контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України” на території Тернопільської області області в міських та сільських населених пунктах було досліджено 6773 проб атмосферного повітря, з них з перевищенням гранично допустимих концентрацій (далі - ГДК) 190 (2,8%).

В міських населених пунктах проведено 4509 проб, з них перевищує ГДК 109 (2,4%).

В сільських населених пунктах проведено 2264 проб, з них перевищує ГДК 81 (3,6 %).

В міських та сільських населених пунктах в 2025 році проведено досліджень атмосферного повітря на вміст:

пилю 1278 проб, з них перевищує ГДК 40 (3,1%);
азоту діоксид — 1599, з них перевищує ГДК — 21 (1,3%);
оксид вуглецю — 1187, з них перевищує ГДК — 78 (6,6%);
формальдегіду — 474, перевищень ГДК не виявлено;
аміаку — 891, перевищень ГДК не виявлено;
ангідриду сірчистого — 1743, перевищень ГДК не виявлено;
вуглеводи ароматичні — 114, перевищень ГДК не виявлено;
фенолу і його похідних — 315, перевищень ГДК не виявлено;
сірководню 390, перевищень ГДК не виявлено;
хлору — 126, з них перевищує ГДК — 47 (37,3%).

У кожному випадку виявлення перевищень ГДК, фахівцями ДУ „Тернопільський ОЦКПХ МОЗ” були надані відповідні рекомендації щодо покращення якості атмосферного повітря в населених пунктах області.

2.4 Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

Радіаційна небезпека відповідно до Паспорту ризику виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру в області відсутня, об’єктів ядерно-паливного циклу на території області немає. Стан радіаційної ситуації на території області щоденно оцінювався за результатами спостережень пунктами мережі спостереження і лабораторного контролю (МСЛК) обласного центру з гідрометеорології, розташованими у містах Бережани, Кременець, Тернопіль, Чортків. У 2025 році спостереження за радіаційним станом виконувались регулярно та якісно. На всіх пунктах МСЛК рівні гамма-фону не перевищували природного. Радіаційна ситуація протягом року піддавалась природним змінам звичайного річного циклу: гамма-фон - з незначним підвищенням у весняно-літній період і зниженням - в осінньо-зимовий. Дані про рівні гамма-фону наведено нижче: Рівні радіаційного гамма-фону (мкР/год) за 2025 рік та за результатами багаторічних спостережень на території Тернопільської області, їх співвідношення в %.

Таблиця 2.4.1

Пункти РМГО	ПЕДгамма-випромінювання (мкР/год)		2025 рік в % до багаторічних даних
	за 2025 рік	за багаторічними даними	
М-П Бережани	11,9	11,3	105,3
АМСЦ Тернопіль	13,9	13,7	101,5
Г-І Чортків	13,0	12,3	105,7
М-П Кременець	11,6	10,5	110,5
Середні	12,6	12,0	105,0

*за даними Тернопільського обласного центру з гідрометеорології

№ п/п	Назва населеного пункту	Середнє значення потужності дози гамма-випромінювання (природний радіаційний фон) за 2025 рік мкР/год (мкЗв/год)
1	м. Борщів	11,0 (0,11)
2	м. Заліщики	12,0 (0,12)
3	м. Бучач	11,0 (0,11)
4	селище Козова	11,0 (0,11)
5	м. Кременець	10,0 (0,10)
6	м. Тереховля	11,0 (0,11)
7	м. Чортків	12,0 (0,12)
8	м. Монастирська	11,0 (0,11)
9	м. Тернопіль	12,0 (0,12)

*за даними Державної установи „Тернопільський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України”

Максимальні значення ПЕД гамма випромінювання протягом 2025 року

Таблиця 2.4.2

Пункт РМГО	Максимальні значення ПЕД гамма-випромінювання мкР/год	Кількість випадків
М-П Бережани	15 мкР/год	2 рази
АМСЦ Тернопіль	17 мкР/год	6 разів
Г-І Чортків	15 мкР/год	7 разів
М-П Кременець	17 мкР/год	1 раз

*за даними Тернопільського обласного центру з гідрометеорології

Результати радіаційного контролю атмосферного повітря (сумарна бета активність) у 2025 році, одержані з Центральної геофізичної обсерваторії ім. Бориса Срезневського

Таблиця 2.4.3

Місяць	Кількість випадань (Бк/м ²)	
	Добові коливання Бк/м ²	Середні за місяць Бк/м ²
Січень	2,1 - 5,1	3,45
Лютий	2,3 - 4,5	3,37
Березень	2,0 - 5,6	3,53
Квітень	2,0 - 5,1	3,40
Травень	2,5 - 6,1	3,66
Червень	2,7 - 5,5	3,70
Липень	2,2 - 4,7	3,48
Серпень	2,3 - 5,7	3,68
Вересень	2,5 - 5,7	3,69
Жовтень	2,1 - 5,2	3,44
Листопад	2,0 - 4,7	3,36
Грудень	2,6 - 5,0	3,58
Найбільший за період спостережень 1992-2025рр. (липень 1993р.)	0,1 - 15,5	4,13

*за даними Тернопільського обласного центру з гідрометеорології

За даними Державної установи „Тернопільського обласного центру контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України” радіаційний моніторинг атмосферного повітря шляхом дослідження питомої активності атмосферних опадів та осідаючого пилу на території Тернопільської області з серпня 2012 року не проводиться, у зв'язку з відсутністю приладу-універсально мало фонові установки (УМФ), пробовідбірника.

В той же час, у відповідності до листа Міністра охорони здоров'я України від 24.02.2022р. №26-04/5359/2-22 та наказу по установі від 24.02.2022р. № 42 „Про утворення та функціонування груп”, фахівцями лабораторії фізичних факторів та міськрайонних центрів та відділів міськрайонних центрів ОЦКПХ у режимі роботи 24/7, щоденно у визначених точках спостереження (на території Тернопільського ОЦКПХ, міськрайонних центрів та відділів міськрайонних центрів) тричі на день — на 9⁰⁰, 13⁰⁰ і 17⁰⁰ здійснюється вимірювання потужності дози гамма-випромінювання в повітрі з реєстрацією в спеціальному журналі.

В 2025 році проведено 10297 моніторингових дозиметричних замірів потужності дози гамма - випромінювання (природного радіаційного фону) на території області. За проведеними замірами потужність дози гамма-випромінювання (показники природного радіаційного фону) на вказаних територіях знаходилися в межах величин природних фонових значень, які характерні для даних територій і не перевищують багаторічних показників природного радіаційного фону.

За результатами моніторингу інформація щодо показника природного радіаційного фону щоденно висвітлюється на сайті ДУ „Тернопільський ОЦКПХ МОЗ”, на сторінці Фейсбук, направляються на адресу Тернопільської обласної військової адміністрації та тричі на день подається в Центр громадського здоров'я МОЗ України.

2.5 Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

Обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел по Тернопільській області у розрахунку на одну особу у 2025 році Головним управлінням статистики у Тернопільській області не надано.

Аналіз розподілу викидів по території області свідчить, що найбільший внесок у валовий викид забруднюючих речовин в атмосферне повітря дають підприємства Чортківського району.

За даними наукових досліджень негативні фактори, що мають вплив на здоров'я людини, за значимістю розподіляються так:

- соціальні – 37%;
- забруднення атмосферного повітря – 21%;
- медичні та біологічні – 19%;
- забруднення питної води – 13%;
- інші причини – 10%.

Це зумовлено, в першу чергу, тим, що людина споживає за добу повітря набагато більше в об'ємному відношенні, ніж води та їжі. Водночас істотні

захисні бар'єри існують тільки для тих шкідливих речовин, що потрапляють до організму через шлунково-кишковий тракт, легені ж таким надійним захистом не забезпечені.

Наявні в атмосферному повітрі шкідливі речовини впливають на людський організм при контакті з поверхнею шкіри або слизовою оболонкою. Поряд з органами дихання забруднювачі вражають органи зору та нюху, а впливаючи на слизову оболонку гортані, можуть викликати спазми голосових зв'язок.

У деяких випадках вплив одних з забруднюючих речовин у комбінації з іншими призводять до більш серйозних розладів здоров'я, ніж вплив кожного з них окремо. Велику роль відіграє тривалість впливу.

Статистичний аналіз дозволив досить надійно установити залежність між рівнем забруднення повітря і таких захворювань, як захворювання верхніх дихальних шляхів, серцева недостатність, бронхіти, астма, пневмонія, емфізема легень, різні алергійні захворювання, а також хвороби ока.

Ознаки і наслідки дій забруднювачів повітря на організм людини проявляються здебільшого в погіршенні загального стану здоров'я: з'являються головний біль, нудота, відчуття слабкості, знижується або втрачається працездатність.

Вплив деяких шкідливих речовин на здоров'я людини.

Дуже несприятливо діє на організм людини оксид вуглецю. Він міститься в атмосферному повітрі в кількостях, здатних підвищити вміст карбоксигемоглобіну, що погіршує стан тканинного дихання, негативно впливає на функцію нервової і серцево-судинної систем. Наявність оксиду вуглецю в організмі стає причиною скарг на головний біль, запаморочення, порушення сну, зниження пам'яті й уваги, задишку, біль у ділянці серця. Токсичність оксиду вуглецю зростає при наявності в повітрі азоту.

Оксиди азоту (NO , N_2O_3 , NO_5 , N_2O_4). В атмосферу викидається в основному діоксид азоту (NO_2) - безбарвний отруйний газ, що не має запаху, дратівливо діє на органи дихання. Особливо небезпечні оксиди азоту в містах, де вони взаємодіють з відпрацьованими газами автомобілів. Перша ознака отруєння оксидами азоту - легкий кашель. При підвищенні концентрації оксидів азоту, виникає сильний кашель, блювота, іноді головний біль. При контакті з вологою поверхнею слизової оболонки оксиди азоту утворюють кислоти HNO_3 і HNO_2 , які призводять до набряку легень.

SO_2 - безбарвний газ з гострим запахом, уже в малих концентраціях (20-30 мг/м³) створює неприємний смак у роті, подразнює слизові оболонки очей і дихальних шляхів. Забруднення атмосферного повітря діоксидом сірки частіше призводить до виникнення таких захворювань, як хронічний і астматичний бронхіт, бронхіальна астма.

Вуглеводні (пари бензину, метану тощо). За характером впливу на організм людини розрізняють 2 групи: подразнювальні й канцерогенні.

Подразнювальні вуглеводні наркотично впливають на центральну нервову систему (запаморочення і тому подібне), діють на слизові оболонки. Так, при вдиханні протягом 8 годин пари бензину в концентрації 600 мг/м³ виникають головні болі, кашель, неприємні відчуття в горлі.

Сполуки свинцю. В організм через органи дихання надходить приблизно 50% сполук свинцю. Під дією свинцю порушується синтез гемоглобіну, виникає захворювання дихальних шляхів, сечостатевої системи, нервової системи. Особливо небезпечні сполуки свинцю для дітей дошкільного віку.

Вплив атмосферного забруднення поширюється також на рослинний та тваринний світ. Викиди автотранспорту та підприємств зумовлюють ураження всіх видів рослинності: декоративні та фруктові дерева, чагарники та ліси, сільськогосподарські культури та, навіть, трав'яний покрив. Токсичні речовини порушують структуру листя і погіршують обмін речовин. Забарвлення листя змінюється, воно деформується і відмирає, а потім патологічний процес поширюється на весь рослинний організм. Найнебезпечнішими для флори є сполуки сірки та фтору. Великої шкоди зеленим насадженням завдають оксид вуглецю, хлор, а також вуглеводні. Особливо небезпечними для рослин є відпрацьовані гази автомобілів.

Атмосферні забруднення шкідливо впливають і на тварин. Учені виявляють у кістках та печінці корів свинець, а використання запиленого сіна стає причиною появи кашлю і задишки у коней. Забруднення атмосферного повітря призводить до ураження очей і верхніх дихальних шляхів свійських тварин і птахів. Непоправної шкоди флорі і фауні завдає безконтрольне застосування пестицидів.

2.6 Регіональна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря

Чисте та безпечне атмосферне повітря є суспільною цінністю та останнім безкоштовним природним ресурсом, що для більшості населення не має альтернативи споживання. У галузі охорони атмосферного повітря впровадження системи моніторингу та управління якістю атмосферного повітря в містах та промислових агломераціях України має широке міжнародне нормативно-правове підґрунтя. Україною ратифіковано Рамкову конвенцію Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату (29.10.1996). Кінцева мета цієї Конвенції та всіх пов'язаних з нею правових документів – стабілізація концентрацій парникових газів в атмосфері на такому рівні, який не допускав би небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему.

Будучи стороною Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, Україна також ратифікувала Кіотський протокол та Паризьку угоду.

Україною ратифіковано Орхуську Конвенцію та її Протокол про реєстри викидів і перенесення забруднювачів, метою якого є розширення доступу громадськості до інформації через створення послідовних, інтегрованих, загальнонаціональних реєстрів викидів і перенесення забруднювачів згідно з положеннями цього Протоколу, які могли б сприяти участі громадськості в процесі ухвалення рішень із питань, що стосуються довкілля, а також сприяти запобіганню та скороченню забруднення довкілля.

Також Україною ратифіковано та імплементовано в національне законодавство низку міжнародних законодавчих актів щодо охорони

атмосферного повітря: ратифіковано Конвенцію про транскордонне забруднення атмосферного повітря на великі відстані (05.06.1980); імплементовано у національне законодавство Директиву 2008/50/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 року про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи.

Законодавство України у галузі охорони атмосферного повітря передбачає цілу систему заходів: дозвільного, попереджувального (превентивного), контрольного, стимулюючого характеру (заохочення й відповідальність), поновлювального (відтворювального), заборонного характеру.

До заходів дозвільного характеру належить отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами. Крім цього, дозволи на експлуатацію (спеціальне використання атмосферного повітря) видаються у разі устаткування з визначеними рівнями впливу фізичних та біологічних факторів на стан атмосферного повітря; діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери та атмосферних явищ у господарських цілях тощо. Кожна юридична особа, яка здійснює викиди забруднюючих речовин, повинна отримати дозвіл на такі викиди.

До заходів попереджувального (превентивного) характеру належить планування; стандартизація; нормування; проектування будівництва та реконструкції підприємств та інших об'єктів, які впливають або можуть впливати на стан атмосферного повітря; встановлення санітарно-захисних зон; державний облік; моніторинг тощо. Ця група заходів містить найбільшу кількість правил, вимог та інших дій із забезпечення безпеки та сприятливого стану атмосферного повітря та довкілля у цілому.

Законодавством передбачено здійснення заходів щодо попередження і зменшення забруднення атмосферного повітря викидами транспортних та інших пересувних засобів і установок та впливу їх фізичних факторів. До них належать: розробка та виконання комплексу заходів щодо зниження викидів, знешкодження шкідливих речовин і зменшення фізичного впливу під час проектування, виробництва, експлуатації та ремонту транспортних та інших пересувних засобів і установок; переведення транспортних та інших пересувних засобів і установок на менш токсичні види палива; раціональне планування та забудова населених пунктів з дотриманням нормативно визначеної відстані до транспортних шляхів; виведення з густонаселених житлових кварталів за межі міста транспортних підприємств, вантажного транзитного автомобільного транспорту; обмеження в'їзду автомобільного транспорту та інших транспортних засобів та установок у сельбищні, курортні, лікувально-оздоровчі, рекреаційні та природно-заповідні зони, місця масового відпочинку та туризму; поліпшення стану утримання транспортних шляхів і вуличного покриття; впровадження в містах автоматизованих систем регулювання дорожнього руху; удосконалення технологій транспортування і зберігання палива, забезпечення постійного контролю за якістю палива на нафтопереробних підприємствах та автозаправних станціях; впровадження та вдосконалення діяльності контрольно-регулювальних і діагностичних пунктів та комплексних систем перевірки нормативів екологічної безпеки транспортних та інших пересувних засобів і

установок. Проектування, виробництво та експлуатація транспортних та інших пересувних засобів і установок, вміст забруднюючих речовин у відпрацьованих газах яких перевищує нормативи або рівні впливу фізичних факторів, забороняються.

Істотну роль у проведенні попереджувальних охоронних заходів відіграє моніторинг, який проводиться з метою отримання, збирання, оброблення, збереження та аналізу інформації про викиди забруднюючих речовин та рівень забруднення атмосферного повітря, оцінки та прогнозування його змін і ступеня небезпечності та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень у галузі охорони атмосферного повітря.

На території Тернопільської області для впровадження системи державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 10.05.2022 № 278/01.02-01 затверджено Програму державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря на 2021-2025 роки Тернопільської зони (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 № 827 „Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря”). Програма погоджена Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України та передбачає впровадження нової системи державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря, отримання, збирання, оброблення та аналізу інформації про викиди забруднюючих речовин та рівень забруднення атмосферного повітря, оцінку та прогнозування змін та небезпек.

Крім цього, відбуватиметься інформування населення про якість повітря, вплив його забруднення на здоров'я людей, а також здійснюватиметься моніторинг повітря завдяки спеціально встановленому обладнанню на чотирьох стаціонарних постах спостереження автоматизованої системи, які планується встановити в містах Бережани, Кременець, Тернопіль та Чортків.

До заходів стимулюючого характеру належать організаційно-економічні заходи, які передбачають: а) збір за забруднення навколишнього природного середовища; б) відшкодування збитків, заподіяних внаслідок порушення законодавства про охорону атмосферного повітря; в) надання підприємствам, установам, організаціям та громадянам — суб'єктам підприємницької діяльності податкових, кредитних та інших пільг у разі впровадження ними маловідходних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, застосування заходів щодо регулювання діяльності, що впливає на клімат, здійснення інших природоохоронних заходів з метою скорочення викидів забруднюючих речовин та зменшення рівнів впливу фізичних і біологічних факторів на атмосферне повітря; г) участь держави у фінансуванні екологічних заходів і будівництві об'єктів екологічного призначення.

До заборонних заходів належать обмеження, тимчасова заборона (зупинення) або припинення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря і впливу фізичних та біологічних факторів на його стан. Господарська чи інші види діяльності, пов'язані з порушенням умов і вимог до викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря і рівнів впливу фізичних та біологічних факторів на його стан, передбачених дозволами, може бути

обмежена, тимчасово заборонена (зупинена) або припинена відповідно до законодавства.

3. ЗМІНА КЛІМАТУ

3.1 Тенденції зміни клімату

Проблема зміни клімату є однією з найбільш важливих проблем сучасності. Це зумовлено тим, що зміни кліматичних умов суттєво впливають не лише на економіку, екологію країн, а й на їх соціальне та політичне життя. Потепління кліматичної системи не викликає сумнівів. Такі темпи глобального потепління спричинять серйозні кліматичні зміни і різні екосистеми опиняться під загрозою зникнення. Найбільш помітним наслідком зміни клімату буде не поступове потепління, а «надзвичайні ситуації» такі як сильні засухи, повені, шторми, урагани, надзвичайно спекотні дні, які відбуватимуться частіше. За останнє сторіччя сучасне потепління клімату характеризується підвищенням глобальної температури повітря на $0,6^{\circ}\text{C}$, що веде до суттєвих змін температури повітря і на регіональному рівні. Протягом останніх 10 років реєструється зростання температури атмосферного повітря у м. Тернопіль у межах $0,8-2,30^{\circ}\text{C}$, що відповідає загальним тенденціям як в Україні, так і в Європі. Найбільший внесок у зміну річної температури в регіоні мали літній та зимовий сезони. Їх середня температура зросла, відповідно, на $1,3^{\circ}\text{C}$ та $1,2^{\circ}\text{C}$. При цьому найбільш суттєво підвищилась температура повітря у січні ($2,1^{\circ}\text{C}$) та липні ($1,6^{\circ}\text{C}$). Весною середня температура виросла на $0,9^{\circ}\text{C}$. Цей ріст значною мірою зумовлений підвищенням температури у березні ($1,7^{\circ}\text{C}$). Температура повітря восени змінилась несуттєво ($0,1^{\circ}\text{C}$). Ріст середньої за рік та місяць приземної температури повітря у Тернопільській області зумовлений збільшенням максимальної та мінімальної температури повітря впродовж усього року. Ці зміни практично не викликають сумнівів. Значне зростання максимальної і, особливо, мінімальної температури повітря у холодний період року зумовило зменшення кількості морозних днів. Підвищення температури повітря на Тернопільщині зумовило також збільшення майже на два тижні тривалості 29 теплового періоду та зростання його комфортності для людини. Ріст максимальної температури, зумовив збільшення кількості спекотних днів, коли максимальна температура повітря перевищувала 20 та 25°C . При цьому найбільш інтенсивний ріст, як і в інших регіонах, характерний для температури вище 25°C . Збільшення числа спекотних днів на Тернопільщині супроводжувалось ростом відносної вологості, що ймовірно привело до збільшення кількості днів з задихою, яка несприятливо впливає на самопочуття та здоров'я людини. Зміна кількості опадів, що випадають в області за рік та сезон дуже мало ймовірна. При цьому відмічається деяке їх підвищення восени, особливо у вересні (майже на 30%) та зменшення зимою, особливо у грудні та січні. Підвищення температури повітря, особливо мінімальної, у холодний період зумовило на значній території України зміну структури опадів. Проте на Тернопільщині збільшення повторюваності числа днів з дощем взимку і зменшення числа днів зі снігом є несуттєвим.

3.2 Регіональна політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату

Зміна клімату стала однією з найнагальніших світових проблем. Лише за останні кілька років в Україні та в усьому світі зросла кількість аномальних погодних явищ, що спричинило людські та значні економічні втрати. Враховуючи це, якщо не змінити підхід до вирішення цієї проблеми - це справді небезпечно. Бездіяльність сьогодні може мати катастрофічні наслідки завтра.

Паризька угода - угода в межах Рамкової конвенції ООН про зміну клімату щодо регулювання заходів зі зменшення викидів діоксиду вуглецю з 2020 р., яку прийняли у 2015 році. Цим самим країни-підписанти погодилися втримувати рівень глобального потепління на рівні, нижчому за 2° C від середини ХХ ст. - саме тоді у світі почався час активного промислового розвитку. Також вони зобов'язались докласти усіх зусиль для обмеження підняття температури до 1,50 C до кінця століття. Досить амбітна мета, враховуючи, що нині цей показник уже майже сягнув 10 C, а темпи потепління щороку зростають. Однак її необхідно досягнути, якщо ми хочемо зберегти світ придатним для життя. Україна оновила свій національно визначений внесок згідно Паризької угоди, поставивши за ціль скоротити викиди парникових газів на 65% до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року. Попереднє зобов'язання України полягало у скороченні викидів лише на 40% від рівня 1990 року.

Національно визначені внески - це національні плани, розроблені кожною стороною, що підписала Паризьку угоду, для вирішення проблем зміни клімату. Кожні п'ять років країнам необхідно переглядати та підвищувати рівень показників, відображених у національних планах дій щодо клімату, щоб гарантувати, що середня глобальна температура не підніметься вище 2° C, з метою обмежити підвищення температури до 1,5° C вище доіндустріального рівня.

В Україні основними заходами зі скорочення викидів протягом наступних десяти років будуть:

- модернізація та оновлення енергетичної інфраструктури та промислових підприємств;
- розвиток відновлюваних джерел енергії;
- запровадження заходів з енергоефективності у всіх галузях економіки;
- сприяння термомодернізації будівель;
- прискорення темпів розвитку органічного сільського господарства та використання ефективних сільськогосподарських практик;
- сприяння використанню електромобілів та модернізація транспортного парку;
- запровадження більш ефективного поводження з відходами;
- прискорення схем лісовідновлення та реформування лісового господарства.

З метою адаптації до змін клімату в області планується розробити регіональну стратегію адаптації до змін клімату, оцінки впливу на навколишнє природне середовище.

Крім цього, заходи стосовно адаптації до змін клімату передбачені

Програмою охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області на 2021-2027 роки, яка затверджена рішенням Тернопільської обласної ради від 03 лютого 2021 року № 58 (зі змінами), передбачено видатки з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища обсягом 400,0 тис. гривень на розроблення регіональної стратегії адаптації до зміни клімату, а саме:

- розроблення методичних рекомендацій щодо підвищення продуктивності та стійкості лісів області в умовах змін клімату;
- підготовка рекомендацій щодо стабілізації гідрологічного режиму та збереження водних ресурсів області в умовах змін клімату;
- розроблення методичних рекомендацій щодо збереження та підвищення родючості ґрунтів області в умовах змін клімату;
- будівництво біогазових комплексів з переробки органічних відходів сільського господарства, цукрових заводів, тваринницьких ферм, підприємств м'ясної, молочної та спиртової промисловості;
- запровадження в закладах освіти області циклу тренінгів із кліматичної освіти „Клімат змінюється. Час діяти!”.

За кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища розроблено методичні рекомендації щодо підвищення продуктивності та стійкості лісів області в умовах змін клімату в сумі 49,0 тис. гривень. Дані рекомендації розіслано для впровадження їх користувачами лісів Тернопільської області різних форм власності з метою запобігання негативного впливу змін довкілля на лісові екосистеми та здійснення лісогосподарських заходів, спрямованих на підвищення продуктивності лісових насаджень та їх стійкості до шкідників, захворювань, порушення гідрологічного режиму, атмосферних впливів тощо.

Реалізація перелічених заходів дасть можливість оптимізувати процес ведення лісового господарства, покращити еколого-санітарний стан водних об'єктів, забезпечити охорону ґрунтів в умовах кліматичних змін, скоротити викиди парникових газів та збільшити обсяги вироблення екологічно чистої енергії (газу, теплової та електричної енергії).

Упродовж 2025 року в рамках здійснення заходів програми заліснення державними лісогосподарськими підприємствами області проведено лісовідновлення на площі 288,3 га, висаджено 1213,357 тис. дерев, доповнення раніше створених лісових культур і нових лісів на площі 352,4 га, висаджено 234,711 тис. дерев. Для сприяння природному поновленню на виділених лісових ділянках площею 83,4 га висаджено 48,46 тис. дерев. Створені нові ліси на площі 6,2 га, висаджено 37,20 тис. дерев. Також, іншими лісокористувачами проведено лісовідновлення на площі 10,4 га, висаджено 39,74 тис. дерев, для сприяння природному поновленню на площі 17,6 га, висаджено 8,8 тис. дерев. Заліщицькою міською радою прийнято рішення від 08.07.2025 № 6421 про надання 322 га земель (самозалісених земель) для ведення лісового господарства.

У 2025 році регіональна політика у сфері енергетики була спрямована на підвищення енергоефективності, розвиток відновлюваних джерел енергії, декарбонізацію економіки та скорочення викидів парникових газів.

З цією метою в області упродовж 2025 року продовжувався розвиток відновлюваної енергетики, основними напрямками якої є: виробництво електричної енергії сонячними електростанціями, використання біомаси та біопалива для потреб теплопостачання, а також встановлення дахових сонячних електростанцій приватними домогосподарствами та суб'єктами господарювання. Загальна потужність відновлювальних джерел енергії в області станом на 01 січня 2026 року склала 307,06 МВт, чого досягнуто завдяки роботі:

- 13 міні гідроелектростанцій загальною потужністю 12,8 МВт;
- 6104 сонячних електростанцій домогосподарств потужністю 170,09 МВт;
- 65 сонячних електростанцій, які працюють як активні споживачі потужністю 9,619 МВт;
- 49 промислових сонячних електростанцій потужністю 87,88 МВт;
- 1 станції дегазації ТОВ „Біогаз Енерджі-Тернопіль” потужністю 0,5 МВт;
- 2 станцій з біогазовими комплексами з переробки органічної частини відходів сільського господарства для виробництва електроенергії з біогазу потужністю 1,57 МВт;
- 8 вітрових електростанцій потужність 25,10 МВт.

Обсяг згенерованої електричної енергії з відновлювальних джерел енергії в області за 2025 рік склав 298,74 тис. кВтгод, що на 14 % більше, ніж у 2024 році.

Процес розкладання відходів спричиняє приблизно 20 % всіх викидів метану, пов'язаних із людською діяльністю. Доведено, що викиди цього газу зі звалищ роблять значний негативний внесок у посилення кліматичної кризи, а впровадження заходів зі скорочення викидів метану є надзвичайно важливим фактором досягнення кліматичної нейтральності.

Законом України „Про управління відходами” у якості місць видалення відходів не передбачено функціонування сміттєзвалищ, натомість планується спорудження полігонів, технологічне обладнання яких буде забезпечувати захист ґрунтових вод, вилучення і знешкодження біогазу та фільтрату, контроль викидів в атмосферне повітря, забруднення ґрунтів і підземних вод.

Розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 28.10.2024 № 588/01.02-01 затверджено План заходів із впорядкування та припинення експлуатації місць розміщення відходів у Тернопільській області. Зазначеним Планом визначено 23 місця розміщення відходів, які органам місцевого самоврядування рекомендовано привести у відповідність вимогам чинного законодавства і використовувати до 01 січня 2030 року. У той же час Планом передбачено припинення експлуатації 95 сміттєзвалищ у громадах області до 01 січня 2025 року. Станом на 01 січня 2026 року в області припинено експлуатацію 65 місць видалення відходів.

Органам місцевого самоврядування рекомендовано після закриття сміттєзвалищ забезпечити проведення їх рекультивації та здійснення в установленому порядку залісення рекультивованих земель з їх подальшою передачею у користування лісогосподарським підприємствам чи комунальним підприємствам, у складі яких створені спеціалізовані лісогосподарські підрозділи.

3.3 Регіональна політика та заходи у сфері захисту озонового шару

Руйнування озонового шару є однією з наймасштабніших екологічних проблем планети. У 1985 році вчені виявили першу „озонову діру” над Антарктидою, а пізніше - над Арктикою. Мільйони молекул озону руйнуються щохвилини і в результаті збільшується кількість ультрафіолетового випромінювання, що досягає Землі.

Для того, щоб вплинути на ситуацію, у 1985 році небайдужа світова спільнота прийняла екологічну угоду - Віденську конвенцію про охорону озонового шару. А 16 вересня 1987 року було підписано Монреальський протокол про речовини, які руйнують озоновий шар. Уряди практично усіх країн світу приєдналися до протоколу і тим самим взяли на себе зобов'язання із досягнення ключової мети - згортання виробництва та використання озоноруйнівних речовин у різних секторах промисловості.

Україна у 1985 році підписала, а в 1986 році ратифікувала Віденську конвенцію про охорону озонового шару. На основі Віденської конвенції у 1988 році наша країна приєдналася до Монреальського протоколу.

У рамках Монреальського протоколу світовій спільноті вдалося заборонити виробництво і вжиток близько 100 видів хімікатів, що руйнують озоновий шар. Багато які з цих речовин сприяють глобальному потеплінню.

Не дивлячись на те, що викиди парникових газів тісно пов'язані із розвитком економіки, зокрема із рівнем ВВП як одним із найпоширеніших показників, однак свій вплив на рівень викидів має також ряд інших факторів, наприклад, модернізація промислових та інших об'єктів, що дозволяє скорочувати інтенсивність викидів на одиницю продукції як прямо (зниження використання сировини), так і опосередковано (через заходи із енергозбереження або використання відновлюваних джерел), модернізація транспортних трубопроводів дає змогу скоротити викиди парникових газів від неконтрольованих витоків при перекачуванні природного газу, а також зміна структури різних видів палива в енергетиці.

Політика та заходи у сфері охорони озонового шару Для формування національної адаптаційної політики, в Україні проводяться комплексні дослідження спрямовані на визначення позитивних і негативних наслідків глобального потепління. Ці дослідження стосуються різних сфер господарської діяльності і природного середовища як у цілому для країни, так і в регіональному аспекті.

У 2019 році Верховна Рада ухвалила Закон „Про озоноруйнівні речовини та фторовані парникові гази”, який регулює правовідносини щодо виробництва, імпорту, експорту, зберігання, використання, розміщення на ринку та поводження з озоноруйнівними речовинами, фторованими парниковими газами, товарами та обладнанням, які їх містять або використовують, що впливає на озоновий шар та на рівень глобального потепління.

Наказом Міндовкілля від 08 червня 2021 року № 369, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 13 серпня 2021 року за № 1077/36699, затверджено Порядок створення та ведення Єдиного державного реєстру операторів контрольованих речовин. Цей Порядок визначає процедуру 29 створення та

ведення реєстру суб'єктів господарювання, які виконують операції щодо імпорту, експорту, розміщення на ринку, зберігання, використання або поводження з контрольованими речовинами та/або товарами і обладнанням, суб'єктів господарювання, що володіють та/або використовують стаціонарне обладнання або системи та набули статусу оператора контрольованих речовин відповідно до законодавства, а також осіб, які отримали кваліфікаційний документ (сертифікат) згідно зі статтею 11 Закону України „Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами”, внесення відомостей до Єдиного державного реєстру операторів контрольованих речовин (далі – Реєстр) та надання відомостей з нього.

Суб'єкти господарювання зобов'язані враховувати вимоги вищевказаних нормативних актів при планування господарської діяльності з використанням озоноруйнуючих речовин.

4. ВОДНІ РЕСУРСИ

4.1 Водні ресурси та їх використання

4.1.1 Загальна характеристика

Забезпечення водою галузей економіки області та населення здійснюється із поверхневих та підземних джерел.

Рівнинний рельєф і достатнє зволоження впливають на формування густої річкової мережі. Більш як 120 річок області мають довжину понад 10 км. До великих річок належить ріка Дністер; до середніх – Збруч, Серет, Іква і Горинь; всі інші – до малих. Всі річки загальнодержавного значення. Більшість рік області (80%) протікає в меридіональному напрямі по нахилу території області. Це ріки, які належать до басейну Дністра. Найбільшими з них є Золота Липа, Коропець, Стрипа, Серет, Збруч, Нічлава.

Ріки басейну Прип'яті – Іква, Вілія, Горинь течуть на північний схід і гирла їх виходять за межі області.

Ріки області мають змішаний тип живлення. Навесні вони поповнюються талими сніговими водами, влітку – дощовими, весь рік – підземними водами. При цьому атмосферні опади складають 70%, а підземні води – 30% загального стоку.

Найвищий рівень води в ріках спостерігається у березні і квітні, коли тане сніг, а також в першій половині літа, коли часто випадають дощі. Під час повені рівень води може піднятися на 10-50 см за добу. Найнижчий рівень води в ріках (межень) – у серпні-вересні і грудні-лютому, коли випадає незначна кількість опадів.

р. Дністер

Найбільша ріка області - Дністер. Він протікає на її південному заході і півдні і виступає природною межею між Тернопільською, Івано-Франківською та Чернівецькою областями.

Його загальна довжина 1362 км, а в межах нашої області 215 км. Найвищий рівень води спостерігається під час танення снігу в Карпатах і в час літньої повені.

Основним забруднювачем річки є КП „Заліщицький водоканал”.

р. Золота Липа

Через західну частину області протікає Золота Липа, довжина якої 85 км. На якість води річки впливають не тільки зворотні води, скинуті в межах м. Бережани, а й наявність осушних систем нижче по течії. В цілому ця водойма є найчистішою в області.

Основним забруднювачем річки є КП „Добробут” БМКП м. Бережани.

р. Стрипа

Притока Дністра - Стрипа (147 км) – тече з півночі на південь, витікаючи з-під Зборова, де зливаються чотири потоки – Стрипа Івачівська, Стрипа Вовчовецька, Стрипа Коршилівська і Східна Стрипа.

Основними забруднювачами річки є КП „Зборівський водоканал” та КП „Бучацький комбінат комунальних підприємств”.

р. Нічлава

Річка бере початок на північ від села Чагарин Гусятинського району. Довжина 83 км. Площа водозбірного басейну 871 км². Стік ріки (у верхній течії Нічлавка) формується на території області.

Основне джерело живлення річки – атмосферні опади, меншу роль відіграють талі та підземні води, вплив останніх на стік зростає лише в південній частині басейну.

Основним забруднювачем річки є КП „Борщівський комунальник”.

р. Серет

Однією з найдовших приток Дністра на території області є річка Серет, її довжина – 242 км, а площа басейну 3,9 тис. км. Ця ріка протікає через всю область і через найбільші міста Тернопіль та Чортків.

Основними забруднювачами річки є КП Микулинецької селищної ради „Комунпобутсервіс” та КП „Теребовля”.

р. Збруч

Річка Збруч розмежовує Тернопільську і Хмельницьку області, її довжина 244 км. В цілому м. Підволочиськ негативно впливає на якість вод річки через незадовільну роботу міських очисних споруд. р. Горинь Ріка Горинь належить до басейну Дніпра. Бере початок із джерела, що виходить на денну поверхню на північний захід від села Волиці. Загалом тече з південного-заходу на північний схід і впадає в Прип'ять. Довжина 659 км (у межах України – 577 км), площа водозабору 27700 км². Основними притоками на території області є річки Горинька, Вілія, Жирок.

Основним забруднювачем річки є Підволочиське УЖКГ та Хоростківське МКП „Комунальник”.

р. Вілія

Ліва притока Горині. Довжина 77 км. Площа водозбірного басейну 1815 км². Вілія бере початок з джерела біля села Підлісне на Подільській височині. Тече переважно на північний схід.

Основним забруднювачем річки є КП „Шумськкомунсервіс”.

р. Іква

Права притока Стиру (басейн Дніпра). Довжина Ікви 155 км, площа басейну 2250 км². Іква бере початок у селі Черниця Львівської області.

Основним забруднювачем річки є КП „Міськводгосп” м. Кременець.

4.1.2 Водокористування та водовідведення

Водний фонд області складається з поверхневих (річки, водосховища, ставки) і підземних вод.

За водозабезпеченістю Тернопільська область займає 15 місце в Україні. На території області налічується 1401 річка загальною довжиною 6066 км, 19 водосховищ загальною площею водного плеса 2923 га, об'ємом води 60,98 млн. м³ і 1297 ставків загальною площею водного плеса 6430 га, об'ємом води 64,4 млн м³, 3432 артсвердловини і 74285 шахтних колодязів.

В залежності від водності року на одного мешканця області припадає лише від 1 до 1,5 тис. м³ води на рік. До того ж розподіл водних ресурсів по території області нерівномірний. Найменше водозабезпеченою є південна частина області.

Водні ресурси області використовуються для промислового і сільськогосподарського водопостачання, комунально-побутових потреб, енергетики, риборозведення, рекреаційних цілей.

Основні показники використання і відведення води (млн м)³

Таблиця 4.1.

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025 рік
Забрано води з природних водних об'єктів - всього	40,283	37,520	36,54	35,226	37,729
у тому числі для використання	31,241	29,743	29,812	28,445	30,030
Спожито свіжої води (включаючи морську), з неї на:	30,241	29,743	29,812	28,445	30,030
виробничі потреби	15,970	15,391	15,30	14,037	15,187
побутово-питні потреби	14,890	14,176	14,23	14,336	14,517
зрошення	0,187	0,137	0,25	0,026	0,284
сільськогосподарські потреби	0,054	0,038	0,03	0,045	0,014
ставково-рибне господарство	21,798	26,280	22,786	15,708	10,765
Втрати води при транспортуванні	4,381	3,280	2,616	4,171	4,219
Загальне водовідведення, з нього	31,122	28,628	29,19	29,411	30,602
у поверхневі водні об'єкти	30,887	28,061	28,58	28,642	29,998
у тому числі:					
забруднених зворотних вод	2,173	2,074	1,666	1,650	1,736
з них без очищення	0,525	0,520	0,482	0,517	0,582
нормативно очищених	16,338	15,152	15,262	17,117	16,818
нормативно чистих без очистки	12,376	10,835	11,652	9,874	11,444
Обсяг оборотної та послідовно використаної води	28,872	28,684	27,356	27,502	30,023

Частка оборотної та послідовно використаної води, %	44,282	44,280	43,885	45,217	44,229
Потужність очисних споруд	39,72	46,296	47,752	44,824	45,176

*за даними Регіонального офісу водних ресурсів у Тернопільській області

Забір, використання та відведення води (млн м³)

Таблиця 4.1.3.2

Назва водного об'єкту	Забрано води із природних водних об'єктів-всього	Використано води	Водовідведення у поверхневі водні об'єкти	
			всього	з них забруднених зворотних вод
Басейн Дністра	28,730	23,223	24,419	1,293
Басейн Дніпра	8,999	6,807	6,183	0,443

*за даними Регіонального офісу водних ресурсів у Тернопільській області

4.2. Забруднення поверхневих вод

4.2.1. Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

У 2025 році у поверхневі водні об'єкти Тернопільської області скинуто 29,998 млн м³ зворотних вод, в тому числі:

- 11,444 млн м³ відносяться до нормативно чистих, які не потребують очистки. Це зворотні води при веденні ставково-рибного господарства та від прямоточних систем охолодження на промислових підприємствах;
- 16,818 млн м³ нормативно очищених стічних вод;
- 1,736 млн м³ забруднених стічних вод.

В основному забруднені стоки скидають підприємства комунальної сфери, через каналізаційні мережі яких скидається близько 80% забруднених зворотних вод. Головною причиною цього є значна зношеність каналізаційних мереж, насосних станцій, очисних споруд, несвоєчасне проведення поточних та капітальних ремонтів, припинення експлуатації обладнання у зв'язку з високою енергоємністю, низька кваліфікація обслуговуючого персоналу, надостатня увага міських і селищних голів до питань забезпечення належного функціонування згаданих об'єктів. Відсутність очистки зворотних вод гальмує розвиток населених пунктів, зокрема житлового будівництва.

В режимі повної біологічної очистки працюють очисні споруди КП „Тернопільводоканал” та КП „Чортківське ВУВКГ”. Більшість підприємств комунальної сфери відводять недостатньо-очищені стоки, а стоки таких міст, як Зборів, Монастирська, Теремовля, Підгайці, Шумськ та частина стоків міст Заліщики, Бучач, Бережани відводяться без очистки.

Починаючи з 2015 року, завдяки залученню та освоєнню коштів Державного та місцевих бюджетів, в населених пунктах області, зокрема містах Бережани, Збараж, Ланівці, Підгайці, Почаїв, Хоростків, Шумськ, селищах Товсте Чортківського району та Микулинці Тернопільського району, селах Нове Село Тернопільського району та Більче-Золоте Чортківського району проведено будівництво чи реконструкцію каналізаційних очисних споруд на об'єктах

комунальної та соціальної сфери. З перелічених очисних споруд нормативного очищення стічних вод досягнуто на об'єктах в містах Хоростків та Збараж, селищі Микулинці Тернопільського району (фізіотерапевтична лікарня), селищі Товсте та селі Більче-Золоте Чортківського району (фізіотерапевтична лікарня). Решта зданих в експлуатацію очисних споруд досі не забезпечують нормативного очищення зворотних вод.

До переліку основних забруднювачів водних об'єктів області за результатами звітності про водокористування віднесені: КП „Добробут” БМКП, м. Бережани, КП „Зборівський водоканал”, КП Кременецької міської ради „Міськводгосп”, КП Теребовлянської міської ради „Теребовля”, КП „Комунальник” (м. Борщів), КП „Буцацький комбінат комунальних підприємств”.

Найбільші забруднювачі водних об'єктів*

Таблиця 4.2.1.1

№ п/п	Підприємства	Категорія стоків	Скиди забруднених зворотних вод, млн м ³
1.	КП „Добробут” БМКП, м. Бережани	без очистки, недостатньо-очищені	0,161
2.	КП „Зборівський водоканал”	без очистки	0,107
3.	КП Теребовлянської міської ради „Теребовля”	без очистки	0,049
4.	КП „Комунальник”, м. Борщів	без очистки, недостатньо-очищені	0,116
5.	КП Кременецької міської ради „Міськводгосп”	недостатньо-очищені	0,283
6.	КП „Буцацький комбінат комунальних підприємств”	без очистки, недостатньо-очищені	0,104

*за даними Регіонального офісу водних ресурсів у Тернопільській області

З метою реалізації екологічної політики, спрямованої на стабілізацію та поліпшення стану навколишнього природного середовища в області, розбудови інфраструктури та покращення екологічної ситуації для забезпечення сталого розвитку території області рішенням Тернопільської обласної ради від 03 лютого 2021 року № 58 затверджено Програму охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області на 2021-2027 роки (далі – Програма), зі змінами.

Програмою передбачено реалізацію ряду заходів, пов'язаних із покращенням якості поверхневих та підземних вод, зокрема:

будівництво каналізаційних очисних споруд у містах Бережани, Заліщики та Підгайці;

реконструкцію каналізаційних очисних споруд у с. Великий Глибочок Тернопільського району, у селесах Вишнівець Кременецького району, Підволочиськ Тернопільського району, Гусятин Чортківського району та у містах Копичинці, Зборів, Кременець та Почаїв.

Станом на 01.01.2026 року забезпечено реалізацію наступних заходів:

завершено роботи з будівництва першої черги очисних споруд міста Борщів. В рамках першої черги встановлено установку для біологічної очистки господарсько-побутових стоків КУБО-250, підведено електропостачання до території, встановлено дві трансформаторні підстанції по 63,0 КВт кожна, збудовано муловий майданчик, споруджено огорожу;

Теребовлянською міською радою підписано Партнерську угоду на реалізацію спільного проєкту „Конопниця-Теребовля-транскордонне співробітництво з охорони водних ресурсів” в рамках Програми Interreg NEXT Польща-Україна 2021-2027, заходи якого передбачають реконструкцію очисних споруд каналізації міста Теребовля (вартість будівництва першої черги проєкту 1 млн євро). Укладено договір з філією ДП „Спеціалізована державна експертна організація” від 03.03.2025 № 20-0185/01-24/26, проведено експертизу проєкту „Будівництво каналізаційного колектора з каналізацією насосною станцією по вул. Набережна м. Теребовля”;

за рахунок коштів місцевого бюджету розроблено новий проєкт „Реконструкція міських очисних споруд м. Кременець Тернопільської області (II пусковий комплекс, коригування зі зміною технології)” потужністю 800,0 м³/добу, загальною кошторисною вартістю 101,790 млн гривень, в тому числі I черги – 57,505 млн гривень;

в рамках Програми транскордонного співробітництва Interreg NEXT Польща-Україна 2021-2027 КП „Заліщицький водоканал” підписано партнерську угоду щодо реалізації проєкту з покращення сталого управління стічними водами в Ярославі та Заліщиках”. В рамках проєкту передбачається виконання робіт з реконструкції очисних споруд у м. Заліщики вартістю 1 050 893 євро. Завершити роботи з реконструкції каналізаційних очисних споруд в Заліщиках планують до вересня 2026 року;

проєкт „Нове будівництво очисних споруд продуктивністю 200 м³/добу по вул. Ясній, 61 у м. Копичинці Чортківського району Тернопільської області” пройшов конкурсний відбір на отримання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проєктів у рамках програми відновлення України III (загальна орієнтовна вартість проєкту 15,2 млн гривень).

Реконструйовані очисні споруди м. Чортків

Реконструйовані очисні споруди м. Бучач

4.2.2. Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)

Найбільші обсяги скидання зворотних вод у поверхневі водойми на підприємствах житлово-комунального господарства (відведено у водойми 18,046 млн м³ зворотних вод, з них 1,462 млн м³ – забруднених), а також на підприємствах харчової промисловості (відведено у водойми 0,074 млн м³ зворотних вод, з них 0,015 млн м³ – забруднених) та в сільському господарстві

(відведено у водойми 0,121 млн м³ зворотних вод, з них 0,020 млн м³ – забруднених).

Використання та відведення води підприємствами галузей економіки (млн м³)*
Таблиця 4.2.2.1

Галузь економіки	Використано води	З неї на:		Відведено зворотних вод у поверхневі водні об'єкти		
		побутово-питні потреби	виробничі потреби	всього	у тому числі забруднених	з них без очищення
Електроенергетика	1,051	0,779	0,271	-	-	-
Вугільна промисловість	-	-	-	-	-	-
Металургійна промисловість	-	-	-	-	-	-
Хімічна та нафтохімічна промисловість	0,188	0,003	0,185	-	-	-
Машинобудування і металообробка	-	-	-	-	-	-
Нафтогазова промисловість	-	-	-	-	-	-
Житлово-комунальне господарство	13,603	12,912	0,691	18,046	1,462	0,391
Сільське господарство	1,574	0,058	1,217	0,121	0,020	-
Харчова промисловість	1,109	0,052	1,058	0,074	0,015	-
Транспорт	0,106	0,071	0,035	0,004	-	-
Промисловість будівельних матеріалів	0,009	0,009	-	-	-	-
Інші галузі	12,390	0,633	11,730	11,753	0,239	0,191
Всього	30,030	14,517	15,187	29,998	1,736	0,582

*за даними Регіонального офісу водних ресурсів у Тернопільській області

4.2.3. Транскордонне забруднення поверхневих вод

На території Тернопільської області транскордонне забруднення поверхневих вод – відсутнє.

4.3 Стан поверхневих вод

Оцінка якості поверхневих вод області здійснювалась на основі аналізу інформації стосовно величин гідрохімічних показників у порівнянні з відповідними значеннями їх гранично – допустимих концентрацій (ГДК) та фоновими показниками.

Спостереження за станом поверхневих вод Тернопільської області здійснювалося:

- Регіональним офісом водних ресурсів у Тернопільській області;
- Державною установою „Тернопільський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України”.

Річка Дністер

Річка Дністер є другою за розмірами рікою України і головною водною артерією Молдови. Ріка починається в Карпатах на висоті 760 м над рівнем моря недалеко від села Вовче Турківського району Львівської області і тече спочатку на північ, а далі на південний схід через Західну Україну, Поділля. І вже недалеко від Одеси впадає у Чорне море, а точніше у Дністровський лиман. Традиційно Дністер поділяється на такі три частини: верхній (від витоків до гирла Золотої Липи), середній (від гирла Золотої Липи до гирла Реута недалеко від Дубоссар) і нижній (від гирла Реута до Дністровського лиману). Загальна довжина річки – 1352 км, площа водозабору – 72100 км². Загальне падіння 759 м, середній нахил водної поверхні – 1,78%. У межах області Дністер має довжину 262 км. На схід від с. Нижнів Дністер є границею між Івано-Франківською і Тернопільською областями. Басейн Дністра має форму вигнутого посередині овалу, довжина якого 700 км, середня ширина – 120 км. Режим ріки висвітлюється на водомірному посту в м. Заліщики, де водомірні спостереження ведуться з 1850 року. Основними елементами спостережень були рівні води і льодові явища. За характером гідрологічного режиму залежить від своїх приток-річок Карпатської зони і Поділля. Найбільше значення в режимі Дністра мають Карпатські притоки, які його й визначають.

Довжина річки в межах області 262 км, площа водозбору - 11307 км². Відноситься до категорії великих річок, на території області в неї впадають лівосторонні притоки Серет, Стрипа, Золота Липа, Коропець, Нічлава, Збруч та інші.

Із природних умов для формування санітарного стану р. Дністер виключне значення має гірський характер верхньої частини басейну, що визначає самоочищення ріки та насичення води розчиненим киснем. Водний режим характеризується весняним водопіллям і дощовими паводками в літній період, що часто приносять значну шкоду народному господарству.

Основними забруднювачами р. Дністер на території області залишається КП „Заліщицький водоканал” м. Заліщики і підприємства, які розташовані в м. Заліщики.

Річка Золота Липа – четверта за довжиною ріка області, але друга за водністю. Починається вона у Львівській області двома потічками: Золотою Липою Дунаївською і Золотою Липою Поморянською, які зливаються біля с. Гиновичі Тернопільського району. Від цього села починається власне Золота Липа.

У верхів'ях Золота Липа тече у широкій, місцями заболоченій долині, але з високими лісистими схилами і тільки між селами Завалів і Задарів стає вузькою і звивистою, тому що Золота Липа перерізає на цьому відтинку дислоковану смугу – Подільський вал.

Довжина річки – 98 км, площа водозбору – 1414 км². Відноситься до категорії малих річок.

На якість води впливають кількість і якість зворотних вод скинутих, в основному, МКП „Добробут”, підприємствами м. Бережани.

Річка Стрипа – третя за величиною з лівих приток Дністра у межах Тернопільської області. Починається вона від злиття декількох невеличких потічків (Стрипи Івачівської, Стрипи Вовчовецької, Стрипи Коршилівської і Східної Стрипи), які утворюють ніби віяло витоків Стрипи. Площа її водозабору становить 1610 км². Від витоків до с. Соколів Тернопільського району долина Стрипи неглибока. З пологісними схилами і широкою заплавою. У низ від с. Соколів долина глибшає, стає звивистою, а схили її робляться стрімкими, скелястими, з лісово-чагарниковими заростями. Водному режиму річки властива весняна повінь і дощові паводки у літньо- осінній період, а також незначні підйоми рівня води зимою. Такі особливості режиму зумовлені характером живлення річки.

Довжина річки – 146 км, площа водозбору – 1608 км². Відноситься до категорії малих річок. Відбір проб води проводиться в м. Бучач.

Основними забруднювачами р. Стрипа є ТОВ „Бучацький сирзавод” м. Бучач, КП „Зборівський водоканал” м. Зборів.

Річка Нічлава відноситься до малих річок, є водним об’єктом господарсько-побутового призначення. Стік ріки (у верхній течії Нічлавка) формується на території області. Забруднення спостерігається по всій течії річки. На якість вод особливо впливають зворотні води міста Борщів, де відсутні очисні споруди. Завдяки каскаду ставків на території міста, де відбувається самоочищення води, вплив міста зменшується. В нижній течії річка має високий вміст сульфатів, чим суттєво відрізняється від інших рік регіону.

Стік ріки (у верхній течії Нічлавка) формується на території області. Довжина річки – 81 км, площа водозбору - 885 км². Відноситься до категорії малих річок.

Це одна з найбільш забруднених річок області. Основними забруднювачами річки є ДП „Техніка” м. Борщів, підприємства м. Борщова.

Річка Серет

Річка Серет є однією з найдовших річок області. Це ліва притока р. Дністер, яка відноситься до категорії середніх річок. Довжина її складає

248 км. Річка Серет бере початок із джерел, розташованих в с. Нище Тернопільського району. Площа водозабору – 3900 км², загальний перепад висот 230 м, середній ухил – 0,93%. Басейн річки розташований в північно- західній частині Волино-Подільської височини. Поверхня порізана сіткою ярів і балок. Річкова сітка густа. В басейні протікає 490 річок і струмків загальною довжиною 1706 км. Русло звивисте. Ширина річки – 10-30 м, глибина на перекатах – 0,2-0,7м, на плесах 1,5-3м. Швидкість течії води 0,3-0,5 м/с, на перекатах – до 2 м/с.

Довжина річки – 258 км, площа водозбору – 3900 км². Відноситься до категорії середніх річок. Стік р. Серет зарегульований каскадом водосховищ, на 3-х з них проводиться відбір проб води на гідрохімічний аналіз.

Основними забруднювачами річки є ПМП „Комунекосервіс” смт Микулинці Тернопільського району, КП Тербовлянської міської ради „Тербовля”, КП „Чортківський ВУВКГ” м. Чортків.

Річка Збруч відноситься до середніх річок, є водним об’єктом господарсько-побутового призначення. Річка Збруч розмежовує Тернопільську і Хмельницьку області, її довжина 244 км. В цілому м. Підволочиськ негативно впливає на якість вод річки через незадовільну роботу міських очисних споруд. У гирлі на кордоні із Хмельницькою областю річка належить до чистих.

Довжина річки – 247 км, площа водозбору – 3330 км².

Основними забруднювачами даного водного об’єкту на території області являються Підволочиське УЖКГ, підприємства м. Хоросткова Чортківського району.

Річка Горинь належить до середніх річок, відноситься до басейну р. Прип’ять. Довжина річки на території області становить 62 км.

Річка Горинь на території області, в основному, забруднюється стоками Ланівецьке КП по благоустрою.

Річка Коропець – річка басейну Дністра, є водним об’єктом господарсько-побутового призначення. Довжина річки – 79 км, площа водозбору – 529 км². Протікає Козівською селищною, Підгаєцькою і Монастириською міськими територіальними громадами.

Довжина річки – 79 км, площа водозбору – 529 км². Відноситься до категорії малих річок. Річка Коропець забруднюється скидами КП „Монастириський комунсервіс”, Монастириського маслозаводу, КП „Козова Комунсервіс”, „Підгайці-Водоканал” (внаслідок неінтенсивної роботи очисних споруд).

Річка Іква відноситься до басейну р. Прип’ять. Є водним об’єктом господарсько-побутового призначення. Довжина річки на території області становить 56 км, площа водозбору – 627 км², річка відноситься до категорії середніх річок.

Основними забруднювачами річки є КП „Міськводгосп” м. Кременець, підприємства м. Кременець.

4.3.1 Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод

Стан і якість водних ресурсів області визначається природними умовами водозаборів, зворотними водами підприємств та стоком з територій. За однакових умов використання і скидів зворотних вод екологічний стан річок визначається також їх водністю.

Стан водойм в області можна охарактеризувати в цілому як задовільний. Це обумовлюється тим, що водойми передаються в оренду фізичним і юридичним особам і відповідно покращується догляд за ними. По якості води в водоймах воду можна охарактеризувати як нормативно-чисту.

Найбільшими з річок, які належать до басейну р. Дністра є Золота Липа, Коропець, Стрипа, Серет, Збруч, Нічлава.

Річки Горинь і Іква належать до басейну Дніпра, протяжність їх на території області незначна, тому що вони виходять за межі області.

Якість поверхневих вод Тернопільської області визначається природними

умовами водозаборів та скидами забруднень підприємствами в населених пунктах.

На основі лабораторного визначення якості поверхневих вод за гідрохімічними показниками – якість поверхневих вод є в допустимих нормах.

Постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 7583 затверджено новий Порядок здійснення державного моніторингу вод. Порядком визначено чіткий розподіл обов'язків між суб'єктами моніторингу без дублювання повноважень, введено нові показники моніторингу, які в Україні до цього часу не вимірювались – пріоритетні, гідроморфологічні та біологічні.

Діагностичний, операційний та дослідницький моніторинг вод здійснюється за басейновим принципом. Підготовлено програми діагностичного моніторингу для басейнів річок.

На території області моніторинг поверхневих вод здійснюється Басейновим управлінням річки Прип'ять та Дністровським Басейновим управлінням.

Результати проведених досліджень якості поверхневих вод можна переглянути на веб-ресурсі „Моніторинг та екологічна оцінка водних ресурсів України” за посиланням: <http://monitoring.davr.gov.ua/EcoWaterMon/GDKMap/Index>.

Критичну роль у функціонуванні урбанізованих водойм відіграють важкі метали, що надходять як з річковим стоком з верхів'я річки Серет, яка живить водоймище, так і за рахунок забруднення змивними дощовими і комунальними водами та викидання автотранспорту міста. У воді ставу важкі метали знаходяться в різних формах і ступенях окислення. Виявлено розчинену йонну форму (гідратовану), колоїдну і зважену форми переважно таких важких металів: залізо, кадмій, кобальт, марганець, мідь, ртуть, свинець, цинк тощо. Встановлено, що вміст металів у воді має сезонні коливання, проте частка усіх досліджуваних металів у воді, порівняно з іншими складовими водного середовища (мул, ґрунти, біота), є найменшою в усі сезони року. Збільшення частки важких металів пов'язано із вторинним забрудненням води, що має місце в різні сезони року. В зимовий період воно визначається дефіцитом розчиненого кисню унаслідок довготривалого льодоставу.

Один із шляхів виходу важких металів із водної фази, а отже, очищення води, є їх накопичення в донних відкладах, де їх середня концентрація часто переважає фонову (Pb, Cd). У наслідок цього пригнічується процес самоочищення в придонному шарі води. Найміцніше утримуються в донних відкладах метали, що містяться в кристалічній решітці мінералів, найслабкіше – метали, адсорбовані на поверхні часток. Високі частки важких металів у прибережному мулі пов'язані із формуванням комплексів з органічними речовинами природного походження (весна) та із закінченням вегетаційного періоду (зима і осінь), коли відмираючі організми осідають на дно водойми, віддаючи їй біогенні елементи.

У профілі ґрунтів важкими металами розподіляються по-різному. Найбільше збагачені ними верхні гумусові горизонти. Збагачення верхніх горизонтів ґрунтів металами відбувається унаслідок двох процесів – надходженням металів у верхні горизонти ґрунтів з атмосфери і міцним

зв'язуванням їх гумусовими речовинами ґрунтів. Накопичення деяких металів в верхніх горизонтах незабруднених ґрунтів є наслідком їх біологічного перенесення з нижніх горизонтів по кореневих системах рослин. Кислі ґрунти, що переважають поблизу Тернопільського ставу, мають меншу здатність утримувати важкі метали, ніж ґрунти з іншими характеристиками. Значна кількість металів зв'язана в лужних ґрунтах в знижених ділянках поблизу водойми.

У тканинах і органах водних рослин виявлено цілий спектр хімічних речовин (важкі метали, нафтопродукти, поверхнево-активні речовини тощо), що забезпечує вихід цих речовин з колообігу у воду протягом майже всього вегетаційного періоду. При цьому концентрація речовин в рослинах на 2-3 порядки вища, ніж у воді.

Більшість важких металів належать до елементів слабого біологічного захоплення. Але навіть в малих концентраціях вони виявляють сильну токсичну дію на організми унаслідок того, що вони здатні замінювати необхідні мікроелементи і порушувати чи повністю пригнічувати деякі життєво важливі функції. Згідно з нашими дослідженнями найбільша частка усіх досліджуваних металів (Cu, Co, Cd), окрім Pb, знаходиться у водоростях. Особливо це стосується міді та кобальту. Значне накопичення цих елементів пов'язані із бурхливим розвитком фітопланктону (весна) та пасивним накопиченням мікроелементів і акумуляцією їх мертвими клітинами (зима). Спостерігається тісний взаємозв'язок між концентрацією кобальту у воді і у водоростях: чим менший вміст кобальту у воді, тим більший у фітопланктоні.

Отже, найбільш важливими складовими водного середовища щодо накопичення та акумуляції металів є прибережні ґрунти та прибережний мул, а щодо перерозподілу важких металів – водорості. Вода є середовищем, яке зв'язує складові екосистеми, де іони металів та їхні сполуки перебувають недовго, допоки не акумулюються у інших складових водної екосистеми.

Забруднення водойми та порушення кругообігу елементів у ній призводить до порушення співвідношення продукційно-деструкційних процесів, і, відповідно, до інтенсивного накопичення у водоймі органічних речовин. Цей процес відбувається як у водній товщі, так і у донних відкладах, що призводить до збільшення темпів накопичення осаду (замулювання) і збільшення вмісту органічних речовин в донних відкладах.

4.3.2 Хімічний стан масивів поверхневих вод

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 758 „Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод”, наказу Міндовкілля від 08.01.2025 № 29 „Про затвердження програм державного моніторингу вод” лабораторією моніторингу вод та ґрунтів Регіональним офісом водних ресурсів у Тернопільській області щомісяця здійснюється відбір 19 проб поверхневих вод басейну ріки Дністер та 2 проби поверхневих вод суббасейну ріки Прип'ять:

- р. Збруч, смт Підволочиськ;
- р. Збруч, смт. Скала-Подільська;

р. Збруч, с. Окопи
р. Серет, Серетський гідрологічний заказник, с. Залізці;
р. Серет, Горішньо-Івачівське вдсх., с. Горішній Івачів;
р. Серет, Тернопільське вдсх., м. Тернопіль;
р. Серет, м. Чортків;
р. Серет, смт. В. Березовиця;
р. Серет, смт. Микулинці;
р. Серет, с. Угринь;
р. Серет, с. Монастирок;
р. Нічлава, Борщівське вдсх., м. Борщів;
р. Стрипа, м. Бучач;
р. Золота Липа, м. Бережани;
р. Коропець, м. Підгайці;
р. Джурин, с. Нирків;
р. Гнізна, смт. Великі Бірки;
р. Гніздечна, с. Смиківці;
р. Циганська, с. Мушкатівка;
р. Іква, с. Сапанів;
р. Горинь, м. Ланівці;

Відібрані проби, відповідно до затвердженого графіку доставки проб, транспортуються до лабораторій моніторингу вод Західного та Північного регіонів для виконання вимірювань вмісту забруднюючих речовин для визначення хімічного стану масивів поверхневих вод та фізико-хімічних показників якості води. На підставі отриманих даних визначаються екологічний та хімічний стан масивів поверхневих вод, екологічний потенціал штучних або істотно змінених масивів поверхневих вод, з урахуванням чого розробляються плани управління річковими басейнами та оцінюється рівень досягнення екологічних цілей.

Визначення хімічного стану масиву поверхневих вод здійснюється на підставі екологічних нормативів якості (ЕНЯ), наведених у додатку 8 до Методики віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, затвердженої наказом Мінприроди від 14.01.2019 № 5.

ЕНЯ встановлюється на двох рівнях: ЕНЯ_{мах} - максимально допустима концентрація і ЕНЯ_{ср} - середньорічна концентрація.

ЕНЯ_{мах} означає, що будь-яке вимірне значення забруднюючої речовини не може перевищувати значення максимально допустимої концентрації.

ЕНЯ_{ср} означає, що середньорічне (середнє арифметичне) значення концентрації речовини у будь-якій репрезентативній точці не може перевищувати наведене значення ЕНЯ_{ср}.

Для класифікації хімічного стану масиву поверхневих вод використовуються два класи. Для графічного відображення кожен з класів позначається відповідним кольором: 1 клас хімічного стану, що відповідає хімічному стану „добрий”, позначається синім кольором, 2 клас хімічного стану, що відповідає хімічному стану „недосягнення доброго”, позначається червоним

кольором. Визначення загального стану МПВ проводиться за найгіршим показником.

На основі отриманих даних за результатами моніторингу поверхневих вод за 2025 рік встановлено хімічний стан масивів поверхневих вод.

Хімічний стан „добрий”:

р. Серет с. Горишній Івачів, м. Тернопіль, смт. Микулинці, с. Монастирок; р. Нічлава м. Борщів; р. Збруч смт. Підволочиськ; р. Джурин с. Нирків; р. Коропець м. Підгайці; р. Гніздечна с. Смиківці.

Хімічний стан „недосягнення доброго”:

р. Збруч смт. Скала-Подільська, с. Окопи; р. Серет смт. Залізці, с. Угринь, м. Чортків смт. Велика Березовиця; р. Стрипа м. Бучач; р. Золота Липа м. Бережани; р. Гнізна смт. Великі Бірки, р. Циганська с. Мушкатівка; р. Іква с. Сапанів; р. Горинь м. Ланівці.

Результати дослідження вмісту пріоритетних забруднюючих речовин показали перевищення екологічних нормативів якості (ЕНЯ_{max}) для сполук:

Циперметрин ($6 \cdot 10^{-4}$ мкг/дм³) виявлено у пунктах спостереження: р. Серет м. Чортків.

Кадмій та його сполуки (0,6 мкг/дм³) у пунктах спостереження: р. Збруч смт. Скала-Подільська, с. Окопи; р. Гнізна смт. Великі Бірки.

Нікель та його сполуки (34,0 мкг/дм³) у пунктах спостереження: р. Іква с. Сапанів; р. Горинь м. Ланівці.

4.3.3 Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

За даними Головного управління Держпрожспоживслужби в Тернопільській області відповідно до повноважень у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення у 2025 році здійснювався відбір проб води та їх дослідження із водойм 2 категорії водокористування у місцях купання населення із визнаних органами місцевого самоврядування пляжів області. Протягом літнього сезону із відібраних 39 проб води виконано 143 дослідження, із них за санітарно-хімічними показниками проведено 104 дослідження, за мікробіологічними – 26, паразитологічними - 13. Із усіх досліджених проб невідповідність санітарним вимогам мала місце лише у 1 пробі за паразитологічним показником.

Моніторинг якості води поверхневих водойм свідчить про те, що за останній рік зменшення скидів стічних вод у водойми, по області відмічається тенденція до покращення стану водойм II класу за мікробіологічними та паразитологічними показниками.

Стан водних об'єктів у місцях водопостачання населення

Таблиця 4.3.3.1

Об'єкти водопостачання	№ рядка	Кількість об'єктів, на яких проводились дослідження	Кількість об'єктів, на яких результати лабор. досліджень не відповідають нормам	Кількість досліджених проб											
				За санітарно-хімічними показниками		у т.ч. на вміст пестицидів		у т.ч. на вміст нітратів		За мікробіологічними показниками		За паразитологічними показниками		За радіаційними показниками	
				усього	з них не відповід. нормам	усього	з них не відповід. нормам	усього	з них не відповід. нормам	усього	з них не відповід. нормам	усього	з них не відповід. нормам	усього	з них не відповід. нормам
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Централізоване водопостачання - усього	1	610	191	4091	875	35		2021	32	5169	256	636		192	
Джерела питного водопостачання (водозабори)	1.1	40	7	8				8		246	33	5		19	
Комунальні водопроводи	2	55	21	2832	455	10		1171	13	3674	108	492		133	
у т.ч. із поверхневих водойм	2.1														
Відомчі водопроводи	3	111	40	269	64	8		247	2	336	21	117		11	
у т.ч. із поверхневих водойм	3.1														
Сільські водопроводи	4	307	83	609	241	15		409	10	800	98	27		15	
у т.ч. із поверхневих водойм	4.1														
Міжрайонні водопроводи комунальні і сільські	5														
у т.ч. із поверхневих водойм	5.1														

Локальні водопроводи	6	137	47	381	115	2		194	7	359	29			33	
Водопровідна мережа	7									1858	81				
Нецентралізоване водопостачання, усього	8	1189	358	1371	458			1279	219	1009	200	479	1	20	
колодязі шахтні	8.1	785	281	825	317			768	186	482	108	416	1	1	
у т.ч. громадські	8.1.1	167	46	202	56			169	24	171	41	113	1	1	
індивідуальні колодязі шахтні	8.1.2	618	235	592	247			567	152	309	67	289			
каптажі	8.2	51	9	61	1			46		57	27	70		12	
у т.ч. громадські	8.2.1	33	7	23	1			22		49	31	14			
артезіанські свердловини	8.3	287	67	438	122			415	33	375	59	14		17	
бювети	8.4	2	1	2	1			2				3			
пункти розливу (нефасована вода)	8.5	64		45	17			45		93					

*за даними Державної установи „Тернопільський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України”

Стан водних об'єктів у місцях водопостачання та відпочинку населення

Таблиця 4.3.3.2

Водні об'єкти	№ рядка	Кількість створів, в яких відібрані проби	Кількість досліджених проб																	
			За санітарно-хімічними показниками										За мікробіологічними показниками				За паразитологічними показниками		За радіаційними показниками	
			усього	з них не відпо- від. нор- мам	у т.ч. на вміст пестицидів		у т.ч. на вміст важких металів		у т.ч. на вміст фенолів		у т.ч. на вміст СПАР		усього	з них не відпо- від. нормам	у т.ч. на вміст ЛКП	з виділе- ними збудника ми інфекц. захво- рювань	усього	з них не відповід. нормам	усього	з них не відпо- від. нормам
					усього	з них не відповідає нормам	усього	з них не відповідає нормам	усього	з них не відповідає нормам	усього									
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Водойми 1 категорії	1																			
у т.ч. пляжі (місця масового відпочинку людей на водних об'єктах)	1.1																			
Водойми 2 категорії	2	21	143	38									95	40	34		315	29	93	

*за даними Державної установи „Тернопільський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України”

4.3.4 Радіаційний стан поверхневих вод

Радіаційний стан водних об'єктів Тернопільської області сформувався під впливом гідрометеорологічних умов та викидів радіонуклідів внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Контроль стану рівнів радіонуклідного забруднення протягом 2024 року не здійснювався.

Таблиця 4.3.4.1

№ з/п	Водний об'єкт	цезію-137 Бк/дм ³
1	р. Збруч - смт. Скала-Подільська	-
2	р. Золота Липа - м. Бережани	-
3	р. Стрипа - м. Бучач	-
4	р. Збруч - смт. Підволочиськ	-
5	р. Іква - м. Кременець	-
6	р. Горинь - смт. Вишнівець	-
7	р. Горинь - м. Ланівці	-
8	Горішньо - Івачівське водосховище	-
9	Тернопільське водосховище	-
10	Мушкатівське водосховище	-
11	Борщівське водосховище	-
12	Касперівське водосховище	-
13	Козівське водосховище	-

*за даними Регіонального офісу водних ресурсів у Тернопільській області

4.4 Екологічний стан Азовського та Чорного морів

4.5. Заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів

Усі водні об'єкти підлягають охороні від забруднення, засмічення, вичерпання, та інших дій, які можуть погіршити умови водопостачання, завдати шкоди здоров'ю людей, спричинити зменшення рибних запасів, погіршення умов існування деяких тварин, зниження родючості землі та інші несприятливі явища внаслідок зміни фізичних і хімічних властивостей вод, зниження їх здатності до природного очищення, порушення гідрологічного і гідрогеологічного режимів.

Правила охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами спрямовані на попередження та усунення забруднення водних об'єктів, відтворення водних ресурсів і забезпечення безпечних умов водокористування. Правила обов'язкові для виконання всіма водокористувачами, діяльність яких впливає або може вплинути на стан поверхневих вод. Відповідно до цих Правил, скидання зворотних вод у водні об'єкти допускається тільки за умови одержання в установленому порядку дозволу на спеціальне водокористування. Необхідний ступінь очищення зворотних вод, що скидаються у водні об'єкти, визначається нормативами гранично допустимого скидання (ГДС) забруднюючих речовин. Граничний обсяг скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти встановлюється у дозволі на спеціальне водокористування. Водокористувачі, які скидають промислові стічні води до каналізаційних мереж, повинні дотримуватися правил приймання стічних вод підприємств у комунальні та відомчі системи каналізації міст та селищ. Встановлення обмежень на скидання

забруднюючих речовин залежить від категорії якості поверхневих вод, передбаченої для окремих ділянок водного об'єкта.

Водокористувачі зобов'язані забезпечувати монтування та експлуатацію пристроїв, призначених для здійснення регулярного контролю за обсягами та якістю зворотних вод, а також сприяти працівникам контролюючих органів під час проведення перевірок і відбору проб у контрольних створах та в системах водовідведення, в тому числі за межами території, де розташовані їх об'єкти.

Урядом України затверджено Водну стратегію на період до 2050 року – документ, що визначає основні засади державної політики у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів та спрямований на досягнення взаємної узгодженості, пов'язаної з їх використанням, підвищення рівня водної безпеки та скорочення до прийняттого рівня ризиків з управління водними ресурсами на засадах сталого інтегрованого управління водними ресурсами. На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1134-р „Про схвалення Водної стратегії України на період до 2050 року” видано розпорядження начальника обласної військової адміністрації від 27 січня 2023 р. № 27/01.02-01 „Про затвердження плану заходів з реалізації в області у 2023-2050 роках Водної стратегії України до 2050 року”.

Розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 01.11.2024 № 1077-р та від 01.11.2024 № 1078-р затверджено відповідно План управління річковим басейном Дніпра на 2025-2030 роки та План управління річковим басейном Дністра на 2025-2030 роки (далі - ПУРБ), що передбачають комплексні євроінтеграційні заходи, спрямовані на досягнення „доброго” екологічного та хімічного стану вод (будівництво/реконструкція/модернізація очисних споруд, відновлення гідроморфології, управління відходами).

З метою досягнення екологічних цілей, визначених для кожного району річкового басейну, рекомендовано місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування враховувати заходи, передбачені Планами управління річковими басейнами, у власних документах короткострокового та середньострокового планування, цільових програмах, інших документах.

З метою поліпшення якості поверхневих і підземних вод упродовж 2025 року в області забезпечено реалізацію наступних заходів за кошти фонду охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області:

будівництво каналізаційного колектора з реконструкцією НКС по вул. Набережна у м. Теремовля;

розроблення проектно-кошторисної документації щодо будівництва очисних споруд на території району цукрового заводу м. Збараж Тернопільського району Тернопільської області;

виготовлення проектно-кошторисної документації на реконструкцію очисних споруд в м. Шумськ;

розроблення проектно-кошторисної документації: „Реконструкція каналізаційних очисних споруд потужністю 400 м³/добу по вул. Новосілка, 75 в м. Ланівці Кременецького району, Тернопільської області;

розроблення проектно-кошторисної документації: „Нове будівництво біологічних очисних споруд господарсько-побутових стічних вод потужністю

150 м³/добу по вул. Робітнича м. Ланівці Кременецького району, Тернопільської області;

коригування проектно-кошторисної документації для проєкту „Реконструкція очисних споруд каналізації продуктивністю 300 м³/добу в м. Почаїв Кременецького району;

розроблення проектно-кошторисної документації „Відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річки Горинь в с. Борсуки Борсуківської сільської територіальної громади Кременецького району Тернопільської області;

розроблення проектно-кошторисної документації „Відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річки Свинорийка в селі Чайчинці Борсуківської сільської територіальної громади Кременецького району Тернопільської області;

реконструкція очисних споруд міста Заліщики по вул. Стефаника, 60д м. Заліщики Заліщицького району Тернопільської області.

У звітному періоді з місцевого бюджету профінансовано 88,051 тис. гривень на виконання заходу „Покращення технічного стану та благоустрій ставка в с. Гриньки Лановецької ТГ”, який не внесений в ПУРБ, але відповідає його цілям.

У 2025 році Регіональним офісом водних ресурсів у Тернопільській області виконані роботи з паспортизації водних об'єктів площею 529 га загальною вартістю 597,304 тис. гривень (бюджет органів місцевого самоврядування та інших джерел).

По програмі КПКВ 2707070 „Захист від шкідливої дії вод сільських населених пунктів та с/г угідь, в тому числі в басейні р. Тиса у Закарпатській області” виконані роботи вартістю 4,0 млн гривень (державний бюджет) на об'єкті „Розчистка русла р. Золота Липа з метою ліквідації підтоплення садиб та присадибних ділянок в селах Жуків, Гиновичі, Підлісне Бережанського району Тернопільської області” - розчищено русло річки та канали загальною протяжністю 1,5 км.

З метою покращення якості питної води за органолептичними показниками (для 80 % населення міста Тернополя) та запобігання осіданню оксиду заліза у розподільчій водопровідній мережі і резервуарах чистої води на водопровідних насосних станціях, реалізовано проєкт „Будівництво станції знезалізнення води на майданчику насосної станції (III підйому) в місті Тернополі (в рамках використання кредиту Світового Банку по програмі „Розвиток міської інфраструктури–2”). Сума контракту становить 8,1 млн євро.

З метою організації природоохоронних інформаційно-просвітницьких заходів в рамках відзначення Всесвітнього дня води, Дня Дністра, Дня Дніпра, Міжнародного дня чистих берегів 2025:

проведено екоакції з прибирання побутових відходів на 14 локаціях в межах прибережних захисних смуг області;

проведено благоустрій 1 природного джерела.

З метою популяризації екологічних знань, дбайливого ставлення до водних ресурсів проведено 3 лекції у навчально-виховних закладах Тернопільської області.

5. ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

5.1 Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі

5.1.1 Загальна характеристика

Збереження біологічного різноманіття - центральне завдання біології збереження живої природи. За визначенням, даним Всесвітнім фондом дикої природи (1989), біологічне різноманіття - це „все різноманіття форм життя на землі, мільйонів видів рослин, тварин, мікроорганізмів з їх наборами генів і складних екосистем, що утворюють живу природу”.

Вчені виділяють три види біорізноманіття. По-перше, генетичне різноманіття - це всі можливі гени всіх живих видів, включаючи рослини, тварин, гриби і мікроорганізми. Видове різноманіття - це розмаїття живих організмів, у тому числі і внутрішньовидове. Третє, це різноманіття екосистем - різних способів співіснування і взаємозалежності біологічних видів, біологічні спільноти, місця проживання та екологічні процеси, так само як і зміни окремих екосистем.

Збереження біорізноманіття на популяційно-видовому рівні означає збереження окремих видів у природних умовах їх існування. Основна увага приділяється видам, що перебувають під загрозою зникнення та мають ключове значення для збереження біорізноманіття на національному та глобальному рівні. З цією метою вживаються заходи, спрямовані на збереження видів, занесених до Червоної книги України, а також міжнародних переліків рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення видів флори та фауни, з урахуванням вимог міжнародних договорів, до яких приєдналася Україна. Збереження видів у природних середовищах існування та місцях зростання має здійснюватися на всій території України, незалежно від природоохоронного статусу земельної ділянки. У зв'язку з цим, необхідно удосконалити національне законодавство щодо збереження і невиснажливого використання видів, забезпечення контролю за його дотриманням на землях користувачів та власників з різною формою власності.

Збереження біорізноманіття на екосистемному рівні передбачає збереження видів та їх угруповань у складі природних екосистем. Основна увага приділяється екосистемам, що перебувають під загрозою зникнення та мають ключове значення для збереження біорізноманіття на національному та глобальному рівні.

З цією метою вживаються заходи щодо збереження угруповань, занесених до Зеленої книги України, та визначених міжнародними договорами, обов'язковими для виконання в Україні, зокрема здійснення комплексу заходів, спрямованих на збереження біорізноманіття гірських, лісових, степових, лучних, морських, річкових і водно-болотних екосистем, а також урбо- та агроландшафтів.

Збереження біорізноманіття за межами їх природних місць існування дозволяє зберегти лише частину генетичного різноманіття природних популяцій. У спеціальних центрах - генетичних банках, розплідниках, центрах утримання,

ботанічних садах, зоопарках тощо, зберігаються окремі організми або їх малочисельні групи.

На сьогодні флора Тернопільської області нараховує понад 1300 видів рослин, фауна - понад 15400 видів тварин. Негативні антропогенні чинники впливу на довкілля призвели до зникнення великої кількості біологічних видів та до загрози існуванню для багатьох з існуючих. В межах області 19 видів фауни, внесених до Червоної книги України, зникло. Вказані види зустрічаються в інших регіонах України. Серед них білуга чорноморська, пелікан кучерявий, орел степовий, сип білоголовий, дрофа, перев'язка звичайна та ряд інших.

Місця зростання 28 видів флори, виявлені у минулі роки, на сьогодні відомі тільки з літературних джерел, 2 - з гербарних даних інституту ботаніки ім. Холодного. Такі види як марси́лея чоти́рилиста, росичка англійська, язичник сибірський, сальві́нія плаваюча за твердженнями вчених очевидно зникли на території області і на даний час не підтверджені науковими дослідженнями.

В області, з врахуванням регіонально рідкісних видів, охороняється 489 вид тварин (3,2 % від загальної кількості видів області) та 292 видів рослин (26,2 % від загальної кількості видів області).

На екосистемному рівні у межах Тернопільської області охороняється 19 рослинних природних угруповань, занесених до Зеленої книги України, з переліком яких можна ознайомитись за посиланням: <https://ecology.te.gov.ua/zberezhennya-biologichnogo-ta-landshaftnogo-riznom/roslinnij-i-tvarinnij-svit/#l-roslinnij-i-tvarinnij-svit>.

Важливу роль у збереженні біорізноманіття на генетичному рівні відіграє Кременецький ботанічний сад загальнодержавного значення. У колекційних фондах відділу фітосозології Кременецького ботанічного саду представлено 207 видів природної флори Кременецьких гір, що становить близько 20% від загальної кількості. В умовах культури зростає 171 раритетний вид: Списку Бернської конвенції - 8, ЧС МСОП - 20, Європейського Червоного списку - 6, CITES - 18, Червоної книги України - 92 вид (30,8% від загальної кількості рідкісних видів області), а також регіонально рідкісні види - 59 (56,3% від загального по області). Крім того у колекціях відділу дендрології зростає 27 рідкісних деревних видів, у т. ч. Червоної книги України - 1 вид, ЧС МСОП - 26.

**ТИПИ ЛАНДШАФТІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ, ЩО
ВІДЗНАЧАЮТЬСЯ НАЙВИЩИМ РІВНЕМ БІОТИЧНОЇ
РІЗНОМАНІТНОСТІ**

**(ФОТОГРАФІЇ В МЕЖАХ ОСНОВНИХ ЯДЕР ЕКОМЕРЕЖІ
ОБЛАСТІ)**

Малополіська група ландшафтів

Кременецький ландшафт

Опільський ландшафт (на межі з Львівською обл.)

Бережанський Опільський ландшафт

Подільська група ландшафтів

Лановецький ландшафт

Товтровий ландшафт

Заліщицький ландшафт

Подільський Тернопільський ландшафт

5.1.2 Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

Довговікова господарська діяльність значно змінила природне середовище нашої області. Внаслідок такої діяльності зазнали змін майже всі компоненти ландшафтної сфери – рослинний і тваринний світ, ґрунти, ґрунтові і підземні води, гірські породи та мінерали тощо.

Значний негативний вплив на стан біологічного різноманіття області останнім часом викликала діяльність людини, яка шляхом нераціонального використання ресурсів та земель спричинила осушення водно-болотних угідь в 1950-1990 роках, знищення рибних нерестовищ, забруднення вод комунальними господарствами, промисловими і поверхневими водами, стоками з сільськогосподарських земель, браконьєрство, інтенсифікацію ведення лісгосподарського і сільськогосподарського виробництва, порушення режиму прибережних смуг тощо.

Найменшій трансформації зазнали ліси на загальній площі 201,7 тис. га, хоч корінних деревостанів в них практично не залишилося, оскільки заміна лісу велася переважно шляхом створення штучних лісових насаджень.

Досить відчутної трансформації природних екосистем зазнали болота. Особливо помітно були трансформовані болотні масиви серед орних земель та в межах заплав річкових долин, на яких проводився механізований видобуток торфу з попереднім осушенням території, здійснювались випас худоби, вирощування сільгосппродукції.

Найсильніших змін зазнали сінокоси на площі 26,5 тис. га та пасовища на площі 144,0 га. Більшість сіножатей зазнали осушення, пов'язаного із зміною гідрологічного режиму та корінного поліпшення травостою. Пасовища теж, як правило, зазнавали протягом десятків років перевипасу та поверхневого поліпшення травостою. Ці угіддя можна віднести до довготривало похідних угруповань.

Таким чином, первинна природна рослинність збереглася лише в окремих важкодоступних місцях, зокрема в заболочених місцях заплав, на крутих каньйоноподібних схилах річкових долин, на певних ділянках пристигаючих і перестійних лісів.

За останні роки також відбулась суттєва зміна середовища існування диких тварин, що значним чином вплинуло на видовий та кількісний склад фауни. Завдяки проведенню біотехнічних заходів користувачами мисливських угідь чисельність основних видів мисливських тварин за останні роки дещо збільшилась, проте чисельний і видовий склад інших немисливських видів тварин суттєво не змінився.

В результаті вказаних негативних чинників, а також інших видів антропогенної діяльності природні ландшафти у найменш зміненому вигляді збереглися на землях, зайнятих лісами та іншими лісовкритими площами (201,7 тис.га), болотами (5,9 тис.га), на відкритих землях (18,54 тис.га), площа яких становить близько 16,4 % території області.

Найбільш захищеними є природні комплекси в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду. У звітному році площу природно-

заповідного фонду в області доведено до 136,09 тис. гектара, природно-заповідний фонд області має у своєму складі 656 одиниць територій та об'єктів. Питома вага площі природно-заповідного фонду у площі Тернопільської області складає 8,95%.

5.1.3 Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття

Сучасний стан збереження біорізноманіття в області вимагає невідкладних заходів для його збереження та призупинення загальної тенденції зниження чисельності майже усіх видів тварин і рослин.

На виконання вимог статті 15 Закону України „Про екологічну мережу України” рішенням Тернопільської обласної ради від 18 червня 2009 року № 619 затверджено Регіональну схему формування екологічної мережі Тернопільської області, рішення Тернопільської міської ради від 16.12.2011 № 6/16/26 - Схему формування екологічної мережі м. Тернополя. Подальша деталізація регіональної схеми екологічної мережі області на локальному рівні з виділенням структурних елементів екомережі не проводилась, кошти з місцевих бюджетів на дані роботи не виділялися.

Рішення Тернопільської обласної ради від 03.02.2021 № 58 (зі змінами) затверджено Програму охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області на 2021-2027 роки. Окремим розділом цієї Програми передбачено заходи зі збереження і захисту біологічного та ландшафтного різноманіття (екомережі).

Для забезпечення ефективної охорони, належного захисту, раціонального використання та відтворення лісів розпорядженням голови Тернопільської обласної військової адміністрації від 16 червня 2022 року № 355/01.02-01 затверджено програму охорони, захисту, використання та відновлення лісів Тернопільщини на 2022- 2026 роки.

Заходи щодо охорони та відтворення земельних і водних ресурсів, захисту середовищ існування тварин, збереження їх популяцій, формування елементів екомережі передбачені обласною Програмою розвитку водного господарства та водно-екологічного оздоровлення природного середовища Тернопільської області на 2021-2024 роки (зі змінами), затвердженою рішенням Тернопільської обласної ради від 10 листопада 2021 № 35.

За поданням обласної державної адміністрації на розгляді в Офісі Президента України, схвалений Кабінетом Міністрів України, проєкт Указу Президента України про розширення території національного природного парку „Кременецькі гори” на 532,8362 га, в Міндовкілля - матеріали про розширення території національного природного парку „Кременецькі гори” ще на 188,59 га.

У 2025 році роботи з інвентаризації флори та фауни перспективних природних та напівприродних територій для розбудови екомережі та оцінки стану популяцій червонокнижних видів тварин і рослин не велися. Кошти з Державного бюджету на організацію ведення державного обліку і кадастру рослинного світу обласній державній адміністрації у 2025 році не виділялися.

Станом на 01.01.2026 року в області цінні лучно-степові комплекси охороняються у межах 86 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, у тому числі, у межах природного заповідника „Медобори”, національних природних парків „Дністровський каньйон” і „Кременецькі гори”, ботанічних заказників загальнодержавного значення „Жижавський”, „Обіжівський”, „Ваканци”, „Під конем”, „Криве”, „Жолоби”, ландшафтного заказника загальнодержавного значення „Касперівський” та ряду інших.

Пріоритетами в напрямку відтворення водно-болотних систем на території Тернопільської області є виявлення і забезпечення охороною цінних об'єктів, а також екологічно безпечне використання їх ресурсів.

У цілому в складі природно-заповідного фонду Тернопілля охороняється понад 6,8 тис. гектарів водно-болотних угідь.

Водно-болотні угіддя області, віднесені до природно-заповідного фонду-складових національної екомережі, тис. га*

Таблиця 5.1.13

№ з/п	Басейн річки:	Кількість об'єктів природно-заповідного фонду	Площа об'єктів природно-заповідного фонду
1.	Дністер, в т.ч.	115	6103,2862
1.1.	Гнізна	24	309,505
1.2.	Джурин	5	1,41
1.3.	Бариш	1	14,1
1.4.	Дністер	1	2190,95
1.5.	Збруч	17	302,18
1.6.	Золота Липа	13	104,6891
1.7.	Коропець	3	42,86
1.8.	Нараївка	3	2,7
1.9.	Нічлава	7	125,62
1.10	Серет	28	2511,9621
1.11	Стрипа	13	497,31
2.	Прип'ять, в т.ч.	21	730,25
2.1.	Вілія	5	162,1
2.2.	Горинь	10	388,85
2.3.	Іква	6	179,3
Всього водно-болотних угідь у межах природно-заповідного фонду		136	6833,5362

5.1.4 Формування національної екомережі

На виконання Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки, затвердженої Законом України від 21 вересня 2009 року № 1989-III та ст. 9 Закону України „Про екологічну мережу України” рішенням обласної ради від 18 червня 2009 року № 619 затверджено Регіональну схему формування екологічної мережі Тернопільської області, рішенням Тернопільської міської ради від 16.12.2011 № 6/16/26 затверджено схему формування екологічної мережі м. Тернополя.

За мету Схеми ставиться збільшення в регіоні площ земель з природними ландшафтами до рівня, достатнього для збереження біологічного різноманіття, близького до притаманного їм природного стану, а також поетапне формування їх інтегрованої територіальної системи, спрямованої на збереження природних екосистем і ландшафтів, видів рослинного і тваринного світу, яка забезпечуватиме функціонування природних шляхів їх міграції і розповсюдження.

Рішенням Тернопільської обласної ради від 3.02.2021 № 58 (зі змінами) затверджено Програму охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області на 2021-2027 роки. Окремим розділом цієї Програми передбачено заходи зі збереження і захисту біологічного та ландшафтного різноманіття (екомережі). На даний час розроблена Регіональна схема формування екологічної мережі Тернопільської області, яка затверджена рішенням Тернопільської обласної ради від 18 червня 2009 року № 619 та схема формування екологічної мережі м. Тернополя, що затверджена рішенням Тернопільської міської ради від 16.12.2011 №6/16/26. Питання розроблення схем екологічної мережі територіальних громад області включено до стратегії розвитку Тернопільської області на період 2023-2027 років.

Заходи щодо охорони та відтворення земельних і водних ресурсів, захисту середовищ існування тварин, збереження їх популяцій, формування елементів екомережі передбачені обласною Програмою розвитку водного господарства та водно-екологічного оздоровлення природного середовища Тернопільської області на 2021-2024 роки (зі змінами), затвердженою рішенням Тернопільської обласної ради від 10 листопада 2021 року № 353, Програмою охорони та підвищення родючості ґрунтів Тернопільської області на 2024-2026 роки, затвердженою розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 27 вересня 2024 року № 509/01.02-01.

Начальником обласної військової адміністрації видано розпорядження від 01 серпня 2022 року № 489/01.02-01 „Про збереження в області біологічного та ландшафтного різноманіття”, яким зобов'язано розробити схеми формування екологічної мережі територіальних громад та враховувати їх для розроблення усіх видів проєктної документації при здійсненні землеустрою, розробці містобудівної документації, а також здійсненні господарської та іншої діяльності.

На даний час розроблена Регіональна схема формування екологічної мережі Тернопільської області, яка затверджена рішенням Тернопільської обласної ради від 18 червня 2009 року № 619 та схема формування екологічної мережі м. Тернополя, що затверджена рішенням Тернопільської міської ради від 16.12.2011 №6/16/26.

У 2025 році розроблено схему екологічної мережі Тернопільської міської територіальної громади за кошти фонду Тернопільської міської ради у сумі 99 000 гривень.

Скала-Подільською селищною радою у 2025 році укладено договір з Тернопільським національним педагогічним університетом імені Володимира

Гнатюка на розроблення схеми екологічної мережі Скала-Подільської територіальної громади за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у сумі 48 000 гривень та коштів місцевого бюджету у вигляді субвенцій у сумі 38 600 гривень. На даний час схема екологічної мережі Скала-Подільської селищної територіальної громади розроблена.

Питання розроблення схем екологічної мережі територіальних громад області включено до стратегії розвитку Тернопільської області на період 2023-2027 років, як окремий проєкт.

Для забезпечення ефективної охорони, належного захисту, раціонального використання та відтворення лісів розпорядженням обласної військової адміністрації від 16 червня 2022 року № 355/01.02-01 затверджено Програму охорони, захисту, використання та відновлення лісів Тернопільщини на 2022-2026 роки.

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1196 „Про затвердження Порядку включення територій та об’єктів до переліків територій та об’єктів екологічної мережі” в області у 2023 році проводилися роботи зі складання переліків територій та об’єктів екомережі за встановленою формою. До ключових територій екомережі віднесено 656 заповідних територій та об’єктів загальнодержавного та місцевого значення.

У 2025 році роботи з формування мережі природоохоронних територій виконувалися згідно із планом розширення мережі територій та об’єктів природно-заповідного фонду у 2025 році.

За поданням обласної державної адміністрації на розгляді в Офісі Президента України перебуває схвалений Кабінетом Міністрів України проєкт Указу Президента України про розширення території національного природного парку „Кременецькі гори” на 532,8362 га, в Міндовкілля - матеріали про розширення території національного природного парку „Кременецькі гори” ще на 188,59 га.

На розгляд Тернопільської обласної ради подано матеріали стосовно оголошення гідрологічної пам’ятки природи місцевого значення „Джерело „Вулиця” площею 0,1 га, ландшафтного заказника місцевого значення „Базарський” площею 32,0 га, ландшафтного заказника місцевого значення „Урочище „Галайсько” площею 74,3 га.

Станом на 1 січня 2026 року площу екологічної мережі області доведено до 470,59 тис. гектарів, або 32,5% від території області.

Площі земельних угідь - складових національної екомережі
за роками, тис. га*

Таблиця 5.1.4.1

Категорії землекористування	2017	2023	2024	2025
Землі природоохоронного призначення	116,48	-	-	-
Сіножаті та пасовища	170,0	-	-	-
Землі водного господарства (рибні ставки)				
Землі водного фонду	19,3	-	-	-
у т.ч. площа рибних ставків				
Землі оздоровчого призначення	0,057	-	-	-
Землі рекреаційного призначення	10,15	-	-	-
Землі історико-культурного призначення	0,1	-	-	-
Ліси	201,69	-	-	

**за даними Головного управління Держгеокадастру у Тернопільській області, ведення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель за формами 6-зем, ба-зем, 6б-зем, 2-зем з 01.01.2016 року в області припинено.

Складові структурних елементів екологічної мережі
в розрізі одиниць адміністративно-територіального устрою регіону*

Таблиця 5.1.4.2

№ з/п	Одиниці адміністративно-територіального устрою	Загальна площа, тис. га	Загальна площа екомережі, тис. га	Складові елементи екомережі, тис. га											
				Об'єкти ПЗФ	Водно-болотні угіддя**	Відкриті заболочені землі	Водоохоронні зони	Прибережні захисні смуги	Ліси та інші лісовкриті площі	Курортні та лікувально-оздоровчі території	Рекреаційні території	Землі під консервацією	Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом	Пасовища, сіножаті	Радіоактивно забруднені землі, що не використовуються в господарстві
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1.	Байковецька сільська рада	17,260		0,099342											
2.	Бережанська міська рада	24,080		3,2460221											
3.	Білецька сільська рада	13,700		0,6726668											
4.	Білобожницька сільська рада	27,050		0,0049300											
5.	Більче-Золотецька сільська рада	10,420		0,6683400											
6.	Борсуківська сільська рада	15,260		0,1443800											
7.	Борщівська міська рада	41,180		5,3118614											
8.	Бучацька міська рада	52,330		4,1206700											
9.	Васильковецька сільська рада	17,020		0,3987300											
10.	Великобerezовицька селищна рада	19,690		0,0031900											

11.	Великобірківська селищна рада	6,560		0,0276250											
12.	Великогаївська сільська рада	14,780		0,0593100											
13.	Великодедеркальська сільська рада	16,470		0,0071100											
14.	Вишнівецька селищна рада	32,140		0,0995000											
15.	Гримайлівська селищна рада	33,080		5,8626102											
16.	Гусятинська селищна рада	24,680		6,1387483											
17.	Заводська селищна рада	9,070		0,6214306											
18.	Заліщицька міська рада	35,040		15,3906500											
19.	Залозецька селищна рада	24,770		3,7594821											
20.	Збарзька міська рада	59,100		4,4861650											
21.	Зборівська міська рада	46,670		0,2087500											
22.	Золотниківська сільська рада	284,30		0,3950000											
23.	Золотопотіцька селищна рада	16,010		8,6300800											
24.	Іванівська сільська рада	8,020		0,002000											
25.	Іване-Пустенська сільська рада	10,960		0,2416400											
26.	Козівська селищна рада	42,890		0,0207300											
27.	Козлівська селищна рада	9,560		0,000000											
28.	Колиндянська сільська рада	15,570		0,0188500											
29.	Копичинецька міська рада	17,110		4,5049500											
30.	Коропецька селищна рада	8,670		4,4082500											
31.	Кременецька міська рада	52,300		9,1362837											
32.	Купчинецька сільська рада	9,760		1,4408600											
33.	Лановецька міська рада	47,960		2,8441600											
34.	Лопушненська сільська рада	14,390		0,0911799											
35.	Мельнице-Подільська селищна рада	24,450		15,6148400											

36.	Микулинецька селищна рада	23,990		0,0624300											
37.	Монастирська міська рада	47,150		4,2620800											
38.	Нагірянська сільська рада	18,060		0,8220599											
39.	Нараївська сільська рада	21,810		0,49340700											
40.	Озернянська сільська рада	16,770		0,0001100											
41.	Підволочиська селищна рада	35,040		0,4050416											
42.	Підгаєцька міська рада	47,440		1,3205500											
43.	Підгороднянська сільська рада	12,350		0,1356200											
44.	Почаївська міська рада	21,750		0,5342200											
45.	Саранчуківська сільська рада	22,420		0,0921000											
46.	Скала-Подільська селищна рада	18,390		0,0916620											
47.	Скалатська міська рада	22,420		2,8942699											
48.	Скориківська сільська рада	26,270		0,1632000											
49.	Теребовлянська міська рада	44,050		3,473369											
50.	Тернопільська міська рада	16,720		1,6183190											
51.	Товстенська селищна рада	33,850		7,7698400											
52.	Трибухівська сільська рада	11,880		0,0000200											
53.	Хоростківська міська рада	18,460		0,7475200											
54.	Чортківська міська рада	15,100		0,6454581											
55.	Шумська міська рада	63,250		11,9131263											
Тернопільська область		1383,600	470,585	136,103673	25,186	5,911	25,706	1,483	201,70	0,058	1,007	-	18,537	170,553	-

*за даними Головного управління Держгеокадастру у Тернопільській області обліку земель у розрізі територіальних громад не ведеться

5.1.5 Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами

Генетично модифікованими називають організми, генетичний матеріал (ДНК) яких змінювався не внаслідок відтворення та/або природної рекомбінації а через додавання модифікованого гена чи гена іншого біологічного виду, або різновиду організмів. Однією з причин створення генетично модифікованих організмів (ГМО) є виведення нових порід тварин чи сортів рослин. Наприклад, помідори стійкі при транспортуванні, картопля стійка проти дії колорадського жука та ін. Учені Вашингтонського університету вивели сорт ГМО - тополі, яка може деструктуризувати певні промислові отрути, отруйні викиди, переробляючи їх в нешкідливі речовини. Таке застосування рослинного світу для боротьби з отруєнням природи називають фітоочисткою.

Найбільш модифікованими є картопля, рис, кукурудза, соя. За даними Національного аграрного університету, 45% сої що вирощується в Україні - трансгенного походження.

0,9 % модифікованих організмів не є шкідливими для здоров'я. Проте забороняється використання ГМО у виробництві продуктів дитячого та дієтичного харчування.

За даними Інституту медико-біологічних проблем Тернопільського державного медичного університету ім. І. Горбачевського, трансгенні продукти можуть впливати на людський організм як алергени, як токсичні речовини або викликати безпліддя. Тому дуже важливо контролювати процес обігу цієї продукції на українському ринку. Точно невідомо, яка реакція хворої людини, що разом із ліками вживає ці продукти.

Вченими університету проводилась просвітницька робота під час лекцій, практичних занять про позитивні і негативні сторони ГМО. У цьому питанні йшла тісна співпраця з Всеукраїнською екологічною лігою, що дозволило значно розширити аудиторію для поширення науково-популярної інформації.

5.2 Охорона, використання та відтворення рослинного світу

5.2.1 Загальна характеристика рослинного світу

Флора Тернопільщини багата і різноманітна. Вона налічує близько 1340 видів вищих спорових і насінних рослин, які належать до 100 родин і 500 родів.

Географічне положення Тернопільської області визначило і різноманітність її рослинного покриву. Західна та північна частини області (Тернопільський, Кременецький адміністративний район, частина Тернопільського району) віднесені до Західноукраїнської підпровінції Східно-європейської провінції Європейської області широколистяних лісів. Східні та південно-східні частини території належать до Подільсько-середньопридніпровської підпровінції Східно-європейської провінції Європейсько-сибірської лісостепової області.

У східній частині області на рівнинному плато переважають карбонатні чорноземи, на яких колись розвивалась лучно-степова рослинність. Степова рослинність на території Тернопільської області в природному вигляді не збереглася. Майже всі степові ділянки розорані, а ті, що залишилися, зазнали значного впливу людини. Нерозорані степові ділянки можна зустріти на схилах горбів, балок та ін.

На заході в умовах розчленованості місцевості та м'якшого клімату поширений комплекс опідзолених чорноземів, на яких у період формування сучасної флори розвивалась лісова рослинність.

Заплавні луки поширені у верхніх і середніх течіях лівих приток Дністра, а також у верхів'ях річок басейну Прип'яті, на родючих ґрунтах долини Ікви, Стиру, Вілії, Серету та Стрипи. Тут розвинений багатий покрив із злакових і злаково-болотних трав.

Суходільні луки займають підвищені рівнини і схили ярів та балок. У рослинному покриві переважають бобово-злакові трави. Болотна рослинність зосереджена переважно у долинах річок північної частини області.

Рослинний світ області налічує багато реліктових та ендемічних видів. До реліктових належать: осока низька, бруслина карликова, плющ звичайний, волошка Маршала, сеслерія Гейфлера та ін. Ендемічні рослини області: заяча конюшина Шиверека, гвоздика Андржійовського, вівсюнець пустельний, самосил передгірний та ін.

На території області зростає 173 види вищих судинних рослин, які занесені до Червоної книги України та 102 види рослин, що є регіонально-рідкісними.

5.2.2 Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів

Тернопільська область відноситься до малолісистих областей України. За інформацією сільських селищних міських рад площа земель лісогосподарського призначення області, з урахуванням новостворених упродовж 2016-2025 років лісів становить 228,1328 тис. га, з них 214,2427 тис. га вкритих лісовою рослинністю земель. Лісистість Тернопільської області складає 15,5 % що нижче за науково-обґрунтований показник для регіону (20 %) та середній для України (16 %). Лісові насадження виконують захисні, водорегуляторні, рекреаційно-оздоровчі функції і мають обмежене експлуатаційне значення.

Станом на 1 січня 2026 року 145,745 тис. га лісів області (63,9 %) перебували у постійному користуванні Державного спеціалізованого господарського підприємства „Ліси України”, 31,247 тис. га (13,7 %) – комунальних і державних лісогосподарських підприємств (1 державне та 16 комунальних), установ природно-заповідного фонду, підпорядкованих Мінекономіки – 13,7517 тис. га (6,06 %), інших організацій та установ – 37,389 тис. га. (17,08 %).

Ліси на території області розташовані вкрай нерівномірно і зосереджені, в основному, у північній (з переважанням соснових деревостанів) і північно-західній частині (бук, граб), де лісистість досягає 20-25 %, а також в південній частині (дуб, граб), де лісистість досягає 14-18 %. Лісові масиви розташовані, в основному, на плато та схилах Бережанського горбогір'я, Кременецьких гір, Товтрового кряжу та у долинах річок Коропець, Стрипа, Серет, Збруч, Дністер і виконують захисні, водорегуляторні, рекреаційно-оздоровчі функції і мають обмежене експлуатаційне значення.

На виконання розпорядження голови обласної державної адміністрації від 08 серпня 2019 року № 490-од „Про заходи щодо збереження лісів та раціонального використання лісових ресурсів області” протягом 2025 року з 18,4 тис. гектарів комунальних лісів, які перебувають у землях запасу, сформовано земельні ділянки комунальної форми власності для ведення лісового господарства та пов'язаних із ним послуг загальною площею 6,339 тис. гектарів (34,36 % від загальної площі) та зареєстровано речові права на землю.

У Кременецькому районі розроблено технічну документацію із землеустрою з інвентаризації земель лісового фонду комунальної форми власності на площі 1209,6576 гектарів з 4869,2 гектара, що становить 24,8 % від загальної площі таких земель.

Зокрема, Вишнівецькою селищною радою - 73 % від загальної площі таких лісів, Борсуківською сільською радою - 89,7 %, Великодедеркальською сільською радою - 21%, Шумською міською радою – 5,7 %.

У Тернопільському районі розроблено технічну документацію із землеустрою з інвентаризації земель лісового фонду комунальної форми власності на площі 2121,1784 гектара з 5880,95 гектарів, що становить 36,07 % від загальної площі таких земель.

Роботи виконані: Байковецькою сільською радою – 46,3 % від загальної площі таких лісів, Бережанською міською радою – 126,1 %, Білецькою сільською радою – 87,9 %, Великоберезовицькою селищною радою – 36,5 %, Великогаївською сільською радою – 35,2 %, Збаразькою міською радою – 89,7 %, Микулинецькою селищною радою – 60,4 %, Підгороднянською сільською радою – 29,4 %, Саранчуківською сільською радою – 283,9 %, Скалатською міською радою – 69,5 %, Терехівською міською радою – 42,2 %, Тернопільською міською радою – 66,5%.

У Чортківському районі розроблено технічну документацію із землеустрою з інвентаризації земель лісового фонду комунальної форми власності на площі 3008,0107 гектарів з 7647,2 гектара, що становить 39,3 % від загальної площі таких земель.

Роботи виконані: Білобожницькою сільською радою – 20,3 % від загальної площі таких лісів, Більче-Золотецькою сільською радою – 6,4 %, Борщівською міською радою – 96,2 %, Бучацькою міською радою – 94,5 %, Васильковецькою сільською радою – 18,4 %, Гримайлівською селищною радою – 94,0 %, Гусятинською селищною радою – 55,1 %, Копичинецькою міською радою – 12,3 %, Коропецькою селищною радою – 10,3 %, Скала- Подільською селищною радою – 91,9 %, Товстенською селищною радою – 4,6 %, Трибунівською сільською радою – 108,5 %, Хоростківською міською радою – 69,3 %.

Із проінвентаризованих земель лісового фонду площею 6561,9443 га, що перебували у землях запасу, передано у користування комунальним і державним лісгосподарським підприємствам, комунальним підприємствам із спеціалізованими лісгосподарськими підрозділами 75,7 % сформованих земельних ділянок лісового фонду, зокрема: у Кременецькому районі 52,0 %, Тернопільському районі – 69,0 %, Чортківському районі – 68 %..

Комунальними лісгосподарськими підприємствами з метою розроблення комплексу заходів, спрямованих на забезпечення ефективної організації та науково обґрунтованого ведення лісового господарства, охорони, захисту, раціонального використання, підвищення екологічного та ресурсного потенціалу лісів, культури ведення лісового господарства, отримання достовірної і всебічної інформації про новоприйняті ліси розпочато первинне лісовпорядкування лісів, які їм передано у користування, на загальній площі 1656,218 гектари. Зокрема комунальним підприємством „Байковецьке” - на площі 127,3924 гектарів, комунальним підприємством „Бучацькі ліси” - на площі 1096,0337 гектарів,

Збаразьким міським комунальним підприємством по благоустрою „Добробут” - на площі 432,7919 гектарів.

З метою протидії незаконним рубкам лісів філією „Подільський лісовий офіс” державного спеціалізованого господарського підприємства „Ліси України” організовано роботу рейдових груп. Проведено 468 рейди, під час яких виявлено 106 випадки незаконної рубки лісів та накладено штрафів на загальну суму 53,97 тис. гривень. Завдані збитки становлять 855,18 тис. гривень. Державною екологічною інспекцією у Тернопільській області за результатами 9 планових заходів державного нагляду (контролю) у формі перевірок в діяльності органів місцевого самоврядування щодо охорони, використання та збереження лісів встановлено 7 фактів незаконного вирубування дерев у лісах комунальної власності, не наданих постійним лісокористувачам. Розмір шкоди, завданої довкіллю, становить 901,48 тис. гривень. Під час здійснення заходів, спрямованих на запобігання та виявлення адміністративних порушень у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, встановлено 3 факти незаконного вирубування дерев на землях лісового фонду, внаслідок чого завдано шкоди довкіллю на загальну суму 420,829 тис. гривень. Інспекція 25 разів залучалася правоохоронними органами до проведення слідчих дій як спеціалістів у кримінальних провадженнях щодо незаконних порубок лісу. Загальна сума встановлених збитків становить 7906,887 тис. гривень.

Головним управлінням Національної поліції в Тернопільській області перевірено 479 транспортних засобів, які перевозили лісопродукцію, та задокументовано 16 фактів незаконної рубки.

Дані про порушників внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Характеристика земель лісового фонду області наведена у таблиці 5.2.2.1.

Землі лісового фонду Тернопільської області

Таблиця 5.2.2.1

№ з/п		Одиниця виміру	Кількість
1	2	3	4
1.	Загальна площа земель лісового фонду	тис. га	228,1328
	у тому числі:		
1.1	площа земель лісогосподарського призначення державних лісогосподарських підприємств, що перебувають у віданні філії „Подільський лісовий офіс” „Державного спеціалізованого господарського підприємства „Ліси України”	тис. га	145,745
1.2	Площа земель лісогосподарського призначення підприємств Мінекономіки	тис. га	31,5056
1.3	Площа земель лісогосподарського призначення підприємств, що перебувають у віданні Міноборони	тис. га	0,1763
1.4	Площа земель лісогосподарського призначення підприємств органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади	тис. га	29,3776
1.5	Площа земель лісогосподарського призначення закладів Міносвіти	тис. га	0,275

1.6	Площа земель лісогосподарського призначення підприємств Міністерства розвитку громад та територій України	тис. га	5,2318
2. Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення			
2.1	Підприємств органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади	тис. га	1,60592
2.2	Підприємств Мінекономіки (установи ПЗФ)	тис. га	13,7972
2.3	Підприємств Міносвіти	тис. га	0,155
3.	Площа земель лісогосподарського призначення, що не надана у користування	тис. га	12,5
4.	Площа земель лісогосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю (державні та комунальні лісокористувачі)	тис. га	214,2427
5.	Лісистість (відношення покритої лісом площі до загальної площі області)	%	15,5

*за даними Філії „Подільський лісовий офіс” Державного спеціалізованого господарського підприємства „Ліси України”, лісокористувачів у межах області, Департаменту агропромислового розвитку ОВА

В області за останні роки помітна незначна позитивна динаміка у зміні площ лісових ділянок та запасу деревостанів. Показники наведено у табл.5.2.2.2

Динаміка зміни площі лісів та запасу деревостанів

Таблиця 5.2.2.2

Показники	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Площа лісів, тис.га *	201,7	201,7	201,7	201,7	226,8	228,1378
Площа лісів, у % від загальної площі області	14,6	14,6	14,6	14,6	16,4	15,4
Середній запас деревини, кбм/га	190	225	227	255	255	255
Середня зміна запасу, кбм/га	4	3,63	3,8	3,7	3,7	3,7

Ліси Тернопільщини виконують переважно захисні, водорегулюючі, рекреаційно-оздоровчі функції і мають обмежене експлуатаційне значення. Площа лісів, які мають обмежене експлуатаційне значення, становить 98,2 тис. га, в тому числі: ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення 44,8 тис. га; рекреаційно-оздоровчих лісів 26,60 тис. га; захисних лісів 19,3 тис. га. Площа експлуатаційних лісів становить 63,4 тис. га земель лісогосподарського призначення області.

Розподіл земель лісогосподарського призначення в розрізі категорій земель наведено у таблиці 5.2.2.3

**Землі лісогосподарського призначення регіону в розрізі категорій земель
(станом на 01.01.2026 року)**

Таблиця 5.2.2.3

Землі лісогосподарського призначення (усього), тис. га	Лісові землі, тис. га						Нелісові землі, тис. га					
	вкриті лісовою рослинністю		не вкриті лісовою рослинністю			усього лісових земель	у тому числі сільськогосподарські угіддя				інші нелісові землі	усього нелісових земель
	усього	у тому числі лісові культури	незімкнуті лісові культури	інші не вкриті лісовою рослинністю	усього не вкритих лісовою рослинністю		сіножаті	рілля	пасовища	разом с/г угідь		
228,1328	214,2427	152,2762	3,098	22,1588	25,2568	201,1516	481,1	378,016	140,814	999,9300	1130,8146	3240,626

*за даними лісокористувачів

Протягом 2026 року лісогосподарськими підприємствами області створені нові ліси на площі 16,1 га, висаджено 45,483 тис. дерев. Державними лісогосподарськими підприємствами проведено лісовідновлення на площі 337,5 га, висаджено 1210,552 тис. дерев, доповнення раніше створених лісових культур і нових лісів на площі 422,9 га, висаджено 276,953 тис. дерев. Для сприяння природному поновленню на виділених лісових ділянках площею 77,2 га висаджено 44,25 тис. дерев. Іншими лісокористувачами проведено лісовідновлення на площі 10,4 га, висаджено 39,74 тис. дерев для сприяння природному поновленню на площі 17,6 га, висаджено 8,8 тис. дерев.

Динаміка проведення заходів щодо створення і відновлення лісових насаджень

Для лісорозведення виділяються ділянки деградованих і малопродуктивних земель (на крутосхилах, кам'янистих місцях, еродованих землях тощо), тому новостворені ліси виконуватимуть переважно захисні та водорегулюючі функції. Полезахисні лісові смуги, як окремий вид захисних насаджень, у зв'язку з відсутністю проблем, характерних для південних областей, не створюються (таблиця 5.2.2.4)

Динаміка лісовідновлення та створення захисних лісонасаджень, га

Таблиця 5.2.2.4

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Лісовідновлення, лісорозведення на землях лісового фонду, га	606	762	625	472,8	541,8	452,1
Створення захисних лісонасаджень на непридатних для с/г землях, га	251	-	162	25,6	52,7	16,1
Створення полезахисних лісових смуг, га	-	-	-	-	-	-

У 2025 році з метою підвищення рівня лісистості проведено лісорозведення на площі 52,7 га відповідно до завдань.

Забезпечено проведення відновлення лісів, відповідно до вимог чинних документів, на загальній площі 16,1 га філією „Подільський лісовий офіс” ДП „Ліси України” та комунальними і іншими підприємствами. Проведено лісогосподарські заходи, пов'язані з вирубуванням деревини за 2025 рік на загальній площі 6184,4 га, при цьому заготовлено деревини в обсязі 149,239 тис. куб. метрів.

Слід зазначити, що практично весь обсяг робіт щодо лісорозведення у 2025 році виконаний філією „Подільський лісовий офіс” ДП „Ліси України”.

Розпорядженням голови обласної військової адміністрації від 15.06.2022 № 355/01.02-01 затверджена програма охорони, захисту, використання та відновлення лісів Тернопільщини на 2022-2026 роки.

Програма спрямована на усунення дисбалансів у лісовому господарстві між нормами залісеності території області та її реальним станом, враховуючи потреби у ґрунтозахисній, водорегуляторній, лісогосподарській, рекреаційно-естетичній та екостабілізаційній функціях лісів, а також подолання основних дестабілізуючих факторів екологічної ситуації, в тому числі ерозії ґрунтів, виснаження річок, збереження та відтворення біорізноманіття рослинного і тваринного світу з урахуванням інвазивних видів та регулювання динаміки їх популяцій.

Філіями державного спеціалізованого господарського підприємства „Ліси України” заготовлено у 2025 році деревини паливної для населення Тернопільської області та підприємств комунальної інфраструктури 73962 куб. м., іншими комунальними лісокористувачами області було заготовлено 4794 куб. м. паливних дров. З метою покращення санітарного стану лісів проводилися лісозахисні заходи.

Лісогосподарськими підприємствами у 2025 році проведено санітарні рубки на площі 3137,9 га. Санітарні заходи здійснювались у насадженнях, які зазнали пошкоджень від вітровалів та буреломів поточного та минулих років, на

ділянках, де сухостійні та всихаючі дерева, а також в осередках шкідників і хвороб лісу.

Особливо сильне занепокоєння викликає всихання стиглих та пристигаючих дубових та ясеневих насаджень області, що зумовлює, в свою чергу, наступне масове заселення цих насаджень листогризучими шкідниками - золотогузом, пядунами, шовкопрядом, хрущами, а також заселення опеньком осіннім, з'являються невеликі площі всихання соснових насаджень.

У 2025 році Державним спеціалізованим господарським підприємством „Ліси України” заготовлено 130,437 тис. куб. м деревини. Обсяги спеціального використання лісових ресурсів загальнодержавного значення наведені у таблиці 5.2.2.5

Спеціальне використання лісових ресурсів державного значення у 2025 році*

Таблиця 5.2.2.5

Лісокористувач	Затверджена розрахункова лісосіка, тис. м ³	Фактично зрубано разом, тис.м ³	Зрубано по господарствах					
			хвойні		твердолистяні		м'яколистяні	
			розрахункова лісосіка, тис. м ³	фактично зрубано, тис. м ³	розрахункова лісосіка, тис. м ³	фактично зрубано, тис. м ³	розрахунков а лісосіка тис. м ³	фактично зрубано, тис. м ³
Державне спеціалізоване господарське підприємство „Ліси України” „Подільський лісовий офіс”	134,49	111,895	20,58	16,149	107,76	91,148	6,15	4,598
Комунальні лісогосподарські підприємства та комунальні підприємства із лісогосподарськими підрозділами	-	-	-	-	-	-	-	-
Підприємства Міноборони	-	-	-	-	-	-	-	-
Підприємства Мінекономіки	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші лісокористувачі	-	-	-	-	-	-	-	-
Всього	134.49	126,895	20.58	16,149	107,76	91,148	6,15	4, 598

*за даними філії „Подільський лісовий офіс” Державного спеціалізованого господарського підприємства „Ліси України ”

**за даними департаменту агропромислового розвитку обласної військової адміністрації

Динаміка проведення лісогосподарських заходів з наведена у таблиці 5.2.2.6

Динаміка проведення лісогосподарських заходів, пов'язаних із
вирубуванням деревини

Таблиця 5.2.2.6

Рік проведення заходів	Загальна площа, га	Фактично зрубано деревини, тис. м ³	Порівняння показників (га/ тис. м ³) у порівнянні з попереднім роком, %
Усього рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства			
2020	5748	101,359	81,8/74
2021	5799	133,506	100,89/131,72
2022	5752	128,666	99/96
2023	6485	171,13	112/133
2024	5196,7	121,504	80,13/70,9
2025	5416	152,595	104/125,59
у тому числі: 1. Рубки догляду			
2020	2625	26,093	84,3/78,4
2021	2777	47,150	105,79/180,7
2022	3040	44,464	109,5/94
2023	3126,2	63,714	102,8/143,29
2024	2505,6	63,701	80,1/99,9
2025	2851,5	77,022	113/120,91
2. Лісовідновні рубки			
2020	5	1,351	31,2/31,7
2021	10	2,511	200/185,86
2022	15,3	4,171	153/166
2023	6	2,3	39,21/3,65
2024	7,9	2,581	131,6/112,2
2025	6	2,373	76/91,94
3. Суцільні санітарні рубки			
2020	2685	64,406	-
2021	133	22,294	4,95/4,61
2022	2900	76,913	218/345
2023	3	0,9	0,103/1.17
2024	4,7	0,858	156,6/95,3
2025	11,7	1,511	248,9/176,11

Заготівля лісових ресурсів побічного користування та другорядних лісових матеріалів проводиться на підставі лімітів.

5.2.3 Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Флора Тернопільської області нараховує понад 1340 видів рослин. У межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, з врахуванням регіонально рідкісних видів, охороняється 292 види рослин (26,30 % від загальної кількості видів області).

З них: 173 види рослин занесені до Червоної книги України, 19 рослинних угруповань занесені до Зеленої книги України (зростання червонокнижних видів рослин та рослинних угруповань у межах адміністративних районів відображено в таблиці). Крім того, охороняється 16 видів рослин, що внесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори і фауни і природних середовищ існування в

Європі, 41 вид рослин, що внесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), 15 видів, що віднесені до Європейського Червоного списку та 12 видів до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи

Види рослин та грибів, що охороняються

Таблиця 5.2.3.1

Види рослин та грибів	2023	2024	2025
1	2	3	4
Загальна кількість видів рослин та грибів регіону, од., у т.ч.:	1323	1394	1396
Кількість видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, од.	171	172	173
Кількість видів рослин, занесених до Переліку видів рослин, що підлягають особливій охороні на території регіону, од.	102	102	102
Кількість видів рослин та грибів, занесених до додатків до Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі, од.	15	15	15
Кількість видів рослин та грибів, занесених до додатків до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), од.	40	41	41

Перелік видів рослин та грибів, що підлягають особливій охороні на території області (станом на 01.01.2026 року)

Таблиця 5.2.3.2

№ з/п	Назва виду (українська, латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	Перелік рідкісних, і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного світу на території	CITES	Європейський червоний список	МСОП
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Авринія скельна (<i>Aurinia saxatilis</i> (L.) Desv.).			+			
2.	Аденофора лілієлиста (<i>Adenophora liliiflora</i> L.).			+			
3.	Айстра альпійська (<i>Aster alpinus</i> L.)	+					
4.	Аконіт Бессера (<i>Aconitum besseranum</i> Anarz.).	+					
5.	Аконіт куцистий (<i>Aconitum eulophum</i> Reichenb)			+			
6.	Аконіт молдавський (<i>Aconitum moldavicum</i>)			+			
7.	Аконіт несправжньопротитотруйний (<i>Aconitum pseudanthora</i> Blocki)	+					
8.	Аконіт строкатий (<i>Ackonitum variegatum</i> L.).			+			

9.	Аконіт опушеноплідий (<i>Aconitum lasiocarpum</i>)	+					
10.	Арніка гірська (<i>Arnica montana</i> L.)						+
11.	Арум Бессерів (<i>Arum besseranum</i> Schott)			+			
12.	Асплений волосовидний (<i>Asplenium trichomanes</i> L.)			+			
13.	Асплений муровий (<i>Asplenium ruta-muraria</i> L.).			+			
14.	Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall.)	+				+	+
15.	Астранція велика (<i>Astrantia major</i> L.)			+			
16.	Баранець звичайний (<i>Huperzia selago</i> (L.)	+					
17.	Беладонна звичайна (<i>Atropa belladonna</i> L.).	+					
18.	Береза дніпровська (<i>Betula borysthena</i> Klokov)	+					
19.	Береза Клокова (<i>Betula klokovii</i> Zav.)	+					
20.	Берека (Горобина берека) (<i>Sorbus torminalis</i>)	+					
21.	Билинець довгорогий (<i>Gymnadenia conopsea</i>)	+				+	
22.	Билинець найзапашніший (<i>Gymnadenia odoratissima</i>)	+				+	
23.	Білозір болотний (<i>Parnassia palustris</i> L.)			+			
24.	Білотка альпійська, едельвейс, шовкова косиця (<i>Leontopodium alpinum</i> Cass)	+					
25.	Білоцвіт весняний (<i>Leucojum vernum</i> L.)	+					
26.	Білоцвіт літній (<i>Leucojum aestivum</i> L.)	+					
27.	Бобівник трилистий (<i>Menyanthes trifoliata</i> L.)			+			
28.	Борідник паростковий (<i>Jovibarba sobolifera</i> Sims. Opiz.)	+					
29.	Бруслина карликова (<i>Euonymus nana</i> Bieb.)	+					
30.	Брусниця (<i>Rhodococcum vitis-idaea</i> (L.) (Avror)					+	
31.	Бузок угорський (<i>Syringa josikaea</i> Jacq.)	+					
32.	Булатка великовіткова (<i>Cephalanthera damasonium</i> (Mill.)	+				+	
33.	Булатка довголиста (<i>Cephalanthera longifolia</i>)	+				+	
34.	Булатка червона (<i>Cephalanthera rubra</i> (L.)	+					
35.	Вальдштейнія гравілатоподібна (<i>Waldsteinia geoides</i>)	+					
36.	Вишня кущова (<i>Cerasus fruticosa</i> Pall.)			+			
37.	Вівсюнець пустельний (<i>Helictotrichon desertorum</i> (Less.) Nevski)			+			
38.	Відкасник осотоподібний (<i>Carlina cirsiioides</i> Klokov)	+				+	
39.	Відкасник татарноколистий (<i>Carlina onopordifolia</i> Bess ex. Szaf., Kulcz. Et Pavl.)	+	+				
40.	Вільха сіра (<i>Alnus incana</i> L.) Moench.)			+			
41.	Вітеринка нарцисоквіткова, анемона нарцисоквіткова (<i>Anemone narcissiflora</i> L. (A. laxa)	+					

42.	Вовчі ягоди звичайні (<i>Daphne mezereum</i> L.).			+			
43.	Вовче лико пахуче (боровик) (<i>Daphne sneorum</i>)	+					
44.	Водяний горіх плаваючий (<i>Trapa natans</i> L.)		+				
45.	Волошка Маршалла (<i>Centaurea marschalliana</i>)			+			
46.	Волошка східна (<i>Centaurea orientalis</i> L.)			+			
47.	Воронець колосистий (<i>Actea spicata</i> L.)			+			
48.	В'язіль стрункий (<i>Securigera elegans</i>)	+					
49.	В'язіль увінчаний (<i>Coronilla coronata</i> L.)			+			
50.	Гадюча цибулька гроновидна (<i>Muscari botryoides</i> (L.) Mill.)	+					
51.	Гадючник звичайний (<i>Filipendula vulgaris</i>)			+			
52.	Гвоздика Андржійовського (<i>Dianthus capitatus</i> subsp. <i>andrzejowskianus</i> Zapal.)			+			
53.	Гвоздика гренобльська (г. граціанопольська) (<i>Dianthus gratianopolitanus</i> Vill.)	+					
54.	Гвоздика несправжньопізня (<i>Dianthus pseudoserotinus</i>)	+					
55.	Гвоздика польська (<i>Dianthus polonicus</i> Zapal.)			+			
56.	Герицій коралоподібний (<i>Heridium coralloides</i> (Fr.) Gray)	+					
57.	Гіацинтик блідий (<i>Hyacinthella leucophaea</i>)			+			
58.	Гінкго дволопатеве (<i>Ginkgo biloba</i> L.)						+
59.	Глевчак однолистий, малаксис однолистий (<i>Malaxis monophyllos</i>)	+			+		
60.	Глечики жовті (<i>Nuphar lutea</i> (L.) Smith)			+			
61.	Гніздівка звичайна (<i>Neottia nidus-avis</i> (L.)	+			+		
62.	Головатень високий (<i>Echinops exaltatus</i>)	+					
63.	Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L.).	+			+		
64.	Горицвіт волзький (<i>Adonis wolgensis</i> Steven ex DC.)	+					
65.	Гострокільник волосистий (<i>Oxytropis pilosa</i> (L.)			+			
66.	Грифола листувата (<i>Grifola frondosa</i> (Dicks.: Fr.) Gray)	+					
67.	Гронянка багатороздільна (<i>Botrychium multifidum</i>)	+					
68.	Гронянка півмісяцева (<i>Botrychium lunaria</i> (L.)	+					
69.	Грушанка круглолиста (<i>Pirola rotundifolia</i> L.)			+			
70.	Грушанка мала (<i>Pyrola minor</i> L.)			+			
71.	Гудієра повзуча (<i>Goodyera repens</i>)	+			+		
72.	Гусимець пужниковий (<i>Arabis turrita</i> L.)			+			
73.	Дзвоники карпатські (<i>Campanula carpatica</i> Jacq.)	+					
74.	Дифазіаструм сплюснутий (<i>Diphysastrum complantatum</i> (L.)	+					
75.	Дріада восьмипелюсткова (<i>Dryas octopetala</i> L.)	+					

76.	Дуб кошенільний (австрійський) (<i>Quercus cerris</i> L.)	+					
77.	Еремур показний (<i>Eremurus spectabilis</i> M. Bieb.)	+					
78.	Еритроній собачий зуб (<i>Erythronium dens-canis</i> L.)	+					
79.	Ефедра двоколоса (<i>Ephedra distachya</i> L.)			+			
80.	Жировик Льозеля (<i>Liparis loeselii</i> (L.) Rich. (Ophrys loeselii L.)	+c					
81.	Жовтозілля Бессера (<i>Senecio besseranus</i> Minder.)	+				+	
82.	Жостір фарбувальний (<i>Rhamnus tinctoria</i> Waldst.)	+					
83.	Залізниця гірська (<i>Sideritis montana</i> L.)			+			
84.	Заяча конюшина Шиверека (<i>Anthyllis schiwereckii</i> (DC.) Blocki)			+			
85.	Зимолюбка зонтична (<i>Chimaphila umbellata</i>)			+			
86.	Зіновать біла, рокитничок білий (<i>Chamaecytisus albus</i>)	+				+	
87.	Зіновать Блоцького, рокитничок Блоцького (<i>Chamaecytisus blockianus</i>)	+				+	+
88.	Зіновать Пачоського, рокитничок Пачоського (<i>Chamaecytisus raczorskii</i>)	+				+	
89.	Зіновать подільська, рокитничок подільський (<i>Chamaecytisus podolicus</i>)	+				+	+
90.	Змієголовник австрійський (<i>Dracosephalum austriacum</i>)	+	+				
91.	Змієголовник Рюйша (<i>Dracosephalum ruyschiana</i>)	+	+				
92.	Зморшок товстоногий (<i>Morchella crassipes</i> (Vent.) Pers)	+					
93.	Зозулинець блощистий (<i>Orchis coriophora</i> L.)	+			+		
94.	Зозулинець прикрашений (<i>Orchis purpurea</i> Huds.)	+			+		
95.	Зозулинець пурпуровий (<i>Orchis purpurea</i> Huds.)	+			+		
96.	Зозулинець чоловічий (<i>Orchis mascula</i> (L.) L.)	+			+		
97.	Зозулинець шоломоносний (<i>Orchis militaris</i> L.)	+			+		
98.	Зозулині сльози яйцеподібні (<i>Listera ovata</i> (L.)	+			+		
99.	Зозулині черевички справжні (<i>Cypripedium calceolus</i>)	+	+		+		
100	Зозульки Фукса (пальчатокорінник Фукса) (<i>Dactylorhiza fushsii</i>)	+			+		
101	Зозульки бузинові (пальчатокорінник бузиновий) (<i>Dactylorhiza sambucina</i>)	+			+		

102	Зозульки м'ясочервоні (пальчатокорінник м'ясочервоний) (<i>Dactylorhiza majalis</i>)	+			+		
103	Зозульки плямисті (пальчатокорінник плямистий) (<i>Dactylorhiza maculata</i>)	+			+		
104	Зозульки травневі (пальчатокорінник травневий) (<i>Dactylorhiza majalis</i>)	+					
105	Золотець жовтий (Асфodelіна жовта) (<i>Asphodeline lutea</i> (L.) Reichenb.)	+					
106	Зубниця бульбиста (<i>Dentaria bulbifera</i> L.)			+			
107	Кадило сарматське (<i>Melitis sarmatica</i> Klok.)			+			
108	Катран татарський (<i>Crambe tataria</i> Sebeok)	+					
109	Кизильник чорноплідний (<i>Cotoneaster melanocarpus</i> Fisch. ex Blytt.)			+			
110	Клавариадельф товкачиковий (<i>Clavariadelphus pistillaris</i> (L.) Donk)	+					
111	Клокичка периста (<i>Staphylea pinnata</i> L.)	+					
112	Клопогін європейський (<i>Cimicifuga europaеа</i>)			+			
113	Ковила волосиста (<i>Stipa cappilata</i> L.)	+					
114	Ковила вузьколиста (<i>Stipa tirsа</i> Stev.)	+					
115	Ковила Лессінга (<i>Stipa lesingiana</i>)	+					
116	Ковила найкрасивіша (<i>Stipa pulcherrima</i> K.)	+					
117	Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i> L.)	+					
118	Конвалія звичайна (<i>Comvallaria majalis</i> L.)			+			
119	Конюшина блідо-жовта (<i>Trifolium ochroleucon</i>)			+			
120	Конюшина гірська (<i>Trifolium montanum</i> L.)			+			
121	Конюшина паннонська (<i>Trifolium pannonicum</i>)			+			
122	Конюшина червонувата (<i>Trifolium rubens</i> L.)	+					
123	Коральковець тричінадрізаний (<i>Corallorhiza trifida</i>)	+			+		
124	Коручка болотна (<i>Epipactis palustris</i> (L.).)	+			+		
125	Коручка пурпурова (<i>Epipactis purpurata</i> Sm.)	+			+		
126	Коручка темно-червона (<i>Epipactis atrorubens</i> (Hoffm. ex. Bernh.) Schult.)	+			+		
127	Коручка чемерниковидна, морозниковидна, широколиста (<i>Epipactis htlldjrine</i> (L.)	+			+		
128	Косарики черепитчасті (<i>Gladiolus imbricatus</i> L.)	+					
129	Костриця блідувата (<i>Festuca pallens</i> Host.)	+					
130	Костриця різнолиста (<i>Festuca heterophylla</i>)	+					
131	Костяниця (<i>Rubus saxatilis</i> L.)			+			
132	Котячі лапки дводомні (<i>Antennaria dioica</i> (L.)			+			
133	Котячі лапки карпатські (<i>Antennaria carpatіca</i> (Wahlenb.) Bluff et Fingerh.)	+					
134	Кремена гібридна (<i>Petasiteshybridus</i> (L.) Gaertn., Mey.etSchreb.)			+			

135	Крем'яничка гарний (<i>Telekia speciosa</i> (Schreb.) Baumg.)			+			
136	Купальниця європейська (<i>Trollius europaeus</i> L.)			+			
137	Купина кільчаста (<i>Polygonatum verticillatum</i>)			+			
138	Латаття біле (<i>Nymphaea alba</i> L.)			+			
139	Леопольдія тонкоцвіта (<i>Leopoldia teruiflora</i>)			+			
140	Лешиця дністровська (<i>Gypsophila thyracea</i> A.Krasnova)	+					
141	Листовик сколопендровий (<i>Phyllitis scolopendrium</i> (L.) Newm.)			+			
142	Лілія лісова (<i>Lilium martagon</i> L.).	+					
143	Ломиніс цілолистий (<i>Clematis integrifolia</i> L.)			+			
144	Лунарія оживаюча (<i>Lunaria rediviva</i> L.)	+					
145	Любка дволиста (<i>Platanthera bifolia</i> (L.)	+			+		
146	Любка зеленоквіткова (<i>Platanthera chlorantha</i>)	+			+		
147	Люцерна маленька (<i>Medicago minima</i> (L.)			+			
148	Льон бессарабський (<i>Linum besarabicum</i> (Savul. et Rayss)	+					
149	Марсиля чотирилиста (<i>Marsilea quadrifolia</i>)	+	+				
150	Магнолія зірчаста (<i>Magnolia Stellata</i> (Siebold & Zucc.) Maxim.)						+
151	Маруна щиткова (<i>Pyrethrum corymbosum</i> (L.)			+			
152	Мачок жовтий (<i>Glaucium flavum</i> Grantz.)	+					
153	Метасеквоя розсіченошишкова (гліптостробоїдна) (<i>Metasequoia glyptostroboides</i> Hu & W.C.Cheng.)						+
154	Мигдаль степовий (<i>Amygdalus nana</i> L.)			+			
155	Мінуарція дністровська (<i>Minuartia thyracea</i> Klok.)			+			
156	Мінуарція побільшена (<i>Minuartia aucta</i> Klok.)			+			
157	Мірикарія німецька (<i>Myricaria germanica</i> (L.) Desv.)			+			
158	Місячниця оживаюча (лунарія оживаюча) (<i>Lunaria rediviva</i>)	+					
159	Модрина польська (<i>Larix polonica</i> Racib. (L. decidua Mill. subsp. polonica (Racib.) Domin)	+					
160	Молодило руське (<i>Sempervivum ruthenicum</i>)			+			
161	Молочай волинський (<i>Euphorbia volhynica</i> (Besser ex Racib.)	+	+				
162	Молочай Клокова (<i>Euphorbia klokovii</i> Dub.)			+	+		
163	Мутин собачий (<i>Mutinus caninus</i> (Hud.)	+					
164	М'якух болотний (хаммарбія болотна) (<i>Hammarbia paludosa</i>)	+			+		

165	Надбородник безлистий (Epipodium aphyllum Sw.)	+			+		
166	Напівборовик ямчастий (Hemileccinum depilatum (Redeuilh) Sutara)	+					
167	Настінниця лікарська (Parietaria officinalis L.).			+			
168	Незабудка Людмили (Myosotis ludomilae)			+			
169	Неотенія обпалена (зозулинець обпалений) (Neotinea ustulata (L.))	+			+		
170	Неотіанта каптурувата (Neotianthe curculata)	+			+		
171	Образки болотні (Calla palustris L.)			+			
172	Одинарник європейський (Trientalis europea L.)			+			
173	Одноквітка звичайна (Moneses uniflora (L.) A.Gray)						+
174	Орлики звичайні (Aguilegia vulgaris L.)			+			
175	Осока дводомна (Garex dioica L.)	+					
176	Осока Девелла (Carex davalliana S.)	+					
177	Осока низька (Carex humilis Leys)			+			
178	Осока Хоста (о.Госта) (Garex hostiana DC.)	+					
179	Осот різнолистий (Cirsium heterophyllum (L.) Hill (Carduus heterophyllus L.))	+					
180	Офрис комахоносна (Ophrys insectifera L.)	+			+		
181	Офрис бджолоносна (Ophrys apifera Huds.)	+			+		
182	Очиток застарілий (Sedum antiquum Omelcz.et Zaverusha)	+				+	
183	Перстач білий (Potentilla alba L.)			+			
184	Півники злаколисті (Iris graminea L.)			+			
185	Півники сибірські (Iris sibirica L.)	+					
186	Півники угорські (Iris hungarica Waldest. et Kit)			+			
187	Півонія кримська (Paeonia daurica Andr.)	+					
188	Півонія тонколистий (Paeonia tenuifolia L.)	+	+				
189	Підкова чубата (гіпокрепіс чубатий) (Hippocrepis comosa L.)	+					
190	Підмаренник Бессерів (Galium besseri Klok.)			+			
191	Підмаренник суборовий (Galium subnemorale Klok. et Zaverucha)			+			
192	Підмаренник членистий (Galium articulatum Lam.)			+			
193	Підсніжник альпійський (Galanthus alpinus var. alpinus - Galanthus caucasicus Grossh.)				+		
194	Підсніжник білосніжний (Galanthus nivalis L.)	+			+		
195	Підсніжник Воронова (Galanthus woronowii Losinsk)				+		
196	Підсніжник Ельвеца (Galanthus elwesii Hook.f. s.l.)	+					
197	Підсніжник складчастий (Galanthus plicatus)	+				+	
198	Пізноцвіт осінній (Colchicum autumnale L.)	+					

199	Плаун річний (<i>Lycopodium annotinum</i> L.)	+					
200	Плаун булавовидний (<i>Lycopodium clavatum</i> L.)			+			
201	Плодоріжка блощична (зозулинець блощичний) (<i>Anacamptis coriophora</i>)	+			+		
202	Плодоріжка пірамідальна (Анакамптіс пірамідальний) (<i>Anacamptis piramidalis</i>)	+			+		
203	Плодоріжка салепова (зозулинець салеповий) (<i>Anacamptis morio</i> L.)	+			+		
204	Плющ звичайний (<i>Hedera helix</i> L.)			+			
205	Пшениця дика однозернянка (<i>Triticum boeoticum</i> Boiss.)	+					
206	Родіола рожева (<i>Rhodiola rosea</i> L.)	+					
207	Роговик Біберштейна (<i>Cerastium biebersteinii</i> DC.)	+				+	
208	Росичка англійська (<i>Drosera anglica</i> Huds.)	+					
209	Росичка круглолиста (<i>Thalictrum podolicum</i>)			+			
210	Рутвиця гачкувата (<i>Thalictrum uncinatum</i>)	+					
211	Рутвиця орликолиста (<i>Thalictrum aguilegifolium</i> L.)			+			
212	Рутвиця смердюча (<i>Thalictrum foetidum</i> L.)	+					
213	Рябчик гірський (<i>Fritillaria montana</i> Hoppe.)	+	+				
214	Рябчик руський (<i>Fritillaria ruthenica</i> Wilkstr.)	+			+		
215	Рябчик шаховий (<i>Fritillaria meleagris</i> L.)	+					
216	Рястка Буше (<i>Ornithogalum boucheanum</i> (Kunth) Asch.)	+					
217	Сальвінія плаваюча (<i>Salvinia natans</i> (L.)		+				
218	Самосил панонський (<i>Teucrium prannonicum</i> A.Kern)						+
219	Самосил передгірний (<i>Teucrium praemontanum</i> K.)			+			
220	Сашник іржавий (<i>Schoenus ferrugineus</i> L.)	+					
221	Свистуля татарська (<i>Conioselinum vaginatum</i>)	+					
222	Серпій різнолистий (<i>Klasea lycopifolia</i> (Vill.) A.Löve & D.Löve)		+				+
223	Сеслерія Гейфлера (<i>Sesleria heuflerana</i> Sch.)			+			
224	Синяк руський (<i>Echium russicum</i> J.F. Gmel.)		+				
225	Синяк плямистий (<i>Echium maculatum</i> L.)			+			
226	Ситник тупопелюстковий (<i>Juncus subnodulosus</i> Schrank.)	+					
227	Сізюрінхій гірський (<i>Sisyrinchium montanum</i>)			+			
228	Скополія карніолійська (<i>Scopolia carniolica</i> Jacq.)	+					
229	Скорзонера пурпурова (<i>Scorsonera purpurea</i> L.)			+			
230	Смілка литовська (<i>Silene lithuanica</i> Zapal.)					+	

231	Солодка гола (<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.)	+					
232	Сон великий (<i>Pulsatilla grandis</i> Wend.)	+	+				
233	Сон лучний (с. чорніючий, с. богемський) (<i>Pulsatilla nigricans</i>)	+					
234	Сон розкритий (<i>Pulsatilla patens</i> (L.)	+	+				
235	Сонцєвіт сивий (<i>Helianthemum canum</i> L.)	+					
236	Сосна кедрова, європейська (<i>Pinus cembra</i> L.)	+					
237	Спарасис кучерягвий (<i>Sparassis crispa</i> (Wulfen Fr.)	+					
238	Стародуб широколистий (<i>Laserpitium latifolium</i> L.)			+			
239	Сугайник угорський (<i>Doronicum hungaricum</i>)	+					
240	Таволга польська (<i>Spiraea polonica</i> Blocki)	+					
241	Таволга піківська (<i>Spiraea pikoviensis</i> Bess.).			+			
242	Таволжник дводомний (<i>Aruncus dioiscus</i> (Walter)			+			
243	Тис ягідний (<i>Taxus baccata</i> L.)	+					
244	Тирлич хрещатий (<i>Gentiana cruciata</i> L.)			+			
245	Тирличничок осінній (<i>Gentianella amarella</i> (L.)			+			
246	Товстянка двоколірна (<i>Pinguicula bicolor</i> Woł. (<i>P. vulgaris</i> L. subsp. <i>bicolor</i> (Woł.) Á. Löve & D. Löve; <i>P. vulgaris</i> auct. non L.)	+					
247	Товстянка звичайна (<i>Pinguicula vulgaris</i> L.)	+					
248	Тонконіг різнобарвний (<i>Poa versicolor</i> Besser)			+			
249	Тофільдія чешечкова (<i>Tofieldia calyculata</i> (L.) Wahlenb.)	+					
250	Траунштейнера куляста (<i>Traunsteinera globosa</i>)	+			+		
251	Тринія багатостеблова (<i>Trinia multicaulis</i> Sch.)			+			
252	Трутовик зонтичний (<i>Polyporus umbellatus</i> Pers. ex.Fr)	+					
253	Тюльпан двоквітковий (<i>Tulipa biflora</i> Pall.)	+					
254	Ферульник лісовий (<i>Ferulago sylvatica</i> (Bess.)			+			
255	Фіалка різнолиста (<i>Viola epipsila</i> Ledeb.).			+			
256	Фізаліс звичайний (<i>Physalis alkekengi</i> L.)			+			+
257	Хвощ великий (<i>Eguisetum telmateia</i> Ehrh.)			+			
258	Холодок кільчастий (<i>Asparagus verticillatus</i> L.)			+			
259	Холодок лікарський (<i>Asparagus officinalis</i> L.)			+			
260	Холодок несправжньошерстистий (<i>Asparagus pseudoscaber</i> Grecescu)			+			
261	Цибуля Алтайська (<i>Allium altaicum</i>)						+
262	Цибуля ведмежа (<i>Allium ursinum</i> L.)	+					
263	Цибуля гірська (<i>Allium montanum</i> F.W.Schmidt)			+			

264	Цибуля жовтіюча (<i>Allium flavescens</i> Bess.)			+			
265	Цибуля коса (<i>Allium obliquum</i> L.)	+					
266	Цибуля круглонога (<i>Allium sphaeropodum</i> Kl.)	+					
267	Цибуля перевдягнена (<i>Allium pervestium</i> Kl.)	+				+	
268	Цибуля подільська (<i>Allium podolicum</i>)			+			
269	Цибуля пряма (<i>Allium strictum</i> Schrad)	+					
270	Цмин пісковий (<i>Helichrysum arenarium</i> (L.)			+			
271	Чебрець Маршаллів (<i>Thymus marschallianus</i>)			+			
272	Чемерник червонуватий (<i>Helleborus purpurascens</i>)			+			
273	Чина гладенька (<i>Lathyrus laevigatus</i>)	+					
274	Шавлія кременецька (<i>Salvia cremenecensis</i> B.)	+				+	
275	Шавлія поникла (<i>Salvia nutans</i> L.)			+			
276	Шафран банацький (<i>Crocus banaticus</i> J. Gay)	+					
277	Шафран Гейфелів (<i>Crocus heuffelianus</i> Herb.)	+					
278	Шивереція подільська (<i>Schivereckia podolika</i> A.)	+	+			+	
279	Шипшина Чацького (<i>Rosa czackiana</i> Besser)	+					
280	Шишкогриб лускатий (<i>Strobilomyces strobilaceus</i> (Scop.) Berk)	+					
281	Шоломниця весняна (<i>Scutellaria verna</i> Bess.)	+					
282	Шолудивник високий (<i>Pedicularis exaltata</i> Bess)	+				+	
283	Шолудивник Кауфмана (<i>Pedicularis kaufmanii</i> P.)			+			
284	Шолудивник королівський (<i>Pedicularis skeptrum-carolinum</i> L.)	+					
285	Шолудивник лісовий (<i>Pedicularis sylvatica</i> L.)	+					
286	Юринія вапнякова (<i>Jurinea calcarea</i> Klok.)			+			
287	Яблуня Недзвецького (<i>Malus niedzwetzkyana</i> Dieck ex Koehne (<i>Malus Niedzwetzkyana</i> Dieck.)						+
288	Язичник сибірський (я. буковинський, я. український) (<i>Ligularia sibirica</i> Cass.)	+	+				
289	Язичник сивий (<i>Ligularia glauca</i> (L.)	+					
290	Язичник карпатський (<i>Ligularia carpatica</i> (Schott, Nym. Et Kotschy)			+			
291	Язичок зелений (<i>Coeloglossum vrsode</i> (L.)	+			+		
292	Ялина сербська (<i>Picea omorica</i> (Pancic.) Purkyne)					+	
293	Ясенець білий (<i>Dictamnus albus</i> L.)	+					
294	Усього: 294	173	16	102	41	15	12

Охорона невиснажливого використання та відтворення дикорослих рослин

Таблиця 5.2.3.3

Район	Усього видів рослин, занесених до Червоної книги України, екз.	Усього рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, од.	Кількість видів рослин, занесених до Червоної книги України, відтворено на територіях та об'єктах ПЗФ, екз., назва	Кількість популяцій видів рослин, занесених до Червоної книги України, які зникли, од., назва
Кременецький	74	5	-	-
Тернопільський	111	10	-	-
Чортківський	112	16	-	-

Значна кількість рідкісних видів рослин охороняється в межах установ природно-заповідного фонду. Так, рослинне біорізноманіття Кременецьких гір складає понад 1394 видів, з них підлягають особливій охороні - 887 видів, у Дністровському каньйоні зростає 1410 видів флори, з них підлягають особливій охороні - 159 видів, у Медоборах - 900 видів, з них підлягають особливій охороні - 117 видів

У колекційних фондах відділу фітосозології Кременецького ботанічного саду представлено 207 видів природної флори Кременецьких гір, що становить близько 20% від загальної кількості. В умовах культури зростає 171 раритетний вид: Списку Бернської конвенції - 8, ЧС МСОП - 20, Європейського Червоного списку - 6, CITES - 18, Червоної книги України - 92 вид (30,8% від загальної кількості рідкісних видів області), а також регіонально рідкісні види - 59 (56,3% від загального по області). Крім того у колекціях відділу дендрології зростає 27 рідкісних деревних видів, у т. ч. Червоної книги України - 1 вид, ЧС МСОП - 26.

Національним природним парком „Кременецькі гори” з метою збереження різноманіття степової та петрофітної флори, структури ценозів остепнених ділянок національного природного парку, які займають найменші площі серед природної рослинності, а також оселищ рідкісних степових рослин, щороку проводиться розчищення від чагарників, підросту дерев та інвазійних трав'янистих рослин, якими спонтанно заростають остепнені ділянки.

Розчищення степових ділянок дає змогу підтримати в належному стані популяції рідкісних видів рослин (горицвіт весняний, сон великий та широколистий, ковила волосиста та пірчаста тощо).

У колекційних фондах відділу фітосозології Кременецького ботанічного саду представлено 207 видів природної флори Кременецьких гір, що становить близько 20% від загальної кількості. В умовах культури зростає 171 раритетний вид: Списку Бернської конвенції - 8, ЧС МСОП - 20, Європейського Червоного списку - 6, CITES - 18, Червоної книги України - 92 вид (30,8% від загальної кількості рідкісних видів області), а також регіонально рідкісні види - 59 (56,3% від загального по області). Крім того у колекціях відділу дендрології зростає 27 рідкісних деревних видів, у т. ч. Червоної книги України - 1 вид, ЧС МСОП - 26. Дослідженнями з реінтродукції охоплено 20 рідкісних видів. Проведено 63 моніторингових спостережень за реінтродукційними локусами. В рамках виконання наукових досліджень для формування популяції рідкісного ясенцю

білого висаджено 10 куртин даного виду в урочищі Кар'єр. В умовах *ex situ* у вигляді колекцій природної флори охороняється 167 рідкісних видів та форм, у т.ч. 87 – червонокнижних, 57 – регіонально рідкісних. На території установи в умовах *in situ* зростає 25 видів, у т.ч. 13 червонокнижних.

У природному заповіднику „Медобори” продовжено вивчення флори судинних рослин заповідника, велися дослідження щодо уточнення стану популяцій орхідних та інших рідкісних видів, виявлено низку нових та підтверджено ряд вже відомих місцезростань із фіксацією координат місцезнаходжень та нанесенням на карти. Виявлено нові та підтверджено вже відомі місцезростання видів рослин, занесених до Червоної книги України: Аконіту Бессера (*Aconitum besseranum* Andrzej.) – 3, бруслини карликової (*Euonymus nana* M. Bieb.) – 1, булатки великоквіткової (*Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce.) – 28, булатки червоної (*Cephalanthera rubra* (L.) Rich.) – 2 відкасника осотоподібного (*Carlina cirsiioides* Klok.) – 1, гніздівки звичайної (*Neottia nidus-avis* (L.) Rich.) – 36, головатня високого (*Echinops exaltatus* Schrader.) – 1, горицвіту весняного (*Adonis vernalis* L.) – 8, зіноваті подільської (*Chamaecytisus podolicus* (Błocki) Klášková) – 2, зіноваті білої (*Chamaecytisus albus* (Hacq.) Rothm.) – 11, змієголовика австрійського (*Dracosephalum austriacum* L.) – 2, зозулиних сліз яйцеподібних (*Listera ovata* (L. R. Br.) – 27, клокички перистої (*Staphylea pinnata* L.) – 1, ковили волосистої (*Stipa capillata* L.) – 1, конюшини червонуватої (*Trifolium rubens* L.) – 2, коручки пурпурової (*Epipactis purpurata* Smith.) – 41, коручки чемерникоподібної (*Epipactis helleborine* (L.) Crantz) – 46, лілії лісової (*Lilium martagon* L.) – 16, лунарії оживаючої (*Lunaria rediviva* L.) – 2, любки дволистої (*Platanthera bifolia* (L. Rich.) – 10, любки зеленоквіткової (*Platanthera chlorantha* (Cust.) Reichenb.) – 59, молочаю волинського (*Euphorbia volhynica* Bess. ex Szaf., Kulcz. et Pawł.) – 1, підсніжника білосніжного (*Galanthus nivalis* L.) – 37, скополії карніолійської (*Scopolia carniolica* Jacq.) – 3, сону великого (*Pulsatilla grandis* Wend.) – 1, сону широколистого (*Pulsatilla latifolia* Rupr.) – 1, цибулі ведмежої (*Allium ursinum* L.) – 271, шафрану Гейфеля (*Crocus heuffelianus* Herb.) – 1, геріцію коралоподібного (*Hericum coralloides* (Scop.) Pers.) – 2, трутовика зонтичного (*Polyporus umbellatus* (Pers.) Fr.) – 1. Підтверджено низку раніше відомих та виявлено нові місцезростання регіонально-рідкісних видів: авринії скельної (*Aurinia saxatilis* (L.) Desv.) у Вікнянському ПНДВ в ур. Гостра Могила, на I та II Городницьких товтрах, у кв. 31 в. 35 (колишня плантація шипшини); аконіту куцистого (*Aconitum eulophum* Reichenb.) у Вікнянському ПНДВ в ур. Волове Південне у кв. 49 в. 11 на IV степовій ділянці та на II Городницькій товтрі; аруму Бессера (*Arum besserianum* Schott) – у всіх трьох ПНДВ (17 знахідок); аспленію волосовидного (*Asplenium trichomanes* L.) у Краснянському (1) та Вікнянському (1) ПНДВ; аспленію мурового (*Asplenium ruta-muraria* L.) на I Городницькій товтрі та у кв. 31 в. 35 Вікнянського ПНДВ; астранції великої (*Astrantia major* L.) у всіх трьох ПНДВ (5); вишні кущової (*Cerasus fruticosa* (Pall.) Woronow) на II Городницькій товтрі; вовчих ягід звичайних (*Daphne mezereum* L.) у всіх трьох ПНДВ (10); воронця колосистого (*Actaea spicata* L.) у всіх трьох ПНДВ (28); гадючника звичайного (*Filipendula vulgaris* Moench) в ур. Гостра Могила, Волове Південне (кв. 49 в. 11 – III та IV степові ділянки, кв. 49 в. 21 – I степова ділянка), на всіх трьох Городницьких товтрах, у кв. 37 в. 1, кв. 31 в. 4, в. 28 в. 35, на узліссі

кв. 49 в. 15, в. 14, в. 8 Вікнянського ПНДВ; гіацинтка білого (*Hyacinthella leucophaea* (C. Koch) Schur.) на I та II Городницьких товтрах, в ур. Гостра Могила; зубниці бульбистої (*Dentaria bulbifera* L.) у Краснянському ПНДВ (4); кадила сарматського (*Melitis sarmatica* Klok.) у Краснянському (2) та Вікнянському (1) ПНДВ; кизильника чорноплідного (*Cotoneaster melanocarpus* Fisch. ex Blytt) в ур. Гостра Могила, на I Городницькій товтрі, у кв. 31 в. 35 Вікнянського ПНДВ; клопогону європейського (*Cimicifuga europaea* Schipcz.) у Вікнянському (5) та Краснянському (2) ПНДВ; конвалії звичайної (*Convallaria majalis* L.) у всіх ПНДВ (17); конюшини гірської (*Trifolium montanum* L.) на всіх трьох Городницьких товтрах, в ур. Волове Південне (кв. 49 в. 11, III та IV степові ділянки; кв. 49 в. 21, I степова ділянка); ломиносу цілолистого (*Clematis integrifolia* L.) в ур. Гостра Могила, на I та II Городницьких товтрах; маруни щиткової (*Pyrethrum corymbosum* (L.) Scop.) у Вікнянському (3) та Краснянському (2) ПНДВ; молодила руського (*Sempervivum ruthenicum* Schnittsp. & C. B. Lehm.) в ур. Гостра Могила, на I та II Городницьких товтрах; осоки низької (*Carex humilis* Leys.) в ур. Гостра Могила, на I та II Городницьких товтрах, г. Гостра; перстачу білого (*Potentilla alba* L.) на I Городницькій товтрі; півників злаколистих (*Iris graminea* L.) у Вікнянському (7) та Краснянському (2) ПНДВ; плюща звичайного (*Hedera helix* L.) у Городницькому ПНДВ (4); синяка плямистого (*Echium maculatum* L.) на II Городницькій товтрі; скорзонери пурпурової (*Scorzonera purpurea* L.) на I та II Городницьких товтрах; стародуба широколистого (*Laserpitium latifolium* L.) у Вікнянському (3) та Краснянському (2) ПНДВ; тирличу хрещатого (*Gentiana cruciata* L.) на III Городницькій товтрі та в ур. Волове Південне (кв. 49 в. 11, III степова ділянка; кв. 49 в. 21, I степова ділянка); тринії багатостеблової (*Trinia multicaulis* Schischk) на I та II Городницьких товтрах; хвоща великого (*Equisetum telmateia* Ehrh.) у Городницькому ПНДВ; холодку лікарського (*Asparagus officinalis* L.) на всіх трьох Городницьких товтрах, в ур. Волове Південне (кв. 49 в. 21, I степова ділянка); цибулі гірської (*Allium montanum* F. W. Schmidt) на всіх трьох Городницьких товтрах, в ур. Гостра Могила; цибулі подільської (*Allium podolicum* (Aschers. et Graebn.) Błocki ex Racib.) на II та III Городницьких товтрах; шолудивника Кауфмана (*Pedicularis kaufmannii* Pinzg.) в ур. Гостра Могила, на I Городницькій товтрі; цмину піщового (*Helichrysum arenarium* (L.) Moench) на III Городницькій товтрі; чебрецю Маршалла (*Thymus marschallianus* Willd.) на I та II Городницьких товтрах, в ур. Волове Південне (узлісся кв. 49 в. 15, в. 14, в. 8; кв. 49 в. 21, IV степова ділянка); юринії вапнякової (*Jurinea calcarea* Klok.) на II та III Городницьких товтрах. Продовжено вивчення та картування рідкісних типів оселищ, які під охороною Бернської конвенції. Всього обстежено та описано 19 ділянок оселища Ліси *Quercus* – *Fraxinus* – *Carpinus betulus* на евтрофних і мезотрофних ґрунтах (G1.A1) у Вікнянському ПНДВ та Городницькому ПНДВ. Фіксувалися місця появи інвазійних видів борщівника Сосновського (*Heracleum sosnowskyi* Manden.), золотушника канадського (*Solidago canadensis* L.), розрив-трави дрібноквіткової (*Impatiens parviflora* DC.), клена ясенелистого (*Acer negundo* L.), робінії звичайної (*Robinia pseudoacacia* L.), амброзії полиноистої (*Ambrosia artemisiifolia* L.), ехіноцистису шипуватого (*Echinocystis lobata* (Michx.) Torr. & A.Gray). Продовжувалися спостереження за вже відомими локалітетами інвазійних видів рослин ваточника сирійського

(*Asclepias syriaca* L.), гірчака сахалінського (*Reynoutria sachalinensis* (F. Schmidt) Nakai) та аморфи кущової (*Amorpha fruticosa* L.).

Національним природним парком „Кременецькі гори” з метою збереження різноманіття степової та петрофітної флори, структури ценозів остепнених ділянок національного природного парку, які займають найменші площі серед природної рослинності, а також оселищ рідкісних степових рослин, щороку проводиться розчищення від чагарників, підросту дерев та інвазійних трав’янистих рослин, якими спонтанно заростають остепнені ділянки.

Розчищення степових ділянок дає змогу підтримати в належному стані популяції рідкісних видів рослин (горицвіт весняний, сон великий та широколистий, ковила волосиста та пірчаста тощо).

У національному природному парку „Дністровський каньйон” проводиться постійний моніторинг території з метою виявлення нових місць зростання рідкісних видів рослин та рідкісних оселищ. Виявлені нові місця зростання рідкісних видів рослин: – лісовий масив поблизу села Костільники, грабовий ліс-виявлено зростання булатки великоквіткової (*Cephalanthera damasonium*), на схилі яру – любки дволистої (*Platanthera bifolia*) та гніздівки звичайної (*Neottia nidus-avis*), на степових схилах зростає шипшина Чацького (*Rosa czackiana*) та зіноваті біла (*Cytisus albus*); – лісовий масив поблизу села Нагоряни в урочищі Поросячка – виявлено зростання вальдштейнії гравілатоподібної (*Waldsteinia geoides*), любки дволистої (*Platanthera bifolia*) та гніздівки звичайної (*Neottia nidus-avis*) (ЧКУ), а також регіонально рідкісних видів – воронцю колосистого (*Actaea spicata*) та плюща звичайного (*Hedera helix*); – лучно-степова ділянка на лівому схилі річки Нічлавка між селами Шишківці та Худіївці – виявлено зростання горицвіту весняного (*Adonis vernalis*), ковили найкрасивішої (*Stipa pulcherrima*) та ковили волосистої (*Stipa capillata*), гострокільника волосистого (*Oxytropis pilosa*), гадючника звичайного (*Filipendula vulgaris*), леопольдії тонкоцвітої (*Leopoldia tenuiflora*) та самосилу гірського (*Teucrium montanum*); – лучно-степова ділянка в околиці села Синьків поблизу кар’єру – виявлено зростання плодоріжки салепова (*Anacamptis morio*), зіноваті білої (*Cytisus albus*) (ЧКУ) та регіонально рідкісного виду – скорзонери пурпурової (*Scorzonera purpurea*); – лучно-степова ділянка в околиці села Городок в урочищі Печеніги – виявлено зростання ряду регіонально рідкісних видів рослин, таких як гвоздика Анджейовського (*Dianthus andrzejowskianns*), конюшина гірська (*Trifolium montanum*), люцерна маленька (*Medicago minima*), чебрець Маршаллів (*Thymus marschallianus*) та шавлія поникла (*Salvia nutans*); – лучно-степова ділянка в околиці села Більче-Золоте поблизу печери Вертеба – виявлено зростання горицвіту весняного (*Adonis vernalis*), гадючника звичайного (*Filipendula vulgaris*), конюшини гірської (*Trifolium montanum*) та шавлії пониклої (*Salvia nutans*); – кам’янистий схил річки Дністер поблизу села Добрівляни в урочищі Криве – виявлено зростання Проведено обстеження ділянок перспективних для природо-заповідання та розроблено наукове обґрунтування для оголошення їх об’єктами ПЗФ: – ландшафтного заказника місцевого значення „Шишківсько-Худіївська стінка” – комплексної пам’ятки природи місцевого значення “Жежавська заболоченість”.

5.2.4 Охоронна природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України

На території обласні охороняється 19 рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України.

Охорона невиснажливого використання та відтворення дикорослих рослин

Таблиця 5.2.4.1

Район	Усього рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, од.
Кременецький	5
Тернопільський	10
Чортківський	16

Значна кількість рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України охороняється в межах установ природно-заповідного фонду. Так на території національного природного парку „Кременецькі гори” виявлено 7 формацій рослинності, які занесені до Зеленої книги України, національного природного парку „Дністровський каньйон” - 16, природного заповідника „Медобори” – 7, Кременецького ботанічного саду загальнодержавного значення - 2.

5.2.5 Охорона, використання та відтворення зелених насаджень

Станом на 01.01.2026 року в області не спостерігається тенденцій до збільшення загальної площі зелених насаджень. Суттєвим недоліком залишається питання проведення інвентаризації зелених насаджень області, що не дозволяє отримувати достовірні дані щодо кількісних і якісних характеристик зелених насаджень та перешкоджає плануванню робіт щодо створення нових та догляду за існуючими зеленими насадженнями.

Динаміка стану зелених насаджень представлена в таблиці 5.2.5.1*

Таблиця 5.2.5.1

№	Показники *	Одиниця виміру	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025
1.	Загальна площа зелених насаджень, у т.ч. на 1 жителя області	га	2404,8 0,0024	2402,85 0,0023	2406,4 0,0024	2406,4 0,0024
	Площа зелених насаджень загального користування, у т.ч. на 1 жителя області	га	1709,03 0,0017	1707,43 0,0016	1833,33 0,0018	1833,33 0,0018
3	Частка зелених насаджень загального користування, охоплених доглядом	%	100	100	100	100
4	Витрати на утримання зелених насаджень загального користування, у т.ч. 1 га зелених насаджень загального користування	тис. грн.	8694,93	7496,872	11519,7	17085,0

5	Кількість підприємств зеленого господарства та чисельність працюючих, у тому числі:	од./чол.	23/181	23/128	23/128	23/169
	- комунальних		21/131	21/131	21/131	21/131
	- змішаної форми власності					
	- приватних		2/40	2/40	2/33	2/28

Озеленення населених пунктів, га*

Таблиця 5.2.5.2

Заходи	Рік			
	2022	2023	2024	2025
Створено нових зелених насаджень, га	1,95	-	-	-
Проведено догляд за насадженнями, га	1709,03	1710,56	1700, 24	1700, 24

*за даними департаменту архітектури, містобудування, ЖКГ та енергозбереження

5.2.6 Інвазійні чужорідні види рослин у флорі області

Чужорідні (адвентивні) рослини (від лат. *adventicus* - зайшлий, випадковий)-рослини, що самі з'явилися в новій для них місцевості або занесені людиною. До адвентивних рослин належать бур'яни.

У Тернопільській області станом на 2026 рік, відповідно до літературних даних та інформації Кременецького ботанічного саду, зростає більше 200 видів адвентивних рослин. У стадії експансії перебувають близько 20 видів адвентивної флори, зокрема: галінсога дрібноцвіта (*Calinsoga parviflora* Cav.), робінія звичайна або біла акація (*Robinia pseudoacacia* Lf.), стенактис однорічний (*Stenactis annua* Nees.), злинка канадська (*Erigeron canadensis* L.), хамоміла запашна (*Chamomilla suaveolens* (Pursh) Rydb.), клен ясенелистий (*Acer negundo* L.), щириця загнута (*Amaranthus deflexus* L.), свербіга східна (*Bunias orientalis* L.), герань сибірська (*Geranium sibiricum* L.), чорнощир нетреболистий (*Cyclachaena xanthiifolia* (Nutt.) Fresen.), гречка сахалінська, розрив-трава дрібноквіткова (*Impatiens parviflora* DC), болиголов плямистий (*Conium maculatum* L.), переступень білий (*Bryonia alba* L.), золотушник канадський (*Solidago Canadensis* L.) тощо.

Адвентивні види рослин за способом заносу розподілені між трьома групами: аколотофіти - види випадково занесені в результаті трансформації рослинного покриву, ергазіофітофіти - рослини, які здичавіли та ксенофіти - випадково занесені в результаті господарської діяльності людини. Значну частину адвентивної компоненти складають злісні та карантинні бур'яни.

Досить небезпечним є поширення такого адвентивного виду, як борщівник Сосновського. Великі і широкі листки борщівника розпускаються навесні раніше за інші рослини (трави), затінюючи поверхню ґрунту на якій після його заселення рослини інших видів більше не ростуть. Під борщівником зникає навіть деревна дернина. А восени, коли його листки в'януть, ґрунт під ним оголюється, зазнає змиву. Так відбувається процес блокування вихідного біоценозу і формування нового. Одна рослина борщівника Сосновського (*Heracleum sosnowskyi*) дає

15-20 тисяч летючих насінин. Причому вони можуть прорости в ґрунті навіть через 10-12 років.

З метою обмеження розповсюдження на території Тернопільської області небезпечного для біорізноманіття та здоров'я людей інвазивного виду рослин - борщівника Сосновського головою Тернопільської обласної державної адміністрації підписано доручення від 29 травня 2019 року № 67 „Про ліквідацію вогнищ розповсюдження борщівника Сосновського на території області”.

На виконання цього доручення проведено відповідну роботу, а саме:

видано доручення головами районних державних адміністрацій, якими зобов'язано власників і користувачів земельних ділянок знищувати борщівник Сосновського (*Heracleum sosnowskyi*);

проведено інформування населення (буклети, статті в газетах, виступи на семінарах, передачі в програмі обласного та районного радіомовлення) щодо небезпеки, яку створює навколишньому середовищу та здоров'ю людей дана інвазійна рослина;

проведення сільськогосподарськими підприємствами, лісовими та мисливськими господарствами, дорожньо-ремонтними пунктами, службою відновлення та розвитку інфраструктури у Тернопільській області, філіями райавтодорів, колективами органів місцевого самоврядування та різних організацій та населенням заходів по знищенню борщівника Сосновського (*Heracleum sosnowskyi*) (два-три разове викошування і спалювання у період вегетації) або обприскування гербіцидами глісофатної групи.

Серед адвентивних рослин є отруйні, найбільш небезпечними є болиголов плямистий, чорнощир нетреболистий, переступень білий і дводомний, лаконос американський, ваточник сірійський та ін.

Ще одна група рослин є продуцентами алергенів, які викликають у людей стійкі та важковиліковувані полінози. Найвідоміша з них - амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiiflora* L.), що спричиняє осінню сінну лихоманку та астматичні загострення.

Амброзії полинолистій властива висока регенераційна здатність. Частини рослини, що присипані вологим ґрунтом здатні утворювати додаткове коріння і добре приживлятися. У разі скошування амброзії полинолистий до утворення насіння, вона здатна давати від прикореневих частин нові паростки, які утворюють суцвіття і формують життєздатне насіння. Чим вище зрізане стебло, тим більше на ньому може утворитися додаткових пагонів.

Батьківщиною амброзії є Північна Америка, де вона широко розповсюдилася як злісний бур'ян в посівах багаторічних трав. До колонізації Америки європейцями амброзія на своїй батьківщині була дуже рідкісною рослиною. З Америки амброзію полинолисту в 1873 році завезено в Європу (Німеччину) з насінням конюшини і жита.

На території України бур'ян вперше виявлено в 1914 році в селі Кудашівка Дніпропетровської області (німецький агроном вирощував його як замітник дорогої хіни), а в 1925 році - на околицях Києва (на території елеватора).

На території Тернопільської області амброзію вперше зареєстровано в 2002 році в Борщівському районі.

Станом на 01.01.2026 року площа зараження бур'яном в області становила 59,103 га. Карантинний режим на амброзію полинолисту запроваджено на

території наступних районів: Кременецький (6,1 га), Тернопільський (7,2 га), Чортківський 45,803 га).

Боротьба з карантинним бур'яном на території Тернопільської області проводилася механічним методом - на площі 57,103 га та хімічним методом на площі 20,223 га. Дані про проведену боротьбу з бур'яном у 2025 році наведені в таблиці.

Дані про виявлення та проведення боротьби з карантинними бур'янами
в 2025 році

Територіальні громади	Амброзія полинолиста			
	виявлено	проведена боротьба	в т.ч.	
			агротехнічним, механічним	хімічним
Байковецька сільська	0,3	0,3	0,3	-
Бережанська міська	0,5	0,5	0,5	-
Білецька сільська	-	-	-	-
Білобожницька сільська	-	-	-	-
Більче-Золотецька сільська	-	-	-	-
Борсуківська сільська	-	-	-	-
Борщівська міська	1,7	1,7	1,7	1,0
Бучацька міська	15,8	15,8	15,8	-
Васильковецька сільська	-	-	-	-
Великобerezовицька селищна	0,1	0,1	0,1	-
Великобiрківська селищна	-	-	-	-
Великогаївська сільська	-	-	-	-
Великодедеркальська сільська	-	-	-	-
Вишнівецька селищна	-	-	-	-
Гримайлівська селищна	0,1	0,1	0,1	-
Гусятинська селищна	3,543	3,543	3,543	3,543
Заводська селищна	0,18	0,18	0,18	-
Заліщицька міська	-	-	-	-
Залозецька селищна	-	-	-	-
Збаразька міська	0,6	0,6	0,6	0,6
Зборівська міська	-	-	-	-
Золотниківська сільська	-	-	-	-
Золотопотіцька селищна	1,0	1,0	1,0	-
Іванівська сільська	-	-	-	-
Іване-Пустенська сільська	4,49	4,49	4,49	-
Козівська селищна	-	-	-	-
Козлівська селищна	-	-	-	-
Колиндянська сільська	-	-	-	-
Копичинецька сільська	-	-	-	-
Коропецька селищна	-	-	-	-
Кременецька міська	-	-	-	-
Купчинська сільська	-	-	-	-
Лановецька міська	4,1	4,1	4,1	2,7
Лопушненська сільська	-	-	-	-
Мельниця-Подільська селищна	10,9	10,9	10,9	-

Микулинецька селищна	2,2	2,2	2,2	-
Монастириська міська	-			
Нагірянська сільська	-			
Нараївська сільська	1,0	1,0	1,0	1,0
Озернянська сільська	-	-	-	-
Підволочиська селищна	-	-	-	-
Підгаєцька міська	-	-	-	-
Підгородянська сільська	-	-	-	-
Почаївська міська	2,0	2,0	2,0	-
Саранчківська сільська	0,5	0,5	0,5	2,5
Скала-Подільська селищна	2,2	2,2	2,2	2,2
Скалатська міська	2,0	2,0	0,5	1,5
Скориківська сільська	-	-	-	-
Теребовлянська міська	-	-	-	-
Тернопільська міська	-	-	-	-
Товстенська селищна	3,0	3,0	3,0	-
Трибухівська сільська	-	-	-	-
Хоростківська міська	7,38	7,38	7,38	7,38
Чортківська міська	-	-	-	-
Шумська міська	-	-	-	-
Всього	65,593	65,593	62,093	24,623

*за даними Головного управління Держпродспоживслужби у Тернопільській області

Райони	Амброзія полинолиста			
	виявлено	проведена боротьба	в т.ч.	
			агротехнічним, механічним	хімічним
Кременецький	6,1	6,1	6,1	2,7
Тернопільський	9,2	9,2	5,7	5,6
Чортківський	50,293	50,293	50,293	14,123
Всього	65,593	59,103	62,093	22,423

*за даними Головного управління Держпродспоживслужби в Тернопільській області

Амброзія полинолиста засмічує всі польові культури, особливо просапні та зернові, а також городи, сади, виноградники, луки, пасовища, полезахисні лісосмуги. Часто зустрічається на узбіччях залізниць, шосейних і ґрунтових доріг, по берегах річок і ставків, на пустищах та інших необроблюваних землях, на вулицях, присадибних ділянках, скрізь, де порушений природний рослинний покрив.

Шкодочинність її в місцях масового поширення винятково велика. Амброзія знижує врожайність сільськогосподарських культур, засмічує урожай зерна, погіршує якість кормів, призводить до зниження продуктивності пасовищ і найголовніше негативно впливає на здоров'я людей - спричиняє „осінню лихоманку” та астматичні загострення.

Розповсюдженню бур'яну сприяють вітер, у зимовий період, коли з нескошених рослин облітає насіння й ковзає по сніговому покриву; птахи, для яких насіння амброзії є кормом; транспорт (колеса автомашин, тракторів та інших транспортних засобів), а також взуття людей, до якого насіння прилипає разом із ґрунтом.

Насіння амброзії може бути занесене в регіони, вільні від даного бур'яну, з

вітчизняним та імпортом насінням і продовольчим зерном, продуктами та відходами від переробки зерна сільськогосподарських культур, із сіном, соломом, силосом, у тому числі й з підстилкою у вантажних автомобілях, з розсадою рослин й іншими матеріалами.

Для попередження завезення амброзії полинолистий необхідно проводити ретельне інспектування об'єктів регулювання (вантажів, матеріалів, транспортних засобів). Забороняється ввезення на територію України насіння сільськогосподарських культур, яке засмічене насінням даного карантинного бур'яну.

Для своєчасного виявлення амброзії проводяться обстеження земельних угідь:

узбіч та схилів основних автомобільних і залізничних доріг, територій станцій по яких перевозяться сільськогосподарська продукція;

пунктів ввезення, приймання, зберігання та використання засміченого насіннєвого матеріалу, а також прилеглих до них територій.

Вирішальне значення для очищення полів від амброзії полинолистий мають агротехнічні методи боротьби: дотримання чергування культур у сівозміні, обробіток ґрунту.

На землях, сильно засмічених амброзією, кращим заходом по очищенню ґрунту від запасів насіння є використання чистого пару, де, за правильного обробітку, засміченість бур'яном знижується на 70-80%. Засмічені сільськогосподарські угіддя, варто відводити під беззмінний (2-3 роки) посів озимих зернових з попереднім напівпаровим обробітком ґрунту.

За даними Кременецького ботанічного саду, у фітобіоті м. Кременець та його околиць виявлено 215 видів адвентивних рослин.

Найбільше адвентивних видів - вихідці з древньої флори Середземномор'я. Вони становлять 49 %, тобто 111 видів. Це - Ячмінь мишачий (*Hordeum murinum* L., *Saponaria officinalis* L.), осот городній (*Sonchus oleraceus* L.), глуха кропива пурпурова (*Lamium purpureum* L.), нетреба звичайна (*Xanthium strumarium* L.), Сокирки польові (*Consolida regalis* S.F. Gray), полин гіркий (*Artemisia absinthium* L.), ромашка лікарська (*Chamomilla recutita* (L.) Rauchert), М'яточник бур'яновий (*Ballota ruderalis* Sw.) та інші. Серед них окремо виділяють види середземноморсько-ірано-туранського (35 видів) та ірано-туранського (13 видів) походження.

Велика кількість видів американського походження - 40. З них 4 види походять з Південної Америки незабутниця дрібнокріт (*Galinsoga parviflora* Cav., *G. ciliata* (Rafin.) Blake), амарант (*Amaranthus paniculatus* L., *Ipomoea purpurea* (L.) Roth.) та 36 видів - з Північної Америки. Північноамериканські види: енотера дворічна (*Oenothera biennis* L.), злинка канадська (*Conyza canadensis* (L.) Cronq.), гринделія розчепірена (*Grindelia squarrosa* (Pursh) Dun), елодея канадська (*Eloдея canadensis* Michx), ситник тонкий (*Juncus tenuis* Willd.), амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia* L.). Ці види цікаві для науки тим, що дуже легко натуралізуються, займають великі площі та добре почуваються в Європі, адже Північна Америка та Євразія мають флористичну спорідненість та подібні природно-кліматичні умови.

Видів, що мають азіатське походження нараховується 38. Із Кавказу в Європу, а потім до нас, завезені - Борщівник Монтесума (*Heracleum*

mantegazzianum S. et L.), рейнутрія сахалінська (*Reynoutria sachalinensis* (Fr. Schmidt) Nakai.), повій звичайний (*Lycium barbatum* L.), розрив-трава дрібноквіткова (*Impatiens parviflora* DC), лепеха звичайна (*Acorus calamus* L.), тонконіг бульбистий (*Poa bulbosa* L.), Плоскуха звичайна (*Echinochloa crusgallii* (L.) Beauv).

Європейських видів налічується 28. Серед них – герань піренейська (*Geranium pyrenaicum* Burm.), полин австрійський (*Artemisia austriaca* Jacq.), паслін чорний (*Solanum nigrum* L.), осот овочевий (*Cirsium oleraceum* (L.) Scop.), барбарис звичайний (*Berberis vulgaris* L.) та інші.

Також нараховано 11 видів походження яких невідоме, адже види - космополіти настільки поширилися на всіх континентах, що знайти їх первинний ареал практично неможливо. Це – берізка польова (*Convolvulus arvensis* L.), овес щетинистий (*Avena strigosa* Schreb.), череда трироздільна (*Bidens tripartita* L.), мальва лісова (*Malva pussila* Smith), грицики звичайні (*Capsella bursa-pastoris* (L.) Medic), нив'янка волотиста (*Neslia paniculata* (L.) Desv.).

На першому місці за ступенем негативного впливу на природні екотопи стоять саме перелічені вище експансивні адвентивні види, оскільки вони швидко захоплюють значні території, продукують велику біомасу, пригнічують і витісняють види природної флори. Ці рослини уніфікують фітоландшафти, створюють монодомінантні низькодекоративні угруповання, викликають відчуття занедбаності парків і скверів. Оскільки робінія звичайна або біла акація (*Robiniapseudoacacia* L.), клен ясенелистий (*Acer negundo* L.), гречка сахалінська (*Polygonum sachalinense* Fr. Schmidt), золотушник канадський (*Solidago canadensis* L.) є здичавілими культивованими видами, тому необхідно посилити контроль за декоративними видами рослин, що культивуються, оскільки часто саме вони можуть бути джерелом інвазій нових видів адвентивної флори. Найбільш поширеними способами розповсюдження плодів та насіння з групи адвентивних рослин флори Тернопільської області є автохорія, яка часто поєднується із зоо- та антропохорією.

5.3 Охорона, використання та відтворення тваринного світу

5.3.1 Загальна характеристика тваринного світу

Тваринний світ Тернопільської області представлений лісовими і степовими видами. Тут водяться 412 видів хребетних, зокрема 45 видів риб, 11 - земноводних, близько 283 - птахів, 62 - ссавців, 10 - рептилій. Трапляються види тварин, які водяться у Поліссі, Карпатах, степу. Це куниця лісова і кам'яна, заєць, білка, дикий кабан, рись, вовк, рябчик, тетерев, куріпка. Донедавна тут водились типові представники цієї зони: дрохви, перегузня, сліпак подільський, ховрах крапчастий, шуліка рудий. Ці види у нас бувають лише під час перельотів або випадкових зальотів.

У південній частині області живуть представники тваринного світу Карпат-горностаї, ласка, дикий кіт, дикий кабан, рябчик, орел-сапсан, снігур, кедрівка, козуля, олень. В області поширені також тварини степу - заєць, сіра і степова полівка, тхір, жайворонок, перепел. У річках області водяться коропа, карасі, лини, окуні, соми, щуки, внаслідок гідрологічних змін в умовах низької водності значно зменшилася чисельність підуста, головня, марени, мінога, в'язь,

вирезуба, карася золотистого та дикої форми сазана. У багатьох річках і ставках водяться цінні хутрові звірі - видра, ондатра, бобер, чисельність яких щороку зростає. Із представників пернатих - качки, нирки, кулики, лиски, водяні курочки, значно збільшилась чисельність лебедя-шипуна.

Багато тварин знищено при постійному полюванні на них, в зв'язку з тим, що діяла недосконала система полювання по дозволах. У 1960-х роках зникли дрозди, які були на Кременеччині в 1937 році, немає рябчиків на Шумщині. До ендемічних видів належать, плямистий ховрах, мала кутора, чагарникова полівка. Деякі види тварин області перебувають під загрозою цілковитого знищення і тому вимагають охорони. Серед них рідкісні, які занесені до Червоної книги України, - лелека чорний, тхір степовий, широковох звичайний, пугач, орлан-білохвіст, кіт лісовий, беркут, кутора мала, скопа, полоз лісовий, мідянка та інші види, занесені до Червоної книги України: мінога українська, стерлядь, вирезуб, жовта чапля, косарик, коровайка, чернь білоока, крохаль довгоносий, лунь польовий, зміїд, підорлик великий, деркач, сова, сипуха, сорокопуд, дрозд, горностаї, тхір степовий, видра.

5.3.2 Стан і ведення мисливського господарства

Мисливські угіддя області надані у користування 24 користувачам, з них 3 державним лісгосподарським підприємствам, 15 районним організаціям Українського товариства мисливців та рибалок і 6 приватним мисливським господарствам.

Перелік користувачів мисливських угідь в Тернопільській області

Таблиця 5.3.2.1

№ з/п	Користувачі мисливських угідь	Площа мисливських угідь (га)
1.	Державне спеціалізоване господарське підприємство „Ліси України” в т.ч:	192450
1.1	філія „Бережанське лісомисливське господарство”	62124
1.2	філія „Кременецьке лісове господарство”	81337
1.3	філія „Чортківське лісове господарство”	48989
2	Тернопільська обласна організація Українське товариства мисливців та рибалок (УТМР), у т.ч:	759228
2.1	Бережанська районна організація УТМР	22448
2.2	Борщівська районна організація УТМР	53061
2.3	Бучацька районна організація УТМР	48011
2.4	Гусятинська районна організація УТМР	56464
2.5	Заліщицька районна організація УТМР	35338
2.6	Збаразька районна організація УТМР	54498
2.7	Зборівська районна організація УТМР	56521
2.8	Козівська районна організація УТМР	45494

2.9	Кременецька районна організація УТМР	44326
2.10	Лановецька районна організація УТМР	44055
2.11	Монастирська районна організація УТМР	25108
2.12	Підволочиська районна організація УТМР	59477
2.13	Підгаєцька районна організація УТМР	27588
2.14	Теребовлянська районна організація УТМР	67397
2.15	Тернопільська районна організація УТМР	50437
2.16	Шумська районна організація УТМР	32364
2.17	Чортківська районна організація УТМР	36641
3.	Товариство з обмеженою відповідальністю „Природоохоронне сільськогосподарсько-виробниче підприємство „Замкова Гора”	11523
4.	Товариство з обмеженою відповідальністю „Лімо-Плюс”	3071
5.	Товариство з обмеженою відповідальністю „Лемківська фауна”	5072
6	Мисливське господарство „Стіжок” ТЗОВ фірми „Ріо”	7574
2.22	Товариство з обмеженою відповідальністю Мисливське господарство „Оберіг”	4186
2.23	Громадська організація Мисливське господарство „Веpr”	3176

Охороною угідь в мисливських господарствах займаються 119 чоловік, з них 6 мисливствознавців, 97 єгерів, які здійснюють комплекс біотехнічних заходів, організовують догляд за біотехнічними спорудами, щороку забезпечують необхідну кормову базу зернових культур, коренеплодів, сіна, солі та інших кормів для представників фауни.

В області спостерігається збільшення чисельності дикої свині та козулі і зайця-русака. Разом з тим досить значне збільшення чисельності лисиці в лісових та польових угіддях області негативно відображається в цілому на ланцюгах живлення хутрових звірів. В області обліковано 2253 голів лисиці червоної, що становить 2,3 голови /1000га.

Користувачами мисливських угідь області проводиться постійна робота щодо зменшення чисельності лисиці до оптимальних норм. Проводяться також заходи щодо зменшення чисельності бродячих собак і котів.

З метою профілактики сказу та інших небезпечних захворювань користувачами мисливських угідь добуто 39 вовків, 1 шакала, 502 лисиці, 340 здичавілих собак та 56 здичавілих котів. Ветеринарними лабораторіями проведено 307 досліджень на сказ, за результатами яких виявлено 51 випадок захворювання.

У 2025 році на виконання рішенням Ради оборони Тернопільської області від 21 липня 2022 року №74 в період воєнного стану заборонено відкриття сезону полювання на території мисливських угідь області.

Управління екології та природних ресурсів облдержадміністрації, керуючись ст. 16 Закону України “Про мисливське господарство та полювання”,

погоджено пропозиції користувачів мисливських угідь області щодо виділення лімітів використання диких парнокопитних тварин в сезон полювання 2024-2025 років з врахуванням заходів правового режиму воєнного стану запровадженими на території області.

У всіх користувачів, яким погоджено ліміти, проведено впорядкування мисливських угідь та затверджено Проекти організації і розвитку мисливського господарства.

Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин за 2022-2025 роки наведена у таблиці 5.3.2.2.

Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (особин)*

таблиця 5.3.2.2

Види мисливських тварин	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025 рік
1	2	3	4	5
Лось	4	4	4	2
Олень благородний	57	59	91	120
Олень плямистий	72	84	93	102
Кабан	779	792	1147	1259
Козуля	3876	3977	4720	5301
Заєць-русак	39173	42297	43600	43286

*за даними Південно-Західного міжрегіонального управління лісового та мисливського господарства

За матеріалами обліків мисливських тварин у 2025 році по області обліковано 6784 одиниць копитних звірів.

Динаміка добування основних видів мисливських тварин за 2022 – 2025 роки наведена у таблиці 5.3.2.3.

Добування основних видів мисливських тварин (особин)*

Таблиця 5.3.2.3

Рік	Види мисливських тварин	Затверджений ліміт добування	Видано ліцензій	Добуто	Не використано ліцензій	Причина невикористання
1	2	3	4	5	6	7
2022	Козуля	285	-	-	-	Рішенням Ради оборони Тернопільської області від 21 липня 2022 року № 74 в період воєнного стану відкриття полювання в області заборонено
	Кабан	84	-	-	-	
	Олень плямистий	2	-	-	-	
2023	Козуля	928	-	-	-	
	Кабан	278	-	-	-	
	Олень плямистий	46	-	-	-	
	Олень благородний	91	-	-	-	
2024	Козуля	350	-	-	-	
	Кабан	186	-	-	-	
	Олень плямистий	2	-	-	-	
	Олень благородний	5	-	-	-	
2025	Козуля	350	-	-	-	
	Кабан	186	-	-	-	
	Олень плямистий	2	-	-	-	
	Олень благородний	5	-	-	-	

*за даними Південно-Західного міжрегіонального управління лісового та мисливського господарства

5.3.3 Стан і ведення рибного господарства

Розвиток рибництва є необхідною складовою для задоволення фізіологічних потреб населення в цінному продукті харчування – рибі та продукції з неї. Однак, економічні та соціальні проблеми в розвитку сільськогосподарського виробництва значно вплинули на стан розвитку галузі рибництва.

При вирішенні цих проблем велике значення повинно надаватись раціональному використанню внутрішніх водойм. Природно-кліматичні умови Тернопільської області забезпечують ресурсний потенціал та сприяють розвитку рибного господарства на внутрішніх прісноводних водоймах. В області знаходиться значна кількість водойм з екологічними умовами, які сприяють вирощуванню риби і можуть забезпечити нормальний розвиток галузі, не зважаючи на зменшення їх водності і чисельності через пересихання в умовах маловоддя, яке може призвести до серйозних екологічних проблем.

Зокрема станом на 01.01.2026 року на території Тернопільської області знаходиться 19 водосховищ. Загальна площа їх водного дзеркала становить 3039,7832 га. із яких 3 водосховища комплексного призначення загальною площею 901,0 га (Тернопільське, Горішньоівачівське, Касперівське). Надано в оренду 7 водосховищ, загальною площею 1008,4656 га. Не використовуються в рибогосподарських цілях 11 водосховищ загальною площею водного плеса 2031,3176 га.

В межах області знаходиться 1205 ставків, з них в оренді 344 ставка та без оренди 861 ставок, площа земель водного фонду складає 9757 га в тому числі орендованих 6053 га та без оренди 3704 га, площа водного плеса становить 9035 га, в тому числі орендованих ставків 4425,2956 га. та без оренди 4610 га.

У більшості випадків неефективно використовуються як природні, так і штучні водоймища та стави. У населених пунктах, райцентрах не працюють магазини з продажу живої риби. Уся торгівля рибою відбувається на ринках, а це, в свою чергу, не сприяє надходженню коштів до відповідних бюджетів, тому є потреба створити в області виробничо-торговельні комплекси, які б займалися вирощуванням та реалізацією риби самостійно, без посередників.

З метою ефективного ведення товарного рибництва необхідно щорічно вирощувати близько 4,5-8,5 млн. екземплярів мальків-річняка всіх видів риб, для зариблення водойм всіх форм власності. На даний час зарибок завозиться з сусідніх областей України, що погіршує його життєздатність, призводить до збільшення затрат на перевезення. Окрім того якість зарибка є невисокою, якісний склад обмежений (переважно, короп, товстолоб, білий амур), часто риба не відповідає санітарним вимогам. З метою усунення таких негативних явищ необхідно створення рибовідтворювального підприємства на території області. Мета створення підприємства – вирощування не тільки коропа, товстолоба чи білого амура, а й аборигенних видів риб – судака, ляща, щуки, а також раків та ін. Вирощування таких видів риб вирішить проблему зариблення природних водойм необхідним рибопосадковим матеріалом.

За сприяння керівництва Тернопільської обласної військової адміністрації, на виконання заходів Програми розвитку рибного господарства Тернопільської області на період до 2030 року, управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Тернопільській

області у 2025 році виділено кошти із обласного бюджету в сумі 200 тис. гривень для збереження та збільшення рибних запасів шляхом вселення водних біоресурсів. Упродовж 2025 року в квітні та грудні здійснено вселення водних біоресурсів у річку Серет на різних її ділянках. У водойму вселено 15 214 екз. дворічок товстолоба білого (5 571 екз. та 1 950 кг), сазана (коропа) (8 733 екз. та 2 620 кг) та білого амура (910 екз. та 222 кг), загальною вагою 4 792 кг. Проведені заходи мають важливе значення для збереження водних біоресурсів, підвищення рибопродуктивності водойм та забезпечення їх ста-лого використання.

Погіршення екологічної ситуації на водоймах (заростання, обміління, цвітіння водойм області) призводить до збіднення якісного і кількісного складу іхтіофауни, зменшення нерестових площ, зниження результативності нересту, порушення шляхів міграції та знищення місць нагулу молоді. Як результат зменшуються рибні запаси водойм, скорочується кількість цінних, вимогливих до якості середовища риб і зростає кількість малоцінної невимогливої риби. Для оптимізації стану водойм необхідно проводити науково-обґрунтоване зариблення природних водойм області в комплексі з рибницько-меліоративними роботами (розчисткою водойм, боротьбою із цвітінням та заростанням).

Необхідно з особливою увагою поставитися до питання побудови власної лінії для виробництва спеціальних комбікормів для риб, так як природні корми водойм забезпечують добовий раціон лише на 30%, решту раціону повинні складати прості корми, такі як: зерно пшениці, ячменю, вівса, залишки олійної промисловості, гідролізні дріжджі та м'ясокісткове борошно. Побудова власної лінії дасть змогу збільшити вихід товарної риби, а виробництво кормів з спеціальними лікувальними добавками дасть змогу також покращити ситуацію із захворюваністю риб.

5.3.4 Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

В області охороняється 489 видів тварин (3,2 % від загальної кількості, представлених у регіоні), в тому числі птахів - 258, ссавців - 54, риб – 42, комах- 84, плазунів – 57, земноводних – 12, червів – 2, багатоніжок – 4, молюсків – 12, ракоподібних -1.

Охорона та відтворення тваринного світу

Таблиця 5.3.4.1

Район*	Усього видів тварин, занесених до Червоної книги України, екз.	Кількість видів тварин, занесених до Червоної книги України, відтворено на територіях та об'єктах ПЗФ, екз., назва	Кількість популяцій видів тварин, занесених до Червоної книги України, які зникли, од., назва
Тернопільська область	211	0	5

Примітка: *інформація в розрізі адміністративних районів області відсутня, кількість екземплярів видів по районах, занесених до Червоної книги України, в області не визначена

Кількість видів тварин, які охороняються в рамках міжнародних угод, ратифікованих Україною, наведено у таблиці 5.3.4.2. Види фауни, що охороняються в рамках міжнародних угод

Таблиця 5.3.4.2

№ з/п	Назва виду (українська і латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	CMS	AEWA	EURO-BATS	Європейський червоний список	МСОП
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Андрена золотогола (Andrena chryscopus)	+							
2	Аноплій самарський (Anoplius samariensis)	+							
3	Аполлон (Parnassius apollo)	+	+	+				+	+
4	Бабка- левкоринія хвостата (Leucorrhinia caudalis)		+						
5	Багатозв'яз гірський (український) (Polydesmus montanus)	+							
6	Баклан великий (Phalacrocorax carbo)		+						
7	Баклан малий (Phalacrocorax pygmaeus)	+	+			+			
8	Балобан, сокіл-балобан, кібець (Falco cherrug)	+							
9	Баранець великий (дупель) (Gallinago media)		+			+			
10	Баранець звичайний (Gallinago gallinago)		+			+			
11	Бджолоїдка звичайна (Merops apiaster)		+	+	+				
12	Берестянка звичайна (Hippolais icterina)		+						
13	Беркут (Aquila chrysaetos)	+							
14	Бистрянка російська (Alburnoides rossicus)	+							
15	Бичок-пісочник (Neogobius fluviatilis)		+						
16	Білизна звичайна (Aspius aspius)		+						
17	Білозубка білочерева (велика) (Crocidura leucodon)	+	+						+
18	Білозубка мала		+	+					

	(Crocidura suaveolens Mill.)								
19	Білоперий пічкур дністровський (Romanogobio kesslerii)	+	+						
20	Бобер європейський (Castor fiber Linnaeus)		+						
21	Большельязм однорогий (Bolbelasmus unicornis)	+							
22	Бобирець звичайний (Petroleuciscus borysthenticus)								+
23	Боривітер звичайний (Falco tinnunculus)		+	+					
24	Борсук звичайний (Meles meles)			+					
25	Бражник дубовий (Marumba guercus)	+							
26	Бражник прозерпіна (Proserpinus proserpina)	+	+					+	+
27	Бражник скабіозовий (Hemaris titus)	+							
28	Брижач (Philomachus pugnax)		+						
29	Бугай (Botaurus stellaris)		+			+			
30	Бугайчик (Ixobrychus minutus)		+			+			
31	В'юн звичайний (Misgurnus fossilis)		+						
32	В'юрок (Fringilla montifringilla)		+						
33	Ведмедиця велика (Pericallia matronula)	+							
34	Ведмедиця-господиня (Callimorpha dominula)	+							
35	Веретільниця ламка (Anguis fragilis)		+						
36	Верховка звичайна (Leucaspis delineatus)		+						
37	Верховодка звичайна (Alburnus alburnus)							+	+
38	Вестія шляхетна (Vestia elata Rossmüller)	+							
39	Вечірниця велетенська (Nyctalus lasiopterus)	+	+		+		+		+
40	Вечірниця мала (Nyctalus leisleri)	+	+	+	+		+		+
41	Вечірниця руда (Nyctalus noctula)	+	+	+			+		+
42	Вивільга (Oriolus oriolus)		+						
43	Вивірка звичайна (Sciurus vulgaris)		+						

44	Видра річкова (<i>Lutra lutra</i>)	+	+	+				+	+
45	Вирезуб причорноморський (<i>Rutilus frisii</i>)	+							
46	Вівсянка городня (<i>Emberiza cirrus</i>)		+						
47	Вівсянка звичайна (<i>Emberiza citrinella</i>)		+						
48	Вівсянка очеретяна (<i>Emberiza schoeniclus</i>)		+						
49	Вівчарик весняний (<i>Phylloscopus trochilus</i>)		+						
50	Вівчарик жовтобровий (<i>Phylloscopus sibilatrix</i>)		+						
51	Вівчарик-ковалик (<i>Phylloscopus collybita</i>)		+						
52	Вільшанка (<i>Erithacus rubecula</i>)		+	+					
53	Вовк звичайний (<i>Canis lupus</i>)		+	+				+	
54	Вовчок горішковий (<i>Musccardinus avellanarius</i>)		+						
55	Вовчок лісовий (<i>Dryomys mitedula</i>)		+						
56	Вовчок садовий (<i>Eliomys quercinus</i> L., 1766)	+	+						
57	Волове очко (<i>Troglodytes troglodytes</i>)		+						
58	Вуж водяний (<i>Natrix tessellata</i>)		+						
59	Вуж звичайний (<i>Natrix natrix</i>)		+						
60	Вусатий слиж європейський (<i>Barbatula barbatula</i>)							+	+
61	Вусач альпійський (<i>Rosalia alpina</i>)	+	+					+	
62	Вусач великий дубовий (<i>Cerambyx cerdo</i>)	+	+					+	+
63	Вусач земляний-хрестоносець (<i>Dorcadion equestre</i>)	+							
64	Вусач мускусний (<i>Aromia moschata</i>)	+							
65	Вусач червонокрилий Келлера (<i>Purpuricenus raehleri</i>)	+							
66	Вухань австрійський (<i>Plecotus austriacus</i>)	+	+	+			+		+
67	Вухань звичайний (<i>Plecotus auritus</i>)	+	+	+			+		+
68	Гагара червоношия (<i>Gavia stellate</i>)		+	+	+				
69	Гагара чорношия (<i>Gavia stellata</i>)		+		+	+		+	

70	Гадюка звичайна (<i>Vipera berus</i>)		+						
71	Гаїчка болотяна (<i>Parus palustris</i>)		+						
72	Гаїчка-пухляк (<i>Parus montanus</i> Baldenstein, 1827)		+						
73	Гірчак європейський (<i>Rhodeus amarus</i>)		+						
74	Глушець (глухар) (<i>Tetrao urogallus</i>)	+	+						
75	Гоголь (<i>Bucephala clangula</i>)	+				+			
76	Головень звичайний (<i>Squalius cephalus</i>)						+	+	
77	Головешка ротань (<i>Perccottus glenii</i>)						+	+	
78	Головчак жилкуватий (<i>Ochloides sylvanus</i> (Esper, 1777)								+
79	Голуб сизий (<i>Columba livia</i>)		+						
80	Голуб-синяк (<i>Columba oenas</i>)	+	+						
81	Гольян звичайний (<i>Phoxinus phoxinus</i>)						+	+	
82	Гонкочеревець перев'язаний (бабка перев'язана) (<i>Sympetrum pedemontanum</i>)	+							
83	Горихвістка звичайна (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>)		+						
84	Горихвістка чорна (<i>Phoenicurus ochruros</i>)		+						
85	Горіхівка (<i>Nucifraga caryocatactes</i>)	+	+						
86	Горлиця звичайна (<i>Streptopelia turtur</i>)		+						
87	Горлиця садова (<i>Streptopelia decaocto</i>)		+						
88	Горностай (<i>Mustela erminea</i>)	+	+						+
89	Горобець польовий (<i>Passer montanus</i>)		+						
90	Гранарія зернова (<i>Granaria frumentum</i> Draparnuad, 1801)	+							
91	Грицик великий (<i>Limosa limosa</i>)					+			
92	Гуска білолоба (<i>Anser albifrons</i>)		+	+					
93	Гуска мала (гуска білолоба мала) (<i>Anser erythropus</i>)	+							

94	Гуска сіра (<i>Anser anser</i>)		+			+			
95	Дерихвіст лучний (<i>Glareola pratincola</i>)	+	+						
96	Деркач (<i>Crex crex</i>)		+					+	
97	Джерлянка жовточерева (<i>Bombina variegata</i>)	+	+						
98	Джерлянка червоночерева, кумка звичайна (<i>Bombina bombina</i>)		+						
99	Джміль вірменський (<i>Bombus armeniacus</i>)	+							
100	Джміль глинистий (<i>Bombus argillaceus</i>)	+							
101	Джміль лезус (<i>Bombus laesus</i>)	+							
102	Джміль моховий (<i>Bombus muscorum</i>)	+							
103	Джміль пахучий (<i>Bombus fragrans</i>)	+							
104	Джміль червонуватий (<i>Bombus ruderatus</i>)	+							
105	Джміль яскравий (<i>Bombus ponorum</i>)	+							
106	Дибка степова (<i>Saga pedo</i>)	+							+
107	Дисцелія зональна (<i>Discoelius zonalis</i>)	+							
108	Дозорець імператор (<i>Anax imperator</i> Leach)	+							
109	Дрізд білобровий (<i>Turdus iliacus</i> L, 1766)		+						
110	Дрізд-омелюх (<i>Turdus viscivorus</i> L., 1758)		+						
111	Дрізд співочий (<i>Turdus philomelos</i>)		+						
112	Дрізд чорний (<i>Turdus merula</i>)		+						
113	Дрімлюга (<i>Caprimulgus europaeus</i>)		+						
114	Дукачик непарний (<i>Lucaena dispar</i>)		+						+
115	Дятел білоспинний (<i>Dendrocopos leucotos</i>)	+	+						
116	Дятел зелений (жовна) (<i>Picus viridis</i>)		+						
117	Дятел малий (<i>Dendrocopos minor</i>)		+						
118	Дятел середній (<i>Dendrocopos medius</i>)		+						
119	Дятел сирійський (<i>Dendrocopos syriacus</i>)		+						
120	Дятел строкатий звичайний		+						

	(Dendrocopos major)								
121	Дятел трипалий (Dendrocopos trsdactylus)	+							
122	Жаба гостроморда (Rana terrestris)		+						
123	Жаба їстівна (Pelophylax esculentus)		+						
124	Жаба озерна (Pelo-phylax ridibundus)		+						
125	Жаба прудка (Rana dalmatina)	+	+						
126	Жаба ставкова (Pelophylax lessonae)		+						
127	Жаба трав'яна (Rana temporaria)		+						
128	Жайворонок лісовий (Calandrella arborea)		+						
129	Жайворонок малий (Calandrella cinerea)		+						
130	Жайворонок польовий (Calandrella arvensis)		+						
131	Жовна зелена (дятел зелений) (Picus viridis)	+	+						
132	Жовна сива (Picus canus)		+						
133	Жовна чорна (Dryocopus martius)		+						
134	Жовтوخ шапранець, мірмідон (Colias myrmidone Esper)	+							
135	Жовтوخ торфовищний (Colias palaeno)	+							
136	Жук-олень, рогач звичайний (Lucanus cervus)	+	+						
137	Жук-самітник (Osmoderma eremita)	+						+	+
138	Журавель білий ,стерх (Grus leucogeranus)		+	+	+	+			
139	Журавель сірий (Grus grus)	+	+	+		+			
140	Заєць сірий (Lepus europaeus)		+						
141	Заслонниця мала (Clausilia pumila Pfeiffer)	+							
142	Зеленяк (Chloris chloris)		+						
143	Землянка звичайна (Pelobates fuscus)		+						
144	Зимняк (Buteo lagopus Pontoppidan, 1763)		+						
145	Зміїд	+	+	+					

	(<i>Circaetus gallicus</i>)								
146	Зозуля (<i>Cuculus canorus</i>)		+						
147	Золотомушка жовточуба (<i>Regulus regulus</i>)		+						
148	Золотомушка червоначуба (<i>Regulus ignicapillus</i> Temminck, 1820)	+	+						
149	Зуйок малий (пісочник) (<i>Charadrius dubius</i>)		+			+			
150	Зяблик (<i>Fringilla coelebs</i>)		+						
151	Іволга- вівільга (<i>Oriolus oriolus</i>)		+						
152	Йорж-носар (<i>Gymnocephalus acerinus</i>)	+							
153	Кабан звичайний (<i>Sus scrofa</i>)		+						
154	Кажан пізній (<i>Eptesicus serotinus</i>)	+	+	+			+		+
155	Казарка червоноголова (<i>Rufibrenta ruficollis</i>)	+	+	+		+		+	
156	Кам'янка звичайна (<i>Oenanthe oenanthe</i>)		+						
157	Канюк звичайний (<i>Buteo buteo</i>)		+	+	+				
158	Канюк степовий (<i>Buteo rufinus</i>)	+	+	+					
159	Карась звичайний (карась, золотий) (<i>Carassius carassius</i>)	+							
160	Карась сріблястий (<i>Carassius gibelio</i>)							+	+
161	Квак (<i>Nycticorax nycticorax</i>)		+		+				
162	Квакша звичайна (<i>Hyla arborea</i>)		+						
163	Кібчик (<i>Falco vespertinus</i>)		+	+	+				
164	Кіт лісовий (<i>Felis silvestris</i>)	+	+	+					
165	Клепець європейський (<i>Ballerus sapa</i>)			+					
166	Кобилочка річкова (<i>Locustella fluviatilis</i>)		+						
167	Кобилочка-цвіркун (<i>Locustella naevia</i>)		+						
168	Ковалик сплюснений (<i>Neopristilophus depressus</i>)	+							
169	Коловодник великий (<i>Tringa nebularia</i>)		+						
170	Коловодник звичайний (<i>Tringa totanus</i>)		+	+					

171	Коловодник болотяний (<i>Tringa glareola</i>)		+			+			
172	Коловодник лісовий (<i>Tringa ochropus</i>)		+						
173	Коловодник ставковий (поручайник) (<i>Tringa stagnatilis</i>)	+	+						
174	Колпиця біла (<i>Platalea alba</i>)					+			
175	Косар (<i>Platalea leucorodia</i>)	+	+	+	+	+			
176	Коноплянка (<i>Acanthis cannabina</i>)		+						
177	Кордулегастер кільчастий (<i>Cordulegaster boltoni</i>)	+							
178	Коромисло зелене (<i>Aeschna viridis</i>)		+					+	+
179	Коромисло лучне (<i>Brachytron pratense</i>)							+	
180	Короп звичайний (<i>Cyprinus carpio</i>)							+	+
181	Костогриз (<i>Coccothraustes coccothraustes</i>)		+						
182	Кошеніль польська (<i>Porphyrpha polonica</i>)	+							
183	Красик веселий (<i>Zygaena laeta</i>)	+							
184	Красноп'ірка звичайна (<i>Scardinius erythrophthalmus</i>)							+	+
185	Красотіл пахучий (<i>Calosoma sycophanta</i>)	+						+	
186	Красуня-діва (<i>Calopteryx virgo</i>)	+							
187	Крех (крохаль) великий (<i>Mergus merganser</i>)		+			+			
188	Крижень (<i>Anas platyrhynchos</i>)		+			+			
189	Крихітка тризуба (<i>Pupilla triplicata</i> Studer)	+							
190	Кріт європейський (<i>Talpa europaea</i>)								+
191	Кропив'янка прудка (<i>Sylvia corruca</i>)		+						
192	Кропив'янка рябогруда (<i>Sylvia nisoria</i>)		+						
193	Кропив'янка садова (<i>Sylvia borin</i>)		+						
194	Кропив'янка сіра (<i>Sylvia communis</i>)		+						
195	Кропив'янка чорноголова (<i>Sylvia atricapilla</i>)		+						

196	Крохаль довгоносий, крех середній (<i>Mergus serrator</i>)	+				+			
197	Крук (<i>Corvus corax</i>)		+						
198	Крутиголовка (<i>Jynx torquilla</i>)		+						
199	Крячок білокрилий (<i>Chlidonias leucopterus</i>)		+	+					
200	Крячок білощокий (<i>Chlidonias hybrida</i>)		+						
201	Крячок каспійський (<i>Hydroprogne caspia</i>)	+	+						
202	Крячок малий (<i>Sterna albifrons</i>)	+	+			+			
203	Крячок річковий (<i>Sterna hirundo</i>)		+			+			
204	Крячок чорний (<i>Sterna niger</i>)		+						
205	Ксилокопа звичайна (бджола-тесляр) (<i>Xylocopa valga</i>)	+							
206	Ксилокопа фіолетова (бджола-тесляр) (<i>Xylocopa violaceae</i>)	+							
207	Ксифідрія строката (<i>Xiphydria picta</i>)	+							
208	Кулик – сорока (<i>Haematopus ostralegus</i>)	+							
209	Кулик-довгоніг або ходулочник (<i>Himantopus himantopus</i>)	+				+			
210	Кульон великий (кроншнеп великий) (<i>Numenius arquata</i>)	+				+			
211	Кульон середній (кроншнеп середній) (<i>Numenius phaeopus</i>)	+				+			
212	Кульон тонкодзьобий (кроншнеп тонкодзьобий) (<i>Numenius tenuirostris</i>)	+	+	+		+			
213	Куниця звичайна (<i>Martes martes</i>)		+						
214	Куниця кам'яна (<i>Martes foina</i>)		+						
215	Куріпка сіра (<i>Perdix perdix</i>)		+						
216	Курочка водяна (<i>Porzana chloropus</i>)		+						
217	Курочка мала (<i>Porzana parva</i>)		+			+			
218	Кутора мала (<i>Neomys anomalus</i>)	+							
219	Ласка (<i>Mustela erminea</i>)		+						

220	Ластівка берегова (<i>Riparia riparia</i>)		+						
221	Ластівка міська (<i>Delichon urbica</i>)		+						
222	Ластівка сільська (<i>Hirundo rustica</i>)		+						
223	Лебідь - кликун (<i>Cygnus cygnus</i>)		+			+			
224	Лебідь малий (<i>Cygnus bewickii</i>)	+	+						
225	Лебідь-шипун (<i>Cygnus olor</i>)		+			+			
226	Левкоринія лісова (<i>Leucorrhinia pectoralis</i>)		+						
227	Лелека білий (<i>Ciconia ciconia</i>)		+		+	+			
228	Лелека чорний (<i>Ciconia nigra</i>)	+	+		+	+			
229	Лептоюлюс Семенкевича (<i>Leptoulus semenkevitchi</i>)	+							
230	Лилик двоколірний (<i>Vespertilio murinus</i>)	+	+	+	+		+		+
231	Лилик пізній (<i>Eptesicus serotinus</i>)	+	+				+	+	
232	Лин (<i>Tinca tinca</i>)							+	+
233	Лиска (<i>Fulica atra</i>)		+		+	+			
234	Лось європейський (<i>Alces alces</i>)		+						
235	Лунь лучний (<i>Circus pygargus</i>)	+	+	+	+	+			
236	Лунь очеретяний (<i>Circus aeruginosus</i>)		+	+	+				
237	Лунь польовий (<i>Circus cyaneus</i>)	+	+	+					
238	Лунь степовий (<i>Circus macrourus</i>)	+	+	+					
239	Люцина (<i>Numenius lucina</i>)	+							
240	Лящ (<i>Abramis brama</i>)							+	+
241	Марена звичайна (<i>Barbus barbus</i>)	+							
242	Мартин жовтоногий (<i>Larus cachinnans</i>)								+
243	Мартин звичайний (<i>Larus ridibundus</i>)		+						
244	Мартин каспійський (реготун чорноголовий) (<i>Larus ichthyaetus</i> Pallas)	+							
245	Мартин малий (<i>Larus minutus</i>)		+						
246	Мартин сивий		+						

	(<i>Larus canus</i> L., 1758)								
247	Мартин чорнокрилий (<i>Larus fuscus</i>)								+
248	Махаон (<i>Papilio machaon</i> (Linnaeus, 1758)								+
249	Мегарис рогохвоста (<i>Megarhyssa superba</i>)	+							
250	Мегахіла (бджола-листоріз) Жіро (<i>Megachile giraudi</i>)	+							
251	Мелітурга булавовуса (<i>Melitturga clavicornis</i>)	+							
252	Минь річковий (<i>Lota lota</i>)	+							
253	Миша курганцева (<i>Mus spicilegus</i>)								+
254	Мишівка лісова (<i>Sicista betulina</i>)	+	+						+
255	Мишівка південна (<i>Sicista loriger</i>)	+	+					+	+
256	Мишівка степова (<i>Sicista subtilis</i>)	+	+						
257	Мишка лугова (<i>Micromys minutus</i>)								+
258	Мідиця звичайна (<i>Sorex araneus</i>)		+						
259	Мідиця мала (<i>Sorex minutus</i>)		+						
260	Мідиця середня (<i>Sorex caecutiens</i>)		+						
261	Мідянка звичайна (<i>Coronella austriaca</i>)	+	+						
262	Мінливець Ірис (<i>Apatura iris</i> L., 1758)	+							
263	Мінога українська (<i>Eudontumyzon mariae</i>)	+							
264	Мнемозина (<i>Parnassius mnemosyne</i>)	+	+					+	
265	Могильник (<i>Aquila heliaca</i>)	+	+						
266	Морітус темний (<i>Morimus funereus</i>)	+							
267	Моруліна пухирчаста (<i>Morulina verrucosa</i>)	+							
268	Мурашиний лев звичайний (<i>Myrmeleon formicarius</i>)							+	
269	Мурашка руда лісова (<i>Formica rufa</i>)							+	
270	Мухоловка білошия (<i>Ficedula albicollis</i> Temminck, 1815)		+						
271	Мухоловка строката (<i>Ficedula hypoleuca</i> Pallas, 1764)		+						
272	Мухоловка мала		+						

	(<i>Ficedula parva</i> Bechstein, 1794)								
273	Мухоловка сіра (<i>Muscicapa striata</i>)		+						
274	Набережник (<i>Actitis hypoleucos</i>)		+						
275	Нерозень (<i>Anas strepera</i>)	+	+		+				
276	Нетопир звичайний (<i>Pipistrellus kuhlii</i>)	+	+		+		+	+	+
277	Нетопир звичайний (<i>Pipistrellus pipistrellus</i>)	+	+	+			+		+
278	Нетопир кожаноподібний (<i>Pipistrellus savii</i>)	+	+	+			+		+
279	Нетопир Натузійса (<i>Pipistrellus nathusii</i>)	+	+	+			+		+
280	Нетопир пігмея (<i>Pipistrellus pygmaeus</i>)	+	+			+	+		
281	Нетопир середземно- морський (<i>Pipistrellus kuhlii</i>)	+	+	+			+		+
282	Нетопир-карлик (<i>Pipistrellus pygmaeus</i>)	+	+	+			+		+
283	Нічниця Брандта (<i>Myotis brandtii</i>)	+	+	+	+		+		+
284	Нічниця велика (<i>Myotis myotis</i>)	+	+	+			+	+	+
285	Нічниця водяна (<i>Myotis daubentonii</i>)	+	+	+			+		
286	Нічниця вусата (<i>Myotis mystacinus</i>)	+	+	+			+		+
287	Нічниця гостровуха (<i>Myotis oxugnatus</i>)	+	+		+		+	+	+
288	Нічниця довговуха (<i>Myotis bechsteini</i>)	+	+	+			+		+
289	Нічниця Наттерера (<i>Myotis nattereri</i>)	+	+	+	+		+	+	+
290	Нічниця ставкова (<i>Myotis dasycneme</i>)	+	+	+	+		+	+	+
291	Нічниця триколірна (<i>Myotis emarginatus</i>)	+	+	+	+		+		+
292	Норка європейська (<i>Mustela lutreola</i>)	+	+						
293	Огар (<i>Tadorna ferruginea</i>)	+	+			+			
294	Одуд (<i>Uria eops</i>)		+						
295	Оксиетира жовтовуса (<i>Oxyethira flavicornis</i>)	+							
296	Окунь звичайний (<i>Perca fluviatilis</i>)							+	+
297	Омелюх (<i>Bombycilla garrulus</i>)		+						
298	Орел-карлик	+	+	+					

	(<i>Hieraaetus pennatus</i>)								
299	Орлан-білохвіст (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	+	+	+					
300	Орусус паразитичний (<i>Orussus abietinus</i> (Scopoli, 1763))	+							
301	Осетр російський (<i>Accipenser gueldenstaedtii</i>)	+							
302	Осоїд (<i>Pernis aprivorus</i>)		+	+					
303	Очеретянка велика (<i>Acrocephalus arundinaceus</i>)		+						
304	Очеретянка лучна (<i>Acrocephalus schoebaeus</i>)		+						
305	Очеретянка прудка (<i>Acrocephalus paludicola</i>)	+	+		+			+	
306	Очеретянка ставкова (<i>Acrocephalus scirpaceus</i>)		+						
307	Очеретянка чагарникова (<i>Acrocephalus palustris</i>)		+						
308	П'явка медична (<i>Hirudo medicinalis</i>)	+	+	+				+	
309	Павиноочка грушева (<i>Saturnia pyri</i>)							+	
310	Палінгенія довгохвоста (<i>Palingenia longicauda</i>)	+	+						
311	Пастушок (<i>Rallus aquaticus</i>)		+						
312	Пічкур звичайний (<i>Gobio gobio</i>)							+	+
313	Перепілка (<i>Coturnix coturnix</i>)		+		+				
314	Перлівниця (<i>Margaritifera auricularia</i>)		+						
315	Перлівниця товстостінна (<i>Unio crassus</i>)							+	
316	Пилкохвіст український (<i>Roecilimon ukrainicus</i>)	+							
317	Підковоніс великий (<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>)	+	+		+		+		+
318	Підковоніс малий (<i>Rhinolophus hipposideros</i>)	+	+	+	+		+		+
319	Підкоришник звичайний (<i>Certhia familiaris</i>)		+						
320	Підорлик великий (<i>Aquila clanga</i>)	+	+						
321	Підорлик малий (<i>Aquila pomarina</i>)	+	+	+					
322	Підсоколик великий (<i>Falco subbeuteo</i>)		+	+					
323	Підуст звичайний (<i>Chondrostoma nasus</i>)		+						
324	Пірникоза велика		+						

	(Podiceps cristatus)								
325	Пірникоза мала (Podiceps ruficollis)		+						
326	Пірникоза сірощока (Podiceps griseigena)		+						
327	Пірникоза чорношия (Podiceps nigricollis)		+						
328	Пісочник малий (Charadrius dubius)		+						
329	Плавунець широкий (Dytiscus latissimus)		+					+	
330	Плікутерія Любомирського (Plicuteria lubomirskii)	+							
331	Плиска біла (Motacilla alba)		+						
332	Плиска гірська (Motacilla cinerea)		+						
333	Плиска жовта (Motacilla flava)		+						
334	Плиска жовтоголова (Motacilla citreola)		+						
335	Плиска чорноголова (Motacilla feldegg)		+						
336	Плітка звичайна (Petroleuciscus borysthenicus)								+
337	Плоскирка (Blicca bjoerkna)							+	+
338	Побережник малий (кулик-горобець) (Calidris minuta)		+			+			
339	Повзик (Sitta europaea)		+						
340	Погонич звичайний (Porzana porzana)		+		+				
341	Погонич малий (Porzana parva)		+			+			
342	Подалірій (Iphiclidides podalirius (Linnaeus, 1758)								+
343	Поліксена (Zarynthia polyxena)	+	+					+	
344	Палінгенія довгохвоста (Palingenia longicauda (Olivier, 1791)	+	+						
345	Полоз жовточеревий (Coluber jugularis)	+	+						
346	Полоз лісовий, ескулапів (Zamenis longissimus)	+	+						
347	Попелюх (Aythya ferina)		+						
348	Попелюх (чернь червоноголова) (Aythya ferina)					+			

349	Посмітюха (<i>Galerida cristata</i>)		+						
350	Пралісниця карпатська (<i>Macrogastra tumida</i> Rossmässler)	+							
351	Припутень (<i>Columba palumbus</i>)								+
352	Пронурок (<i>Cinclus cinclus</i>)		+						
353	Просянка (<i>Emberiza calandra</i>)		+						
354	Пугач (<i>Bubo bubo</i>)	+	+	+					
355	Пухівка (гага) (<i>Somateria mollissima</i>)	+		+					
356	Р'ясоніжка велика (<i>Neomus fodiens</i>)	+	+						
357	Равлик великий жовтуватий (<i>Helix pomatia</i> L., 1758)		+					+	
358	Равлик Любомирського (<i>Plicuteria lubomirskii</i> Słosarski, 1881)	+							
359	Райдужниця велика (<i>Apatura iris</i>)	+							
360	Райка звичайна (деревна) (<i>Hyla arborea</i>)		+						
361	Рак широкопалий (<i>Astacus astacus</i>)	+	+					+	+
362	Ремез (<i>Remia pendulinus</i>)		+						
363	Рибалочка (<i>Alcedo atthis</i>)		+						
364	Рибець малий (<i>Vimba vimba tenella</i>)	+							
365	Річковий вугор європейський (<i>Anguilla anguilla</i>)							+	
366	Ропуха зелена (<i>Bufo viridis</i>)		+						
367	Ропуха сіра (звичайна) (<i>Bufo bufo</i>)		+						
368	Рябець матурна (<i>Euphydryas maturna</i> Linnaeus)	+							
369	Рясоніжка велика (<i>Neomys Fodiens</i>)		+						+
370	Сарна європейська (<i>Capreolus capreolus</i>)		+						
371	Савка (<i>Oxyura leucoccephala</i>)	+	+	+	+	+		+	
372	Сапсан (<i>Falco peregrinus</i>)	+	+	+					
373	Сатир Дріада (<i>Minois dryas</i> (Scopoli, 1763))								+

374	Сатир залізний (<i>Hipparchia statilinus</i>)	+							
375	Сатурнія велика (<i>Saturnia puri</i>)	+							
376	Сатурнія мала (<i>Saturnia pavonia</i>)	+							
377	Сатурнія середня (<i>Saturnia spini</i>)	+							
378	Свищ (<i>Anas penelope</i>)		+						
379	Севрюга звичайна (<i>Acipenser stellatus</i>)	+							
380	Серпокрилець чорний (<i>Arus arus</i>)		+						
381	Сиворакша (<i>Coracias garrulus</i>)	+	+		+				
382	Синець звичайний (<i>Ballerus ballerus</i>)		+						
383	Синиця біла (<i>Parus cyanus</i>)	+							
384	Синиця блакитна (<i>Parus caeruleus</i>)		+						
385	Синиця велика (<i>Parus major</i>)		+						
386	Синиця довгохвоста (<i>Aegithalos caudatus</i>)		+						
387	Синиця чорна (<i>Parus ater</i>)		+						
388	Синиця чубата (<i>Parus cristatus</i>)		+						
389	Синьошийка (<i>Luscinia svecica</i> L., 1758)		+						
390	Синявець аргирогномон (<i>Plebejus argyrognomon</i> Bergstrasser, 1779)							+	
391	Синявець аріон (<i>Maculinea arion</i> (Linnaeus, 1758)		+					+	+
392	Синявець вікрама (<i>Pseudophilotes vicrama</i> Moore, 1865)								+
393	Синявець дафніс (мелеар) (<i>Polyommatus daphnis</i> (Denis & Schiff ermueller, 1775)								+
394	Синявець оріон (<i>Scolitantides orion</i> (Hübner, 1819)								+
395	Синявець Пилаон (<i>Pericallia matronula</i>)	+							
396	Синявець туркусовий, Дорилас (<i>Polyommatus dorylas</i> Denis & Schiffermuller)	+							
397	Сипуха	+	+	+					

	(Tyto alba)								
398	Сич хатній (Athene noctua)		+	+					
399	Сінниця Геро (Coenonympha hero)	+	+					+	
400	Скеляр строкатий (Monticola saxatilis) haliaetus)	+	+	+	+				
401	Сколія-гігант (Scolia maculata)	+							
402	Скопа (Pandion haliaetus)	+	+	+	+				
403	Слимак виноградний (Hebix pomatia)							+	
404	Сліпак подільський (Spalax zemni)	+							
405	Слуква (Scolopax rusticola)		+						
406	Снігур (Pyrrhula pyrrhula)		+						
407	Сова болотяна (Asio flammeus)	+	+	+					
408	Сова вухата (Asio otus)		+	+					
409	Сова довгохвоста (Strix uralensis)	+	+	+					
410	Сова сіра (Strix aluco)		+	+					
411	Совка звичайна (Otus scops)	+	+	+					
412	Сойка (Garrulus glandarius)								+
413	Соловейко західний (Luscinia megarhynchos)		+	+					
414	Соловейко східний (Luscinia luscinia)		+						
415	Сольпуга звичайна (Galeodes araneoides)	+							
416	Сом європейський (Silurus silurus)		+						
417	Соня лісова (Dryomys nitedula Pallas, 1778)		+						
418	Сорокопуд сирій (Lanius excubitor)	+	+						
419	Сорокопуд терновий (жулан) (Lanius collurio)		+						
420	Сорокопуд чорнолобий (Lanius minor)		+						
421	Стафілін волохатий (Emus hirtus)	+							
422	Стерлядь прісноводна (Acipenser ruthenus)	+	+	+	+			+	+

423	Стрічкарка велика червона (<i>Catocala dilekta</i>)	+							
424	Стрічкарка орденська малинова (<i>Catocala sponsa</i>)	+							
425	Стрічкарка тополева (<i>Limenitis populi</i>)	+							
426	Тетерук (<i>Lyrurus tetrix</i>)	+							
427	Тинівка лісова (<i>Prunella modularis</i>)		+						
428	Товстолобик білий амурський (<i>Hypophthalmichthys molitrix</i>)								+
429	Тонкочеревець перев'язаний (<i>Sympetrum pedemontanum</i> (Allioni, 1776)	+							
430	Травянка чорноголова (<i>Saxicola torquata</i>)		+						
431	Травянка (чекан) лучна (<i>Saxicola rubetra</i>)		+						
432	Триголка колючка звичайна (<i>Gasterosteus aculeatus</i>)							+	+
433	Тритон гребінчастий (<i>Triturus cristatus</i>)		+						
434	Тритон звичайний (<i>Triturus vulgaris</i>)		+						
435	Трохета Биковського (<i>Trocheta bykowskii</i>)	+							
436	Турун Ештрайхера (<i>Carabus estreicheri</i>)	+							
437	Турун зморшкуватий (<i>Carabus intricatus</i> L., 1761)		+						
438	Турун угорський (<i>Carabus hungaricus</i>)	+							
439	Тхір лісовий (чорний) (<i>Mustela putorius</i>)	+	+						+
440	Тхір степовий (<i>Mustela eversmannii</i>)	+	+						
441	Умбра звичайна (<i>Umbra krameri</i>)	+	+					+	
442	Урофора Дзедушицького (<i>Urophora dzieduszyckii</i>)	+							
443	Ховрах європейський (<i>Stellus cellus</i>)		+						
444	Ховрах рябий (<i>Stellus suslicus suslicus</i>)	+	+						+
445	Хом'як звичайний (<i>Cricetus cricetus</i>)	+	+						+
446	Хохуля руська (<i>Desmana moschata</i>)	+							

447	Чайка (<i>Vanellus vanellus</i>)		+		+	+			
448	Чапля жовта, чепура (<i>Ardeola ralloides</i>)	+	+			+			
449	Чапля руда (<i>Ardea purpurea</i>)		+			+			
450	Чапля сіра (<i>Ardea cinerea</i>)		+			+			
451	Часничниця звичайна (<i>Pelobates fuscus</i>)		+						
452	Чебачок амурський (<i>Pseudorasbora parva</i>)								+
453	Чепура велика (<i>Egretta alba</i>)		+						
454	Чепура мала (<i>Egretta garzetta</i>)		+						
455	Черепаха болотяна (<i>Emys orbicularis</i>)		+						
456	Червінець непарний (<i>Lycaena dispar</i> Haworth, 1803)		+						
457	Чернь білоока (<i>Aythya nyroca</i>)	+				+			
458	Чернь червонодзьоба (<i>Netta rufina</i>)	+							
459	Чернь чубата (<i>Aythya fuligula</i>)		+			+			
460	Чечевиця (<i>Carpodacus erythrinus</i>)		+						+
461	Чечітка звичайна (<i>Acanthis flammea</i>)		+						
462	Чиж (<i>Spinus spinus</i>)		+						
463	Чикотень (<i>Turdus pilarus</i>)		+						
464	Чирянка велика (<i>Anas guerguedula</i>)		+						
465	Чирянка мала (чирок-свистунець) (<i>Anas crecca</i>)					+			
466	Чоп великий (<i>Zingel zingel streber</i>)	+	+					+	+
467	Широковух європейський (<i>Barbastella barbastella</i>)	+	+	+			+		+
468	Шишкар білокрилий (<i>Loxia leucoptera</i>)		+						
469	Шишкар сосновий (<i>Loxia pytyopsittacus</i>)		+						
470	Шишкар ялиновий (<i>Loxia curvirostra</i>)		+						
471	Шпак рожевий (<i>Sturnus roseus</i>)	+	+						
472	Шуліка рудий (<i>Milvus milvus</i>)	+	+	+	+			+	

473	Шуліка чорний (<i>Milvus migrans</i>)	+	+	+	+				
474	Щеврик лісовий (<i>Anthus trivialis</i>)		+						
475	Щеврик лучний (<i>Anthus pratensis</i>)		+						
476	Щеврик польовий (<i>Anthus campestris</i>)		+						
477	Щеврик червоногрудий (<i>Anthus cervinus</i>)		+						
478	Щедрик (<i>Serinus serinus</i>)		+						
479	Щиглик (<i>Carduelis carduelis</i>)		+						
480	Щипавка звичайна (<i>Cobitis taenia</i>)		+						
481	Щука звичайна (<i>Esox lucius</i>)							+	+
482	Тритон гребінчастий (<i>Triturus cristatus</i> Laur.)	+							
483	Ялець звичайний (<i>Leuciscus leuciscus</i>)	+							
484	Ялець-андруга європейський (<i>Leuciscus souffia agassizi</i>)	+							
485	Яструб великий (<i>Accipiter gentilis</i>)		+	+	+				
486	Яструб малий (<i>Accipiter nisus</i>)		+	+	+				
487	Ящірка живородна (<i>Lacerta vivipara</i>)		+						
488	Ящірка зелена (<i>Lacerta viridis</i>)	+	+						
489	Ящірка прудка (<i>Lacerta agilis</i>)		+						
	Усього: 489	211	339	73	38	44	28	56	77

У таблиці 5.3.4.3. наведено список регіонально рідкісних тварин, яким загрожує небезпека.

Таблиця 5.3.4.3

Назва виду	Кількість видів	Види, яким загрожує небезпека				
		2021	2022	2023	2024	2025
1	2	3	4	5	6	7
Види тварин, що перебувають на грані зникнення в межах області						
Бражник винний малий	10	+	+	+	+	+
Ялець звичайний		+	+	+	+	+
Курочка-крихітка		+	+	+	+	+
Побережник білий		+	+	+	+	+
Побережник болотяний		+	+	+	+	+
Яструб великий		+	+	+	+	+
Шуліка чорний		+	+	+	+	+
Осоїд		+	+	+	+	+
Сорокопуд чорнолобий		+	+	+	+	+

Нічниця триколірна		+	+	+	+	+
Разом по категорії		10	10	10	10	10
Вразливі види тварин, що в майбутньому можуть бути віднесені до зникаючих видів в межах області						
Саджа		+	+	+	+	+
Дрімлюга		+	+	+	+	+
Дятел білоспинний		+	+	+	+	+
Щеврик червоногрудий		+	+	+	+	+
Кобилочка річкова		+	+	+	+	+
Цвіркун		+	+	+	+	+
Славка рябогруда		+	+	+	+	+
Синиця вусата		+	+	+	+	+
Пищуха короткопала		+	+	+	+	+
Чечевиця		+	+	+	+	+
Орел-карлик		-	-	+	+	+
Підорлик великий		-	-	+	+	+
Підорлик малий		-	-	+	+	+
Разом по категорії	13	10	10	13	13	13
ВСЬОГО	23	20	20	23	23	23

Переліки видів тварин, що занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори і фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція), до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), до додатків Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннської конвенції, CMS), що охороняються відповідно до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), Види тварин, що охороняються відповідно до Угоди про збереження кажанів в Європі (EUROBATS), занесені до Європейського червоного списку, що перебувають на території Тернопільської області розміщені на сайті управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної військової адміністрації за посиланням: <https://ecology.te.gov.ua/zberezhennya-biologichnogo-ta-landshaftnogo-riznom/>.

Значна кількість рідкісних видів тварин охороняється в межах установ природно-заповідного фонду. Так, тваринний світ Кременецьких гір складає 1209 видів тварин, з них земноводних – 12, плазунів – 7, птахів – 156, ссавців – 49, круглоротих – 1, комах – 888 видів, павуків – 33, багатоніжок – 2, ракоподібні – 1 вид та молюсків 60 видів. Під протекцією українських та міжнародних природоохоронних документів перебуває 218 видів. Дністровського каньйону 1285 видів, з них 67 видів хребетних та 43 види безхребетних тварин, занесених до Червоної книги України, 262 види тварин занесених до списків Бернської конвенції, 32 види тварин занесених до списків CITES, 91 вид тварин занесених до Боннської конвенції, 35 видів тварин занесені до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), 70 видів тварин занесені до європейського червоного списку, 17 видів тварин занесені до списків EUROBATS. Медоборів - 531 видів, з них підлягають особливій охороні – 297 видів 261 вид тварин занесених до списків Бернської конвенції, 37 види тварин занесених до списків CITES, 103 вид тварин занесених до Боннської конвенції, 35 видів тварин занесені до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих

водно-болотних птахів (АЕВА), 33 види тварин занесені до європейського червоного списку, 19 видів тварин занесені до списків EUROBATS.

Природним заповідником „Медобори” проводились дослідження чисельності та стану популяцій видів фауни здійснювалися на 4 ентомологічних маршрутах, моніторинговій ЕП-2 та трьома лійковими ентомопастками, 6 орнітологічних маршрутах, 4 герпетологічних маршрутах, 7 11 стаціонарах по вивченню дрібних ссавців, 7 кільцевих маршрутах по вивченню чисельності та видового складу хутрових та копитних тварин, 17 кажанятниках. Дослідження тваринного світу проводили: Добривода Іван – науковий співробітник, Капустинський Арсен – науковий співробітник, Слободян Руслана – старший науковий співробітник, Пророчок Надія – молодший науковий співробітник. Фауністичними дослідженнями охоплена вся територія заповідника, спостереження - за 15 видами зі списку МСОП, 22 – зі списку ЄС, 80 – із Червоної книги України.

Проведено збір даних щодо зустрічаності у заповіднику та околицях хижих птахів і сов; вивчалися особливості та результативність гніздування дуплогнізників на двох лініях синичників №2 та №3; велися систематичні фенологічні спостереження за осінньою та весняною міграціями птахів; велося вивчення видового складу і чисельності рукокрилих: у печері Христинка, лісових масивах за допомогою ловчої сітки рукокрилих, кажанятниках; продовжено обстеження берегів р. Збруч на наявність бобра річкового (*Castor fiber* L.); проведено обстеження місць концентрації великих копитних (сарни європейської (*Capreolus capreolus* L.), кабана (*Sus scrofa* L.) у лісових масивах заповідника; обстежено берег Мартинківського та Сатанівського водосховищ з метою виявлення характерних ознак наявності видри (*Lutra lutra* L.); продовжено дослідження екології борсука (*Meles meles* L.) у моніторингових поселеннях, велося фотоспостереження за котом лісовим (*Felis silvestris*).

Національним природним парком „Кременецькі гори” з метою збереження цінних видів тваринного світу у проєкті організації території парку розроблено:

менеджмент-план збереження популяцій рідкісних твердокрилих на території парку, а саме вусача великого дубового (*Cerambyx cerdo* L.) та жука-олена (*Lucas cervus* L.), які передбачають заборону рубок старовікових лісових насаджень за участі дуба звичайного, збереження дуплистих дерев, пнів, повалених стовбурів та сухостою під час здійснення лісгосподарської діяльності та заборону використання пестицидів;

менеджмент-план збереження популяцій хижих птахів на території парку, зокрема сови сірої (*Strix aluco* L.), боривітеру звичайного (*Falco tinnunculus* L.), яструба великого (*Accipiter gentilis* L.), яструба малого (*Accipiter nisus* L.), осоїда (*Pernis apivorus* L.), канюка звичайного (*Buteo buteo* L.), підорлика малого (*Aquila pomarina* Br.).

Національним природним парком „Дністровський каньйон” проводилось поповнення бази даних видового складу фауни на території Парку та на суміжних ділянках. Поповнення бази даних поширення та стану популяцій видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів, до яких приєдналася Україна на території Парку та на суміжних ділянках. У межах Парку охороняється 68 видів хребетних та 45

видів безхребетних тварин, занесених до Червоної книги України. Проведено облік чисельності та видового складу зимових агрегацій птахів на р. Дністер. Проведено підгодівлю диких тварин на 3 майданчиках: урочище Обіжево на 1 майданчику (квартал 39), урочище Криве на 2 майданчиках (квартал 81) та у 80 кварталі. Заготовлено 305 шт. кормових віників; придбано солі – 15 кг, заготовлено зерна – 400 кг, сіна – 350 кг. У січні...лютому працівники Парку на березі Дністра в межах Заліщицького парку проводили підгодівлю лебедів-шипунів, яких перебувало на Дністрі до 50 ос. До Парку останні роки звертаються жителі довколишніх громад щодо кажанів, яких проводили підгодівлю лебедів-шипунів, яких перебувало на Дністрі до 50 особин. До Парку останні роки звертаються жителі довколишніх громад щодо кажанів, яких вони виявили потривоженими у зимовий період. 25.12.2024 р. з м. Тернопіль передали виявлених на балконі одного із помешкань 5 кажанів – вечірниця дозірна (руда) (*Nyctalus noctula*). 27.01.2025 та 03.03.2025 р. з м. Копичинці директор ліцею №1 передала 79 особин, виявлених під час заміни віконних рам: – вечірниця дозірна (руда) (*Nyctalus noctula*) – 13 кажанів; нетопир білосмугий (*Pipistrellus kuhlii*) – 66 особин. Ослаблених кажанів підгодували і після утримання випустили у Заліщиках на стадіоні ВСП — Заліщицький фаховий коледж імені Є. Храпливого разом зі студентами коледжу та учнями Заліщицької державної гімназії.

Виявлені у 2025 році місця оселення рідкісних видів тварин: *Crocodylus leucodon* – білозубка білочерева. У 2025 році були два випадки фіксації цього виду: у верхній частині схилу в урочищі Гордолина, с. Касперівці та у с. Ворвулинці. *Rhinolophus hipposideros* – підковик малий. У звітному році було виявлено три особини підковика малого у сховищі Мідниця -2 та одна – у сховищі Мідниця-1. Нічниця довговуха була виявлена у печері Оптимістична (повідомлення на iNaturalist, <https://www.inaturalist.org/observations/257572177>). *Vespertilio murinus* – лилик двоколірний. Цього річ вперше за роки існування Парку доведено наявність у складі його хіроптерофауни лилика двоколірного. Осо була виявлена 10.05 о денній порі на зовнішній стіні будинку у м. Заліщики. *Rhinolophus hipposideros* – підковик малий. Печера Лиличка (с. Лисичники) (12.06 та 31.07) виявлено близько сотні цих кажанів. П'ять підковиків малих виявлені 13.06 на екскурсійному маршруті у печері Вертеба. У соціальних мережах опубліковано фото (05.01.2025) зимового скупчення (понад 200 особин) підковиків малих у печері Оптимістична. *Myotis myotis* – нічниця велика. Одна особина виявлена 13.06 на екскурсійному маршруті у печері Вертеба. *Canis lupus* – вовк. Про зустріч цього хижака, яка сталася 12.03.2025 у лісовому масиві поблизу с. Берем'яни, повідомляв інспектор Бучацько-Монастирського ПНДВ. Для підтвердження надав фото відбитка лапи звіра на мокрому ґрунті. *Mustela putorius* – тхір темний. 10.08 тхір темний був виявлений поблизу с. Печорна, коли перепливав Дністер. Ще одна особина, що загинула від зіткнення з автотранспортом виявлена поблизу с. Бересток.

5.3.5 Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів

Бездумне використання будь-яких ресурсів призводить до їх зникнення. Не виняток і водні біоресурси. Контроль за дотриманням законодавства та правил використання водних біоресурсів покладено на Управління Державного

агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Тернопільській області.

За сприяння керівництва Тернопільської обласної військової адміністрації, на виконання заходів Програми розвитку рибного господарства Тернопільської області на період до 2030 року, управлінню Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Тернопільській області у 2025 році виділено кошти із обласного бюджету в сумі 200 тис. гривень для збереження та збільшення рибних запасів шляхом вселення водних біоресурсів. Упродовж 2025 року в квітні та грудні здійснено вселення водних біоресурсів у річку Серет на різних її ділянках. У водойму вселено 15 214 екз. дворічок товстолоба білого (5 571 екз. та 1 950 кг), сазана (коропа) (8 733 екз. та 2 620 кг) та білого амура (910 екз. та 222 кг), загальною вагою 4 792 кг.

Обласне товариство УТМР має в користуванні 9 водойм для любительського рибальства, а саме: Бережанська РО УТМР (Міський став) площа 127 га., Борщівська РО УТМР - (Мушкатівка) площа 70 га., Збаразька РО УТМР (Міський став) площа 22,2 га., Збаразька РО УТМР (Вишнівецький став) площа 27,4 га., Козівська РО УТМР (Козівка) площа 94 га., Кременецька РО УТМР (Королівський міст) площа 24,7 га., Монастирська РО УТМР (Біля інкубатора) площа 4,8 га., Підволочиська РО УТМР - (Збручанська) площа 214 га., Тернопільська РО УТМР - (Івачівська) площа 325,3 га.

Водойми з хорошою якістю води, що сприяє розвитку рибного господарства. Регулярний моніторинг якості води проводиться для запобігання забрудненню та підтримання екосистеми. Основними видами риб, які водяться у водоймах є: короп, щука, окунь, плітка, товстолоб, карась, лин, білий амур. Ведення рибного господарства здійснюється під контролем Державних органів та працівниками системи УТМР, які проводять регулярні перевірки стану риб та водойми, забезпечуючи дотримання всіх санітарних та екологічних норм.

Проведені заходи мають важливе значення для збереження водних біоресурсів, підвищення рибопродуктивності водойм та забезпечення їх сталого використання.

5.3.6 Інвазійні чужорідні види тварин у фауні в межах адміністративно-територіальної одиниці

Видовий та кількісний стан чужорідних видів тварин, їх вплив на місцеве природне середовище не вивчений. Окрім такого відомого та поширеного чужорідного виду, як колорадський жук, методи та засоби боротьби з яким розроблені, викликає занепокоєння масове швидке заселення протягом останніх 6 років гіркокаштана кінського каштановою мінуючою міллю (*Cameraria ohridella*). На даний час цей метелик помічений на території всієї області, заселяючи та ослаблюючи практично всі наявні дерева каштана. Проблема захисту дерев від молі залишається відкритою. Сучасні інсектициди - перитроїди є досить ефективними, але використання їх в умовах населених пунктів не є екологічно безпечним, а збирання опалого листя із зимуючими у ньому лялечками молі є недостатньо ефективним та трудомістким заходом.

За результатами контрольних відловів у водоймах області виявлено три інтродукованих чужорідні види: головешка ротань (*Perccottus glehnii Dubovsky, 1877 (Eleotriade)*) - виявлений у ріках Золота Липа та Серет); триголкова колючка

звичайна (*Gasterosteus aculeatus* Linnaeus, 1758 (*Gasterosteidae*) - поширена у ріках Серет та Збруч; чебачок амурський (*Peudorabora parva* Temminck et Schlegel 1842 (*Cyprinidae*) - поширена у ріках Серет та Золота Липа. Всі види-інтродуценти успішно натуралізувались у водоймах – реципієнтах та утворили стійкі популяції, що здатні до самовідтворення. Потенційний вплив, що може задатися екосистемам є негативним, оскільки вселені види вступають в конкурентні взаємовідносини з видами аборигенами за об'єкти харчування, місця нагулу, знищують ікру, молодь аборигенних видів риб. Наявність сприятливих умов існування, висока плодючість та темп росту, екологічна пластичність, відсутність природних ворогів може призвести до перебудови структури іхтіоценозів, швидкої експансії інтродуцентів, що у перспективі приведе до заповнення ними екологічних ніш більш цінних і вимогливих видів.

Інші чужорідні види тварин, що виявлені на території природного заповідника „Медобори” є комахи: сонечко гармонія далекосхідна (*Harmonia axyridis*), вусач агапантія артишокова (*Agapanthia cynarae*), американський білий метелик (*Hyphantia cunea*), окомірне визначення чисельності та фіксація місць локалізації-вогнівка самшитова (*Cydalimaperspectalis* Walker), окомірне визначення чисельності та фіксація місць локалізації Гармонія азійська (*Harmonia axiridis* Pallas).

На території „Кременецьких гір” виявлені наступні інвазійні види тварин: оленка волохата (*Tropinota hirta*), гармонія азійська (*Harmonia axyridis*), самшитова вогнівка (*Cydalima perspectalis*).

На території національного природного парку „Дністровський каньйон” виявлено інвазійні види тварин: тригранка річкова (*Dreissena polymorpha* Pallas), гармонія азійська, або далекосхідна, або сонечко- арлекін (*Harmonia axyridis* (Pallas, 1773), американський білий метелик (*Hyphantriacunea* Drury.), карась сріблястий (*Carassius gibelio*), бичок-бабка, також бичок-піщаник, пісочник (*Neogobius fluviatilis*).

5.4 Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні

5.4.1 Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду

Станом на 1 січня 2026 року мережа заповідних територій та об'єктів Тернопільської області складається з 656 одиниць територій та об'єктів. Фактична площа природно-заповідного фонду області (без урахування площі тих об'єктів, що входять до складу територій інших заповідних об'єктів)- 123841,0630 гектарів. Відношення площі природно-заповідного фонду до площі Тернопільської області („показник заповідності”) становить 8,95 %.

Існуюча мережа заповідних територій, проведення природоохоронних заходів сприяє стабілізації видового складу фауни та флори, збереженню цінних природних комплексів.

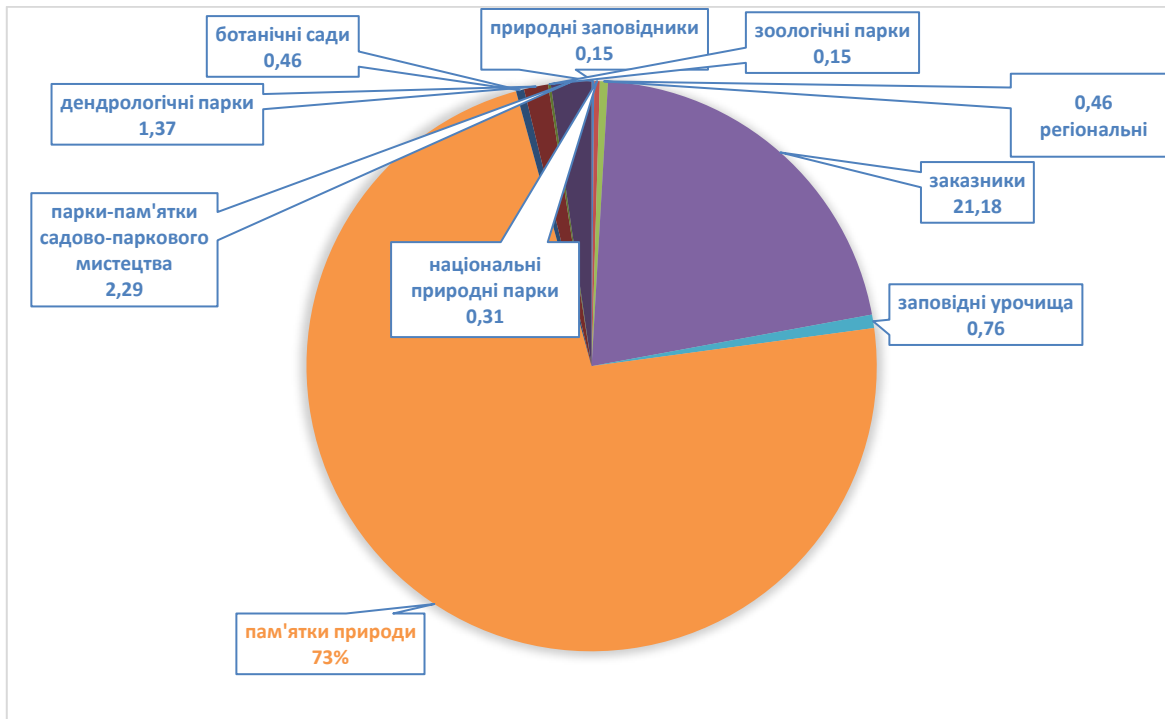
Область представлена практично всіма категоріями територій та об'єктів, природно-заповідного фонду, крім біосферних заповідників. У межах області функціонує один природний заповідник площею 9516,7 га, два національних природних парки площею 18681,48 га, три регіональних ландшафтних парки площею 42997,0 га, 139 ландшафтний, карстово-спелеологічних, лісовий, ботанічний, загальнозоологічний, зоологічний, орнітологічний та іхтіологічний заказник загальною площею 62508,9640 га, 9 дендрологічних парків площею

109,4030 га, 1 зоологічний парк площею 10,0 га, 3 ботанічних сади площею 232,9 га, 5 заповідних урочищ площею 500,2 га, 478 комплексних, ботанічних, зоологічних, геологічних та гідрологічних пам'яток природи площею 1434,1323га, 15 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва площею 120,64 га.

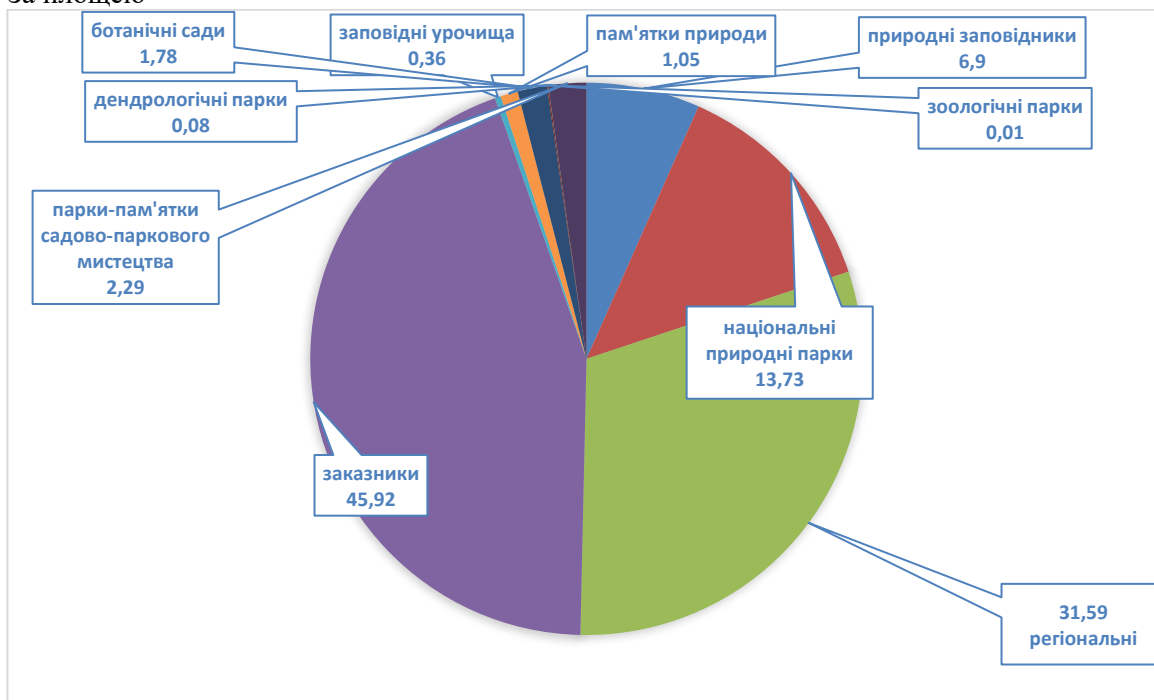
Структура мережі природно-заповідного фонду у Тернопільській області в розрізі основних категорій

Діаграма 5.4.1.1

За кількістю

За площею

Частка площ територій та об'єктів окремих категорій в природно-заповідному фонді області нерівномірна. Так, на долю природного заповідника, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, та

заказників припадає понад 98% природно-заповідного фонду, на заповідні об'єкти інших категорій – біля 2%.

Кількість територій та об'єктів окремих категорій природно-заповідного фонду в області теж нерівномірна. Так, лише на долю пам'яток природи площею 1434,1323 га (1,05 % від площі заповідних об'єктів) припадає 73 % від загальної кількості об'єктів в області.

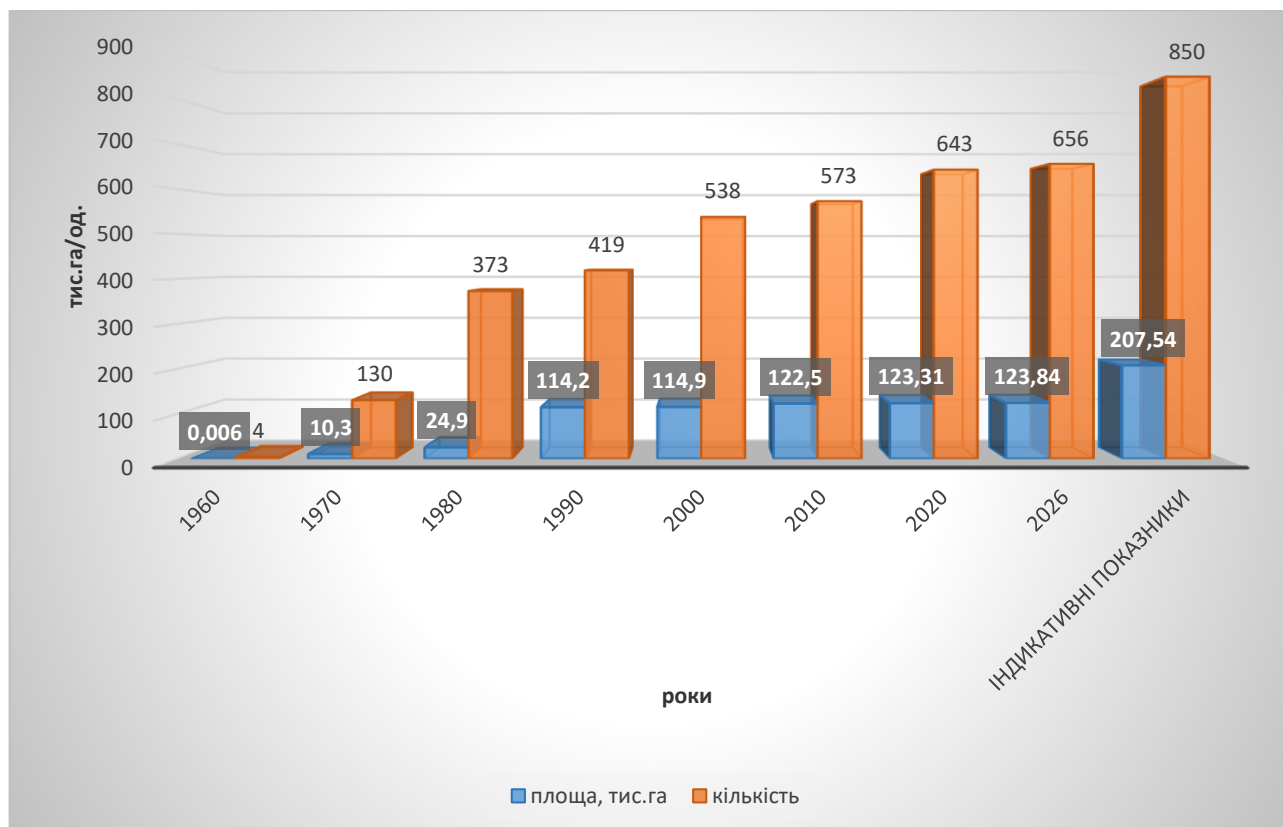
В області ведеться цілеспрямована робота щодо розширення мережі природно-заповідного фонду за рахунок земель, багатих на біологічне та ландшафтне різноманіття.

Структура та динаміка природоохоронних об'єктів за роками
(загальнодержавного та місцевого значення)

Таблиця 5.4.1.2

Категорія об'єкту ПЗФ	Кількість				Площа, тис. га				Площа територій суворої заповідності			
	1990	2010	2020	2026	1990	2010	2020	2026	1990	2010	2020	2026
Біосферні заповідники	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Природні заповідники	1	1	1	1	10,45	10,51	9,51	9,51	10,51	10,51	9,51	9,51
Національні природні парки	-	1	2	2	-	6,95	18,68	18,68	--	-	1,14	1,14
Регіональні ландшафтні парки	-	3	3	3	-	42,99	42,99	42,99	-	-	-	-
Заказники	73	115	133	139	59,61	61,21	62,03	62,5	-	-	-	-
Заповідні урочища	5	4	5	5	0,51	0,48	0,49	0,49	0,48	0,48	0,49	0,49
Пам'ятки природи	307	418	471	478	0,92	1,22	1,34	1,43	-	-	-	-
Ботанічні сади	1	3	3	3	0,20	0,23	0,23	0,23	-	0,01	0,01	0,01
Дендрологічн і парки	2	9	9	9	0,07	0,11	0,11	0,11	-	-	-	-
Зоологічні парки	-	1	1	1	0,01	0,01	0,01	0,01	-	-	-	-
Парки- пам'ятки садово- паркового мистецтва	18	13	15	15	0,14	0,11	0,12	0,12	-	-	-	-

Динаміка розвитку природно-заповідного фонду Тернопільській області
Діаграма 5.4.1.3

Структура природно-заповідного фонду області
станом на 01.01.2026 року

Таблиця 5.4.1.4

№ з\п	Найменування об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ					
		Загальнодержавного значення		Місцевого значення		Всього	
		Кількість, од.	Площа, га	Кількість, од.	Площа, га	Кількість, од.	Площа, га
1.	Біосферні заповідники	-	-	-	-	-	-
2.	Національні природні парки	2	18681,4800	-	-	2	18681,4800
3.	Природний заповідник	1	9516,7000	-	-	1	9516,7000
4.	Регіональні ландшафтні парки	-	-	3	42997,0000	3	42997,0000
5.	Заказники – всього, в т.ч.:	19	11997,5799	120	50511,3840	139	62508,9640
	ландшафтні	2	941,200	13	434,5320	15	1365,7320
	карстово-спелеологічні	-	-	1	7,0000	1	7,0000
	лісові	2	5720,0000	1	30,0000	3	5750,0000
	ботанічні	12	3659,3800	50	1435,2700	62	5094,6499
	загальнозоологічні	-	-	31	47383,0000	31	47383,0000
	зоологічні	-	-	2	41,50000	2	41,50000
	орнітологічні	1	321,0000	8	286,2000	9	607,2000
	іхтіологічні	-	-	3	90,2200	3	90,2200
	гідрологічні	2	1356,0000	11	803,6621	13	2159,6621

6.	Пам'ятки природи – всього, в т.ч.:	12	126,2000	466	1307,9323	478	1434,1323
	комплексні	-	-	18	223,5600	18	223,5600
	ботанічні	4	126,0000	294	868,0182	298	994,0182
	лісові	-	-	-	-	-	-
	гідрологічні	-	-	74	70,9441	74	70,9441
	зоологічні	-	-	3	21,7000	3	21,7000
	геологічні	8	0,2000	77	123,7100	85	123,9200
7.	Заповідні урочища	-	-	5	492,2000	5	492,2000
8.	Ботанічні сади	1	200,0000	2	32,8600	3	232,8600
9.	Дендрологічні парки	2	74,0000	7	35,4030	9	109,4030
10.	Зоологічні парки	-	-	1	10,0000	1	10,0000
11.	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	4	65,00	11	55,6300	15	120,6368
	РАЗОМ	41	40660,96	615	95442,7131	656	136100,6760

На сьогодні державними органами влади прийнято ряд нормативно-правових документів на загальнодержавному та місцевому рівнях, якими визначено ряд завдань у сфері збереження довкілля.

Мережа природно-заповідного фонду області в розрізі адміністративних одиниць Тернопільської області станом на 01.01.2026 року

Таблиця.5.4.1.5

№ з/п	Адміністративні одиниці		Всього заповідних територій		Входять до складу інших заповідних територій		Фактична площа ПЗФ		Заповідність територій районів в % від площ району
	Назва	площа, га	од.	га	од.	га	од.	га	
1.	Байковецька сільська	17260	11	93,9342	-	-	11	93,9342	0,54
2.	Бережанська міська	24080	23	3246,0221	5	56,99	23	3189,0321	13,24
3.	Білецька сільська	13700	9	672,6668	-	-	9	672,6668	4,91
4.	Білобожницька сільська	27050	6	4,9300	-	-	6	4,9300	0,02
5.	Більче-Золотецька сільська	10420	18	668,3400	4	198,3	18	470,0400	4,51
6.	Борсуківська сільська	15260	6	144,3800	-	-	6	144,3800	0,95
7.	Борщівська міська	41180	46	5311,8614	20	49,7300	46	5262,1314	12,78
8.	Бучацька міська	52330	26	4120,6700	4	1002,14	26	3118,5300	5,96
9.	Васильковецька сільська	17020	3	398,7300	-	-	3	398,7300	2,34
10.	Великобerezовицька селищна	19690	8	3,1900	-	-	8	2,8930	0,01
11.	Великобiрківська селищна	6560	4	27,6250	-	-	4	27,6250	0,42
12.	Великогаївська сільська	14780	8	59,3100	-	-	8	59,3100	0,40

13.	Великодедеркальська сільська	16470	1	7,1100	-	-	1	7,1100	0,04
14.	Вишнівецька селищна	32140	7	99,5000	-	-	7	99,5000	0,31
15.	Гримайлівська селищна	33080	7	5862,6102	1	-	7	5862,6102	17,72
16.	Гусятинська селищна	24680	7	6133,7483	-	-	7	6133,7483	24,85
17.	Заводська селищна	9070	9	621,4306	3	0,52	9	620,9106	6,85
18.	Заліщицька міська	35040	46	15390,6500	32	2687,47	46	12703,1800	36,25
19.	Залозецька селищна	24770	10	3759,4821	1	36,4	10	3723,0821	15,03
20.	Збаразька міська	59100	28	4486,1650	2	0,08	28	4486,085	7,59
21.	Зборівська міська	46670	12	208,7500	-	-	12	208,7500	0,45
22.	Золотниківська сільська	28430	2	395,0000	-	-	2	395,0000	1,39
23.	Золотопотіцька селищна	16010	17	8630,0800	9	2388,08	17	6242,5000	38,99
24.	Іванівська сільська	8020	1	0,0200	-	-	1	0,0200	0,0002
25.	Іване-Пустенська сільська	10960	5	241,6400	1	47	5	194,6400	2,43
26.	Козівська селищна	42890	12	20,7300	-	-	12	20,7300	0,05
27.	Козлівська селищна	9560	-	-	-	-	-	-	-
28.	Колиндянська сільська	15570	3	18,8500	-	-	3	18,8500	0,12
29.	Копичинецька міська	17110	9	4505,9500	2	1,0300	9	4504,9200	26,33
30.	Коропецька селищна	8670	16	4408,25	8	391,44	16	4016,8100	46,33
31.	Кременецька міська	52300	30	9136,2837	8	636,9	30	8499,3837	16,25
32.	Купчинська сільська	9760	6	1440,8600	-	-	6	1440,8600	14,76
33.	Лановецька міська	47960	17	2844,1600	-	-	17	2844,1600	5,93
34.	Лопушненська сільська	14390	5	91,1799	-	-	5	91,1799	0,63
35.	Мельниця-Подільська селищна	24450	25	15614,8400	17	1798,1000	25	13816,7400	56,51
36.	Микулинецька селищна	23990	7	62,4300	-	-	7	62,4300	0,26
37.	Монастирська міська	47150	16	4262,0800	2	0,0500	16	4262,0300	9,04
38.	Нагірянська сільська	18060	11	822,0599	6	0,1200	11	821,9399	4,55
39.	Нараївська сільська	21810	21	493,4070	1	0,0100	21	993,3970	2,26
40.	Озернянська сільська	16770	2	0,1100	-	-	2	0,1100	0,0007
41.	Підволочиська селищна	35040	11	495,0416	-	-	11	495,0416	1,41
42.	Підгаєцька міська	47440	17	1320,5500	3	33,0100	17	1287,54	2,71
43.	Підгородянська сільська	12350	5	135,6200	-	-	5	135,6200	1,1
44.	Почаївська міська	21750	6	534,2200	-	-	6	534,2200	2,46
45.	Саранчуківська сільська	22420	11	92,1000	-	-	11	92,1000	0,41

46.	Скала-Подільська селищна	18390	14	91,6620	-	-	14	91,6620	0,50
47.	Скалатська міська	22420	11	2894,2699	-	-	11	2894,2699	12,91
48.	Скориківська сільська	26270	4	163,2000	-	-	4	163,2000	0,62
49.	Теребовлянська міська	44050	24	3473,6900	-	-	24	3473,6900	7,89
50.	Тернопільська міська	16720	16	1618,3190	-	-	16	1618,3190	9,68
51.	Товстенська селищна	33850	20	7669,8400	15	2087,7200	20	5582,1200	16,49
52.	Трибухівська сільська	11880	1	0,0200	0	-	1	0,020	0,0002
53.	Хоростківська міська	18460	4	747,5200	0	-	4	747,5200	4,05
54.	Чортківська міська	15100	15	645,4580	1	0,1	15	645,3580	4,28
55.	Шумська міська	63250	36	11913,1263	15	847,92	36	11065,2063	17,49
РАЗОМ		1383600	656	136093,78110	152	12226,9700	656	123838,0660	8,9506

Збільшення площі природно-заповідного фонду до середньоєвропейського показника (15 % від площі території) на сьогодні досягнуто у 12 територіальних громадах з 55, зокрема у Гримайлівській селищній територіальній громаді - 17,72 %, Гусятинській селищній - 24,85 %, Заліщицькій міській – 36,25 %, Залозецькій сільській – 15,18 %, Золотопотіцькій селищній – 38,89 %, Копичинецькій міській – 26,33 %, Коропецькій селищній – 46,33 %, Кременецькій міській – 16,25 %, Мельнице-Подільській селищній – 56,51 %, Товстенській селищній – 16,49 %, Шумській міській – 17,49 %.

Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 „Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки” до 2027 року питома вага площі природно-заповідного фонду у Тернопільській області повинна становити 15,0 % від площі області. Для цього необхідно додатково збільшити площу природно-заповідного фонду ще на 84,0 тис. гектарів.

З метою досягнення наведеного показника сформовано переліки територій та об’єктів природно-заповідного фонду, які планується створити в області, розроблено науково обґрунтовані індикативні показники збільшення площі природно-заповідного фонду в розрізі адміністративно-територіальних одиниць, підготовлено наукове обґрунтування переваг створення нових заповідних територій та об’єктів, проводиться роз’яснювальна робота. Інформація про перспективи розширення площі природно-заповідного фонду в області розміщена на веб-сторінці управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної військової адміністрації за посиланням <https://ecology.te.gov.ua/prirodno-zapovidnij-fond/perspektivi-rozshirenniya-ploshi-prirodno-zapovidno/#l-perspektivi-rozshirenniya-ploshi-prirodno-zapovidno>.

Для оптимізації роботи з розширення мережі існуючих природоохоронних територій та створення нових територій та об’єктів природно-заповідного фонду при обласній військовій адміністрації розпорядженням голови Тернопільської обласної державної адміністрації від 14.07.2021 № № 448/01.02-01 „Про

забезпечення реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки в частині формування мережі природоохоронних територій” створено робочу групу, до складу якої увійшли представники установ природно-заповідного фонду, наукових установ, територіальних підрозділів центральних органів виконавчої влади, структурних підрозділів облдержадміністрації.

З метою пошуку цінних природних комплексів та об’єктів, перспективних для подальшого заповідання, налагоджена співпраця з науковими і навчальними закладами, установами природно-заповідного фонду, громадськими організаціями, проводяться спільні обстеження природних екосистем, рекомендованих для заповідання.

Реалізація поставлених завдань суттєво залежить від конструктивної позиції органів лісового та мисливського господарства у зв’язку з тим, що утворення нових об’єктів природно-заповідного фонду можливе, в основному за рахунок лісових площ. Органи місцевого самоврядування не в повній мірі забезпечують реалізацію державної політики щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі.

5.4.2 Водно-болотні угіддя міжнародного значення

Водно-болотне угіддя „Серетські болота” включене до переліку водно-болотних угідь України, для яких розпочато підготовку документів з надання їм статусу водно-болотних угідь міжнародного значення.

У відповідності до Рекомендації 4.7, доповненої Резолюціями VIII.13, IX.1, IX.6, IX.21, IX.22 8-ї та 9-ї Конференцій договірних сторін Рамсарської конвенції в області підготовлено інформаційний листок Рамсарського водно-болотного угіддя „Серетські болота” та подано на розгляд до Міндовкілля. Надання водно-болотним угіддям „Серетські болота” площею 1,5 тис. гектарів статусу міжнародного значення погоджено органами місцевого самоврядування на підпорядкованих територіях, обласною та районними державними адміністраціями.

Серетські болота, які запропоновано віднести до Рамсарських водно-болотних угідь міжнародного значення включають унікальні для Центральної Європи угіддя лісостепової торфоболотної області, де підтримуються умови для існування типових і унікальних рослинних угруповань, популяцій рідкісних видів рослин, занесених до Червоної книги України і Європейського Червоного списку, та місць розмноження, концентрації і проживання рідкісних видів тварин, що знаходяться під загрозою зникнення.

Вказане водно-болотне угіддя включає великий за розмірами і добре збережений водно-болотний масив в регіоні Західного Поділля у межах Континентального біогеографічного регіону Європи, який є унікальним для лісостепової торфоболотної області, важливу роль у формуванні гідрологічного режиму регіону, пом’якшенні частих на Поділлі повеней, має істотний вплив на регулювання регіонального клімату та стабільності наявних екосистем, є важливим резервуаром прісної води.

Межі водно-болотного угіддя „Серетські болота” відповідають межам однойменного масиву у складі гідрологічного заказника загальнодержавного значення „Серетський”, орнітологічного заказника загальнодержавного

значення „Чистилівський”, гідрологічного заказника місцевого значення „Горішньоівачівський”. Дане водно-болотне угіддя знаходиться в Зборівському і Тернопільському районах, охоплює водно-болотний масив протяжністю біля 20 км та шириною до 3 км від с. Городище у межах заплави рік Серету і Лопушанки між селами Біла, Чистилів, Плотича, Великий Глибочок, Івачів Долішній, Івачів Горішній, Глядки, Чернихів, Малашівці, Кобзарівка, Городище. Площа ВБУ біля 1513 га.

Водно-болотне угіддя „Серетські болота” підтримує збереження вразливих видів та видів, які знаходяться в небезпеці або під загрозою зникнення. На території угіддя виявлено зростання 3 видів рослин та перебування 8 видів тварин, занесених до Червоної книги України, з яких 2 види риб: умбра (*Umbra krameri*) та карась звичайний (*Carassius carassius*), 14 видів птахів: косар (*Platalea leucorodia*), лелека чорний (*Ciconia nigra*), нерозень (*Anas strepera*), чернь білоока (*Aythya nyroca*), гоголь (*Bucephala clangula*), скопа (*Pandion haliaetus*), шуліка чорний (*Milvus migrans*), луні польовий (*Circus cyaneus*) та лучний (*Circus pygargus*), підорлик малий (*Aquila pomarina*), орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*), пісочник великий (*Charadrius dubius*), кульон великий (*Numenius arquata*), сорокопуд сірий (*Lanius excubitor*), та 2 види ссавців: видра (*Lutra lutra*) та горностай (*Mustela erminea*). Болота є середовищем проживання понад 90 видів тварин, що охороняються згідно з додатками до Бернської конвенції.

Серетські болота є місцезростанням рідкісних видів рослин-гличиків жовтих (*Nuphar lutea* (L.) Smith.), вільхи сірої (*Alnus incana* (Z.) Moench.), латаття білого (*Numphaea alba* L.), бобівника трилистого (*Menyanthes trifoliata* L.);

місцем концентрації під час міграцій біля 30 тисяч особин перелітних птахів; особливо цінними для підтримання значної чисельності особин мисливських видів птахів - крижня звичайного (*Anas platyrhynchos*), лебедя-шипуну (*Cygnus olor*), гуски сірої (*Anser anser*), гуски білолобої (*Anser albifrons*), свища (*Anas penelope*), ширококоніски (*Anas clypeata*), чорні чубатої (*Aythya fuligula*), лиски (*Fulica atra*) тощо

Водно-болотне угіддя є важливим місцем нересту, нагулу чи зимівлі місцевих видів риб з невеликими популяціями - вугра річкового (*Anguilla anguilla*), рибця (*Vimba vimba*), яльця звичайного (*Leuciscus leuciscus*), в'язя (*Leuciscus idus*), голованя (*Leuciscus cephalus*), умбри (*Umbra krameri*), сома (*Silurus glanis*), а також карася (*Carassius sp.*), коропа (*Cyprinus carpio L.*), окуня річкового (*Perca fluviatilis L.*), плітки звичайної (*Rutilus rutilus L.*), інших, що мають визначальне місце для підтримання їх популяцій.

Надання Серетським болотам статусу водно-болотного угіддя міжнародного значення матиме важливе значення для впровадження в Україні основних Положень Рамсарської конвенції.

У зв'язку з наведеним, водно-болотне угіддя „Серетські болота” включене до переліку водно-болотних угідь України, для яких розпочато підготовку документів з надання їм статусу водно-болотних угідь міжнародного значення.

5.4.3 Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина

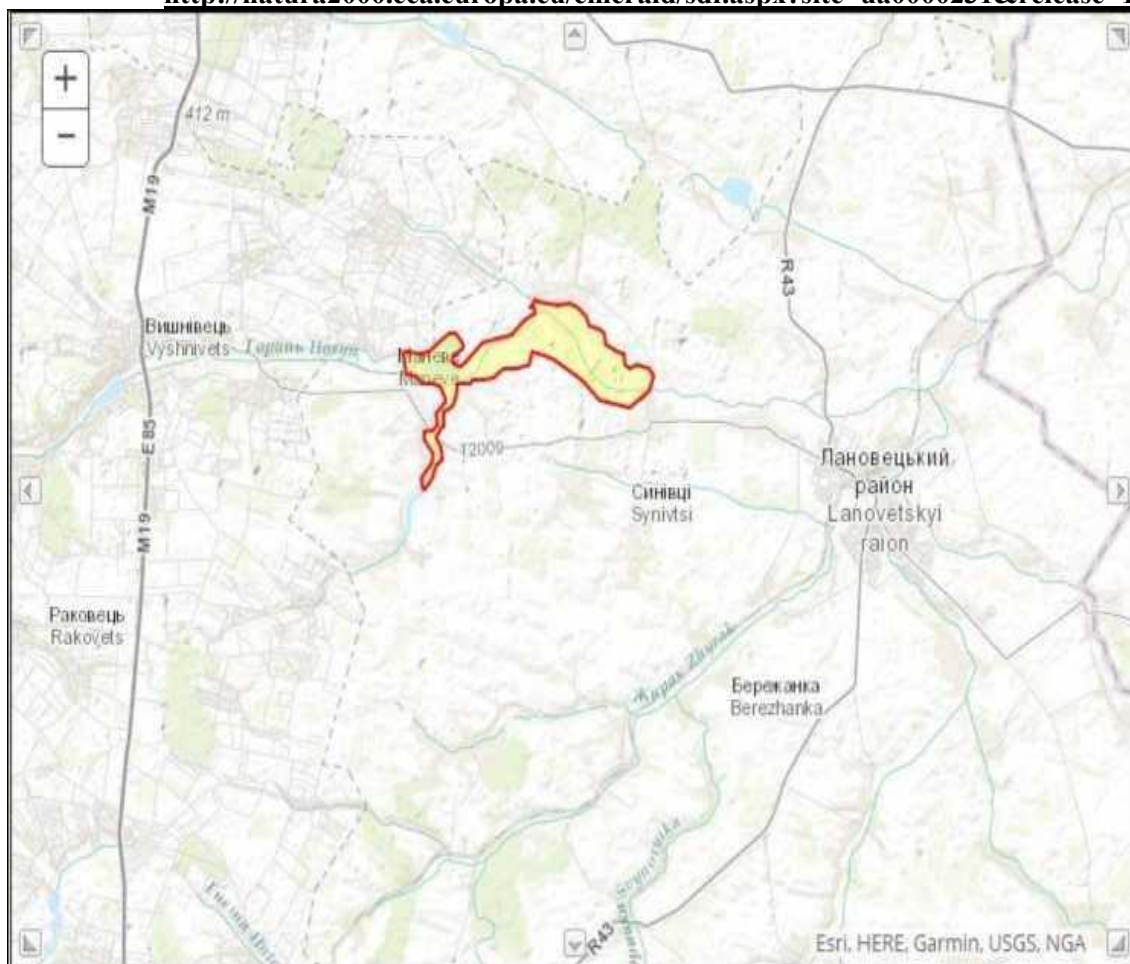
На території області відсутні біосферні резервати та об'єкти Всесвітньої природної спадщини.

5.4.4 Формування української частини Смарагдової мережі Європи

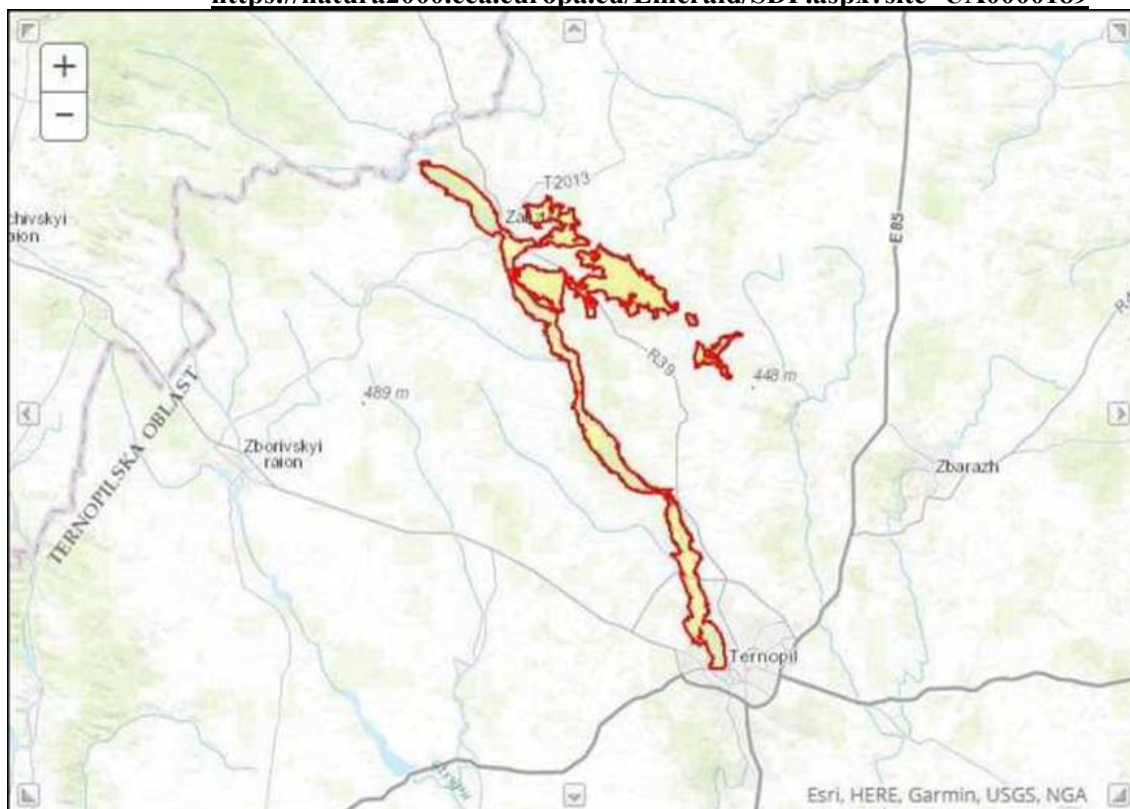
Смарагдова мережа Європи - мережа територій особливого природоохоронного значення, важливих для збереження біорізноманіття. Метою створення Смарагдової мережі Європи є збереження природної фауни, флори та оселищ. Вона була ініційована та координується Бернською конвенцією (1979). Смарагдова мережа має переважно ті самі основи формування, що й НАТУРА 2000, але діє за межами Європейського Союзу, розвиваючи загальноєвропейський підхід щодо охорони типів природних оселищ.

У межах Тернопільської області до переліків об'єктів Смарагдової мережі Європи включено 10 природних територій загальною площею 76,8 тис. гектарів:

1. „Борсуки” (реєстраційний номер № иА0000122). Площа 1120 га.
<http://natura2000.eea.europa.eu/emerald/sdf.aspx?site=ua0000231&release=1>

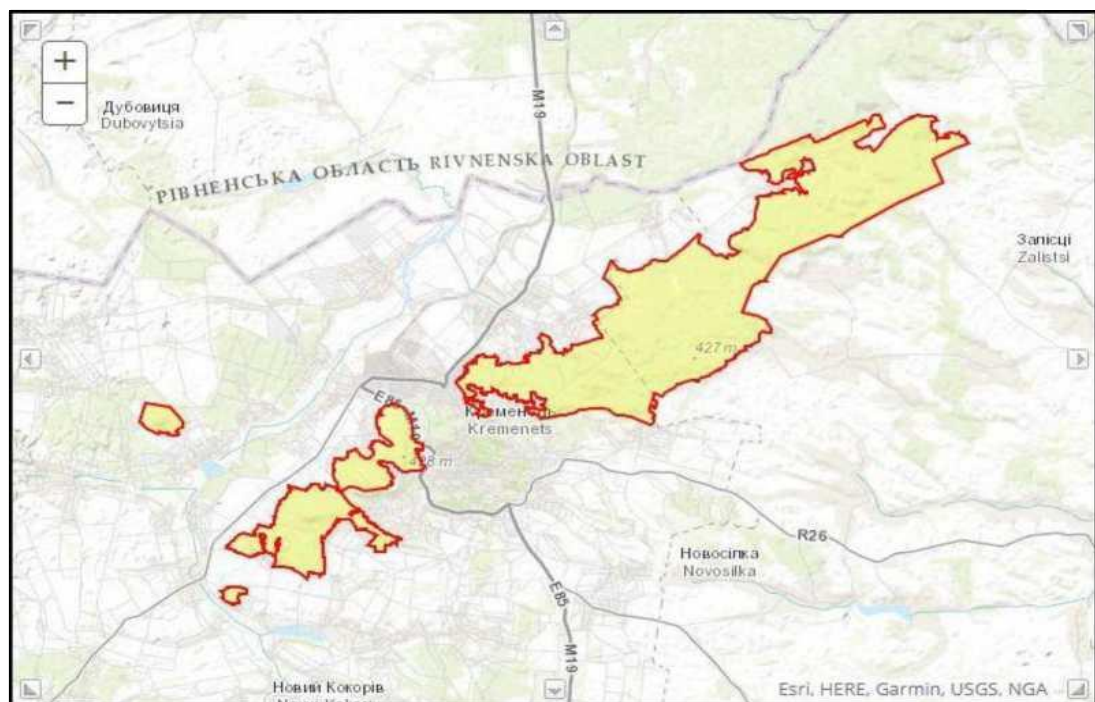
2. „Серетський” (реєстраційний номер № UA0000189). Площа 6489 га
<https://natura2000.eea.europa.eu/Emerald/SDF.aspx?site=UA0000189>

3. Національний природний парк „Дністровський каньйон”
(реєстраційний номер № UA0000122). Площа 10870 га
<http://natura2000.eea.europa.eu/emerald/sdf.aspx?site=ua0000122&release=1>

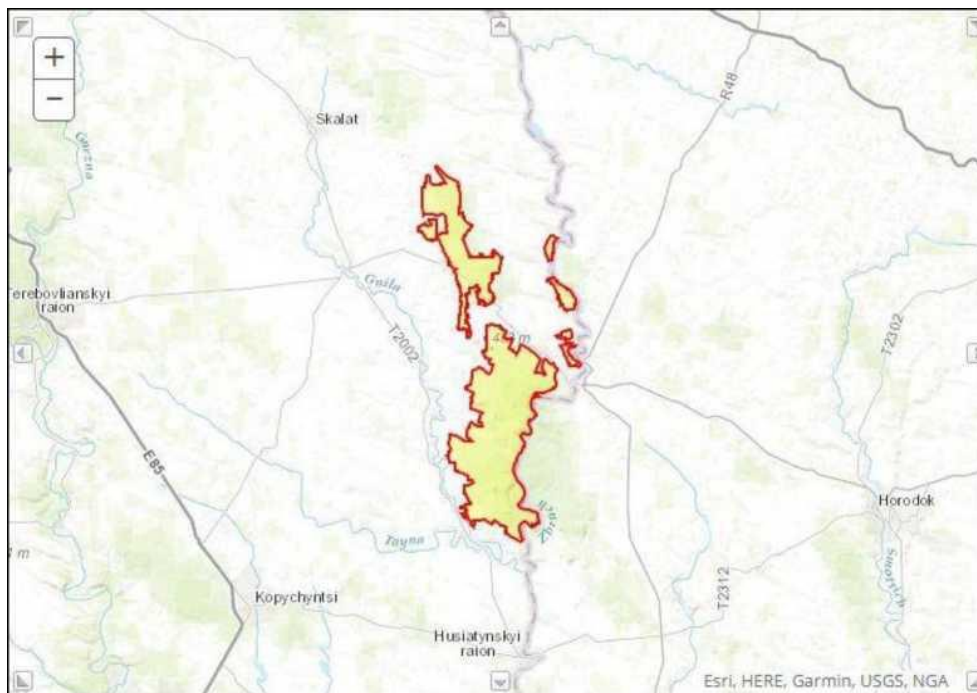

4. Національний природний парк „Кременецькі гори”
(номер у списку кандидатів № UA0000159). Площа 6948 га.
<http://natura2000.eea.europa.eu/emerald/sdf.aspx?site=ua0000159&release=1>

**5. Природний заповідник „Медобори” . Площа 9552 га
(реєстраційний номер № UA0000010).**

<http://natura2000.eea.europa.eu/emerald/sdf.aspx?site=ua0000010&release=1>

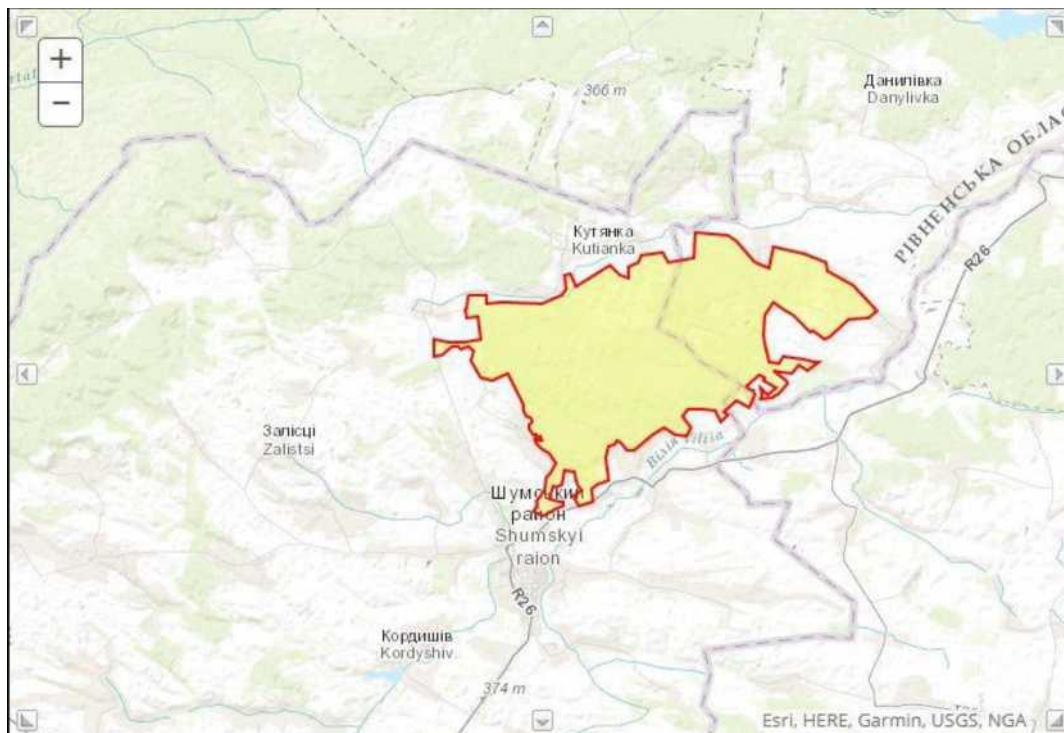

**6. „Бережанське Опілля” (реєстраційний номер № UA0000190).
Площа 20646 га.**

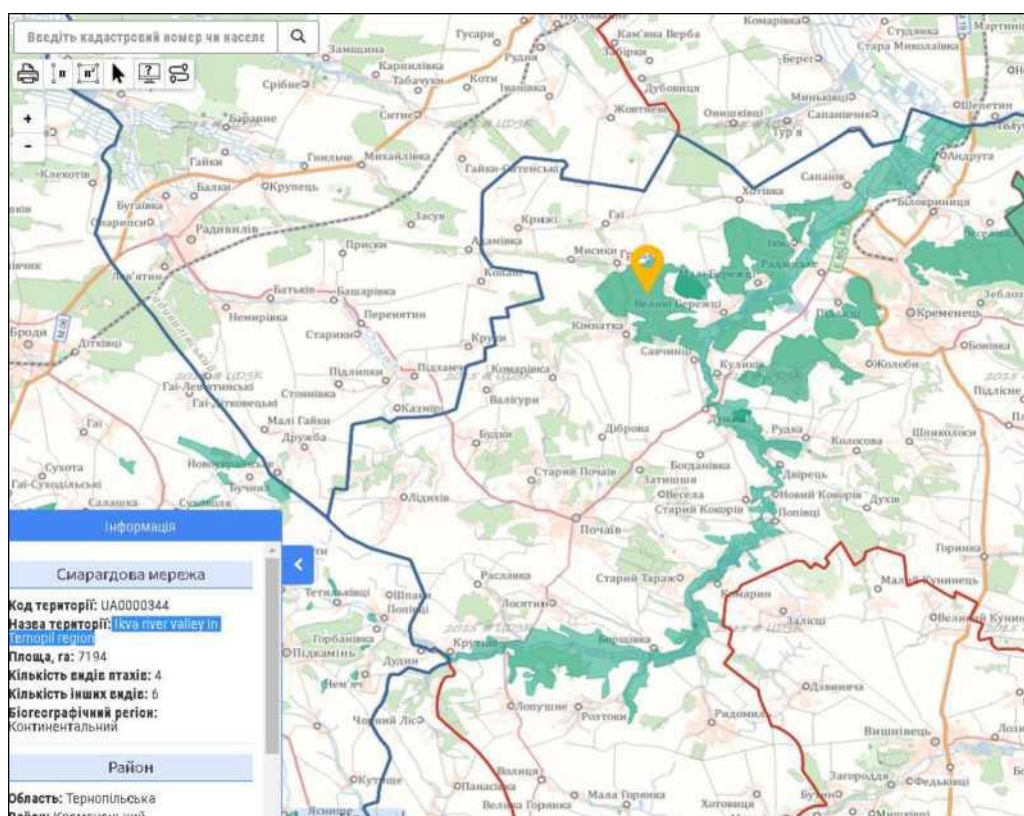
<http://natura2000.eea.europa.eu/emerald/sdf.aspx?site=ua0000190&release=1>

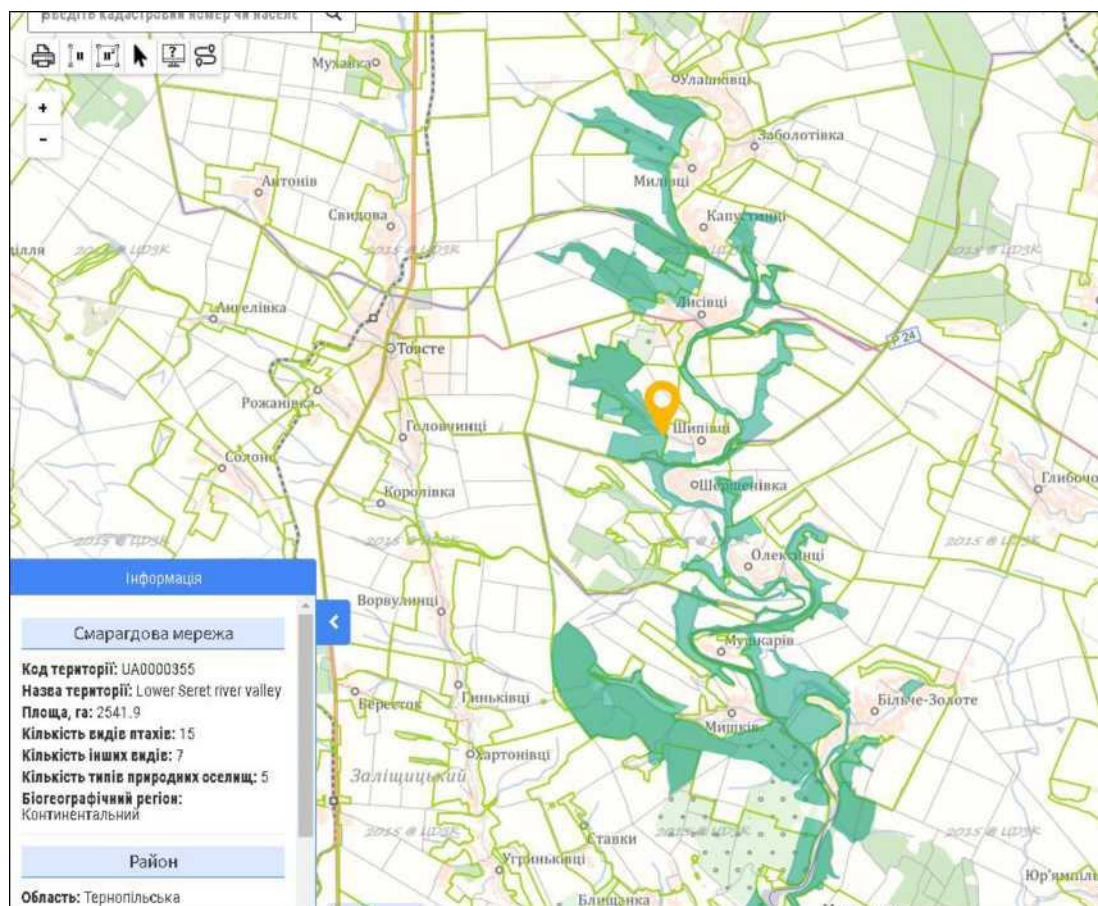
7. „Суразька дача” - лісовий заказник загальнодержавного значення
(реєстраційний номер № UA0000250). Площа 6343 га.
<http://natura2000.eea.europa.eu/emerald/sdf.aspx?site=ua0000250&release=1>

8. „Долина річки Іква у Тернопільській області”
(реєстраційний номер № UA0000344)
Площа 7194 га

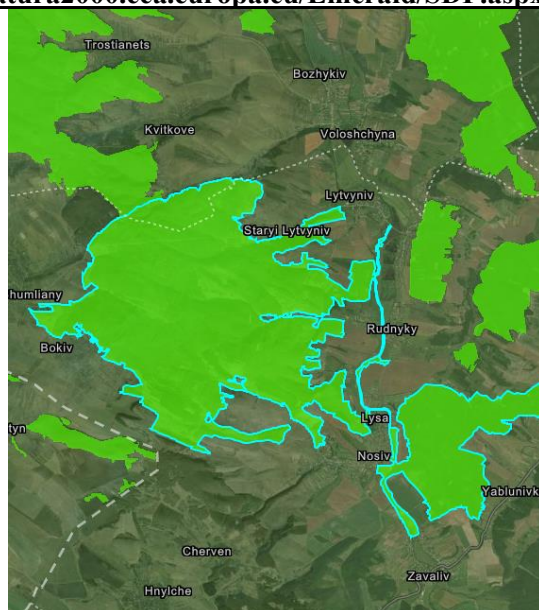
9. „Нижня течія річки Серет” (реєстраційний номер № UA0000355) Площа 2541,9 га

10. „Підгасцький ландшафтний парк” (реєстраційний номер UA0000188)

Площею 5080,0 га

<https://natura2000.eea.europa.eu/Emerald/SDF.aspx?site=UA0000188>

5.5 Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Відповідно до статті 9 Закону України „Про природно-заповідний фонд України”, одним із видів використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду є їх використання в оздоровчих та інших рекреаційних цілях. Це можливе за умови дотримання природоохоронного режиму, встановленого цим Законом та іншими актами чинного законодавства.

Рекреація на природно-заповідних територіях та об'єктах є відтворенням у вільний час витрачених у процесі життєдіяльності (трудової, навчальної, побутової) розумових, духовних і фізичних сил людини, що здійснюється шляхом загальнооздоровчого, культурно-розважального і пізнавального відпочинку, туризму, санаторно-курортного лікування, любителського та спортивного рибальства, фізичної культури і спорту.

Основою рекреаційної діяльності на територіях та об'єктах природного заповідного фонду в області є 656 спеціально створених та оголошених заповідних територій. Їх загальна площа становить 123,84 тис. га, що становить біля 9 % всієї площі області. Рекреаційна діяльність може здійснюватися як на природоохоронних об'єктах різного ступеня заповідності: заповідника, заказника, національних природних парках, регіональних ландшафтних парках, штучно створених об'єктах - ботанічних садах і зоологічних парках, дендрологічних парках та парках-пам'ятках садово-паркового мистецтва, пам'ятках природи (печери, водоспади, мальовничі ландшафти) загальнодержавного та місцевого значення, а також на територіях і об'єктах, що виконують як природоохоронну так і господарську функції (міські і приміські парки, лісові господарства тощо).

Рекреаційна діяльність організовується спеціальними підрозділами адміністрацій установ природно-заповідного фонду, власниками чи користувачами територій та об'єктів природно-заповідного фонду, що беруть на себе відповідальність за їх охорону та збереження, а також іншими підприємствами, установами, організаціями та громадянами на підставі угод про рекреаційну діяльність з адміністраціями установ, власниками чи користувачами земельних ділянок у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Рекреаційна діяльність організовується відповідно до функціонального зонування національних природних і регіональних ландшафтних парків, біосферних заповідників, а також в межах парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, ботанічних садів, зоопарків, дендропарків. Як науково-пізнавальна та освітньо-виховна рекреація вона може практикуватися в охоронних зонах природних заповідників (спостережні вежі з відповідним оптичним облаштуванням, об'їзний кінний туристичний маршрут верхи чи на кареті тощо), або в середині заповідника на еколого-освітніх стежках, в музеях, культових об'єктах тощо у супроводі екскурсовода чи працівників служби охорони. В територіальних межах заказників і пам'яток природи вона може здійснюватися

при умові забезпечення їх охорони та збереження відповідно до положення про території та об'єкти природно-заповідного фонду та охоронних зобов'язань.

Екскурсійна діяльність у межах природно-заповідного фонду України становить собою різновид рекреаційної діяльності щодо організації подорожей, які не перевищують 16 годин (в межах світлої частини дня), тобто без ночівлі (без розбиття наметів і розкладання вогнищ), у супроводі фахівця-екскурсовода за заздалегідь складеними маршрутами для ознайомлення з визначними місцями, пам'ятками природи, історії, культури, музеями тощо.

Важливою формою рекреації є туризм. Розрізняють багато видів туризму, але серед них для туристичних форм діяльності в межах заповідних територій є екотуризм. Він об'єднує всі ті види туризму, які орієнтовані на довготривале збереження природного довкілля (зокрема, заповідних ландшафтів), формування інтелектуально-гуманістичного світогляду, налагодження гуманних стосунків з місцевим населенням та органами самоврядування, поліпшення фінансово-економічного благополуччя регіонів. Ці цілі екотуризму найбільш ефективно й повно реалізуються на рекреаційних територіях національних природних парків, біосферних заповідників, регіональних ландшафтних парків, ландшафтних заказників тощо.

Лідерами рекреаційної діяльності на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду Тернопільщини є національні природні парки „Кременецькі гори” та „Дністровський каньйон”, Кременецький ботанічний сад, які проводять значну роботу щодо збереження, впорядкування, популяризації та використання з туристичною метою мальовничих краєвидів, унікальних ландшафтів, пам'яток природи, рідкісних і таких, що зникають, видах рослин і тварин, викопних рештках доісторичних представників різних геологічних епох. У складі адміністрацій парків сформовано підрозділи з рекреаційного облаштування територій парків, адміністраціями парків першочергово вирішуються питання прокладання та облаштування екологічних стежок та місць відпочинку, ремонт доріг та під'їзних шляхів, а також надання інформаційних послуг.

У складі адміністрацій національних природних парків „Кременецькі гори” і „Дністровський каньйон” сформовано підрозділи з рекреаційного облаштування територій парків, здійснено підготовчі роботи для будівництва еколого-освітнього візит-центру національного природного парку „Кременецькі гори”. Спеціалістами парків ведеться еколого-освітня робота, проводяться екскурсії для школярів, екологічні заняття в навчальних закладах, конкурси, екологічні акції для учнівської молоді, інші заходи, обладнані еколого-туристичні та еколого-наукові стежки, створено сайти парків та сторінки у мережі Facebook.

Одним із завдань покладених на **національний природний парк „Дністровський каньйон”** є створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних комплексів та об'єктів та проведення екологічної освітньо-виховної роботи:

Усі заходи, екскурсії та акції протягом 2025 року проводились на основі затвердженого плану.

Важливою складовою природоохоронної діяльності є проведення екскурсій. Територію парку відвідують групи людей з різних куточків України та зарубіжжя. Було проведено 23 екскурсії, як на платній так і безоплатній основі. Екскурсії проводилися для різних вікових категорій. Особлива увага приділялась воїнам ЗСУ та людям з обмеженими можливостями. Усі еколого-освітні стежки обладнані аудіо-гідами, а еколого-освітній простір „Дністровський каньйон” та еколого-освітня стежка „Заліщицький парк” обладнані інформаційними таблицями із шрифтом Брайля для можливостей відвідування особам з інвалідністю. Загальна кількість відвідувачів склала 27596, з них 117 були люди з інвалідністю.

Протягом 2025 року проведено 74 еколого-освітніх заходи, з них: „Всесвітній день водно-болотних угідь”, „Всесвітній день дикої природи”, „Година Землі”, „Міжнародний день біорізноманіття”, „Всесвітній день охорони навколишнього середовища”, „Вдягни вишиванку-будь Українцем”. Проведено брейн-ринг для учнів однієї із місцевих шкіл, приурочений 15 річниці створення парку.

Представники парку прийняли активну участь у відкритті туристичного сезону 2025 року „Агро-, Гастро -, Етнотуризм. Тернопільщина репрезентує.”, еко-квест „У пошуках скарбів природи” для учасників християнського табору „Веселі канікули з Богом”. Проведено 13 акцій: „Збережемо первоцвіти”, „Підгодуй пташку”, „Зимовий облік птахів”, „Зелена країна” в рамках якої було висаджено спільно із лісниками Дорогичівського лісництва саджанці дуба звичайного, „Всесвітній день прибирання”, „Не спалюй листя - отримай чисте повітря”, „Здай батарейку - врятуй довкілля”, „День української хустки”, „Збережи ялинку”.

Протягом року у відділі еколого-освітньої роботи пройшло виробничу практику 3 студенти Відокремленого структурного підрозділу „Заліщицького фахового коледжу імені Є. Храпливого Національного університету біоресурсів і природокористування України”.

Нацпарк тісно співпрацює із загальноосвітніми школами та іншими навчальними закладами, установами, які знаходяться на території Бучацького, Монастирського, Заліщицького та Борщівського природничого науково-дослідного відділення на основі угод про науково-методичне співробітництво.

Діють 2 гуртки „Юний екстремал” та гурток „Юні друзі природи” на базі закладів дошкільної освіти „Калинонька”, „Перлинка”. Традиційно проводиться конкурс „Подбаймо про птахів взимку” серед учнівської молоді, в якому в минулому році прийняли участь 110 осіб.

На території парку створено та діють 4 еколого-освітні стежки, 2 туристичні маршрути та еколого-освітній простір „Дністровський каньйон”.

В засобах масової інформації, соціальних мережах статей, дописів та відеороликів, які передають красу Середнього Придністер'я, цікаві моменти роботи парку в садках, школах та інших установах.

В 2025 року було виготовлено 50 відео-роликів, в матеріалах Четвертої міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 15-річчю створення Національного природного парку „Дністровський каньйон”, яка відбулась 11 вересня 2025 року „Наукові засади природоохоронного менеджменту Каньйонового Придністер'я” розміщено статтю „Рекреаційні можливості парку „Молодіжний”.

На сторінці у фейсбук, інстаграм та тік-ток було розміщено 374 дописи. Еколого-освітня робота колективу парку багатогранна та різностороння.

Екологоосвітня робота парку має ряд особливостей. На першому плані це протяжність території. Дністровський каньйон в межах парку із притоками сягає 250 км. Сполучення з окремими населеними пунктами є проблематичне. Бучачко-Монастирське та Борщівське відділення не мають еколого-інформаційних центрів, що ускладнює методичну роботу у відділеннях в організації та проведення еколого-освітніх, просвітницьких та еколого-туристичних заходів. Необхідно продовжувати поповнювати музей експонатами де зосереджена значна робота з відвідувачами.

На території еколого-освітнього простору „Дністровський каньйон” 15 травня 2025 року проведено „День вишиванки”, 5 листопада 2025 року. працівники відділу еколого-освітньої роботи проведений пізнавальний заход приуроченого Міжнародному дню запобігання експлуатації довкілля під час воєнних конфліктів для лідерів учнівського самоврядування закладів освіти Заліщицької громади, учасників клубу „Лідер” будинку дитячої та юнацької творчості Заліщицької міської ради.

У національному природному парку „Кременецькі гори” організація екологічної освітньо-виховної роботи здійснюється згідно річного плану заходів відділу та плану організації території парку. Протягом 2025 року на територіях парку та прилеглих територіях було проведено 36 екскурсій для 707 осіб, серед яких здобувачі освіти різних рівнів акредитації, а також внутрішньо переміщені діти та дорослі, люди з обмеженими можливостями.

Біля адміністрації Парку функціонує обладнана місточком, перголою еколого-освітня пізнавальна стежка „Лісова симфонія”, на якій поновлено інтерактивне обладнання, інформаційні аншлаги, два літні класи (використовують для занять під час проведення навчальної практики учнів та студентів). Розміщено зразки будиночків для птахів, звірів, земноводних та комах, кажанів. Стежка оновлюється та доповнюється тактильним тренажером „Відчуй природу на дотик”, інтерактивним тренажером „Лісові цимбали”, встановлено інтерактивні книги: „Метелики”, „Гриби”, „Лікарські рослини”.

Облаштовано ігровий майданчик з елементами інклюзії, створений з урахуванням принципів безбар'єрності. Майданчик забезпечує можливість повноцінного відвідування парку особами з інвалідністю, маломобільними

групами населення та сім'ями з дітьми, що сприяє розширенню доступності рекреаційних послуг, підвищенню соціальної інтеграції та формуванню позитивного іміджу парку як відкритого і соціально орієнтованого природоохоронного об'єкта. Важливим є наявність на ігровому майданчику інформаційних стендів, виконаних шрифтом Брайля, що забезпечує можливість особам із порушеннями зору самостійно ознайомлюватися зі схемою майданчика, розміщенням його елементів, функціональними зонами та правилами користування.

Територія парку також слугувала майданчиком для проведення щорічного військово-патріотичного табору „Гарт імені Сашка Капіноса”, який відбувався на базі спортивно-оздоровчого комплексу під горою Вовча, а також для заходів дитячого військово-патріотичного табору „Подільсько-Волинська січ”, організованого громадською організацією „Десантно-козацький рій” м. Тернопіль. Проведення зазначених заходів сприяло національно-патріотичному вихованню молоді, популяризації природоохоронних цінностей.

За розробленим планом, оновлюються на еколого-туристичних маршрутах інформаційні пости.

Протягом 2025 року працівниками відділу еколого-освітньої роботи парку проведено низку еколого-освітніх заходів, зокрема занять на екологічну та природоохоронну тематику. Значна увага приділялася також національно-патріотичному вихованню, що є особливо актуальним в умовах воєнного стану в країні.

Проводилися екскурсії, спрямовані на ознайомлення відвідувачів із природною спадщиною та необхідністю збереження біорізноманіття Кременецьких гір. Активно впроваджувалися в освітній процес інтерактивні ігри природоохоронного спрямування, які сприяють формуванню екологічної свідомості та дбайливого ставлення до природи.

Крім того, організовувалися благодійні ярмарки та майстер-класи, здійснювалася робота з внутрішньо переміщеними особами та дітьми, спрямована на екологічну просвіту, соціальну підтримку та залучення до природоохоронної діяльності.

Проведено еколого-освітні заходи: X-та науково-практична конференція для молодших здобувачів освіти „Кременецькі гори очима дитини” та XI Молодіжна науково-практична конференція „Спадщина

Кременецьких гір”; благодійний майстер-клас з виготовлення Стрітенської свічки для здобувачів освіти Волинського ліцею імені Нестора Літописця та небайдужих; еко-заходи до Всесвітнього дня водно-болотних угідь на тему „Захист водно-болотних угідь заради нашого спільного майбутнього” для студентів Кременецького лісотехнічного фахового коледжу та для здобувачів освіти Кременецької гімназії № 3; еколого-освітнє заняття майстер-клас з виготовлення ароматичного мішечка „саше” для здобувачів освіти 4-Б та 3-Б класів Волинського ліцею імені Нестора Літописця, виховну годину на тему: „Мертва деревина – живий ліс” для здобувачів освіти 4 класу Кременецької

загальноосвітньої школи № 1 імені Галини Гордасевич. В рамках щорічної Всеукраїнської акції „Збережемо первоцвіти” - еколого-освітнє заняття для здобувачів освіти 3 класу Кременецької гімназії № 3, на тему: „Збережемо перші провісники весни”. До Міжнародного дня лісів -еко-захід „Бережімо ліси – легені нашої планети!” для здобувачів освіти Кременецької гімназії № 3.

В рамках відзначення Міжнародної ночі кажанів - захід на тему: „Чому необхідно оберігати рукокрилих” та еколого-освітнє заняття „Життя під крилами ночі” для учнів 3-Б класу Волинського ліцею імені Нестора Літописця.

Проведено презентацію про діяльність парку учасникам Х Всеукраїнської літньої школи у м. Кременець Тернопільської області „АІРО-Карпати-2025”; еколого-освітній квест „Птахи поруч з нами” для ліцеїстів 2-Б класу Волинського ліцею імені Нестора, майстер-клас по виготовленню аромомішечків-саше для учасників Х Всеукраїнської літньої школи у м. Кременець Тернопільської області „АІРО-Карпати-2025”, для дітей внутрішньо переміщених осіб, дітей військовослужбовців та їхніх рідних та для групи дітей з м. Київ; проведено майстер-клас „Пташка з ниток” для учасників Х Всеукраїнської літньої школи у м. Кременець Тернопільської області „АІРО-Карпати-2025”. Проведено заняття на тему: „Національного природний парк „Кременецькі гори” для студентів-екологів Західноукраїнського університету.

З нагоди Всесвітнього дня туризму провели захід – презентацію туристичної діяльності парку для студентів Кременецького лісотехнічного фахового коледжу. Проведено еколого-освітнє заняття „Замість ялинки – зимовий букет” для вихованців старшої групи в навчально-виховному комплексі „Кременецька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 5 – дошкільний навчальний заклад” та для першокласників Кременецької гімназії № 3; спільний проєкт національної енергетичної компанії „Укренерго” та нацпарку під назвою „Подаруй оселю кажану” триває третій рік. В рамках цього проєкту нашому парку було передано кажанятники, які працівники розвішали по лісах, де водяться рукокрилі, кілька передані школам, де проводяться спостереження за способом життя кажанів.

На базі Кременецької гімназії № 3 за участю парку відбулася виставка-конкурс „Замість ялинки – зимовий букет”. У виставці взяли участь загальноосвітні школи, районний центр дитячої творчості. Національний природний парк відзначив кращі роботи навчальних закладів, які були нагородженні. Працівники відділу еколого-освітньої роботи парку прийняли участь у вебінарі „Учням НУШ про зміну клімату”, якій проведено ГО УЕК „Зелена хвиля” та інститутом післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, у відкритті туристичного сезону 2025–„Агро-, Гастро-, Етно-туризм. Тернопільщина репрезентує”, який відбувся на території етнопарку „Агроленд” в с. Великий Ходачків, та круглому столі „Догляд за деревами в населених пунктах: екологічні та безпекові аспекти”, що відбувся в літературно-мистецькому центрі „Молодіжний простір”, організатори кафедра біології, екології та методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка.

На базі парку було проведено роботу Всеукраїнської літньої школи у м. Кременець Тернопільської області „АІРО-Карпати-2025” що відбувся в рамках Всеукраїнського науково-педагогічного проєкту „Підготовка керівних, педагогічних та науково-педагогічних кадрів до роботи за інноваційними освітніми технологіями „Академія інноваційного розвитку освіти”. Працівники парку взяли участь у роботі IV Міжнародної науково-практичної конференції „Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонового Придністер’я”, яка відбулася на території національного природного парку „Дністровський каньйон”, та у Міжнародній науково-практичній конференції „Природоохоронні території Карпат: виклики та перспективи сталого розвитку.

Працівники відділу з екологічної роботи прийняли участь у вебінарі „Екоосвіта для сталого розвитку: досвід і можливості”, організованому громадською організацією „Лісові ініціативи і суспільство ForestCom” та „Українською кліматичною мережею”, у семінарі „Моніторинг та звітність відповідно до Пташиної та Оселищної Директив ЄС – досвід Фінляндії”, в онлайн-круглому столі „Співпраця наукових, природоохоронних, освітніх установ і громадськості у проведенні екологічних досліджень”.

До Всесвітнього дня прибирання World Cleanup Day організували прибирання еколого-туристичного маршруту „Гора „Божа”.

Проведено онлайн-акції, які являли собою розсилку інформаційного буклету вищим навчальним закладам, школам, підприємствам, установам та поширення її на офіційних сторінках парку в соціальних мережах:

- До Дня Соборності;
- До Всесвітнього дня екологічної освіти;
- До Всесвітнього дня водно-болотних угідь;
- Про Міжнародний день дівчат та жінок у науці;
- Про Міжнародний день рідної мови;
- До Всесвітнього дня дикої природи;
- Про всесвітню акцію „Збережемо первоцвіти”;
- Про Міжнародний день без відходів;
- Про сезон тиші;
- До Міжнародного Дня Матері-Землі;
- До Міжнародного дня пам’яті про Чорнобильську катастрофу;
- До всеукраїнського флешмобу з нагоди Дня вишиванки;
- Про масову природничу акцію Біобліц;
- Про Міжнародний день біорізноманіття;
- До Дня Конституції України;
- Про Всесвітній день без поліетиленових пакетів;
- До Всесвітнього дня туризму (27 вересня);
- До всесвітнього дня захисту тварин (4 жовтня);
- До дня працівника природно-заповідної справи (7 липня);
- До Дня незалежності України;
- Про день працівника лісу;

До Всесвітнього дня захисту тварин;
Збережи життя ялинці;
Не перетворюй різдвяні святи на лихо для природи!
До дня вчителя.

У природному заповіднику „Медобори” з пізнавальною метою організовуються екскурсії еколого-освітніми стежками „До Пущі відлюдника”, „Гора Гостра”, „Бохіт” та до музейної кімнати природи. Відвідувати заповідник можна лише з дозволу адміністрації, як правило, у супроводі співробітників і тільки в межах еколого-освітніх стежок. У ньому в цілому заборонене масове відвідування території туристами.

Екологічну освітньо-виховну роботу установ природно-заповідного фонду (Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України № 399 від 26 жовтня 2015 року) відповідно до затверджених планів. Нею охоплено учнів навколишніх шкіл, студентів факультетів природничого спрямування, громадськість. В умовах повномасштабного вторгнення кількість учасників та місце проведення заходів визначались, передовсім, умовами безпеки.

Розпочато співпрацю з Заліщицьким фаховим коледжем імені Є. Храпливого НУБіП України та Теребовлянським навчально-реабілітаційним центром. Продовжено співпрацю з релокованими Краматорським вищим професійним торгово-кулінарним (технічним) училищем та державним навчальним закладом „Костянтинівське вище професійне училище”.

У 2025 році створено новий сайт заповідника (<https://medobory-reserve.te.ua/>), який наповнюється працівниками сектору еколого-освітньої роботи. З метою покращення інформування про заповідник та його роботу на сторінці в мережі Facebook регулярно подається інформація про події у заповіднику та його цінності. Продовжено співпрацю із територіальними громадами в околицях заповідника, відділами освіти, з різними установами та організаціями.

В рамках співпраці працівники заповідника взяли участь:

у науково-краєзнавчих читаннях „Таємничими лабіринтами Володимира Радзівеського” у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї (23 квітня);

онлайн у засіданні Міжнародної науково-практичної конференції „Тернопільські біологічні читання – Ternopil Bioscience – 2025”, присвяченій 85-річчю хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка (01 травня).

Проведено тематичну зустріч у Теребовлянському навчально-реабілітаційному центрі у рамках відзначення Національного тижня безбар'єрності: знайомство із цінностями заповідника. Захід супроводжувався сурдоперекладом (21 травня).

Заповідником організовано та проведено захід для здобувачів освіти ВСП Заліщицький фаховий коледж імені Є. Храпливого НУБіП України: знайомство з заповідником, метою створення, цінностями, науково-дослідною, еколого-освітньою діяльністю та роботою служби охорони (27 травня).

В рамках співпраці з евакуйованими Костянтинівським та Краматорським училищами проведено екозаходи: лекції, бесіди, екскурсії у музеї природи заповідника, знайомство з історико-культурними цінностями заповідної території.

Проведено зустрічі із працівниками Хоростківської міської ради, бесіди про інвазійні види рослин нашої території та необхідність їх знищення; про шкоду від спалювання сухої трави, пожнивних решток, сміття.

Поширено інформаційні буклети „Не пали сухе листя, траву” у всіх старостинських округах громад.

У лютому підготовлено та проведено тематичні уроки любові до рідного краю із використанням мультимедійних презентацій до 35-річчя створення заповідника (08 лютого): для учнів 1-4 класів Гримайлівського ліцею ім. Івана Пулюя: відеоролик, легенди та перекази про Товтри-Медобори, відгадування загадок, розмальовки; для учнів 1-4 класів Раштівецької початкової школи; розповідь про заповідник у 5-9 класах Перемишлівської гімназії Хоростківської міської ради; у 1-8 класах ліцею села Ключинці Хоростківської міської ради.

В рамках операції „Збережемо ялинку” організовано та проведено: майстер-клас з виготовлення солом'яних павуків у Зеленівській гімназії, „Різдвяний символ – дідух” та майстер-клас з виготовлення солом'яних дідухів у Терехівському навчально-реабілітаційному центрі.

Навчальні заклади Гримайлівської, Гусятинської селищних та Скалатської міської рад є активними учасниками у екологічних акціях та Днях екології.

Спільно із навчальними закладами заповідником організовано та проведено виставки осіннього букету та новорічно-різдвяних композицій.

Організовано та проведено масові еколого-освітні заходи: до Всеукраїнських та Міжнародних екологічних акцій „Нагодуй птахів взимку”, „Первоцвіт”, „Збережемо ялинку”, „За чисте довкілля”, „Створюємо ліси разом”, „Година Землі”, Всесвітній день прибирання „World Cleanup Day” в Україні (16 вересня), участі в проєкті „Озеленення України” (CEO Club Ukraine та Business Woman Club), а також днів екології: Всесвітнього дня екологічної освіти (26 січня), Всесвітнього дня водно-болотних угідь (2 лютого), Всесвітнього дня дикої природи (3 березня), Всесвітнього дня горобця (20 березня), Міжнародного дня лісів (21 березня), Міжнародного дня води (22 березня), Всеукраїнського дня довкілля (16 квітня), Міжнародного дня Землі (22 квітня), Всесвітнього дня мігруючих птахів (08 травня, 08 жовтня), Всесвітнього дня бджіл (20 травня), Міжнародного дня біорізноманіття (22 травня), Всесвітнього дня охорони довкілля (5 червня), Дня опустелювання та посухи (17 червня), Дня Конституції України (28 червня), Дня працівника природно-заповідної справи (7 липня), До Дня Української Державності (15 липня), Всесвітнього дня заповідання (охорони) природи (27 липня), Дня Української Державності (28 липня), До Всесвітнього дня рейнджера (31 липня), Міжнародної ночі кажанів (26-27 серпня), Міжнародного дня чистого повітря і блакитного неба (7 вересня), Міжнародного дня збереження озонового шару (16 вересня), Дня працівника лісу

(21 вересня), Всесвітнього дня річок (26 вересня), Всесвітнього дня захисту тварин (04 жовтня), Всесвітнього дня охорони місць проживання (6 жовтня), Міжнародного дня зменшення ризику стихійних лих (13 жовтня), Міжнародного дня з попередження експлуатації навколишнього середовища під час воєн та озброєних конфліктів (6 листопада), Міжнародного дня енергозбереження (11 листопада), Всесвітнього дня вторинної переробки (15 листопада), Дня пам'яті втрачених видів (30 листопада), Всесвітнього дня ґрунту (5 грудня). Активними учасниками екологічних акцій, які проводяться заповідником, є школи Гусятинської, Гримайлівської та Скалатської ОТГ.

Інформацію про названі вище та інші важливі екологічні дати підготовлено та розміщено на сторінці Facebook та сайті заповідника.

Впродовж 2025 року проведено 21 екскурсію в музеї природи, по еколого-освітніх стежках та в околицях заповідника, екскурсантів – 340.

У 2025 році на базі заповідника проходила практику Янушевич Марія Віталіївна студентка 3 курсу Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, спеціальність 206 „Садово-паркове господарство” (з 09.06. по 04.07.).

Впродовж року надано методичну та практичну допомогу роботі двох гуртків екологічного спрямування, роботу яких координує заповідник. Юні гуртківці – активні учасники екологічних акцій та інших екологічних заходів, які проводить заповідник. Разом з гуртківцями Вікнянської гімназії Гримайлівської селищної ради проведено: обліки шиверекиї подільської (*Schivereckia podolica*) та горицвіту весняного (*Adonis vernalis* L.) на горі Довга (29 квітня), долучились до акції „Замість ялинки-зимовий букет”.

В останні вихідні січня проведено Великий зимовий облік птахів за програмою Українського товариства охорони птахів (УТОП) з учнями 9-го класу Гримайлівського ліцею ім. Івана Пулюя. Використовуючи презентації та листівки „Зимове меню птахів”, „Зимуючі птахи заповідника „Медобори”, школярів ознайомлено із птахами, які можна зустріти у нашій місцевості взимку. Під час обліків вчилися розпізнавати пташок за зовнішнім виглядом і голосами, занотовуючи кількість та види птахів, побачених протягом години.

До проведення обліків залучено орнітолога заповідника Арсена Капустинського.

До Всесвітнього дня мігруючих птахів (World Migratory Bird Day) 8 травня та 8 жовтня разом із здобувачами освіти Глібівської гімназії Гримайлівської селищної ради проведено спостереження за птахами на Глібівському ставку.

Учасників „Ночі кажанів” науковцями заповідника ознайомлено із обладнанням для вилову рукокрилих та залучено до його встановлення. Заходи приурочено до відзначення 29-ї Міжнародної ночі кажанів.

Проведено екозахід для учасників пришкільного табору Гримайлівського ліцею ім. Івана Пулюя, приурочений історичному минулому нашого краю: слухали розповіді про Збруцький культовий центр, городища-святилища; печеру

Відлюдника; цілющі джерела; селища-супутники; статую Збруцького Святівита (06 червня).

Розроблено, роздруковано та передано школам Гусятинської, Гримайлівської селищним та Скалатської міської ради, фермерським господарствам, інформаційний буклет „Не пали сухе листя, траву”, інформаційні листівки: „Допоможемо птахам взимку”, „Всесвітній день водно-болотних угідь”, „Первоцвіт-2025”, „3 березня - Всесвітній день дикої природи”, „Всесвітній день лісів”, „Всесвітній день води”, „17 червня - Всесвітній день боротьби з опустелюванням та посухою”, „Всесвітній день мігруючих птахів”, „Всесвітній день бджіл”, „7 вересня - Міжнародний день чистого повітря для блакитного неба”, „Міжнародний день збереження озонового шару”, „Не паліть суху траву”, „Міжнародний день енергозбереження”, „5 грудня - Всесвітній день ґрунту”.

На території заповідника діє 3 еколого-освітні стежки: „Гора Гостра”, „Бохіт”, „До Пущі відлюдника”. Еколого-освітні стежки обладнані інформаційними зупинками та вказівниками, описані в окремих буклетах.

Кременецьким ботанічним садом основні зусилля були спрямовані на підвищення туристичного потенціалу та рівня туристичної привабливості ботанічного саду, розширення рекреаційної інфраструктури та формування екологічної культури населення.

У межах ботанічного саду функціонують 3 туристичних маршрути, 7 рекреаційна ділянка.

Протягом 2025 року було проведено 62 заходи та акції, 82 екскурсії та 158 медіапублікацій та відеороликів тощо. 3465 відвідувача оплатили послуги.

Створена інфраструктура безбар'єрного простору, умови для безперешкодного відвідування та перебування на території Кременецького ботанічного саду для всіх категорій людей з інвалідністю та інших маломобільних груп. Організовано постійний моніторинг за рекреаційним навантаженням.

Проведено:

в рамках відзначення Всесвітнього дня сніговики – еко-захід „Сніговик в гостях у малят”, для учнів початкових класів Кременецької загальноосвітнього навчального закладу I–III ступенів №4;

фотоконкурс „Ботанічні пейзажі”;

до Всесвітнього дня водно-болотних угідь – виховні години на тему: „Водно-болотні угіддя – безцінний дар природи” для учнів Кременецької класичної гімназії філії Кременецького ліцею ім. У. Самчука та Кременецької гімназії № 2;

в рамках Всеукраїнської екологічної акції „Збережемо першоцвіти” – еко-захід „Першоцвіти зберігай – про довкілля ти подбай” для учнів початкових класів Волинського ліцею ім. Нестора Літописця;

до Всесвітнього дня дикої природи: майстер-клас „Весняні квіти” для дітей з особливими освітніми потребами на базі Кременецької загальноосвітнього

навчального закладу I-III ступенів № 5 інформаційну кампанію „Увага: Пожежонебезпечний період”;

до Всесвітнього дня Землі – еко-хвилинку „Природа і людина” для учнів початкових класів Волинського ліцею ім. Нестора Літописця;

до Всесвітнього дня води – інтерактивні заняття „Вода – життя, а чиста вода – основа здоров’я” для учнів початкових класів Кременецької класичної гімназії філії Кременецького ліцею ім. У. Самчука;

екскурсії експозиційною зоною ботанічного саду;

арт-терапію просто неба для студентів Хмельницького університету кафедри технологічної та професійної освіти декоративного мистецтва;

навчальні практики для студентів Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, Рівненської медичної академії;

акцію „Чисте довкілля”;

урок-подорож „У гармонії з природою” для учнів початкових класів зі Збаразчини;

тематичні екскурсії до Міжнародного дня біорізноманіття;

з нагоди відзначення Всесвітнього дня біженців 20 червня відбувся захід: „Громади для людей: зустріч Рад ВПО”. Для учасників проведено цікаву, пізнавальну, еколого-освітню екскурсію. Ознайомлено з проектом „Залучення ВПО громади до вирішення питань продовольчої безпеки на базі Кременецького ботанічного саду”, що реалізується завдяки Міжнародній неурядовій гуманітарній організації „Філія Медейр в Україні”. Концепцією якого є навчання внутрішньо- переміщених осіб основ з овочівництва та забезпечення їх різноманітною розсадою;

організовано безкоштовні відвідування та екскурсії для дітей/молоді з інвалідністю Тернопільського обласного центру комплексної реабілітації;

на території ботанічного саду організовано мистецькі пленери „Світ зеленого листка” та еко-майстерні для вихованців артстудії „Викрутаси” та студентів Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка присвячені Всесвітньому дню охорони навколишнього середовища;

організовано та проведено 2 засідання координаційної ради з питань внутрішньо переміщених осіб за участю представників міської ради, благодійного фонду „Рокада” та наукових співробітників ботсаду щодо практичних занять у сфері ботаніки та рослинництва на базі ботанічного саду. проведено чотири заняття з овочівництва для внутрішньо переміщених осіб;

до Дня Конституції України флешмоб „Моя рідна Батьківщина”, покладання квітів до пам’ятної дошки загиблому працівникові Кременецького ботанічного саду Гуцалу Івану Анатолійовичу;

на офіційному сайті та фейсбук- сторінці опубліковано відеоролик;

вечір пам’яті Стельмашука Василя Григоровича, директора ботанічного саду (1996 - 2010рр.);

урочистості з нагоди Дня працівників природо-заповідної справи, за участю місцевої влади, викладачів Києво-Могилянської академії, громадськості; виставка художніх робіт учасників пленеру „Світ зеленого листка”;

тижні наукових відділів: плодово-ягідних культур, дендрології, репродуктивної біології та впровадження, квітниково-декоративних рослин;

екскурсія для учасників бойових дій та їхніх родин в рамках реалізації Комунікаційної стратегії зі створення безбар’єрного простору – „Шлях сили серед природи”;

інтегроване заняття для студентів групи 21 ДО ПСМ Кременецької обласної педагогічної академії ім. Т.Г. Шевченка в рамках курсу „Педагогічне партнерство з різними соціальними інституціями”;

до Всесвітнього дня прибирання, упорядкування території старого парку ботанічного саду;

об’єктові тренування з питань цивільного захисту ;

екозахід „Природа у твоїх руках” - для дітей з особливими потребами Кременецької загальноосвітньої школи №5;

пленер „Творчий діалог з природою” у співпраці з Кременецьким центром дитячої творчості. Взяли участь вихованці гуртків „Юний художник” та „Майстерня образотворчого мистецтва” Кременецького центру дитячої творчості;

фотоконкурс „Осінні пейзажі”;

лекцію на тему „Зелена аптека” для учнів 3 класу Волинського ліцею імені Нестора Літописця;

комбіноване заняття-зустріч „Природа – ріднодиво!” для студентів Кременецького медичного фахового коледжу імені Арсена Річинського;

ролик „Словацький в ботанічному саду” спільно з обласним літературно-меморіальним музеєм Юліуша Словацького;

всеукраїнська акція „Збережи ялинку” – майстер-клас із виготовлення новорічних композицій. Взяли участь учні загальноосвітніх навчальних закладів міста Кременця;

флешмоби: День захисників і захисниць України, Радіодиктант національної єдності, до Всесвітнього дня української хустки.

влаштовано виставки та інсталяції виробів із лози (25 квітня, 3 – 10 червня, 14-28 грудня).

На офіційній сторінці ботанічного саду krembotsad.in.ua та соціальних мережах (сторінка фейсбук) оприлюднено 244 публікації на природоохоронну тематику.

Перспективними для розвитку екологічного туризму є також **регіональні ландшафтні парки „Загребелля” площею 630 га і „Зарваницький” площею 283 га**, створені з метою забезпечення умов для організованого відпочинку населення з дотриманням режиму території парку. У межах регіонального ландшафтного парку „Зарваницький” (Тернопільський район, с. Зарваниця) поширений релігійно-паломницький туризм з метою оздоровлення і духовного

очищення перед чудотворною іконою Зарваницької Божої Матері. Щороку Зарваницю відвідують понад 500 тисяч паломників, тут відбуваються всеукраїнські прощі, приурочені до пам'ятних дат тощо.

Зелені насадження та лісопаркова зона разом з Тернопільським ставом, які є основою регіонального ландшафтного парку „Загребелля”, є місцями масового відпочинку для жителів м. Тернополя. У листопаді 2024 року межах регіонального ландшафтного парку „Загребелля” завершили основні роботи по реконструкції відпочинкової зони на Дальньому пляжі. Тут облаштовано парковку, місце для переодягання, душ, спортивний та дитячий майданчики, а також безпечна зона для зберігання особистих речей відпочивальників.

5.6 Регіональна політика та заходи збереження біорізноманіття

Біорізноманіття є національним багатством України, збереження та невиснажливе використання якого визнано одним з пріоритетів державної політики в сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони довкілля, невід'ємною умовою поліпшення його стану та екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку.

На сьогодні на регіональному рівні прийнято ряд нормативно-правових актів одним із завдань яких є визначення, створення і збереження пріоритетних природоохоронних територій, формування екологічної мережі, збереження природних оселищ і видів природної флори та фауни, збалансоване використання біологічного різноманіття, які мають важливе значення для суспільства на території держав-членів Європейського співтовариства. Серед них:

рішення обласної ради від 3 лютого 2021 року № 16 „Про стратегію розвитку Тернопільської області на 2021-2027 роки та план заходів з її реалізації у 2021-2023 роках”;

рішення обласної ради від 3 лютого 2021 року № 58 „Про програму охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області на 2021-2027 роки” (зі змінами);

рішенням обласної ради від 18 червня 2009 року № 619 „Про затвердження регіональної схеми формування екологічної мережі Тернопільської області”;

рішення обласної ради від 01 червня 2011 року № 1192 „Про затвердження Переліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного світу на території Тернопільської області”.

рішення обласної ради від 26 серпня 2022 року № 574 „Про затвердження порядку встановлення лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення в Тернопільській області”;

розпорядження голови обласної державної адміністрації від 14 липня 2021 року № 448/01.02-01 „Про забезпечення реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки в частині формування мережі природоохоронних територій”.

З метою збереження біологічного та ландшафтного різноманіття в Тернопільській області впродовж 2025 року продовжувалася робота по створенню нових та розширенню існуючих ключових територій регіональної екологічної мережі – територій та об'єктів природно - заповідного фонду місцевого і загальнодержавного значення, а також встановленню в натурі (на місцевості) меж цих територій.

6. ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ТА ҐРУНТИ

6.1 Структура та стан земель

6.1.1 Структура та динаміка основних видів земельних угідь

Земельний фонд Тернопільської області станом на 1 січня 2026 року складає 1382,47 тис. га, з них 1073,3 тис. га або 77,6 відсотків займають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про високий рівень сільськогосподарського освоєння земель. Понад 89% земельного фонду займають землі сільськогосподарських підприємств, орендарів, індивідуальних землекористувачів, які використовуються для ведення сільськогосподарського виробництва та підсобного господарства.

Структура земельного фонду області

Таблиця 6.1.1.1

Основні види угідь	станом на 01.01.2026	
	Всього, тис. га	% до загальної площі території
Загальна територія	1382,4	100
у тому числі:		
1. Сільськогосподарські угіддя	1073,3	77,6,
2. Ліси і інші лісовкриті площі	201,7	15,0
3. Забудовані землі	63,7	5,0
4. Відкриті заболочені землі	5,9	0,4
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	18,5	1,3
6. Інші землі	27,1	2,0
Усього земель (суша)	1357,1	98,0
Території, що покриті поверхневими водами	19,3	1,0

*за даними Головного управління Держгеокастру в Тернопільській області

Структура земельного фонду регіону

Таблиця 6.1.1.2

Основні види земель та угідь	2016 рік		2023 рік		2024 рік	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
Загальна територія	1382,4	100,0	-	-	-	-
у тому числі:						
1. Сільськогосподарські угіддя	1073,3	77,6	-	-	-	-

з них:						
рілля	856,4	62,0	-	-	-	-
перелоги	3,5	0,3	-	-	-	-
багаторічні насадження	15,7	1,0	-	-	-	-
сіножаті і пасовища	170,5	12,3	-	-	-	-
2. Ліси і інші лісовкриті площі	201,7	14,6	-	-	-	-
з них вкриті лісовою рослинністю	188,4	13,6	-	-	-	-
3. Забудовані землі	63,7	4,6	-	-	-	-
4. Відкриті заболочені землі	5,9	0,4	-	-	-	-
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	18,5	1,3	-	-	-	-
6. Інші землі	27,1	2,0	-	-	-	-
Усього земель (суша)	1363,1	98,6	-	-	-	-
Території, що покриті поверхневими водами	19,3	1,4	-	-	-	-

*за даними Головного управління Держгеокадастру у Тернопільській області, ведення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель за формами б-зем, ба-зем, бб-зем, 2-зем з 01.01.2016 року в області припинено

6.1.2 Стан ґрунтів

В межах Тернопільської області склався порівняно складний ґрунтовий покрив з утворенням різних генетичних груп ґрунтів, які пов'язані із складним зв'язком між степовою і лісовою рослинністю, кліматичними умовами, ґрунтоутворюючими породами, геологічною будовою і рельєфом, господарською діяльністю людини. В основному ґрунти області формувались на оглеєних лесах, оглеєність яких пов'язана з післяльодовиковим їх обводненням. В умовах трав'янистої рослинності на цих відкладах відбувалося формування переважно чорноземних ґрунтів, які є найбагатшими у ресурсному відношенні. Вони займають площу 426,3 тис. га.

Експлікація площ ґрунтів Тернопільської області (тис. га)

№ з/п	Ґрунти	Площа
1.	Ясно-сірі і сірі лісові незмиті і змиті	310,9
2.	Темно-сірі лісові незмиті і змиті	184,6
3.	Чорноземи опідзолені незмиті і змиті	309,4
4.	Темно-сірі реградовані незмиті і змиті	7,4
5.	Чорноземи реградовані незмиті і змиті	46,5
6.	Чорноземи типові глибокі малогумусні і слабогумусні незмиті і змиті	56,3
7.	Чорноземи на важких глинах	0,8
8.	Чорноземи карбонатні на елювії карбонатних порід	13,3
9.	Лучно-чорноземні	13,6
10.	Лучні	43,4
11.	Лучно-болотні і болотні	16,8
12.	Торфово-болотні і торфовища	10,5

Спостереження за станом родючості ґрунтів Тернопільської області здійснює Тернопільська філія державної установи „Інститут охорони ґрунтів України”.

Загальну характеристику стану родючості ґрунтів можна оцінити за еколого-агрохімічним балом. Такий бал земельної ділянки враховує не лише наявність у ґрунті поживних речовин, важких металів, пестицидів та радіонуклідів, а й поширені ґрунти, їх змитість, кислотність та інші фізико-хімічні властивості, які впливають на родючість ґрунту.

Якість ґрунтів сільськогосподарського призначення станом на 01.01.2026 рік

Таблиця 6.1.2.1

Розподіл площ ґрунтів за якісною оцінкою у балах, %										
дуже високої якості		високої якості		середньої якості		низької якості		дуже низької якості	незручні ґрунти	Бал
I клас	II клас	III клас	IV клас	V клас	VI клас	VII клас	VIII клас	IX клас	X клас	
більше 90	81-90	71-80	61-70	51-60	41-50	31-40	21-30	11-20	нижче 10	
–	–	0,75	25,74	44,66	23,21	4,44	0,24	–	–	55

У цілому, по області, найбільш поширеними є ґрунти середньої якості п'ятого класу (середній бал 51–60) 45,66 % та високої якості четвертого класу (середній бал 61–70) 25,74 %. Ґрунти третього класу високої якості з балом 71–80 займають 0,75 %. Ґрунти середньої якості шостого класу з балом 41–50 і низької якості з балом 21–40 займають відповідно 23,21 і 4,44 % обстежених площ. Дуже високоякісні ґрунти в області відсутні, а дуже низької якості та незручні ґрунти не залучені в сільськогосподарський обіг. Середньозважений бал паспортизованих земель по області становить 55.

На загальний еколого-агрохімічний бал земельної ділянки негативно впливає зростання кислотності ґрунту внаслідок інтенсивного застосування фізіологічно кислих мінеральних добрив та низькі темпи їх розкислення.

Для щорічного систематичного спостереження за динамікою накопичення радіонуклідів та забезпеченню радіоекологічного моніторингу в області закладено 35 контрольних ділянок. Контрольними ділянками охоплено всі ґрунтово-кліматичні зони області. 33 контрольні ділянки закладені на сільськогосподарських угіддях господарств, які знаходяться в обробітку. Дві контрольні ділянки закладені в дендропарках; в селі Гермаківка Борщівського району та місті Хоросткові Гусятинського району. Більша частина їх, а саме 20 контрольних ділянок закладено в південних районах, які піддалися частковому радіоактивному забрудненню.

Щорічно на цих ділянках проводиться відбір зразків ґрунту та рослин та визначається потужність експозиційної дози за допомогою приладу СРП-68-01. У 2025 році згідно плану було обстежено 16 контрольних ділянок, відібрано 16 ґрунтових проб та 25 зразків рослинницької продукції.

Моніторинг ґрунтів і рослин у мережі спостережень на моніторингових ділянках включає відбір ґрунтових та рослинних зразків з метою визначення якісних показників ґрунтів та рослин, забруднення їх радіонуклідами, токсичними елементами. На основі одержаної інформації про зміни показників якісного стану ґрунтів та рослин розробляються науково обґрунтовані рекомендації щодо прийняття рішень по відверненню та ліквідації наслідків негативних процесів.

За результатами досліджень спостерігається тенденція щодо зниження щільності забруднення ґрунтів радіонуклідами цезію-137 і стронцію-90 на всіх ділянках.

Забруднення території техногенними та техногенно-підсиленими джерелами природного походження за 2023 рік

Таблиця 6.1.2.2

№ п/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Радіаційний фон території, мкРн/год	Питома активність забруднюючих радіонуклідів, Бк/кг				
			цезій-137 (техногенний)	стронцій-90 (техногенний)	радій (природний)	торій (природний)	калій (природний)
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Тернопільський р-н с. Деренівка	9-10	6,71	1,78	-	-	537
2	Тернопільський р-н смт Скалат	11-12	6,45	1,92	-	-	506
3	Чортківський р-н с. Угринь	11-11	35,30	1,98	-	-	361
4	Чортківський р-н с. Росохач	11-12	17,60	2,67	-	-	455
5	Чортківський р-н с. Ягільниця	11-12	20,80	2,68	-	-	531
6	Чортківський р-н с. Свидова	11-12	15,30	2,50	-	-	495

7	Чортківський р-н с. Угриньківці	11-12	11,70	2,04	-	-	521
8	Чортківський р-н с. Дзвиняч	11-12	8,20	2,27	-	-	545
9	Чортківський р-н с. Дунів	12-14	48,30	3,25	-	-	494
10	Чортківський р-н с.Винятинці	13-14	11,42	3,98	-	-	510
11	Чортківський р-н с. Озеряни	11-12	28,10	2,18	-	-	490
12	Чортківський р-н с. Клювинці	11-12	6,18	1,77	-	-	518
13	Чортківський р-н м. Хоростків	11-11	8,79	1,70	-		512

6.1.3 Деградація земель

Деградація земель – це сукупність природних і антропогенних процесів, які призводять до негативних змін функції ґрунтів, кількісного та якісного складу й властивостей, зниження природно-господарської значимості земель. Під ступенем деградації земель розуміють характеристику їхнього стану, яка відображає погіршення їхньої властивості. Наслідком деградації є зменшення ґрунтового покриву і псування земель. Значна увага, що приділяється останніми роками проблемі охорони родючості та призупиненню деградації ґрунтів, пов'язана зі стурбованістю суспільства станом довкілля та усвідомленням ролі ґрунтового покриву в забезпеченні екологічної й продовольчої безпеки будь-якої держави. Екологічнобезпечне використання земель – одна з необхідних умов сталого розвитку агросфери і суспільства в цілому. Консервація малопродуктивних, деградованих і непридатних для сільськогосподарського виробництва земель області являє собою комплекс робіт, який включає в себе збір, систематизацію й аналіз вихідних даних щодо кількісної та якісної характеристики земельних угідь області, розробку критеріїв консервації малопродуктивних земель і деградованих угідь, визначення обсягів консервації малопродуктивних та непридатних для сільськогосподарського використання земель у розрізі адмінрайонів, виходячи з вимог оптимізації агроландшафтів. Напрями консервації (реабілітації і трансформації) деградованих і малопродуктивних ґрунтів можуть бути наступними: ґрунти легкого механічного складу – під заліснення; порушені землі з виходами порід, розмиті й сильнозмиті ґрунти – подальше залуження і використання під пасовища з нормованим випасом худоби; середньозмиті ґрунти на складних схилах крутизною понад 5° – залуження з використанням під сіножаті; деформовані ґрунти – під заліснення; засолені, середньо- і сильносолонцюваті ґрунти повертаються у природний стан природним шляхом; – постійна консервація шляхом трансформації у пасовища; перезволожені та заболочені ґрунти природно ренатуралізуються (високе зволоження дає їм змогу швидко заростати природною флорою).

На території Тернопільської області налічується малопродуктивних та деградованих земель орієнтовною площею 15795 га, у тому числі деградованих – 2323 га та малопродуктивних – 13472 га.

Для збереження ґрунтів та охорони їх родючості проводиться роз'яснювальна робота з землевласниками та землекористувачами, щодо дотримання ними науково обґрунтованих технологічних регламентів, правил культури землеробства та охорони ґрунтів при використанні ними земельних ділянок. Заліснення є одним із дієвих заходів щодо поліпшення екологічної стабільності земельної території. Подальше заліснення виведених угідь позитивно впливає на стан ґрунтів. Лісогосподарськими підприємствами у 2025 році створено 16,1 га нових лісів на землях, непридатних для сільськогосподарського використання. На території Тернопільської області налічується малопродуктивних та деградованих земель орієнтовною площею 15795,0 га, відомості про які відображено на Публічній кадастровій карті з нанесенням інформаційного шару „Консервація земель”.

Відповідно до наявних відомостей та моніторингу стану використання земель в цілому по області в тій чи іншій мірі знаходиться в обробітку 215,5 тис. га еродованих та ерозійно-небезпечних земель. З них, розміщено на схилах від 3⁰ до 5⁰ – 90,9 тис. га, від 5⁰ до 7⁰ – 41,8 тис. га і більше 7⁰ – 14,3 тис. га.

За час здійснення земельної реформи за проектами землеустрою щодо організації території земельних часток (паїв) в області виведено з активного використання і залужено чи переведено в природні кормові угіддя 21,1 тис. га малопродуктивної і деградованої ріллі.

Приведення кількості використання орних земель до природоохоронно-безпечних і обґрунтованих значень в значній мірі стримується внаслідок передачі цих площ у приватну власність, відсутності економічного механізму зменшення рівня використання еродованих і деградованих земель, „нульового” фінансування здійснення консервації земельних ділянок.

У 2025 році виведення деградованих земель з інтенсивного використання не проводилось.

Рекультивация порушених земель (за звітний рік та два попередні)

Рік	Всього порушених земель		Всього відпрацьованих земель		Здійснено рекультивацію, га		Перебувають у стадії рекультивації, га	
	тис. га	% до загальної площі регіону	тис. га	% до загальної площі регіону	тис. га	% до загальної площі регіону	тис. га	% до загальної площі регіону
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2022	2,1	0,15	0,1	0,007	-	-	-	-
2023	2,1	0,15	0,1	0,007	-	-	-	-
2024	2,1	0,15	0,1	0,007	-	-	-	-

*за даними Головного управління Держгеокадастру у Тернопільській області, ведення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель за формами б-зем, ба-зем, бб-зем, 2-зем з 01.01.2016 року в області припинено

6.2 Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти

Основними антропогенними факторами, що впливають на стан земель та довкілля, є сільське господарство, промисловість, транспорт, енергетика та ін.

Далеким від оптимального знаходиться співвідношення площ земель різних за функціональним призначенням. Досить високим залишається рівень розорюваності території.

Зменшення антропогенного навантаження на земельні ресурси, яке відбувалось в останні десятиліття та впровадження в області ряду землеохоронних заходів позитивно вплинули на їх екологічний стан, але на сьогодні охорона і використання земельних ресурсів ще не відповідають вимогам раціонального природокористування.

Переважає кількість сільськогосподарських паїв, утворених після реорганізації сільськогосподарських підприємств, передається в короткострокову оренду різноманітним агроформуванням, головною метою яких є одержання сьогоденного економічного прибутку, а ніяк не збереження якісного стану ґрунтів. Недосконалість нормативно-правової бази земельних відносин та відсутність дієвого державного контролю за використанням і охороною ґрунтів спонукає більшість тимчасових землекористувачів не звертати увагу на необхідність підтримки родючості ґрунтів у належному стані.

До тих пір, поки виснаження земель для аграріїв є економічно доцільнішим за вживання заходів із охорони ґрунтів, процеси деградації ґрунтового покриву можуть тільки прогресувати.

Аварія на Чорнобильській АЕС призвела до дещо підвищеного рівня експозиційної дози (гамма-фону) на контрольних ділянках, що знаходяться у Заліщицькому районі в с. Винятинці і у Чортківському районі в селах Ст. Ягільниця, Нагірянкa, Росохач.

6.3 Заходи у сфері охорони земель

У системі фундаментальних соціально-економічних категорій земельні відносини посідають особливе місце. При цьому основними чинниками їх розвитку є забезпечення ефективного використання та підвищення цінності земельних ресурсів, створення оптимальних умов для суттєвого збільшення соціального, інвестиційного і виробничого потенціалу землі, перетворення її у чинник економічного зростання; поєднання високої економічної ефективності та екологічної безпеки використання земель тощо. Тому здійснення ефективних земельних відносин має важливе значення для раціонального використання землі сільськогосподарського призначення. Формування і матеріалізація земельних відносин здійснюється за допомогою системи об'єктивно пов'язаних адміністративно-правових та економічних заходів впливу держави на їх суб'єктів,

що забезпечують права землевласників і землекористувачів, умови ефективного, раціонального й екологічно безпечного використання земельних ресурсів та їх охорону.

Охорона земель сільськогосподарського призначення забезпечується на основі реалізації комплексу заходів щодо збереження продуктивності сільськогосподарських угідь, підвищення їх екологічної стійкості та родючості ґрунтів, а також обмеження їх вилучення (викупу) для несільськогосподарських потреб. Зміна цільового призначення земель сільськогосподарського призначення допускається лише за умови обґрунтування доцільності такої зміни в порядку, визначеному законом. У разі вилучення (викупу) земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб забезпечується пріоритет максимального збереження продуктивних земель. Черезсму́жжя та конфігурація земельних ділянок, що створюють перешкоди в ефективному їх використанні і здійсненні природоохоронних заходів, а також порушують ландшафтну цілісність території, підлягають упорядкуванню відповідно до затвердженої проектної документації із землеустрою. Захист земель сільськогосподарського призначення від ерозії, селів, підтоплення та інших видів деградації здійснюються на основі реалізації заходів, передбачених державними і регіональними програмами, відповідно до робочих проектів рекультивації, захисту земель від ерозії та іншої документації із землеустрою.

Стаття 37 Закону України „Про охорону земель”- „Основні вимоги до охорони родючості ґрунтів” визначає, що власники та землекористувачі, в тому числі орендарі, земельних ділянок зобов’язані здійснювати заходи щодо охорони родючості ґрунтів, передбачені цим Законом та іншими нормативно-правовими актами України. Використання земельних ділянок способами, що призводять до погіршення їх якості, забороняється. На землях сільськогосподарського призначення може бути обмежена діяльність щодо:

- вирощування певних сільськогосподарських культур, застосування окремих технологій їх вирощування або проведення окремих агротехнічних операцій:

- розорювання сіножатей, пасовищ;

- використання деградованих, малопродуктивних, а також техногенно забруднених земельних ділянок;

- необґрунтовано інтенсивного використання земель.

З метою здійснення контролю за динамікою родючості ґрунтів систематично проводиться їх агрохімічне обстеження, видаються агрохімічні паспорти, в яких фіксуються початкові та поточні рівні забезпечення поживними речовинами ґрунтів і рівні їх забруднення. Дані агрохімічної паспортизації земель використовуються в процесі регулювання земельних відносин при:

- передачі у власність або наданні в користування, в тому числі в оренду, земельної ділянки;

- зміні власника земельної ділянки або землекористувача:

- проведенні грошової оцінки земель;

- визначенні розмірів плати за землю;
- здійсненні контролю за станом родючості ґрунтів.

Окремо можна виділити відсутність документації із землеустрою, якою визначаються обмеження (обтяження) у використанні земель, заходи щодо їх охорони та поліпшення, обов'язки для власників земельних ділянок та землекористувачів.

Відповідно до вимог статті 45 Закону України „Про землеустрій” розробляються Схеми землеустрою і техніко-економічні обґрунтування використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, територій територіальних громад.

Схеми землеустрою і техніко-економічні обґрунтування використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць розробляються з метою визначення перспективи щодо використання та охорони земель, для підготовки обґрунтованих пропозицій у галузі земельних відносин, організації раціонального використання та охорони земель, перерозподілу земель з урахуванням потреби сільського, лісового та водного господарств, розвитку сіл, селищ, міст, територій оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного призначення, природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення тощо.

З метою охорони земель та підвищення родючості ґрунтів розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 27 вересня 2024 року № 509/01.02-01 затверджено Програму охорони та підвищення родючості ґрунтів Тернопільської області на 2024-2026 роки.

Пріоритетним завданням програми є розвиток та охорона земель. Для реалізації завдань програми в межах напряму діяльності визначено такі заходи:

- підвищення ефективності та екологічної безпеки використання земельних ресурсів;
- збільшення внесення органічних і мінеральних добрив, площ вирощування сидеральних культур, вапнування кислих ґрунтів;
- дотримання агротехнологічних вимог застосування добрив та обробітку ґрунту;
- зупинення процесів деградації земель і зниження родючості ґрунтів;
- рекультивація порушених земель з наступним залученням їх до господарського обігу.

6.3.1 Практичні заходи

Протягом 2025 року лісогосподарськими підприємствами створено 16,1 га нових лісів на землях, непридатних для сільськогосподарського використання. Збережено самосів і підріст у кількості, достатній для відтворення природним шляхом на площі 77,2 га.

Підприємствами філії „Подільського лісового офісу” державного підприємства „Ліси України” у 2025 році проведено лісовідновні роботи на площі

337,5 га. Посадку та посів лісових культур у лісовому фонді виконано на площі 422,9 га.

У 2025 році в області функціонувало шість агролісогосподарських підприємств:

- Бережанське районне державне агропромислове підприємство „Бережанирайагроліс”;

- Зборівське районне комунальне агролісогосподарське підприємство „Зборіврайагроліс”;

- Кременецьке районне лісогосподарське підприємство „Кремліс”;

- Монастирське районне комунальне лісогосподарське підприємство;

- Шумське районне комунальне лісогосподарське та мисливське підприємство „Волинь”.

Тернопільське обласне комунальне лісогосподарське підприємство „Тернопільоблагроліс” має в підпорядкуванні Підгаєцьке районне комунальне спеціалізоване лісогосподарське підприємство „Підгайціагроліс”, у користуванні якого знаходиться 2237,0 га лісових земель. У користуванні підприємств перебуває 23383,8 га лісів. Державні акти на право постійного користування лісами виготовлено Шумським РКСЛМП „Волинь” на площу 4975,8 га.

З метою забезпечення збалансованого розвитку лісового господарства, спрямованого на посилення екологічних, соціальних та економічних функцій лісів області, охорону і захист лісових та граничних з ними екосистем розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 16 червня 2022 року № 355/01.02-01 затверджено Програму охорони, захисту, використання та відновлення лісів Тернопільщини на 2022-2026 роки.

Начальником Тернопільської обласної військової адміністрації видано розпорядження від 01 серпня 2022 року № 489 /01.02-01 „Про збереження в області біологічного та ландшафтного різноманіття”, пунктом 3 якого зобов’язано міські, селищні і сільські ради вжити заходів щодо здійснення консервації деградованих та малопродуктивних земель усіх форм власності у порядку, визначеному положеннями статті 172 Земельного кодексу України.

На виконання Плану організації виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 вересня 2022 року „Про охорону, захист, використання та відновлення лісів України в особливий період”, введеного в дію Указом Президента України від 29 вересня 2022 року № 675, Програми охорони і відновлення родючості ґрунтів Тернопільської області на період 2024-2026 років, затверджену розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 27 вересня 2024 року № 509/01.02-01, органам місцевого самоврядування області запропоновано:

вжити додаткових заходів щодо забезпечення консервації деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених земель, визначених статтею 51 Закону України „Про охорону земель”, відповідно до статей 122, 172 Закону України та Порядку консервації земель, затвердженого постановою Кабінету

Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 35; спрямувати кошти, що надходять до бюджетів місцевого самоврядування у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісogосподарського виробництва, на освоєння земель для сільськогосподарських потреб, лісорозведення, у тому числі на здійснення лісовпорядкування, поліпшення відповідних угідь, охорону земель відповідно до розроблених програм та проєктів землеустрою, а також на викуп самозалісених ділянок приватної форми власності з метою ведення лісового господарства, проведення інвентаризації земель, проведення нормативної грошової оцінки земель (використання зазначених коштів на інші цілі забороняється);

розглянути можливість надання в користування державним та комунальним лісogосподарським підприємствам вищезазначених земельних ділянок для проведення заходів щодо консервації таких земельних ділянок;

передбачити у місцевих бюджетах на наступний рік (розробити відповідні місцеві програми) кошти на виконання заходів щодо забезпечення консервації деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених земель.

З метою охорони та раціонального використання природно-ресурсного потенціалу області, створення повноцінної бази даних про земельні ділянки під лісовими насадженнями, водними об'єктами, територіями та об'єктами природно-заповідного фонду, організації постійного контролю за використанням земель, сформовано і передано у користування державним та приватним комунальним підприємствам, установам та організаціям земельні ділянки для збереження та використання.

Станом на 31.12.2025 проінвентаризовано земельні ділянки лісового фонду площею 159485,411 га, що становить 96,2% земельних ділянок державного лісового фонду від загальної площі лісів, які перебувають у постійному користуванні Державного спеціалізованого господарського підприємства „Ліси України”.

Серед лісів комунальної форми власності, що перебувають у землях запасу, сільськими, селищними, міськими радами проінвентаризовано 33,08%, що становить 6088,0897 га з 18,4 тис. га.

У Кременецькому районі розроблено технічну документацію із землеустрою з інвентаризації земель лісового фонду комунальної форми власності на площі 1209,6576 гектарів з 4869,2 гектара, що становить 24,8 % від загальної площі таких земель.

У Тернопільському районі розроблено технічну документацію із землеустрою з інвентаризації земель лісового фонду комунальної форми власності на площі 2121,1784 гектара з 5880,95 гектарів, що становить 36,06 % від загальної площі таких земель.

У Чортківському районі розроблено технічну документацію із землеустрою з інвентаризації земель лісового фонду комунальної форми власності на площі 3008,0107 гектарів з 7647,2 гектара, що становить 39,3 % від загальної площі таких земель.

Із проінвентаризованих земель передано у користування комунальним і державним лісогосподарським підприємствам, комунальним підприємствам із спеціалізованими лісогосподарськими підрозділами 75,7 % сформованих земельних ділянок лісового фонду, зокрема: у Кременецькому районі 96,9 %, Тернопільському районі – 69,0 %, Чортківському районі – 73,7 %.

Із всіх земель загальною площею 23,4 тис. гектари, якими користуються комунальні і державні лісогосподарські підприємства, що перебувають у підпорядкуванні органів місцевого самоврядування і Тернопільської районної військової адміністрації, оформлено правовстановлюючі документи на 21,2% земельних ділянок лісогосподарського призначення, що становить 4,981 тис. гектара земельних ділянок під їхніми лісами. Речові права на земельні ділянки лісового фонду зареєстровано Шумським комунальним спеціалізованим лісогосподарським та мисливським підприємством „Волинь”.

Розпорядженням голови обласної військової адміністрації від 11 вересня 2023 року № 498/01.02-01 „Про надання національному природному парку „Кременецькі гори” в постійне користування земельних ділянок за межами населених пунктів на території Кременецького району” надано національному природному парку „Кременецькі гори” в постійне користування земельні ділянки державної власності природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення для збереження та використання національних природних парків загальною площею 10,2237 гектарів.

На території Тернопільської області налічується малопродуктивних та деградованих земель орієнтовною площею 15795,0 га, у тому числі деградованих- 2323,0 га та малопродуктивних – 13472,0 га. На даний час Головним управлінням Держгеокадастру в Тернопільській області проводиться уточнення даних щодо таких земель з метою наповнення інформаційного шару „Консервація земель” на публічній кадастровій карті.

У рамках агрохімічної паспортизації земельних ділянок відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 22 листопада 2017 р. № 890 внесено зміни до Типового договору оренди землі, зокрема щодо передбачення фіксації в договорі оренди землі показників якісних характеристик ґрунтового покриву земельної ділянки на момент її передачі в оренду та відшкодування орендодавцю – власнику земельної ділянки збитків у разі погіршення її у непридатний для використання за цільовим призначенням стан. Таким чином відбулося удосконалення здійснення механізму контролю за ефективним та раціональним використанням орендарями земельних ділянок, зокрема за якістю ґрунтів, збереженню та відтворенню їх родючості.

6.3.2 Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво у галузі використання земель

Правове регулювання у галузі охорони земель здійснюється відповідно до Конституції України, Земельного кодексу України, а також Закону України „Про охорону земель”, прийнятого 19 червня 2003 року, який визначає, що охорона

земель – це система правових, організаційних, економічних заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, а також забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

В області діє Програма охорони та підвищення родючості ґрунтів Тернопільської області на період 2024-2026 років. Основними завданнями програми є забезпечення пріоритету вимог екобезпеки в процесі використання земель, гармонійне поєднання господарської діяльності з охороною довкілля.

7. НАДРА

7.1 Мінерально-сировинна база

7.1.1 Стан та використання мінерально-сировинної бази

В інтегральному природно-ресурсному потенціалі Тернопільської області мінеральні ресурси стоять на п'ятому місці – після земельних, водних, лісових і природно-рекреаційних. За даними Державної служби геології та надр України станом на 01.01.2026 в області обліковується 294 родовища горючих та неметалічних корисних копалин з 18 видів різноманітних корисних копалин, з яких станом на 26 травня 2026 року розроблялося 99, з них 12 комплексних. З усіх розвіданих родовищ 195 на даний час не розробляються.

Мінерально-сировинна база*

Таблиця 7.1.1.1

№ з/п	Види корисних копалин	Загальна кількість родовищ, врахованих Державним балансом корисних копалин	Родовища, що розробляються	Одиниця виміру	Балансові запаси
ГОРЮЧІ КОРИСНІ КОПАЛИНИ					
1	Торф	53	2	тис. т.	22294,12
НЕМЕТАЛІЧНІ КОРИСНІ КОПАЛИНИ					
2	Сировина для вапнування кислих ґрунтів (вапняк)	4	3	тис. т.	18233,69
3	Сировина карбонатна для цукрової промисловості	2	1	тис. т.	74224,05

4	Сировина карбонатна для кормових домішок	1	1	тис. т	5923
4	Глини бентонітові	1	-	тис. т.	426,0
5	Сировина скляна (кварцовий пісок)	1	-	тис. т.	458,0
6	Гіпс та ангідрит	7	2	тис. т.	58545,36
7	Камінь будівельний (пісковик, вапняк, доломіт)	49	32	тис. куб. м	159777,0
8	Камінь облицювальний (пісковик, гіпс, травертин, пісковик рожевий)	10	7	тис. куб. м	6828,83
9.	Камінь пиляний (вапняк)	2	1	тис. куб. м	3052,85
10.	Крейда будівельна	2	2	тис. т.	8990,59
11.	Пісок будівельний	49	32	тис. куб. м	64898,00
12.	Сировина карбонатна для випалювання на вапно	13	8	тис. т.	145222,18
13	Сировина керамзитова (глина керамзитова)	1	-	тис. куб. м	8045,0
10	Сировина цегельно-черепична (глина, суглинок)	96	23	тис. куб. м	78897,01
11	Сировина цементна (вапняк, глина, суглинок)	2	1	тис. т	86576,00
12	Суміш піщано-гравійна	1	1	тис. куб. м	6932,33

*за інформацією Державної служби геології та надр України станом, наданою у на 2023 році

Підземні води Тернопільської області*

Таблиця 7.1.1.2

№ з/п	Види корисних копалин	Загальна кількість родовищ, врахованих Державним балансом корисних копалин	Родовища, що розробляються	Одиниця виміру	Балансові запаси
1	Води питні і технічні	27	9	тис. куб.м./добу	296,82
2	Води мінеральні	8	6	куб.м./добу	2948,00

*за інформацією Державної служби геології та надр України, наданою у на 2023 році

Мінерально-сировинна база області на 14,0 % складається з родовищ горючих корисних копалин (торф), 77,6 % - із родовища неметалічних корисних копалин, 8,4 % - родовища прісних та мінеральних вод.

На території області розвідано 53 родовищ торфу з запасами 22294,12 тис. т за промисловими категоріями А+В+С1. Державним балансом враховується одне родовище бентонітових глин із запасами 426 тис. т промислових категорій А+В+С1. На даний час родовище не експлуатується.

Корисні копалини гірничо-хімічного напрямку представлені 6 родовищами: 4 - родовищ (об'єкти обліку) сировини для вапнування кислих ґрунтів та 2 родовища – сировини для цукрової промисловості.

Кількість розвіданих запасів сировини для вапнування кислих ґрунтів складає 18233,69 тис. т промислових категорій АВС1. На даний час розробляється три родовища.

Область володіє добре розвиненою сировинною базою корисних копалин для промисловості будівельних матеріалів - 224 родовищ, у розробці перебуває 86 родовищ. Держбалансом враховано 13 родовищ сировини карбонатної для випалювання на вапно із запасами категорій АВС1 – 145222,18 тис. т (23,14 % від загальних запасів в Україні). Розробляється 8 родовищ, видобуток на яких в 2023 році склав 2213,17 тис. т (54,35 % від загального видобутку в Україні).

Держбалансом враховано 7 родовищ гіпсу та ангідриту із загальними запасами 58545,36 тис. т за промисловими категоріями АВС1. Три родовища розробляються. Видобуток гіпсу в 2023 році склав 478,97 тис. т (69,57 % від загального видобутку в Україні).

В області налічується 49 родовищ піску будівельного із запасами 64898,00 тис.м³ промислових категорій АВС1, з яких на сьогоднішній день у промисловій експлуатації перебуває 32 родовищ. Видобуток піску за 2023 р. склав 428,33 тис. м³, або 3 % від загального видобутку в Україні.

На даний час область у достатній мірі не забезпечена пісками для виробництва бетонних і штукатурних розчинів, а також силікатної цегли. Дефіцит на даний вид сировини може бути подоланий за рахунок розвідки покладів пісків міоценового віку, які періодично розробляються місцевим населенням для власних потреб.

Камінь облицювальний представлений 10 родовищами, з яких на даний час розробляються 7 родовища, видобуток на яких у 2023 році склав 443,53 тис. м³ (0,3% від загального видобутку в Україні).

Державним балансом враховано 49 родовища каменю будівельного з запасами 159777,0 тис. м³ промислових категорій АВС1. У розробці перебуває 32 родовища, видобуток на яких за 2023 році склав 672,34 тис. м³ (2,89 % від загального видобутку в Україні).

На території області розвідані 2 родовища каменю пиляльного із загальними запасами 3052,85 тис. м³. На даний час розробляються Доброводське родовище у Тернопільському районі

На території області знаходиться 96 родовища цегельно-черепичної сировини з запасами 78897,01 тис. м³ за промисловими категоріями АВС1. У промисловій розробці перебуває 23 родовищ, видобуток на яких у 2023 році склав 89,37 тис. м³ (7,68 % від загального видобутку в Україні).

Держбалансом враховано 2 родовища цементної сировини із загальними запасами 86576,0 тис. т за промисловими категоріями АВС1. Видобуток 2023 році здійснювався на Ренівському родовищі.

Державним балансом враховано по одному родовищу сировини скляної, піщано-гравійної суміші, керамзитової сировини та 2 родовища будівельної крейди. На даний час розробляється Богданівське піщано гравійне родовище, видобуток на якому у 2023 році становив 0,99 тис. куб. м. У 2023 році розроблялося 2 родовища будівельної крейди, видобуток на яких склав 10,11 тис. т (5,76 % від загального видобутку в Україні).

Значне поширення в області мають вапняки, які можна розглядати як потенційну карбонатну сировину для цукрової промисловості, для виробництва вапна для вапнування кислих ґрунтів, а також гіпс і ангідрит, які за своєю якістю не поступаються аналогічним породам Донбасу, а умови залягання їх значно кращі.

Аналіз стану мінерально-сировинної бази промисловості будівельних матеріалів свідчить про те, що більшість діючих підприємств цієї галузі забезпечені запасами відповідної сировини на амортизаційний термін своєї дії.

Тернопільська область в геоструктурному відношенні розташована в межах Волино-Подільського артезіанського басейну. Основні водоносні горизонти підземних питних і технічних вод приурочені в Тернопільській області до відкладів міоцену, девону та силуру, які представлені окременілими вапняками, аргілітами, пісковиками, а також до пісковиків поліської світи протерозою. За звітний період приросту балансових експлуатаційних запасів в області не було.

На багатьох родовищах корисних копалин неякісно проводяться розкривні роботи. Родючий шар ґрунту не знімається, або знімається не на повну потужність, переміщується у відвали разом з підстилаючими породами, а на родовищах цегельної сировини йде у виробництво цегли.

Надрокористувачами незадовільно ведеться робота по поверненню відпрацьованих земель. Мають місце відхилення від існуючого порядку відведення й обліку земельних ділянок для розробки надр. Відведені земельні ділянки дуже часто не відмежовані на місцевості, що створює передумови для самовільного захоплення земель. В багатьох випадках при розробці надр просування фронту робіт стало неможливим, оскільки в межах затверджених гірничих відводів розпайовано землі та видано Державні акти на право постійного користування землею.

Всього станом на 01.01.2024 на території Тернопільської області розвідано і взято на облік балансові експлуатаційні запаси підземних мінеральних вод, які затверджені в ДКЗ СРСР, УТКЗ, ДКЗ України по 8 родовищах, що включають 8 ділянок мінеральних підземних вод, з них 6 ділянки розроблялись, 2 - не

розроблялись. Балансові експлуатаційні запаси розвіданих родовищ складають 2948,0 м³/добу за сумою категорій А+В+С1. Мінеральні води, що розробляються, відносяться до типу сульфідних, бромних, з підвищеним вмістом органічних речовин, а також природно-столових. Величина видобутку у 2023 році склала 58,156 м³/добу.

На території Тернопільської області розташоване Ново-Збручанське родовище, яке згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 456 від 7 березня 2000 р. віднесено до категорії унікальних підземних мінеральних вод.

Так як експлуатаційні запаси підземних мінеральних вод Тернопільської області використовуються лише на 1,97 %, то можна вважати, що всі неосвоєні експлуатаційні, а також оцінені запаси, що не пройшли державну експертизу, є перспективними на подальше використання.

Державним балансом враховано 27 родовищ підземних технічних і питних вод з запасами 296,82 тис.м³/добу, видобуток яких у 2023 році склав 38,34 тис. м³/добу, що становить 12,92 % від експлуатаційних запасів.

7.2 Система моніторингу геологічного середовища

7.2.1 Підземні води: ресурси, використання, якість

В гідрогеологічному відношенні Тернопільська область відноситься до Волино-Подільського артезіанського басейну, розташованого на південно-західній околиці Східно-Європейської платформи. В межах області підземні води мають широке розповсюдження і є основними джерелами водопостачання населення і підприємств, зона прісних підземних вод приурочена до верхньої (до 100 м) тріщинуватої зони тортону, сенонтуруну і глибше залягаючи порід палеозою. Запаси прісних підземних вод по області за якісними та кількісними характеристиками при сучасних обсягах видобутку можна вважати достатніми. В більш глибоких горизонтах розповсюджені мінералізовані води.

За даними Державної служби геології та надр України загальні прогнозовані ресурси підземних вод Тернопільської області складають близько 2206 тис. м³/добу. За даними Державної служби геології та надр України загальні розвідані балансові запаси підземних вод Тернопільської області складають близько 296,82 тис. м³/добу, в тому числі води питні і технічні 296,82 тис. м³/добу.

Прогнозні ресурси, експлуатаційні запаси та видобуток підземних питних і технічних вод за 2024 рік (по водоносних комплексах)

Таблиця 7.2.1.1

Водоносний комплекс, водоносний горизонт	Прогнозні ресурси, тис.м3/добу	Розвідані запаси, тис.м3/добу			Видобуток, тис.м3/добу			% видоб. запасів до загального видобутку	
		Всього	К-ть РПВ	К-ть ДРПВ	Всього	у т.ч. з розвіданих запасів			неоцінений дренаж
						Всього	К-ть ДРПВ		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Q	13,200	13,950	2	5					0,0
AQ	13,200	13,200	1	4					0,0
AQ3-4		0,750	1	1					0,0
S	372,100	14,805	4	5					0,0
S	211,100	0,090	1	2					0,0
S+N1	23,700								0,0
S+K2	137,300								0,0
S2			3	4					0,0
N		1,500	1	1					0,0
N		1,500	1	1					0,0
K	1123,700	207,800	5	7					0,0
K2		207,800	5	7					0,0
K2(SN-T)	1123,700								0,0
D	697,00	58,865	9	9					0,0
D	419,600								0,0
D+K2+N1	8,400	8,400	1	1					0,0
D+K2	269,000								0,0
D3		25,000	1	2					0,0
D2+K2		9,00	1	1					0,0
D1		14,490	3	3					0,0
D1DN		0,900	1	1					0,0
D1L		0,075	1	1					0,0
Всього	2206,000	295,920		27	0,000	0,000	0	0,000	0,0

На даний час родовища прісних підземних вод використовуються, в основному, суб'єктами підприємницької діяльності, що здійснюють централізоване водопостачання населення та промисловий розлив води, підприємствами промисловості - для технічно-побутових потреб.

Тернопільщина не займає провідного місця в Україні за кількістю та різноманітністю мінеральних вод, але тут протягом останніх десятиліть відкриті і використовуються лікувальні мінеральні води декількох різновидностей: мінеральні води типу „Моршин”, „Нафтуся” (аналогічні Трускавецьким водам), „Друскінінкай”, сульфідні води, води високої мінералізації, придатні для використання в бальнеологічних цілях. Вивчені запаси мінеральних вод типу „Нафтуся” смт. Гусятин, загальні прогнозні ресурси вод типу „Нафтуся” складають 947 м³/добу і є забезпеченими при існуючій сумі опадів у джерельних стоках. Родовищ термальних вод, придатних для промислового використання, на території області на даний час не знайдено.

На території Тернопільської області розташоване Ново-Збручанське родовище, яке згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 7 березня 2000 року № 456 віднесено до категорії унікальних мінеральних підземних вод.

7.2.2 Екзогенні геологічні процеси

Територія Тернопільської області розташована в межах регіону Волино-Подільської плити і в геодинамічному плані є найбільш стабільною. У межах області набули розвитку такі екзогенні геологічні процеси природного та природно-техногенного походження як зсуви, карст, просідання лесових ґрунтів.

Зсуви: до 2021 року за даними геологічних підприємств в області мали розвиток 117 зсувів, загальною площею 11,74 км². За даними досліджень науково-дослідного виробничо-комерційного холдінг-центру „ІНТЕРКОРС” на 01.01.2022 р. по області мають розвиток 160 зсувів, загальною площею 20,16 км². Локально активними в 2021 р. були 21 зсув, загальною площею 1,05 км².

Зсуви в межах обстежених ділянок знаходились в стадії тимчасової стабілізації.

Зсувонебезпечні схили зафіксовані в межах міст Тернопіль, Борщів, Бучач, Кременець, Тербовля.

Карст в межах області розвинутий по всій території та в різних літологічних і стратиграфічних відкладах - в мергельно-крейдяних породах верхньої крейди, літотамнієвих вапняках бадену, оолітових, органогенних і рифових вапняках сармату, а найбільшого розвитку він досяг у верхньобаденських гіпсах.

Карст відкритого типу поширений на площі 0,47 тис.км² (3,4%), покритого – 6,03 тис.км² (43,7%), перекритого – 7,30 тис.км² (52,9%). Карстопрояви в межах області зафіксовано 1371 одиниць.

Велика ступінь ураженості карстом відмічається в районі населених пунктів Підгайці, Скалат, Городище, Зарубинці (Тернопільський р-н), Матвіївці, Акимівці (Кременецький р-н), Пиляво, Петликівці (Чортківський р-н) та ін.

У результаті дії підземних вод на легкорозчинні гіпсоангідритові відклади утворюються протяжні печерні системи. На південній частині межиріччя Серет-Нічлава розташовані дві печерні системи – „Оптимістична” та „Озерна”. На межиріччі Коропець - Серет значне поширення мають лійки діаметром до 20 м і глибиною до 5 м, а для деяких струмків, що тут розвантажуються, характерне повне поглинання стоку на окремих ділянках.

Лесові ґрунти, що відповідають І типу ґрунтових умов за просіданням займають площу 9,38 тис.км² (68,0%), на решті – 1,97 тис.км² – поширені непросідаючі ґрунти.

Підтоплення для Тернопільської області не характерне і в умовах розчленованого рельєфу має лише локальний прояв у межах забудованих територій. У попередні роки воно було зафіксоване в населених пунктах: місті Чортків, селищі Коропець, селах Устя-Зелене, Вістря, Комарівка, Устячко, Іване-Золоте, Печерна, Заліщики, Добровляни, Устя, Худиківці, Більче-Золоте (Чортківський р-н), селах Чернихів, Вишнівець (Тернопільський р-н), село Горинка (Кременецький р-н).

Бічна ерозія раніше відмічалася місцями вздовж річок Коропець, Стрипа. В руслах річок Серет, Нічлава та деяких їхніх приток на окремих ділянках спостерігалися незначні прояви як бічної, так і донної ерозії.

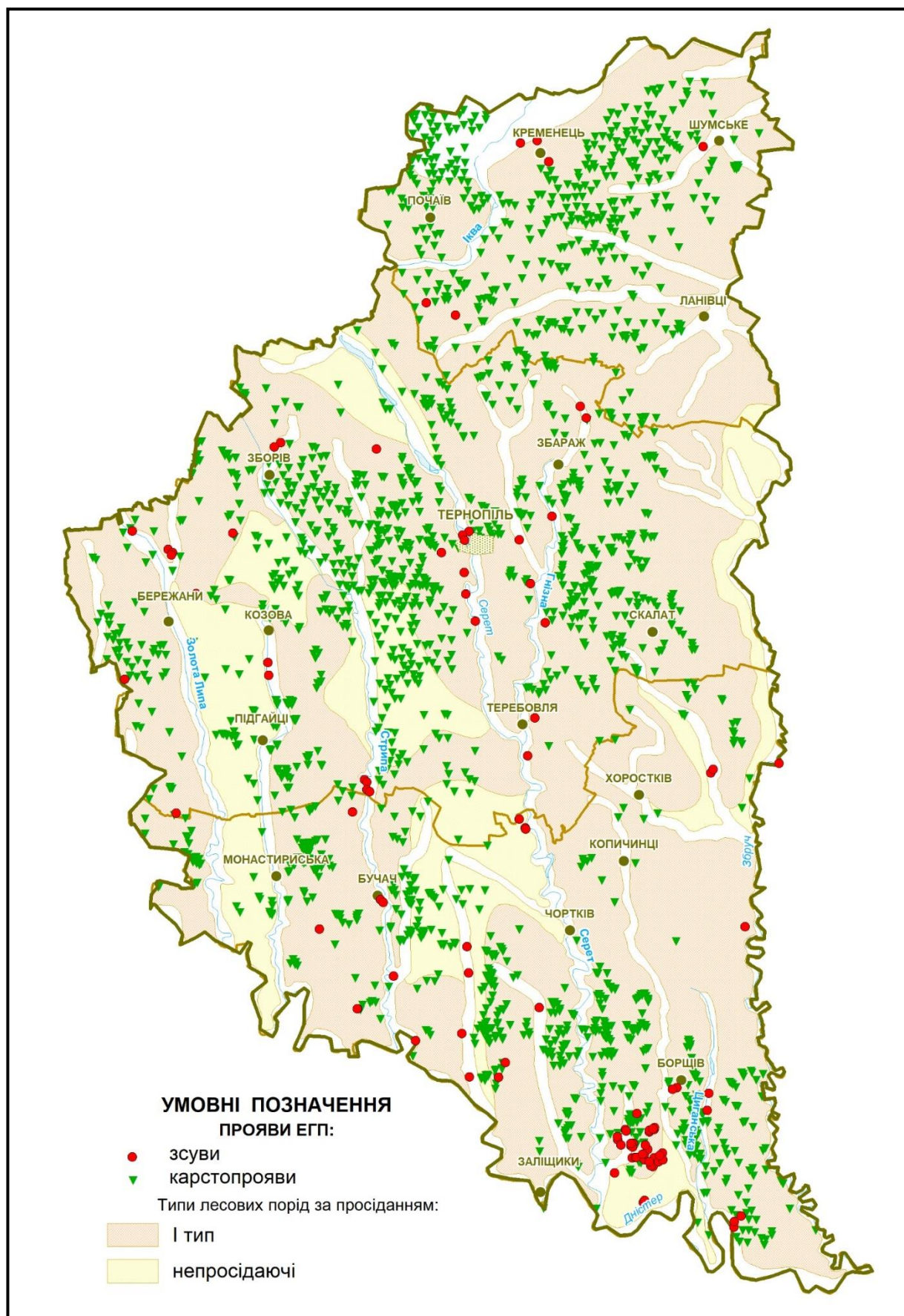

Рисунок 1 - Поширення ЕГП на території Тернопільської області

7.3 Дозвільна діяльність у сфері використання надр

Надання спеціальних дозволів на користування надрами здійснюється відповідно Кодексу України про надра, постанови Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2020 р. № 993 „Про затвердження Порядку проведення аукціону (електронних торгів) з продажу спеціального дозволу на користування надрами” (зі змінами).

У 2025 році Держгеонадра видало 8 спеціальних дозволів на користування надрами (нові) у Тернопільській області та 2 анульовано.

7.4 Геологічний контроль за вивченням та використанням надр

Відповідно до Положення про Державну службу геології та надр України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1174, Держгеонадр України здійснюють державний контроль за геологічним вивченням надр (державний геологічний контроль) та раціональним і ефективним використанням надр України.

В структурі Держгеонадр України повноваження щодо здійснення державного геологічного контролю покладені на Департамент державного геологічного контролю. Державний геологічний контроль здійснюється на підставі Закону України „Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” та відповідно до Положення про порядок здійснення державного геологічного контролю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14.12.2011 № 1294.

У 2025 році Держгеонадра 1 позаплановий захід державного геологічного контролю на території Тернопільської області.

7.5 Регіональна політика та заходи щодо геологічного вивчення надр та раціонального використання надр

Надра - це частина земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння.

Надра є виключною власністю Українського народу і надаються тільки у користування. Український народ здійснює право власності на надра через Верховну Раду України, Верховну Раду Автономної Республіки Крим і місцеві ради.

Користувачами надр можуть бути підприємства, установи, організації, громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, іноземні юридичні особи.

Надра надаються у користування для:

- геологічного вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення;
- видобування корисних копалин;

- будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод;

- створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади та ін.);

- виконання робіт (здійснення діяльності), передбачених угодою про розподіл продукції;

Галузь надрокористування на національному рівні регулюється конституцією України, Кодексом України про надра, водним Кодексом, Законом про нафту і газ, гірничим Законом України, та іншими законами та нормативно-правовими актами.

Законом України „Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року” затверджено Загальнодержавну програму розвитку мінерально - сировинної бази України на період до 2030 року з метою забезпечення потреб національної економіки у мінеральних ресурсах за рахунок власного видобутку, зменшення залежності від імпорту мінеральних ресурсів та збільшення експортного потенціалу країни за рахунок власного видобутку корисних копалин, що мають великий попит на світовому ринку.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 10 березня 2022 року № 245 „Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету” та Наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України „Про скасування паспорта бюджетної програми на 2022 рік”, геологорозвідувальні роботи в рамках реалізації Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року, затвердженої Законом України від 21 квітня 2011 року № 3268-VI, не фінансуються з державного бюджету в 2024 році.

8. ВІДХОДИ

8.1 Структура утворення та накопичення відходів

Аналіз наявних статистичних даних свідчить, що на показники утворення відходів у Тернопільській області у 2020–2022 роках вплинула сукупність економічних та соціальних чинників. Зокрема, зміни були зумовлені коливаннями економічної активності підприємств, наслідками пандемії COVID-19, а з 2022 року – також впливом воєнного стану та особливостями збору, оброблення і подання статистичної інформації.

Починаючи з 2023 року, державне статистичне спостереження у сфері утворення відходів здійснюється за оновленою методологією, відповідно до якої до статистичних показників включаються відходи, утворені домогосподарствами. У зв'язку з цим порівняння показників за різні роки потребує врахування змін методології державного статистичного спостереження.

Водночас статистичні дані щодо утворення відходів за 2024-2025 роки наразі відсутні. Їх буде оприлюднено після завершення встановленого Законом України „Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни” строку подання статистичної звітності, завершення її опрацювання та офіційного оприлюднення на державному рівні. Динаміка управління відходами за даними Головного управління статистики у Тернопільській області наведена в таблиці 8.1.1.

Основні показники поводження з відходами (тис. тонн)

Таблиця 8.1.1

№ з/п	Показники	2022 рік	2023 рік***	2024 рік****	2025 рік****
1	2	3	4	5	6
1	Утворилося	315,6	**	****	****
	Утворилося відходів протягом року ¹	**	1354,4		
	Зібрано відходів - усього	**	251,3		
2	Одержано від інших підприємств	232,5	**	****	****
3	Використано (утилізовано)	81,0	**	****	****
4	Знешкоджено (знищено)	**	**	****	****
5	Спалено	1,9	3,0	****	****
	У т.ч. з метою виробництва енергії, або матеріальних продуктів	**	2,6		
6	Відновлення відходів	**	93,4	****	****
7	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	47,6	**	****	****
8	Видалено відходів	**	32,5	****	****
9	Експортовано відходів - усього	**	-	-	-
10	Передано іншим підприємствам	270,8	**	****	****
11	Передано відходів іншим суб'єктам господарювання - усього	**	1326,7	****	****
12	Наявність відходів на кінець року, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах економічно активних підприємств і організацій, та з урахуванням відходів тимчасово розміщених у спеціально відведених місцях чи об'єктах	710,5	93,0	****	****

*включено відходи I-IV класів небезпеки у зв'язку із зміною форми статистичної звітності

**дані відсутні у зв'язку із зміною форми статистичної звітності

***інформація наведена за попередніми даними державного статистичного спостереження „Звіт про відходи”

****дані відсутні, інформація буде надана після завершення встановленого Законом України „Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни” терміну для подання статистичної звітності, завершення її опрацювання та оприлюднення даних на державному рівні.

Роздільний збір відходів здійснюється частково, шляхом встановлення у населених пунктах контейнерів для збору ресурсоцінних компонентів відходів (ПЕТ-пляшки, скло, папір), що розташовані на контейнерних майданчиках.

Майже всі побутові відходи в області захоронюються у місцях розміщення відходів. Переважна їхня більшість працює в режимі перевантаження, тобто з порушенням проєктних показників щодо обсягів накопичення відходів, а будівництво нових потребує відведення значних площ земельних ділянок. Водночас такі об'єкти є джерелом інтенсивного забруднення ґрунтів, атмосфери та підземних вод.

В області відсутні полігони для зберігання промислових відходів. Промислові відходи, що не мають подальшого збуту або відсутні технології їх утилізації, тимчасово зберігаються на територіях підприємств.

8.2 Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)

На сьогоднішній день на сміттєзвалищах області захоронено близько 26,791 млн м³ побутових відходів (6,5 млн тонн). Протягом останніх років утворюється близько 900 тис. м³ в рік (200 тис. тонн в рік) побутових відходів.

Кожного року виявляється близько 200 несанкціонованих та стихійних сміттєзвалищ. Загальна площа земельних ділянок, зайнятих сміттєзвалищами, становить понад 113,5 га.

Рівень охоплення населення області послугою поведження з побутовими відходами становить 70%. Кількість населених пунктів, де впроваджено роздільне збирання твердих побутових відходів - 276 (26 %). З метою впровадження роздільного збирання твердих побутових відходів у населених пунктах області постійно проводиться роз'яснювальна робота серед населення, заходи для підвищення обізнаності дітей у сфері управління відходами включено у навчальні програми.

Для забезпечення сталого управління відходами в Тернопільській області з урахуванням положень концепції сталого розвитку, чинних нормативно-правових документів у галузі поведження з відходами та дотриманням ієрархії пріоритетів управління відходами та у зв'язку із набранням чинності у липні 2023 року Закону України „Про управління відходами” та видачею розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 року № 1353-р „Про затвердження Національного плану управління відходами до 2033 року та визнання такими, що втратили чинність деяких актів” виникла необхідність приведення регіонального плану управління відходами у Тернопільській області до 2030 року у відповідність до вимог чинного законодавства. За результатами проведення процедури відкритих торгів, у липні 2025 року, за кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у розмірі 329 тис. гривень, закуплено послугу „Коригування регіонального плану управління відходами до 2030 року”. Переможцем процедури закупівлі визначено Західноукраїнський національний університет.

Науковцями здійснено процедуру коригування і проект регіонального плану управління відходами у Тернопільській області до 2033 року направлено на погодження до Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України і Міністерства розвитку громад та територій України.

Згаданий план спрямований на досягнення національних цілей управління відходами на території Тернопільської області з урахуванням місцевих особливостей, а також вирішення наявних та попередження виникнення нових проблем області, що мають відношення до сфери управління відходами.

Розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 28.10.2024 № 588/01.02-01 затверджено План заходів із впорядкування та припинення експлуатації місць розміщення відходів у Тернопільській області. Зазначеним Планом визначено 23 місця розміщення відходів, які органам місцевого самоврядування рекомендовано привести у відповідність вимогам чинного законодавства і використовувати до 01 січня 2030 року. У той же час Планом передбачено припинення експлуатації 95 сміттєзвалищ у громадах області.

За інформацією органів місцевого самоврядування станом на 01.01.2026 року рішення про закриття місць видалення відходів прийнято: Байковецькою сільською радою Тернопільського району (8 сміттєзвалищ); Борсуківською сільською радою Кременецького району (1 сміттєзвалище); Бучацькою міською радою Чортківського району (13 сміттєзвалищ); Великогаївською сільською радою Тернопільського району (4 сміттєзвалища); Заліщицькою міською радою Чортківського району (9 сміттєзвалищ); Озернянською сільською радою Тернопільського району (2 сміттєзвалища); Підгороднянською сільською радою Тернопільського району (2 сміттєзвалища); Товстенською селищною радою Чортківського району (4 сміттєзвалища); Трибухівською сільською радою Чортківського району (4 сміттєзвалища); Чортківською міською радою Чортківського району (1 сміттєзвалище); Борщівською міською радою Чортківського району (2 сміттєзвалища); Великоберезовицькою селищною радою Тернопільського району (8 сміттєзвалищ); Скориківською сільською радою (1 сміттєзвалище); Васильковецькою сільською радою Чортківського району (1 сміттєзвалище); Кременецькою міською радою Кременецького району (1 сміттєзвалище); Копичинецькою міською радою Чортківського району (1 сміттєзвалище). Загалом 62 сміттєзвалища.

Органам місцевого самоврядування рекомендовано після закриття більшості сміттєзвалищ забезпечити проведення їх рекультивації та здійснення в установленому порядку заліснення рекультивованих земель з їх подальшою передачею у користування лісгосподарським підприємствам чи комунальним підприємствам, у складі яких створені спеціалізовані лісгосподарські підрозділи.

За інформацією органів місцевого самоврядування сортування побутових відходів перед видаленням на звалищі побутових відходів за межами с. Малашівці Тернопільського району здійснюється з Тернопільської та

Збаразької міських, а також Підгороднянської, Великогаївської, Великобірківської, Білецької сільських територіальних громад.

Вивіз побутових відходів з Теребовлянської, Копичинецької міських, Микулинецької, Заводської, Великоберезовицької, Товстенської та Золотопотіцької селищних, Іванівської, Васильковецької, Байковецької, Нагірянської сільських територіальних громад здійснюється на паспортизоване сміттєзвалища в с. Плебанівка Тернопільського району, де також встановлено сміттєсортувальну лінію.

В рамках проєкту „Посилене партнерство для сталого відновлення” (EPSR) реалізовується проєкт „Запровадження системи сортування, роздільного збирання та оброблення побутових відходів на території Бережанської міської територіальної громади та сусідніх міських громад Тернопільської області” та у тестовому режимі розпочала роботу сміттєсортувальна лінія.

З метою запобігання негативному впливу на довкілля шляхом вилучення корисних компонентів та зменшення обсягу захоронення побутових відходів Борщівською міською радою розроблено проєкт документа державного планування зі звітом про стратегічну екологічну оцінку „Детальний план території для будівництва об’єкта сортування твердих побутових відходів та їх тимчасового зберігання на вулиці Вовківська за межами населеного пункту Борщів Чортківського району Тернопільської області”.

Загалом вивезення побутових відходів на звалища з наявними там сміттєсортувальними лініями здійснюється майже двома десятками міських, селищних та сільських рад.

Для переробки органічних відходів тваринництва сільськогосподарським підприємством ТОВ „Захід Агроенергоінвест” у с. Соколів побудовано біогазову установку на відходах птахівництва і сільськогосподарських потужністю 2,4 МВт. Біокомплекс утилізує відходи: курячий послід - 40%, рослинні відходи - 60%. ФГ „Масарівські Липки” завершено монтаж біогазової установки з переробки рослинних та тваринних відходів потужністю 1 МВт.

Розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 28.10.2024 № 574/01.02-01 затверджено Програму управління побутовими відходами в Тернопільській області на 2025-2027 роки. Зазначеним документом передбачено реалізацію наступних заходів:

- дослідження морфологічного складу побутових відходів, що утворюються в населених пунктах області;
- розробка та затвердження місцевих планів управління відходами;
- розширення територій, які охоплені послугою зі збирання побутових відходів;
- приведення існуючих місць розміщення відходів у відповідність вимогам чинного законодавства;
- виділення земельних ділянок для будівництва об’єктів оброблення відходів та оформлення на них правостановлюючих документів у Кременецькому, Тернопільському та Чортківському районах;

- будівництво регіональних сміттєпереробних підприємств у Кременецькому, Тернопільському, Чортківському районах;
- спорудження об'єкта оброблення органічних відходів та шин у Зборівській об'єднаній територіальній громаді;
- спорудження об'єкта для переробки побутових відходів методом біоферментації у Скалатській об'єднаній територіальній громаді;
- створення мережі пунктів для приймання вторинної сировини у містах і селищах, об'єднаних територіальних громадах області;
- впровадження роздільного збирання побутових відходів у населених пунктах області.

Інформація про кількість місць видалення відходів наведена в таблиці 8.2.2.

Таблиця 8.2.2

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кількість	Площі під твердими побутовими відходами, га
1	2	3	4
Сміттєзвалища			
1	Кременецький	9	26,9202
2	Чортківський	47	65,03
3	Тернопільський	59	59,7757
	в т.ч. м.Тернопіль	1	17,5157
	Усього	115	151,7259
Полігони			
1.	Чортківський	1	3,1
	Усього	1	3,1
Заводи по переробці твердих побутових відходів			
1.	Сміттєпереробно-сортувальний комплекс у с. Плебанівка Тернопільського району	1	0,17
2	Сміттєпереробно-сортувальний комплекс у с-ще Микулинці Тернопільського району	1	-
3	Сміттєпереробно-сортувальний комплекс у с. Малашівці Тернопільського району	1	17,52

Після набрання чинності 9 липня 2023 року Закону України „Про управління відходами” обласна військова адміністрація припинила надання адміністративних послуг „Затвердження паспорта місця видалення відходів”, „Затвердження реєстрових карт об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів”, а також не реєструє декларації про відходи.

Адміністрування реєстрів передано Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України та здійснюється через Єдиний державний вебпортал електронних послуг „ЕкоСистема”

Станом на 01.01.2025 року у реєстрі суб'єктів господарювання у сфері оброблення відходів, які отримали дозволи на здійснення операцій з оброблення відходів на території області налічується 33 підприємства.

Суб'єкти господарювання, які у 2025 році отримали ліцензії на поводження з небезпечними відходами та здійснювали їх збір та зберігання з наступною відправкою в місця утилізації у реєстрі ліцензіатів з управління небезпечними відходами – відсутні.

На даний час непридатні та заборонені до використання хімічні засоби захисту рослин на території області – відсутні.

8.3 Транскордонне перевезення небезпечних відходів

З метою забезпечення дотримання вимог екологічної безпеки у здійсненні транскордонного перевезення відходів, враховуючи рекомендації Базельської конвенції про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням, Кабінет Міністрів України постановив затвердити категорії небезпечних відходів, ввезення яких в Україну забороняється, та Положення про контроль за транскордонним перевезенням відходів і їх утилізацією/видаленням. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України є спеціально уповноваженим органом у сфері контролю за транскордонним перевезенням відходів і їх утилізацією/видаленням.

У 2025 році небезпечні відходи з інших країн на територію області не ввозились.

8.4 Регіональна політика та заходи у сфері управління відходами

Основними принципами державної політики у сфері управління відходами є пріоритетний захист навколишнього природного середовища та здоров'я людини від негативного впливу відходів, забезпечення ощадливого використання матеріально-сировинних та енергетичних ресурсів, науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства щодо збирання, перевезення, оброблення та видалення відходів з метою забезпечення його сталого розвитку.

До основних напрямів державної політики у сфері запобігання утворенню та управління відходами є:

- 1) захист здоров'я людей та навколишнього природного середовища від негативного впливу відходів;
- 2) здійснення заходів у сфері управління відходами без загрози здоров'ю людей та спричинення шкоди навколишньому природному середовищу в межах встановлених нормативів шкідливого впливу фізичних факторів;
- 3) дотримання ієрархії управління відходами;
- 4) запровадження розширеної відповідальності виробника.

Основними принципами державної політики у сфері запобігання утворенню та управління відходами є:

- а) забезпечення повного збирання і своєчасного знешкодження та видалення відходів, а також дотримання правил екологічної безпеки при поводженні з ними;
- б) зведення до мінімуму утворення відходів та зменшення їх небезпечності;
- в) забезпечення комплексного використання матеріально-сировинних ресурсів;
- г) сприяння максимально можливій утилізації відходів шляхом прямого повторного чи альтернативного використання ресурсоцінних відходів;
- д) забезпечення безпечного видалення відходів, що не підлягають утилізації, шляхом розроблення відповідних технологій, екологічно безпечних методів та засобів поводження з відходами;
- е) організація контролю за місцями чи об'єктами розміщення відходів для запобігання шкідливому впливу їх на навколишнє природне середовище та здоров'я людини;
- є) здійснення комплексу науково-технічних та маркетингових досліджень для виявлення і визначення ресурсної цінності відходів з метою їх ефективного використання;
- ж) сприяння створенню об'єктів поводження з відходами;
- з) забезпечення соціального захисту працівників, зайнятих у сфері управління відходами;
- и) обов'язковий облік відходів;
- і) створення умов для реалізації роздільного збирання побутових відходів шляхом запровадження соціально-економічних механізмів, спрямованих на заохочення утворювачів цих відходів до їх роздільного збирання;
- ї) сприяння залученню недержавних інвестицій та інших позабюджетних джерел фінансування у сферу управління відходами.

Ефективне вирішення питань управління відходами, які утворюються внаслідок людської діяльності, є однією з найважливіших проблем сучасного світу, який потопав у смітті.

З метою виявлення та ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ та відходів, власник яких не встановлений, Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України створено сервіс фіксації фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії російської федерації „ЕкоЗагроза”. Ресурс розроблений за підтримки Міністерства цифрової трансформації України, стандартизована форма якого призначена для автоматичного збору та фіксації інформації про екологічні загрози з географічною прив'язкою до місцевості. Система передбачає визначення відповідального органу виконавчої влади за усунення наслідків екологічних загроз та відслідковування даного процесу у режимі реального часу (додавання фото відновленої території або ліквідованої загрози). Відповідальна особа управління екології та природних ресурсів обласної військової адміністрації має доступ до електронного кабінету „ЕкоЗагроза” з функціональними обов'язками обробки отриманих електронних звернень заявників щодо фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу.

Збільшення обсягів відходів, управління якими не здійснюється екологічно безпечним чином, призводить до зростання рівня забруднення води, повітря та ґрунту. Посилюється негативний вплив на життєдіяльність людини, знищується біорізноманіття, зростають ризики виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Державні кордони не забезпечують стримування таких процесів, тому проблеми, які виникають в результаті неналежного управління відходами, набувають глобального характеру.

Проблему надмірного накопичення побутових відходів в області може вирішити лише будівництво сміттєпереробних заводів. Спорудження таких підприємств за кластерним принципом передбачено проектом регіонального плану управління відходами у Тернопільській області до 2033 року.

Упродовж 2025 року Тернопільською обласною військовою адміністрацією було організовано та проведено ряд робочих зустрічей з представниками органів місцевого самоврядування стосовно налагодження інфраструктури управління відходами та для вирішення наступних проблемних питань:

- організація роздільного збирання побутових відходів не менше ніж двома фракціями;

- визначення суб'єктів господарювання на здійснення операцій із збирання та перевезення побутових відходів;

- розроблення та затвердження інвестиційних програм та включення інвестиційної складової у тарифи на послуги з управління побутовими відходами;

- сприяння укладенню договорів між виконавцями послуг з управління побутовими відходами та споживачами таких послуг.

За результатами зустрічей відбулось підписання меморандумів про взаємодію і співпрацю зацікавлених сторін у сфері управління відходами у кожному із кластерів області, які визначені проектом регіонального плану управління відходами.

З метою впровадження в області заходів відновлювальної енергетики та створення потужностей з анаеробного розкладання відходів рослинного і тваринного походження, сільськогосподарським підприємством ТОВ „Захід Агроенергоінвест” (м. Бучач) у с. Соколів Тернопільського району побудовано біогазову установку на відходах птахівництва і сільськогосподарських рослин потужністю 2,4 МВт. Біокомплекс утилізує відходи: курячий послід – 40%, рослинні відходи – 60%.

Фермерським господарством „Масарівські липки” (м. Копичинці, Чортківський район) введено в експлуатацію біогазову установку на відходах тваринництва і сільськогосподарських рослин, проектною потужністю 1 МВт.

ТОВ „Гадз-Агро” ведеться будівництво заводу з переробки гною на етанол та виробництва електроенергії потужністю 25 МВт.

Науковцями Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка сконструйовано і впроваджено у виробництво котли-утилізатори для отримання теплової енергії з відходів рослинного походження, а у Західноукраїнському національному університеті розроблена та успішно

реалізовується Програма зменшення використання паперу та пластику, продовжуються роботи з виготовлення та встановлення контейнерів для збору металевих відходів, дерева та пластику.

9. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

9.1 Екологічна безпека як складова національної безпеки

Екологічна безпека як складова національної безпеки є станом навколишнього природного середовища, за якого відбувається реалізація охорони життєво необхідних інтересів як людей, так і держави загалом, від загроз реального чи потенційного характеру, що виникають в результаті антропогенного або природного впливу на довкілля.

У свою чергу причинами негативного впливу на стан екологічної безпеки можна визначити наступні:

- 1) загрози глобального характеру, наприклад, забруднення навколишнього середовища, кислотні дощі, посухи, виснаження природних ресурсів тощо;
- 2) наслідки надзвичайних ситуацій на спеціальних об'єктах, зокрема атомних електростанціях, найбільша з яких – аварія на Чорнобильській АЕС;
- 3) агресивні воєнні дії, зокрема під час яких було пошкоджено та зруйновано велику кількість екологічно небезпечних підприємств, що призвело до аварійних викидів і скидів шкідливих речовин;
- 4) низький рівень застосування інноваційних, ресурсозберігаючих та природоохоронних технологій;
- 5) наявність великої кількості потенційно небезпечних підприємств та інших об'єктів, які можуть призвести до екологічної катастрофи.

9.2 Об'єкти підвищеної небезпеки

Об'єкти підвищеної небезпеки – це об'єкти, на яких використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються небезпечні речовини у кількостях, що становлять значний ризик виникнення надзвичайних ситуацій. Такі об'єкти потребують особливої уваги та заходів для запобігання аваріям та мінімізації їх наслідків.

З жовтня 2023 року, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 7 липня 2023 р. № 690 „Деякі питання забезпечення функціонування та ведення Державного електронного реєстру об'єктів підвищеної небезпеки” (зі змінами), запроваджено Державний електронний реєстр об'єктів підвищеної небезпеки, який ведеться з метою автоматизації, організації управлінських процесів з обробки реєстрової інформації та реєстрових даних про об'єкти підвищеної небезпеки. До Реєстру вноситься реєстрова інформація та реєстрові дані про об'єкти підвищеної небезпеки в обсязі, визначеному Законом України „Про об'єкти підвищеної небезпеки” та Порядком ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки та ведення їх обліку, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2022 р. № 1030.

На території області знаходиться 115 об'єктів підвищеної небезпеки, з них: першого класу – 2, другого класу – 7, третього класу – 106.

Джерелом виникнення радіаційних аварій в області можуть бути два підприємства, що в своїй технологічній діяльності використовують джерела іонізуючого випромінювання, або пристрої для його генерування.

На черговому засіданні регіональної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій при обласній військовій адміністрації (протокол № 8 від 19 грудня 2025 року) затверджено перелік хімічно-небезпечних об'єктів, розташованих на території Тернопільської області.

З метою своєчасного виявлення та оцінки радіаційної та хімічної обстановки в області створено мережу спостережень та лабораторного контролю, яка затверджена розпорядженням голови Тернопільської обласної державної адміністрації від 24.12.2021 № 1040/01-02/01 „Про організацію спостережень щодо оцінки радіаційної та хімічної обстановки в області”.

В області діє Програма захисту населення і територій Тернопільської області від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2023-2027 роки, затверджена розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 06 грудня 2022 року № 853/02-01. Метою згаданої програми є захист населення і територій Тернопільської області від надзвичайних ситуацій, послідовне зниження ризику їх виникнення, підвищення рівня безпеки населення і захисту територій від наслідків таких ситуацій відповідно до Кодексу цивільного захисту України.

9.3 Радіаційна безпека

9.3.1 Стан радіоактивного забруднення території Тернопільської області

Радіаційна небезпека відповідно до Паспорту ризику виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру в області відсутня, об'єктів ядерно-паливного циклу на території області немає.

У 2025 році контроль за радіаційним забрудненням атмосферного повітря на території області здійснювався на пунктах мережі спостереження і лабораторного контролю, а саме: на метеостанціях Кременець та Бережани, гідрометеорологічній станції Чортків та авіаметеорологічній станції Тернопіль.

Аналіз щоденних потужностей експозиційних доз (ПЕД) гамма-випромінювань свідчить про те, що на всіх пунктах мережі спостереження і лабораторного контролю рівні гамма-фону не перевищували природного. Радіаційна ситуація на території області піддавалась природним змінам звичайного річного циклу гамма-фону з незначним підвищенням у літній період.

Потужність експозиційних доз (ПЕД) гамма-випромінювання у 2025 році не перевищувала допустимого рівня гамма-фону і в середньому залишалась на рівні 11,41мкР/год. Державною установою „Тернопільський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України” проведено 10024 моніторингових дозиметричних замірів потужністю дози гамма-випромінювання (радіаційний фон повітря) території області. За проведеними

замірами показники природного радіаційного фону на вказаних територіях знаходяться в межах величини природних фонових значень, які характерні для даних територій і не перевищують багаторічних показників природного радіаційного фону. За результатами моніторингу інформація щодо показника природного радіаційного фону щоденно висвітлюється на сайті ДУ „Тернопільський ОЦКПХ МОЗ”, на сторінці Фейсбук, направляється в адресу Тернопільської обласної військової адміністрації та тричі на день подається в Центр громадського здоров'я МОЗ України.

За інформацією Тернопільської філії державної установи „Інститут охорони ґрунтів України” для щорічного систематичного спостереження за динамікою накопичення радіонуклідів та забезпеченню радіоекологічного моніторингу в області закладено 35 контрольних ділянок. Контрольними ділянками охоплено всі ґрунтово - кліматичні зони області. 33 контрольні ділянки закладені на сільськогосподарських угіддях господарств, які знаходяться в обробітку. Дві контрольні ділянки закладені в дендропарках; в селі Гермаківка та місті Хоросткові. Більша частина їх, а саме 20 контрольних ділянок закладено в південних районах, які піддалися частковому радіоактивному забрудненню. Щорічно на цих ділянках проводиться відбір зразків ґрунту та рослин та визначається потужність експозиційної дози за допомогою приладу СРП-68-01. У 2023 році згідно плану було обстежено 16 контрольних ділянок, відібрано 16 ґрунтових проб та 25 зразків рослинної продукції.

Моніторинг ґрунтів і рослин у мережі спостережень на моніторингових ділянках включає відбір ґрунтових та рослинних зразків з метою визначення якісних показників ґрунтів та рослин, забруднення їх радіонуклідами, токсичними елементами. На основі одержаної інформації про зміни показників якісного стану ґрунтів та рослин розробляються науково обґрунтовані рекомендації щодо прийняття рішень по відверненню та ліквідації наслідків негативних процесів.

За результатами досліджень спостерігається тенденція щодо зниження щільності забруднення ґрунтів радіонуклідами цезію-137 і стронцію-90 на всіх ділянках.

9.3.2 Поводження з радіоактивними відходами

У відповідності до розділу III Статуту (нова редакція) Державної установи „Тернопільський обласний центр контролю та профілактики МОЗ України”, затвердженого наказом МОЗ України від 03.01.2025 р. № 16, центр контролю та профілактики хвороб створений з метою забезпечення реалізації державної політики у сфері епідеміологічного нагляду (спостереження), що передбачає проведення лабораторних та інструментальних досліджень (випробувань) у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення і не передбачає участь спеціалістів лабораторії електромагнітних полів та інших фізичних факторів ОЦКПХ у здійсненні контролю за поведінням з радіоактивними відходами області.

9.4 Екологічна безпека на територіях, які зазнали впливу внаслідок збройної агресії проти України

9.4.1 Шкода, завдана земельним ресурсам

В області організовано збір даних про факти настання надзвичайних ситуацій воєнного характеру і загроз воєнних дій для життя та здоров'я громадян України і природних комплексів.

За фактом засмічення земель будівельними відходами та уламками бойових частин ракет центрального приміщення, складських та виробничих приміщень АТ "ТРЗ "Оріон" матеріали надіслано до слідчого відділу Управління Служби безпеки України в Тернопільській області листом від листом від 27.11.2025р. № 2-05-3409. Згідно методики визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану, затвердженої наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів від 04.04.2022 № 167, зареєстрованою в Мін'юсті 11.04.2022 за № 406/37742, розраховано розмір розрахункових збитків, який становить 369081,850 тис. гривень.

За фактом засмічення земель будівельними відходами та уламками бойових частин ракет Тернопільського державного науково-технічного підприємство „Промінь” (ТДНТП „Промінь”) матеріали надіслано до слідчого відділу Управління Служби безпеки України в Тернопільській області листом від 30.05.2025 р. №2-05-1681. Згідно методики визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану, затвердженої наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів від 04.04.2022 № 167, зареєстрованою в Мін'юсті 11.04.2022 за № 406/37742, розраховано розмір шкоди, який становить 324660,744 тис. гривень

9.4.2 Втрати надр

У 2025 році у наслідок збройної агресії Російської федерації проти України збитки від самовільного, зокрема незаконного, користування надрами на території області не були завдані.

9.4.3 Збитки, завдані водним ресурсам

У 2025 році у наслідок збройної агресії Російської федерації проти України збитки водним ресурсам на території області не були завдані.

9.4.4 Шкода, завдана атмосферному повітрю

Воєнні дії, що відбуваються на території України, завдають значної шкоди атмосферному повітрю, спричиняючи викиди забруднюючих речовин, таких як сажа, дим, токсичні гази, та збільшуючи концентрацію парникових газів. Це має негативний вплив на здоров'я людей та кліматичну ситуацію в цілому. Вибухи, пожежі на промислових об'єктах та нафтобазах, ракетні удари призводять до

викидів в атмосферу великої кількості шкідливих речовин. Основним показником, який оцінюється, є обсяг неорганізованих викидів.

Головні наслідки впливу війни на повітря включають:

- викиди важких металів та токсинів: горіння складів, нафтопродуктів та будівельних матеріалів виділяє в атмосферу діоксини, оксиди азоту та сірки, формальдегіди і важкі метали;

- масштабні лісові пожежі: горіння лісів, особливо у зоні відчуження, призводить до залпових викидів небезпечних продуктів горіння та радіоактивного пилу.

- вплив на клімат: постійні вибухи та пожежі спричиняють значні викиди вуглекислого газу, що значно прискорюють кліматичні зміни.

- загроза для здоров'я: забруднене повітря погіршує імунітет та провокує різноманітні респіраторні й серцево-судинні захворювання.

Збір матеріалів та нарахування шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу та атмосферному повітрю, проводиться Державною екологічною інспекцією у Тернопільській області, за інформацією якої загальний розмір збитків, завданих довкіллю та екосистемам області на кінець 2025 року склав 43835888,328 тис. гривень.

9.4.5 Втрати лісового фонду

Втрати лісового фонду - напрям, що включає втрати і пошкодження лісів і лісових ділянок, та пов'язані із ними витрати.

Основні показники, які оцінюються:

- втрати лісогосподарського виробництва, спричинені обмеженням прав землекористувачів;

- втрати лісокористувачів, заподіяні тимчасовим зайняттям земельних ділянок, встановленням обмежень щодо їх використання та неoderжанням доходів у зв'язку з тимчасовим невикористанням земельних ділянок.

У 2025 році у наслідок збройної агресії Російської федерації проти України втрати лісовому фонду на території області не були завдані

9.4.6 Збитки завданні природно-заповідному фонду

У 2025 році у наслідок збройної агресії Російської федерації проти України збитки та шкода територіям та об'єктам природно-заповідного фонду завдані на території області не були.

9.5 Регіональна політика та заходи з забезпечення екологічної безпеки

Основними напрямами регіональної політики в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, передбачається, що вона досягається завдяки пріоритетним заходам охорони довкілля. Це передусім:

- попередження забруднення атмосферного повітря;

- поліпшення екологічного стану водних об'єктів та якості питної води;

будівництво нових та реконструкція діючих потужностей комунальних каналізаційних очисних споруд;

формування збалансованої системи природокористування та адекватна структурна перебудова виробничого потенціалу економіки, екологізація технологій у промисловості, енергетиці, будівництві, сільському господарстві, на транспорті;

збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток заповідної справи;

ліквідація наслідків, завданих навколишньому природному середовищу, внаслідок збройної агресії з боку російської федерації.

Для забезпечення мінімально можливих випадків загрози екологічній безпеці від впливу небезпечної діяльності законодавство передбачає низку запобіжних заходів. Зокрема, це визначення процедури прийняття та узгодження рішень, в тому числі оцінка впливу на довкілля в Україні, стратегічна екологічна оцінка, проведення державної та громадської експертиз, обов'язкове ліцензування, подання декларації безпеки об'єкта підвищеної небезпеки, страхування ризиків та відповідальності, сертифікація тощо. Отже, екологічна безпека як фактичний стан довкілля є сукупністю певних його властивостей та створюваних діяльністю людини умов, за яких з урахуванням економічних, соціальних чинників і науково обґрунтованих допустимих навантажень на об'єкти біосфери утримуються на мінімально можливому рівні ризики антропогенного впливу на довкілля та забезпечується збереження життєдіяльності людей.

Урядом України затверджено Водну стратегію на період до 2050 року – документ, що визначає основні засади державної політики у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів та спрямований на досягнення взаємної узгодженості, пов'язаної з їх використанням, підвищення рівня водної безпеки та скорочення до прийняттого рівня ризиків з управління водними ресурсами на засадах сталого інтегрованого управління водними ресурсами. З метою збереження водних ресурсів та попередження їх забруднення, на виконання заходів Водної стратегії України на період до 2050 року, в області видано розпорядження начальника обласної військової адміністрації від 27 січня 2023 р. № 27/01.02-01 „Про затвердження плану заходів з реалізації в області у 2023-2050 роках Водної стратегії України до 2050 року”.

На виконання завдань Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року, заходів Національного плану управління відходами до 2033 року та Закону України „Про управління відходами”, виконавчі комітети органів місцевого самоврядування спільно з районними державними адміністраціями зобов'язано організувати розроблення проєктів рекультивації земельних ділянок, зайнятих стихійними сміттєзвалищами, виконання передбачених ними робіт, а також зменшення чисельності сміттєзвалищ, які використовуються для потреб територіальних громад, шляхом впровадження технологій сортування та оброблення побутових відходів, а також оформлення на них правовстановлюючих документів.

Для вирішення питання управління побутовими відходами, за пропозиціями місцевих рад, сформовано перелік місць розміщення відходів, які будуть відображені в Регіональному плані управління відходами у Тернопільській області, визначено можливі місця спорудження об'єктів оброблення відходів (зокрема полігонів та сміттєпереробних підприємств) за кластерним принципом.

Розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 28.10.2024 № 588/01.02-01 затверджено План заходів із впорядкування та припинення експлуатації місць розміщення відходів у Тернопільській області. Зазначеним Планом визначено 23 місця розміщення відходів, які органам місцевого самоврядування рекомендовано привести у відповідність вимогам чинного законодавства і використовувати до 01 січня 2030 року. У той же час Планом передбачено припинення експлуатації 95 сміттєзвалищ у громадах області до 01 січня 2025 року.

За інформацією органів місцевого самоврядування станом на 01.01.2026 прийнято рішення про закриття 62 місць видалення відходів:

Заліщицькою міською радою Чортківського району (9 сміттєзвалищ); Товстенською селищною радою Чортківського району (4 сміттєзвалища); Байковецькою сільською радою Тернопільського району (8 сміттєзвалищ); Великогаївською сільською радою Тернопільського району (4 сміттєзвалища); Підгороднянською сільською радою Тернопільського району (2 сміттєзвалища), Борсуківською сільською радою Кременецького району (1 сміттєзвалище); Бучацькою міською радою Чортківського району (13 сміттєзвалищ); Озернянською сільською радою Тернопільського району (2 сміттєзвалища); Трибухівською сільською радою Чортківського району (4 сміттєзвалища); Борщівською міською радою Чортківського району (2 сміттєзвалища); Великоберезовицькою селищною радою Тернопільського району (8 сміттєзвалищ); Кременецькою міською радою Кременецького району (1 сміттєзвалище), Скориківською сільською радою Тернопільського району (1 сміттєзвалище), Васильковецькою сільською радою Чортківського району (1 сміттєзвалище), Копичинецькою міською радою Чортківського району (1 сміттєзвалище), Підгороднянською сільською радою Тернопільського району (2 сміттєзвалища).

Органам місцевого самоврядування рекомендовано після закриття більшості сміттєзвалищ забезпечити проведення їх рекультивації та здійснення в установленому порядку залісення рекультивованих земель з їх подальшою передачею у користування лісгосподарським підприємствам чи комунальним підприємствам, у складі яких створені спеціалізовані лісгосподарські підрозділи.

Розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 28.10.2024 № 574/01.02-01 затверджено Програму управління побутовими відходами в Тернопільській області на 2025-2027 роки.

Зазначеним документом передбачено реалізацію наступних заходів:

- дослідження морфологічного складу побутових відходів, що утворюються в

населених пунктах області;

- розробка та затвердження місцевих планів управління відходами;
- розширення територій, які охоплені послугою зі збирання побутових відходів;
- приведення існуючих місць розміщення відходів у відповідність вимогам чинного законодавства;
- виділення земельних ділянок для будівництва об'єктів оброблення відходів та оформлення на них правовстановлюючих документів у Кременецькому, Тернопільському та Чортківському районах;
- будівництво регіональних сміттєпереробних підприємств у Кременецькому, Тернопільському, Чортківському районах;
- спорудження об'єкта оброблення органічних відходів та шин у Зборівській об'єднаній територіальній громаді;
- спорудження об'єкта для переробки побутових відходів методом біоферментації у Скалатській об'єднаній територіальній громаді;
- створення мережі пунктів для приймання вторинної сировини у містах і селищах, об'єднаних територіальних громадах області;
- впровадження роздільного збирання побутових відходів у населених пунктах області.

10. ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

10.1. Структура та обсяги промислового виробництва

На даний час важко оцінити динаміку виробництва та реалізації промислової продукції у Тернопільській області у 2025 році у порівнянні із попереднім роком оскільки відсутні статистичні дані по Тернопільській області, так як Головне управління статистики у Тернопільській області інформує, що відповідно до статті 1 Закону України „Про правовий режим воєнного стану”, п. 3 Указу Президента України „Про введення воєнного стану в Україні” та частини другої статті 6 Закону України „Про доступ до публічної інформації” і у зв'язку з дією воєнного стану статистичні показники розвитку промисловості в області внесені до статистичної методології як конфіденційні, доступ до яких обмежено і така інформація не може поширюватись іншим користувачам.

За даними департаменту економічного розвитку Тернопільської обласної військової адміністрації впродовж 2025 року місцевими підприємствами реалізовано продукції на суму 53,7 млрд гривень, що на 15,1% більше 2024 року.

Зростання реалізації продукції у відповідності до 2024 року спостерігається у виробництві хімічних речовин і хімічної продукції на 94,2%; виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції на 29,2%; металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування на 23,1%; машинобудуванні на 19,9%; текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів на

15,5%; виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів на 8,5%; добувній промисловості і розробленні кар'єрів на 3,5%.

Одночасно, підприємствами області протягом 2025 року забезпечено збільшення виробництва продукції на 7,6%, зокрема ріст обсягу виробництва відбувся у: машинобудуванні на 34,2%; металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування на 27,5%; виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції на 12,7%; виробництві хімічних речовин і хімічної продукції на 12,6%; текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри на інших матеріалів на 8,2%; добувній промисловості і розробленні кар'єрів на 3%.

Крім цього, збільшено виробництво товарів, порівняно з відповідним періодом минулого року, зокрема:

добувна промисловість і розроблення кар'єрів: вапняк на 24,5% до 116,4 тис. тонн; крейда на 32,6% до 15,2 тис. тонн; піски будівельні на 5,3% до 276,1 тис. тонн; торф на 69,2% до 11 тис. тонн.

харчова галузь: свинина свіжа чи охолоджена в 2 рази до 137 тонн; субпродукти харчові на 18,6% до 449 тонн; м'ясо курей, курчат на 47,8% до 7,9 тис. тонн; м'ясо курей, курчат, заморожене в 2,5 рази до 952 тонн; м'ясо солоне у розсолі у 3,8 рази до 55 тонн; вироби ковбасні з печінки в 6 раз до 7 тонн; продукти готові та консервовані в 2,2 рази до 379 тонн; борошно дрібного та грубого помелу в 2,5 рази до 180 тонн; продукти готові й консерви в 3,6 рази до 37 тонн; суміші соків в 3,2 рази до 1 млн. літрів; горох консервований в 3,3 рази до 1,3 тис. тонн; фрукти приготовлені чи консервовані на 37,1% до 29 тонн; молоко та вершки на 9,4% до 28 тис. тонн; масло вершкове на 4,1% до 6,6 тис. тонн; тістечка на 21,6% до 4 тонн; сухарі, сушки на 9,2% до 4,1 тис. тонн; печиво солодке в 2,3 рази до 1,4 тис. тонн; вафлі на 92,6% до 3 тис. тонн; вироби макаронні на 9,2% до 113 тонн; корми готові на 9,5% до 75,3 тис. тонн.

виробництво хімічних речовин і хімічної продукції: спирт етиловий денатурований на 59% до 32 млн літрів; препарати лікарські, що містять алкалоїди або їх похідні в 6,8 рази до 61,7 тонн.

Одним із важливих механізмів забезпечення розвитку місцевої промисловості є впровадження сприятливого інвестиційного клімату в регіоні.

Важливим напрямком стимулювання розвитку промисловості регіону в найближчі роки повинен стати запуск функціонування індустріальних парків.

Станом на кінець 2025 року в області зареєстровано 5 індустріальних парків: „Тернопіль” у м. Тернопіль площею 15 га, „Chortkiv-West” у м. Чортків площею 87,68 га, „Західноукраїнський промисловий ХАБ” у с. Острів площею 55,1661 га, „BORSCHIV” у м. Борщів площею 30 га та „Зборів” у м. Зборів площею 15,54 га.

10.2.Вплив на навколишнє середовище

10.2.1.Гірничодобувна промисловість

Оснoву мінеральних ресурсів області становлять нерудні корисні копалини. За даними Державної служби геології та надр України в області обліковується 294

родовищ горючих та неметалічних корисних копалин (вапняків, крейди, мергелю, гіпсу, кварцового піску, пісковиків, цегельно-черепичних глин, суглинків і піщано-гравійної суміші). На даний час в області розробляється 99 родовищ, з них 12 комплексних (вапняк, пісковик, пісок, алевроліт, аргіліт тощо). З усіх розвіданих 195 родовищ на даний час не розробляються. Крім того, в області є поклади торфу, бурого вугілля, мінеральних вод, лікувальних грязей тощо.

У західній частині області розвідані потужні запаси мергелю (товщина пластів 18 – 30 м, глибина залягання – 15-20 м), який вважається високоякісною сировиною для виробництва цементу. Промислове використання мергелю в області незначне.

Практично в усіх частинах області знаходяться родовища вапняків (відомо близько 100 родовищ), а так звані рифові вапняки, поклади яких поширені в районах Товтрової гряди, через високий вміст кальцію є унікальними в світі.

Значні поклади глини і суглинків є доброю сировинною базою для цегельного виробництва.

В області наявні великі запаси будівельного каменю, доломітів і пісковиків. Останні мають плитчасту будову і широко використовуються для виготовлення якісної бруківки і як облицювальний матеріал.

У західній, північній та центральній частинах області є значні поклади будівельного піску.

Поклади крейди, які є на Тернопільщині, вважаються досить рідкісними. Вони залягають близько до поверхні (до 10 м) і мають значну товщину, що дозволяє вести видобуток відкритим способом.

Потенційні запаси гіпсу на території області оцінюються десятками мільйонів тонн. Загалом відомо понад 20 родовищ, товщина пластів досягає 20 – 25 м.

З відходів видобування корисних копалин та їх оброблення формуються нові пухкі відклади, складені з роздрібнених уламків пустої породи які тимчасово складаються у відвали навколо кар'єрних виїмок та у подальшому використовуються для рекультивації відпрацьованих площ кар'єрів.

Можливими негативними наслідками від господарської діяльності по видобуванню корисних копалин є порушення геологічної будови в межах гірничого відводу та утворення кар'єрної виїмки, просідання земної поверхні, забруднення повітря, ґрунтів, поверхневих і підземних вод, зсувні процеси, а також зникнення родючого шару, зміна рельєфу, ландшафтні порушення. Це викликає, в свою чергу, загибель або деградацію рослинного та тваринного світів.

Вилучені в інших землекористувачів і порушені землі стають малопридатними для продуктивного використання в сільському і лісовому господарствах. Процеси природного відновлення рослинних покривів, ґрунтів і рельєфів порушених земель протікають повільно або взагалі не відбуваються. Самі ж порушення земної поверхні, як правило, не зникають і стають сталими техногенними формуваннями, тому такі землі підлягають штучному відновленню.

Відповідно до інформації Головного управління статистики у Тернопільській області протягом 2025 року підприємства гірничодобувної промисловості області викинули 524,8 тонн забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, що складає 84,3 % до показників 2024 року.

За інформацією департаменту економічного розвитку Тернопільської обласної військової адміністрації зазначається, що у 2025 році збільшено обсяги видобування корисних копалин, а саме: вапняк на 24,5% до 116,4 тис.тонн; крейда на 32,6% до 15,2 тис.тонн; піски будівельні на 5,3% до 276,1 тис.тонн; торф на 69,2% до 11 тис.тонн.

10.2.2. Металургійна промисловість

У зведеної інформації Головного управління статистики у Тернопільській області обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від металургійної промисловості області у 2025 році – відсутн. Тому здійснити аналіз щодо збільшення або зменшення впливу викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря підприємствами металургійної галузі області, у порівнянні з попереднім роком, неможливо.

За інформацією департаменту економічного розвитку Тернопільської обласної військової адміністрації зазначається, що у 2025 році забезпечено збільшення обсягу виробництва у металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування на 27,5 %. Крім цього, спостерігається зростання реалізації продукції у відповідності до 2024 року у металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин устаткування на 23,1 %.

10.2.3. Хімічна та нафтохімічна промисловість

У зведеної інформації Головного управління статистики у Тернопільській області дані щодо обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від хімічної та нафтохімічної промисловості області у 2025 році – відсутні. Тому здійснити аналіз щодо збільшення або зменшення впливу викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря підприємствами хімічної та нафтохімічної галузі області, у порівнянні з попереднім роком, неможливо.

За інформацією департаменту економічного розвитку Тернопільської обласної військової адміністрації зазначається, що зростання реалізації продукції спостерігається у виробництві хімічних речовин і хімічної продукції на 94,2 % у відповідності до 2025 року. Одночасно, протягом 2025 року забезпечено збільшення виробництва хімічних речовин і хімічної продукції на 12,6 %.

Крім цього, у 2025 році збільшено виробництво хімічних речовин і хімічної продукції: спирт етиловий денатурований на 59% до 32 млн літрів; препарати лікарські, що містять алкалоїди або їх похідні в 6,8 раза до 61,7 тонн.

10.2.4. Харчова промисловість

Департаментом економічного розвитку Тернопільської обласної військової адміністрації зазначається, що обсяг виробництва валової продукції сільського господарства у 2025 році становив 49430,1 млн гривень.

У січні-грудні 2025 року сільгосппідприємствами області вироблено 62,7 тис. тонн м'яса, що більше за показник 2024 року на 3,1 тис.тонн або на 5,2 %, молока – 211,5 тис.тонн, що більше минулого року на 22,1 тис.тонн або на 11,7 %, яєць – 426,2 млн шт. це на 9,2 млн шт. або на 2,2 % більше минулого року.

Крім цього, збільшено виробництво товарів у харчовій галузі, порівняно з відповідним періодом минулого року: свинина свіжа чи охолоджена в 2 рази до 137 тонн; субпродукти харчові на 18,6% до 449 тонн; м'ясо курей, курчат на 47,8% до 7,9 тис.тонн; м'ясо курей, курчат, заморожене в 2,5 рази до 952 тонн; м'ясо солоне у розсолі у 3,8 рази до 55 тонн; вироби ковбасні з печінки в 6 разів до 7 тонн; продукти готові та консервовані в 2,2 рази до 379 тонн; борошно дрібного та грубого помелу в 2,5 рази до 180 тонн; продукти готові й консерви в 3,6 рази до 37 тонн; суміші соків в 3,2 рази до 1 млн. літрів; горох консервований в 3,3 рази до 1,3 тис. тонн; фрукти приготовлені чи консервовані на 37,1% до 29 тонн; молоко та вершки на 9,4% до 28 тис. тонн; масло вершкове на 4,1% до 6,6 тис.тонн; тістечка на 21,6% до 4 тонн; сухарі, сушки на 9,2% до 4,1 тис.тонн; печиво солодке в 2,3 рази до 1,4 тис.тонн; вафлі на 92,6% до 3 тис.тонн; вироби макаронні на 9,2% до 113 тонн; корми готові на 9,5% до 75,3 тис.тонн.

У зведеної інформації Головного управління статистики у Тернопільській області дані щодо обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від харчової промисловості області у 2025 році – відсутні. Тому здійснити аналіз щодо збільшення або зменшення впливу викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря підприємствами харчової галузі області, у порівнянні з попереднім роком, неможливо.

10.3 Державна політика та заходи з екологізації промислового виробництва

Екологізація виробництва – це процес цілеспрямованого впровадження систем технологічних, управлінських, юридичних та інших рішень, які дозволяють підвищувати ефективність використання природних ресурсів з одночасним покращенням (збереженням) якості довкілля.

Застарілі технології, зношене устаткування, низький рівень використання ресурсозберігаючих і природоохоронних технологій сприяє постійному збільшенню екологічного навантаження на навколишнє середовище. Вирішенням даної проблеми є розробка та впровадження ефективних заходів з екологізації промислового виробництва.

Основними цілями екологізації промислового виробництва є зменшення впливу наявних джерел забруднення на довкілля, покращення еколого-економічних показників підприємств, модернізація системи екологічного управління, забезпечення випуску екологобезпечної продукції.

Основні принципи забезпечення покращання результатів в сфері охорони навколишнього природного середовища від виробничо-господарської діяльності це:

- невиснажливе використання природних ресурсів;
- впровадження нових технологій, які забезпечують значну економію енергетичних і матеріальних ресурсів, утилізація і повторне використання відходів; виробництво екологічно чистої продукції, яке характеризується незначним (екологічно безпечним) впливом на навколишнє природне середовище і людину;
- екологічний аудит території і підприємств та моніторингу за станом природних ресурсів і якістю компонентів навколишнього середовища.
- врахування екологічних вимог і обмежень при прийнятті управлінських рішень щодо розвитку територій і видів виробничо-господарської діяльності;
- зниження рівнів забруднення атмосферного повітря, поверхневих вод, ґрунтів; безпечного для людей і навколишнього середовища поводження з промисловими відходами.

Протягом останніх років на території області збільшилася частка підприємств, на яких впроваджені сучасні системи екологічного управління та забезпечено випуск екологічно безпечної продукції.

В області проводилась робота щодо підвищення ефективності функціонування промислового комплексу регіону шляхом введення в дію на окремих підприємствах нових виробничих потужностей, реалізації заходів щодо стимулювання збуту продукції, що виробляють підприємства Тернопільщини.

В останні роки промисловими підприємствами області проводилась робота з модернізації виробничих потужностей та розширення асортименту продукції.

Зокрема, було встановлено технологічну лінію на ТДВ „Шустов спирт”; відкрито адміністративно-побутовий корпус для пошиття одягу на ТОВ „Сегеш-Україна”; встановлено обладнання для виробництва металевих конструкцій на ТОВ „ТЛТ-К”; здійснюється встановлення виробничих ліній з віджиму олії на ПП „Захід-Агроінвест”; здійснюється запуск нової лінії з виробництва цукерок на ТОВ „Гольські світ компанії”; розроблено та освоєно нові види продукції на ТОВ „Галичина Ласунка”, ПАТ „ТерА”, ТМ „Молокія”, ТОВ „Тернофарм”.

Інформація щодо проведення робіт по модернізації виробництва, розширення асортименту продукції на підприємствах області протягом 2025 року – відсутня.

З метою зростання конкурентоздатності продукції 71 підприємством області протягом останніх років було впроваджено (сертифіковано) систему управління якістю згідно з вимогами міжнародного (національного) стандарту ДСТУ ISO 9000, у тому числі на 22 підприємствах впроваджені системи управління безпечністю харчових продуктів (НАССР) та на 3 підприємствах впроваджено систему екологічного керування.

На підприємствах ПАТ „Укртрансгаз” в області, які є найбільшими забруднювачами атмосферного повітря, а саме Тернопільському лінійному

виробничому управлінні магістральних газопроводів, Барському лінійному виробничому управлінні магістральних газопроводів „Черкаситрансгаз”, Кременецькому відділенні з постачання та реалізації газу філії управління магістральних газопроводів „Львівтрансгаз” впроваджена та функціонує інтегрована система екологічного управління відповідно до вимог міжнародних стандартів ISO 14001:2004. Впровадження цієї системи екологічного менеджменту (EMS) дозволяє розробити і впровадити заходи щодо запобігання забруднення довкілля та забезпечити діяльність підприємств відповідно до екологічних, трудових та інших вимог України.

11. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

11.1. Тенденції розвитку сільського господарства

За інформацією департаменту агропромислового розвитку Тернопільської обласної військової адміністрації аграрний сектор області у 2025 році забезпечив виробництво валової продукції сільського господарства на суму 53324,3 млн грн, що становить 98,6 % до показника відповідного періоду 2024 року, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – 38743,1 млн гривень, господарствах населення – 14581,2 млн гривень і відповідно становить 99,2 і 97,1 відсотки до показника попереднього року.

Обсяг виробництва валової продукції сільського господарства по всіх категоріях у розрахунку на одну особу населення склав 52191,1 гривень, що становить 98,6% до показника 2024 року.

Виробництво зернових та зернобобових культур разом із кукурудзою після доробки становить 3149,9 тис. тонн, що на 126,1 тис. тонн, або на 4% більше, ніж фактично зібрано у 2024 році, середня урожайність - 71,9 центнера з кожного гектара, що на 1,6 ц/га більше минулорічного показника.

Цукрових буряків накопано 1305,5 тис. тонн (-383,0 тис. тонн), або 90,7% до відповідного періоду 2024 року, при урожайності 729,0 ц/га, що на 100,7 ц/га більше минулорічного показника.

Сої зібрано 393,4 тис. тонн (-73,6 тис. тонн), або 84,2% до відповідного періоду 2024 року, урожайність – 29,9 ц/га, що на 3,2 ц/га менше минулорічного показника.

Соняшнику вироблено 243,2 тис. тонн зерна, що на 0,8 тис тонн більше 2024 року році або 100,3%. Середня урожайність – 31,5 ц/га, що на 2 ц/га менше минулорічного показника.

Картоплі всіма категоріями господарств накопано 682,6 тис. тонн, що на 249,7 тис. тонн, менше, ніж у 2024 році або 73,2%, урожайність – 174,3 ц/га (+2,2 ц/га). Овочів всього зібрано 310,4 тис. тонн, що на 18,9 тис. тонн більше ніж у 2024 році, або 106,5%, урожайність – 256,1 ц/га (+14,9 ц/га), з них овочів закритого ґрунту – 32,2 тис. тонн.

Зібрано 106,7 тис.тонн плодів та ягід, що на 12,6 тис.тонн більше, ніж у 2024 році, (113,3% до 2024 р), урожайність – 187,7 ц/га (+23,9 ц/га).

Індекси продукції сільського господарства за категоріями господарств*

Таблиця 11.1.1

(у % до попереднього року)

Роки	Усі категорії господарств			У тому числі					
				сільськогосподарські підприємства			господарства населення		
	валова про-дукція	з неї		валова про-дукція	з неї		валова про-дукція	з неї	
		рослин-ництва	тварин-ництва		рослин-ництва	тварин-ництва		рослин-ництва	тварин-ництва
2023	108,6	109,7	104,0	111,9	112,4	107,5	101,6	101,7	101,5
2024	101,6	101,0	104,5	104,8	103,7	113,7	93,9	91,9	97,5
2025	98,6	97,7	102,5	99,2	97,5	111,3	97,1	98,5	94,6

*за даними Головного управління статистики в Тернопільській області

Посівні площі основних сільськогосподарських культур у всіх категоріях господарств*

Таблиця 11.1.2 (тис.га)

Роки	Уся посівна площа	У тому числі			
		зернові культури та зернобобові	цукрові буряки (фабричні)	ріпак і кольза	соняшник
2023	854,2	418,6	22,7	95,0	100,7
2024	847,6	431,4	27,0	78,4	72,9
2025	852,3	445,0	18,6	78,2	78,8

*за даними Головного управління статистики в Тернопільській області

Виробництво основних сільськогосподарських культур у всіх категоріях господарств*

Таблиця 11.1.3 (тис.т)

	2023	2024	2025
Культури зернові та зернобобові	2864,1	3032,7	3180,7
Буряк цукровий фабричний	1258,3	1694,2	1361,4
Ріпак і кольза	365,0	295,9	268,3
Соняшник	349,5	245,1	401,4
Соя	312,9	468,4	401,4

*за даними Головного управління статистики у Тернопільській області

Урожайність сільськогосподарських культур в усіх категоріях господарств*

Таблиця 11.1.4 (ц з 1 га зібраної площі)

	2023	2024	2025
Культури зернові та зернобобові	68,6	70,3	72,0
Цукрові буряки (фабричні)	555,3	629,0	733,0
Ріпак і кольза	38,5	37,7	34,6
Соняшник	34,7	33,6	31,0
Соя	30,1	33,1	29,9

*за даними Головного управління статистики у Тернопільській області

11.2. Вплив на навколишнє середовище

11.2.1. Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження

За інформацією департаменту агропромислового розвитку Тернопільської обласної військової адміністрації на відтворення родючості і підвищення продуктивності ґрунтів в значній мірі впливають мінеральні добрива. За багатьма науковими і виробничими даними їх вклад у приріст урожайності досягає 30 - 50%. На сучасному етапі розвитку рослинництва при недостатній кількості органічних добрив тільки за допомогою мінеральних добрив можна формувати високі врожаї, підвищуючи у ґрунті позитивний баланс поживних речовин. Під урожай 2025 року внесено 98,1 тис.тонн діючої речовини мінеральних добрив, зокрема: азотних – 67,6 тис.тонн, фосфорних – 15,1 тис.тонн, калійних – 15,4 тис.тонн.

На сільськогосподарських підприємствах дози добрив оптимізуються залежно від агрохімічної характеристики ґрунту, визначеної в результаті агрохімічної паспортизації земель і, або, діагностики мінерального живлення рослин. Одним з найважливіших і наявних у кожному господарстві ресурсів підвищення родючості ґрунтів є органічні добрива, завдяки яким до ґрунту надходить 35-45% елементів живлення.

Для забезпечення бездефіцитного балансу гумусу необхідно щорічно вносити по 10-12 т на кожен гектар посівної площі. Під урожай 2025 року сільськогосподарськими підприємствами внесено 810,2 тис.тонн органіки або 18,5 тонни на гектар обробленої площі.

Внесення добрив підприємствами під сільськогосподарські культури*

Таблиця 11.2.1.1

	2023	2024	2025
Мінеральні добрива (у діючої речовині)			
Обсяг добрив унесених під урожай звітного року під посіви сільськогосподарських культур, тис.т	100,3	98,1	125,8
Площа, оброблена добривами, тис га	470,3	490,3	531,0
Частка площі, обробленої добривами, відсотків	89,2	91,7	97,2
Обсяг добрив, унесених під урожай звітного року, у розрахунку на 1 га площі, кг	190	183	230
Органічні добрива			
Обсяг добрив унесених під урожай звітного року під посіви сільськогосподарських культур, тис.т	396,2	810,2	908,2
Площа, оброблена добривами, тис га	27,1	43,8	45,4
Частка площі, обробленої добривами, відсотків	5,1	8,2	8,3
Обсяг добрив, унесених під урожай звітного року, у розрахунку на 1 га площі, кг	751	1515	1662

*за даними Головного управління статистики у Тернопільській області

Внесення мінеральних та органічних добрив
під урожай сільськогосподарських культур підприємствами¹ в 2025 році*

Таблиця 11.2.1.2

	Обсяг внесених мінеральних добрив				Частка удобреної площі, %		Обсяг внесених органічних добрив				Частка удобреної площі, %	
	усього		на 1 га посівної площі				усього		на 1 га посівної площі			
	тис.т	у % до 2024	кг	у % до 2024	2025	2024	тис.т	у % до 2024	кг	у % до 2024	2025	2024
Під посіви сільськогосподарських культур – усього:	125,5	128,3	230	125,7	97,2	91,8	908,2	112,2	1667	109,9	8,3	8,2
у тому числі під:												
- культури зернові та зернобобові	71,6	136,4	268	129,5	98,5	92,5	323,9	114,2	1210	108,3	7,6	6,2
- з них під пшеницю	31,3	128,3	285	120,3	98,7	95,3	61,5	93,2	562	87,8	6,1	6,1
- кукурудзу на зерно	32,2	143,1	255	122,0	99,1	97,6	252,1	119,7	1993	101,9	9,7	7,1
- технічні культури	51,5	116,5	194	118,3	96,1	92,3	373,6	103,7	1411	105,2	8,3	9,9
- з них під												
- буряк цукровий	6,9	87,3	409	127,8	99,7	99,9	175,8	74,7	10503	110,1	35,5	27,6
- соняшник	12,9	140,2	188	130,6	98,2	95,8	93,8	389,2	1370	363,4	3,2	3,2
- ріпак і кользу	22,5	115,4	315	115,0	98,4	94,0	36,8	146,6	515	145,9	8,0	5,1
- сою	9,3	122,4	86	122,9	92,7	87,5	64,0	88,5	596	89,8	7,3	12,9
- коренеплоди та бульби їстівні з високим вмістом крохмалю та інуліну	0,4	200,0	507	189,9	96,7	95,6	к	к	к	к	к	к

*за даними Головного управління статистики у Тернопільській області

¹Дані наведено по підприємствах, що відповідають критеріям, визначеним статистичною методологією.

Символ (к) - дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України „Про офіційну статистику” щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності та / або відповідно до Закону України „Про захист інтересів суб’єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни”

11.2.2. Використання пестицидів

Сьогодні землеробство, як ніколи вимагає ювелірної точності у побудові системи захисту і загальної технологічної схеми вирощування сільськогосподарських культур. Нині спеціалісти агрономічної служби повинні не тільки пам'ятати основні принципи та правила захисту рослин, а й добре розуміти систему, з яких вони вийшли та наступний можливий ланцюг їх взаємодії. Доводиться повсякчас коригувати систему захисту кожної культури відповідно до погодних умов і технічних можливостей. Сучасний асортимент засобів захисту рослин швидко реагує на можливості сільськогосподарських виробників і умови сьогодення.

Набирають поширення нові хімічні групи пестицидів. Тому сучасні засоби захисту рослин потребують глибшого розуміння всіх фізіологічних процесів, адже вони спрямовані не лише на шкідливий об'єкт, а і на фізіологію рослини. Тільки за рахунок застосування сучасної технології і надійних заходів, в першу чергу, захисту рослин можна запобігти втратам від шкідливих організмів сільськогосподарських культур.

Сучасні технології, що застосовуються в рентабельних господарствах, передбачають використання дорогої техніки та обладнання високого класу, високоякісного насіння, добрив та засобів захисту рослин. Впровадження сучасних технологій – ключовий фактор зниження витрат виробництва і забезпечення прогнозованого результату.

Вже сьогодні для значної кількості сільськогосподарських підприємств стали врожайність озимої пшениці на рівні 70-80 центнерів з гектара, 100-120 центнерів з гектара кукурудзи, 600-800 центнерів з гектара цукрового буряка. Результат, що досягається свідчить про високий рівень розвитку агрономії, в тому числі збереження урожаю за рахунок раціонального використання засобів захисту рослин.

Господарств з такими показниками в області є безліч, які незважаючи на труднощі, в тому числі і кліматичні, досягають високих показників.

Урожайність сільськогосподарських культур формується під впливом багатьох чинників, і не останнє місце займає підбір засобів захисту рослин.

За даними департаменту агропромислового розвитку Тернопільської обласної військової адміністрації у 2025 році обсяги виконаних робіт по боротьбі з шкідниками, хворобами та бур'янами в області становлять 3014,9 тис. га, в т.ч.:

- захист від шкідників на посівах сільськогосподарських культур був проведений на площі (включаючи мишоподібні гризуни) – 951,4 тис. га, що на 73,8 тис. га більше ніж у 2024 році.

- проти хвороб – 868,9 тис. га, що на 72,2 тис. га більше ніж у 2024 році;

- проти бур'янів – 981,7 тис. га, що на 49,2 тис. га більше порівняно з 2024 роком;

- проведено десикацію сільськогосподарських культур на площі 103,9 тис.га, що на 47 тис. га більше ніж у 2024 році.

Найбільш ефективним заходом для зернових культур проти зовнішньої і внутрішньої насінневої інфекції збудників захворювань та проти шкідників є

протруєння насіння. Цей профілактичний захід обумовлює істотне зниження пліснявіння насіння, ураженість рослин на ранніх фазах їх розвитку кореневими гнилями, сніговою плісню, борошнистою росою, септоріозом. Рослини формують добре розвинену кореневу систему, підвищується їх продуктивність.

Протягом звітного року в області протруєно 56,8 тис. тонн насіння та використано 61,8 тонн протруйника.

Обсяги робіт хімічним способом становлять 3014,9 тис.га, що на 241,9 тис.га більше порівняно з 2024 роком. Біологічний метод застосовано на площі 108,9 тис.га, що на 0,5 тис.га більше минулорічних показників. Господарствами Тернопільської області за 2025 рік використано 2292,0 тонн пестицидів, що на 204,5 тонн більше ніж у 2024 році.

Всі пестициди, які вносили на посіви сільськогосподарських культур в Тернопільській області використовували згідно регламенту застосування та з дотриманням норм витрати препаратів, які забезпечили ефективність та безпеку здоров'я людини та охорону довкілля під час здійснення захисних заходів.

Показник кислотності чи лужності ґрунтів дуже впливає на розвиток коріння та живлення рослин через засвоєння поживних речовин. Реакція ґрунтового середовища, або рН, є ознакою, від якої багато в чому залежить агрохімічні властивості ґрунтів і ріст рослин.

Кислотність ґрунтів підвищується через присутність у ґрунтових сумішах і на колоїдах іонів H^+ . Ґрунти, які значно насичені основами, наприклад чорноземи та сірі ґрунти, мають високу буферність проти закислення. Підвищити буферність ґрунтів проти закислення також можна внесенням великих доз органічних добрив і вапна.

Лужна реакція ґрунту несприятлива для вирощування більшості сільськогосподарських культур та знижує доступність для рослин фосфору, заліза, марганцю і бору.

Вапнування і гіпсування ґрунту в поєднанні із внесенням органічних добрив дає змогу оптимізувати реакцію ґрунтового розчину, наблизити її до нейтральної, що сприяє підвищенню ефективності добрив і агротехнічних прийомів вирощування.

Під впливом мінеральних добрив, здебільшого хімічно або фізіологічно кислих, різко зростає кислотність ґрунту.

Тому проблема раціонального використання їх значною мірою залежить від регулярного вапнування ґрунту.

Є культури, які добре ростуть і при деякому підкисленні ґрунту (рН 5,8 - 6):

- картопля, льон, горох, жито, овес, ячмінь, бруква і турнепс;
- деякі злакові багаторічні трави – вівсяниця (костриця) лучна, райграс багатоукісний і пасовищний, тимофіївка лучна, лядвенець рогатий;

Люцерна, яра тверда пшениця, соняшник, кукурудза, сорго, могар, суданська трава, гарбузи, кавуни, дині, озимий ячмінь та інші культури ростуть на ґрунтах з реакцією ґрунту, близькою до нейтральної (рН 6,4 - 6,7) і

нейтральною (рН 7,0). А еспарцет погано росте навіть при незначному підкисленні ґрунту. Для нього потрібні ґрунти з нейтральною і слабколужною (рН 7,2 - 7,4) реакцією.

При вирощуванні польових культур на ґрунтах з кислою реакцією (рН < 6,0) необхідно проводити вапнування ґрунтів.

Основною причиною загибелі рослин на засолених ґрунтах є високий осмотичний тиск ґрунтового розчину, який перевищує тиск їх клітинного соку, внаслідок чого зменшується надходження води в окремі тканини, збільшується транспірація, погіршується асиміляція, дихання та утворення цукрів, що призводить до висихання та загибелі рослин. Для запобігання виникненню цих явищ проводиться гіпсування ґрунтів.

Гіпсування – це внесення гіпсу з метою хімічної меліорації солонцюватих і солончакуватих ґрунтів, які мають велику частку натрію та лужну реакцію, що зумовлює несприятливі фізичні, хімічні, фізико-хімічні та біологічні властивості та низку родючості ґрунтів.

Вапнування, гіпсування ґрунтів та внесення пестицидів на території Тернопільської області*

Таблиця 11.2.2.1

	2023	2024	2025
Проведено вапнування ґрунтів, га	11861	16187	8331
Внесено вапнякового борошна та інших вапнякових матеріалів, т	31172	37154	18699
Проведено гіпсування ґрунтів, га	—	—	—
Внесено гіпсу, фосфогіпсу та інших гіпсовмісних порід, т	—	—	—
Площа, на якій застосовувалися засоби захисту рослин, га	472785	505563	524324
у тому числі пестициди	472785	505563	524324

*за даними Головного управління статистики у Тернопільській області

11.2.3. Зрошення та осушення земель

Розвиток ринкового сільськогосподарського виробництва в надмірно зволжених регіонах нерозривно пов'язаний з проведенням осушувальної меліорації.

В системі заходів щодо інтенсифікації сільськогосподарського виробництва в Україні осушення боліт і перезволжених земель займає одне з перших місць. Це, в першу чергу, обумовлено переважанням малоприсаєднаних земель для сільського господарства та наявністю надлишкових трудових ресурсів. Більшість таких земель на протязі вегетаційного періоду знаходиться в перезволоженому стані.

Недостача придатних для сільськогосподарського виробництва земель в значній мірі лімітувала розвиток рослинництва і тваринництва, що вимагало впровадження заходів осушувальної меліорації.

Виходячи із сучасної практики осушення і в залежності від природних умов водного живлення заболочених і перезволожених земель в Україні застосовується два основні способи осушувальних меліорацій:

- осушення відкритими каналами, які відводять надлишок ґрунтових і поверхневих вод;

- осушення горизонтальним закритим дренажем, який спрямований на прискорення відводу із ґрунту надлишків вологи від атмосферних опадів.

Проекти осушення передбачали регулювання водного режиму і, в окремих випадках, дамбування русел рік в границях осушених заплав, перехоплення схилових, делювіальних вод нагірними каналами, прискорення поверхневого стоку, відтоку інфільтраційних вод і пониження рівня ґрунтових вод відкритою мережею каналів і гончарним дренажем. За характером дії на водний режим земель меліоративні системи України, в основному, односторонньої дії. Стік осушувальних систем не зарегульований, а застосування шлюзування обмежено.

Меліорація земель в області запроваджувалась з метою покращення родючості сільськогосподарських угідь, освоєння перезволожених площ для створення нових сільськогосподарських угідь. Основна мета проведення гідротехнічної меліорації – це стабільна робота сільськогосподарського комплексу, отримання високих врожаїв сільськогосподарської продукції, що дозволить вирішувати питання продовольчої безпеки в державі.

Меліоративні заходи значно змінили водний режим заболочених і перезволожених земель, скоротили тривалість весняного і літньо-осіннього паводкового затоплення, понизили глибину залягання ґрунтових вод. Критерієм для визначення розрахункового водного режиму активного шару ґрунтів при проектуванні осушувальних систем слугувала норма осушення, тобто глибина залягання ґрунтових вод у певні періоди.

За інформацією департаменту агропромислового розвитку Тернопільської обласної військової адміністрації загальна площа осушених земель в області складає 165,6 тис. га., з яких 134 тис. га – рилля.

Протяжність внутрішньогосподарських осушуваних каналів на території області – 3244,83 км, кількість гідротехнічних споруд – 2262. Зрошувані землі та внутрішньогосподарські зрошувальні системи в області відсутні. Осушувані землі знаходяться в користування біля 44700 власників і землекористувачів.

Для забезпечення ефективного використання осушених земель власники та землекористувачі повинні здійснювати заходи щодо захисту земель від шкідливої дії вод, вести контроль за якістю ґрунтів та догляд за інженерною інфраструктурою, що забезпечить одержання сталих врожаїв сільськогосподарських культур.

Для підтримання оптимальних рівнів води у вегетаційний період на осушених землях побудовано 4740,9 км відкритих каналів, в тому числі 1496,1 км міжгосподарського значення, 3073 шт гідротехнічних споруд, в тому числі 781 шт міжгосподарських. Всі міжгосподарські канали, гідротехнічні споруди знаходяться на балансі Регіонального офісу водних

ресурсів у Тернопільській області, який їх обслуговує та підтримує в робочому стані. На території Монастириської міської територіальної громади Чортківського району в заплаві р. Дністер знаходиться діюча польдерна насосна станція, яка періодично відкачує надлишкові води з площі 750 га.

Внутрішньогосподарські канали, гідротехнічні споруди і закритий дренаж знаходяться у комунальній власності територіальних громад.

За інформацією департаменту агропромислового розвитку Тернопільської військової адміністрації протягом 2025 року за кошти державного бюджету виконувались ремонтно-доглядові роботи на міжгосподарській меліоративній мережі на площі 165,5 га. Крім цього, відремонтовано 105 гідротехнічні споруди на території області. Вартість виконаних робіт склала 5312,3 тис. грн.

Внутрішньогосподарські канали, гідротехнічні споруди і закритий дренаж знаходяться у комунальній власності територіальних громад.

Для реалізації потенціалу плодкових культур одним з основних елементів при створенні сучасних інтенсивних насаджень разом із ущільненими схемами садіння, малооб'ємними кронами, новими високопродуктивними сортами є впровадження системи зрошення. Коштами сільгосптоваровиробників встановлені системи краплинного зрошення для багаторічних плодкових насаджень на площі 894,2 гектар.

11.2.4.Тенденції в тваринництві

Важливим напрямком розвитку сільського господарства області залишається галузь тваринництва.

За інформацією департаменту агропромислового розвитку Тернопільської обласної військової адміністрації станом на 01 січня 2026 року на території області утримується 94,7 тис. голів великої рогатої худоби, що менше на 28,5 тис. голів або на 23,1 % відповідно до 2025 року, в тому числі поголів'я корів становить 55,0 тис. голів, що менше на 20,5 тис. голів або на 27,2 %, овець та кіз – 14,5 тис. голів, що менше на 2,9 тис. голів або на 16,7 % до минулого року.

Поголів'я свиней становить 352 тис. голів, що менше на 2,4 тис. голів або на 0,7 % відповідно до 2025 року, птиці – 5745,5 тис. голів, що більше минулого року на 234,6 тис. голів, або на 4,3 %.

В усіх категоріях господарств області протягом 2025 року виробництво м'яса збільшилося на 6,9 тис. тонн або на 6,6 % і становить 111,8 тис. тонн, молока зменшилось на 14,7 тис. тонн або на 2,9 % і становить 499,8 тис. тонн, яєць – збільшилося на 10,9 млн. штук або на 1,7% і становить 648,5 млн. штук.

В сільськогосподарських підприємствах області станом на 1 січня 2026 року утримується 50,7 тис. голів великої рогатої худоби, що на 2,8 тис. голів або на 5,8 % більше ніж у 2024 році, в тому числі 20,9 тис. голів корів, це на 1,8 тис. голів або на 9,4 % більше, ніж у минулому році, свиней – 247,8 тис. голів, що на 15,8 тис. голів або на 6,8 % більше ніж минулого року, птиці – 2499,9 тис. голів, що більше на 231,4 тис. голів або на 10,2 %.

Кількість сільськогосподарських тварин за категоріями господарств*

Таблиця 11.2.4.1
(на кінець року, тис.голів)

	2023	2024	2025
Господарства усіх категорій			
Велика рогата худоба	129,7	123,2	88,2
у тому числі корови	80,6	75,5	50,0
Свині	376,9	354,4	356,2
Вівці та кози	18,4	17,4	11,8
у тому числі вівці	5,4	5,8	6,2
Птиця	5559,1	5510,9	5681,6
Підприємства			
Велика рогата худоба	43,0	47,9	50,7
у тому числі корови	17,2	19,1	21,3
Свині	241,1	232,0	260,1
Вівці та кози	4,5	4,7	6,3
у тому числі вівці	3,6	3,9	к
Птиця	2341,7	2268,5	2436,0
Господарства населення			
Велика рогата худоба	86,7	75,3	37,5
у тому числі корови	63,4	56,4	28,7
Свині	135,8	122,0	96,1
Вівці та кози	13,9	12,7	
у тому числі вівці	1,8	1,9	к
Птиця	3217,4	3242,4	3245,6

*за даними Головного управління статистики в Тернопільській області

Символ (к) - дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України „Про офіційну статистику”, щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності та / або відповідно до Закону України „Про захист інтересів суб’єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни”

За 2025 рік сільгосппідприємствами області вироблено 62,7 тис. тонн м’яса, що на 3,1 тис. тонн або на 5,2 %, більше ніж за 2024 рік, молока – 211,5 тис. тонн, що більше минулого року на 22, тис. тонн або на 11,7 %, яєць – 426,5 млн шт. що більше на 9,2 млн шт. або на 2,2 % ніж минулого року.

Виробництво основних видів продукції тваринництва
за категоріями господарств *

Таблиця 11.2.4.2

	2023	2024	2025
Господарства усіх категорій			
М’ясо (в забійній масі), тис.т	68,8	72,0	79,1
у тому числі			
яловичина та телятина	14,3	14,6	18,1
свинина	45,2	45,3	44,8
м’ясо птиці	8,2	10,9	13,7
Молоко, тис.т	505,4	514,5	501,7
Яйця, млн. шт	591,8	637,6	645,6
Вовна, т	5	4	4

Підприємства			
М'ясо (в забійній масі), тис.т	38,9	42,5	44,6
у тому числі			
яловичина та телятина	3,4	3,6	3,7
свинина	32,0	32,8	32,1
м'ясо птиці	3,4	6,0	8,8
Молоко, тис.т	166,0	189,4	213,4
Яйця, млн. шт	к	к	423,3
Вовна, т	к	к	к
Господарства населення			
М'ясо (в забійній масі), тис.т	29,9	29,5	34,5
у тому числі			
яловичина та телятина	10,9	11,0	14,4
свинина	13,2	12,5	12,7
м'ясо птиці	4,8	4,9	4,9
Молоко, тис.т	339,4	325,1	288,3
Яйця, млн. шт	к	к	222,3
Вовна, т	к	к	к

*за даними Головного управління статистики в Тернопільській області

Символ (к) - дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України „Про офіційну статистику” щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності та / або відповідно до Закону України „Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни”.

Середній річний удій молока від однієї корови*, кг

Таблиця 11.2.4.3

	2023	2024	2025
Усі категорії господарств	5944	6326	6605
підприємства	10179	11099	11362
Господарства населення	4927	5046	5028

*за даними Головного управління статистики в Тернопільській області

11.3. Органічне сільське господарство

За інформацією департаменту агропромислового розвитку Тернопільської обласної військової адміністрації з метою забезпечення екологічно чистого виробництва та відновлення родючості ґрунтів органічним землеробством та виробництвом органічної продукції в області займається шість сільськогосподарських підприємств на площі 2244 га, які займаються :

- виробництво зернових та олійних культур (ФГ „Лисоня Біо”);
- виробництво зернових та олійних культур, пряносмакових трав, заготівлею сіна, зелених кормів, продукції тваринництва (ТЗОВ „Жива земля Потутори”);
- виробництво овочевої та плодоягідної продукції, пряносмакових трав, харчових продуктів (ФОП Крістіна Лібергер);
- органічний сад (малина, порічка червона) (ФОП „Базан”);

- яблучний сік, яблучне пюре, яблучні чіпси, сік з м'якоттю „сік-смузі яблучно-малиновий”, сік з м'якоттю „сік-смузі яблучно-чорничний”, яблуко, сушене (ФГ „Гадз”);

- сік яблучний концентрований (освітлений), сік яблучний концентрований (неосвітлений), сік яблучний відновлений, концентрований освітлений (ТОВ „СООК С”);

Виробництво органічної продукції та сировина*

Таблиця 11.3.1

Рік	Площа, на якій виробляється органічна продукція та сировина		Об'єкти, яким надано статус спеціальних сировинних зон		
	тис.га	% від загальної площі регіону	Площа, тис.га	% від загальної площі території	Кількість, од.
2025	2,244	0,4	-	-	-

*дані Департаменту агропромислового розвитку Тернопільської обласної військової адміністрації

11.4 Державна політика та заходи з екологізації сільського господарства

Сільське господарство України є однією з найважливіших галузей економіки. Воно забезпечує 8,2 % валової доданої вартості, тут зайнято понад 3 млн населення, використовується основних засобів вартістю понад 100 млрд грн, функціонують майже 56,5 тисяч господарюючих суб'єктів, що використовують 21,6 млн га сільськогосподарських угідь.

Аграрний сектор економіки за рівнем негативного впливу на довкілля нині можна порівняти з екологічно небезпечними промисловими галузями (внесок агропромислового комплексу у забруднення і деградацію довкілля становить у середньому 35–40%, у тому числі, земельних ресурсів – понад 50%, поверхневих вод – 40–45%, ґрунтових вод – до 30%). Практика незбалансованого ведення сільського господарства є несприятливою для довкілля. Рівень сільськогосподарської освоєності територій становить 72%.

В окремих областях України рівень розораності ґрунтів коливається від 75% до 90%. Розораність крутосхилів (2,7%) спричиняє посилення ерозійних процесів. Забруднення ґрунтів важкими металами, радіоактивними елементами, хімічними речовинами, які використовують для захисту рослин загрожує біорізноманіттю, знижує якість харчових продуктів, негативно впливає на здоров'я людей. Розв'язання всіх цих проблем потребує інтеграції екологічної складової в усі галузі сільського господарства.

Земельні ресурси рівною мірою мають вирішальне значення як для екології, так і економіки. Їх специфіка як основного засобу виробництва в сільському господарстві полягає в тому, що за умов раціонального та еколого безпечного використання вони по суті не втрачають своїх властивостей, насамперед родючості, і тому в певному розумінні їх можна вважати самовідновлюваним природним ресурсом.

Сільське господарство виступає одним з найбільших споживачів природних ресурсів та завдає значної шкоди природі, що визначає необхідність переходу його на засади сталого розвитку.

Споживацьке відношення до природних ресурсів, намагання досягти найвищого економічного ефекту, незважаючи на шкоду, яка завдається навколишньому середовищу, відсутність належного фінансування природоохоронних заходів призвели до виснаження, порушення якості природних ресурсів, погіршення стану здоров'я та умов життєдіяльності населення. На фоні позитивних зрушень, що відбуваються в галузі, сьогодні існує багато невирішених проблем.

Економічна та політична нестабільність, недосконалість законодавства, відсутність належної системи державної підтримки підсилюють негативні тенденції, які простежуються в сільському господарстві на протязі тривалого періоду часу. Спостерігається зменшення виробництва окремих видів продукції сільського господарства, зростання залежності від імпорту. Для покращення ситуації необхідно сформулювати новий тип відносин у системі „людина – господарство – природа”, здійснити переоцінку цінностей та змінити споживацьке відношення до природи на бережливе і господарське. Екологічні пріоритети у використанні природних ресурсів повинні стати вищими за економічну вигоду.

Використання інноваційних технологій забезпечить підвищення врожайності та продуктивності, зниження втрат при збиранні, транспортуванні, зберіганні та переробці сировини, тобто дозволить підвищити ефективність виробництва. Однак при запровадженні таких технологій необхідно провести оцінку їх впливу на компоненти навколишнього середовища. Лише за умови ресурсозбереження, ресурсовідновлення та зниження екологічного тиску на довкілля реалізуватиметься екологічна компонента сталого розвитку.

Основними причинами погіршення екологічної ситуації є відсутність прогресивних технологій, недотримання науково обґрунтованих сівозмін, перевага монокультури в деяких агропідприємствах, особливо просапних культур; низькі норми внесення органічних добрив; порушення технології застосування мінеральних добрив і пестицидів; значне поширення ерозійних процесів; збільшення площ кислих, засолених, техногенно забруднених земель через призупинення робіт із вапнування та гіпсування ґрунтів.

Традиційна практика ведення сільського господарства не завжди задовольняє потреби населення в екологічно чистих та доступних продуктах харчування. Запровадження органічного землеробства може стати хорошою альтернативою. Споживання якісних, екологічно чистих продуктів харчування матиме позитивний вплив на здоров'я населення. Ведення органічного землеробства не завдаватиме шкоди навколишньому середовищу.

Органічне виробництво дозволяє реалізувати концепцію сталого розвитку агросфери за рахунок соціально-економічної й природно-ресурсної збалансованості. Його принципи направлені на збереження та відтворення природного середовища і його біорізноманіття, забезпечення екологічної

рівноваги довкілля, ресурсозбереження та зменшення енергоємності сільськогосподарського виробництва, збільшення обсягів якісної екологічно чистої продукції, поліпшення здоров'я населення.

Поштовхом для переходу до екологічно орієнтованого виробництва мають стати матеріальне стимулювання та зміна внутрішньої філософії ведення агробізнесу. Подальші перспективи у проведенні екологізації аграрного виробництва в Україні можна визначити як такі, що слідують за міжнародними тенденціями, але враховують специфіку вітчизняного аграрного виробництва, тобто максимальне зменшення шкідливого впливу на ґрунти, зменшення кількості шкідливих відходів, використання новітнього технічного обладнання на виробництвах та збільшення виробництва органічної продукції.

12. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

12.1. Структура виробництва та використання енергії

Енергонезалежність області є важливим елементом загальної стратегії розвитку регіону, яка спрямована на підвищення ефективності використання енергоресурсів та зменшення залежності від зовнішніх постачальників енергії.

Значні руйнування енергетичної інфраструктури держави загалом та Тернопільщини зокрема, стрімке зростання вартості енергоносіїв, а також необхідність імплементації принципів зеленого відновлення України актуалізують проблему раціонального та ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів. Принциповою умовою зменшення енергоємності валового регіонального продукту (ВРП) є реалізація основних стратегічних напрямків підвищення енергоефективності: забезпечення структурно-технологічної перебудови економіки регіону та створення адміністративних, нормативно-правових та економічних механізмів, що сприяють підвищенню енергоефективності та енергозбереження.

За інформацією департаменту архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства та енергозбереження Тернопільської обласної військової адміністрації енергетичний комплекс Тернопільської області формується за рахунок електричної енергії, що надходить із Об'єднаної енергетичної системи України, а також від місцевих об'єктів відновлюваної енергетики. Частка відновлюваних джерел енергії у генерації на рівні області та власне покриття потреб за рахунок зеленої енергетики становить 11%.

Основними споживачами енергоресурсів в області є населення, підприємства житлово-комунального господарства, бюджетна сфера, промисловість та аграрний сектор. У структурі споживання значну частку займають природний газ, електрична енергія та тверде паливо.

В опалювальному періоді 2025/2026 року в області працювало 1019 котелень, в тому числі 273 котельні працювали на альтернативних видах палива (дровах, пелети, торф). Є ряд котелень, які мають і газові і твердопаливні котли.

Комунальне підприємство теплових мереж „Тернопільськ-теплокомуненерго” здійснює реалізацію проекту з впровадження 8 розподілених джерел генерації електричної енергії із застосуванням газопоршневих когенераційних установок на котельнях міста Тернопіль потужністю 5,147 МВт, 6 з яких отримані як міжнародна технічна допомога.

У процесі залучення фінансування знаходиться проект впровадження системи розподіленої генерації електроенергії з використання газопоршневих когенераційних машин та функціонування моделі енергетичного острова з елементами Smart Grid в місті Тернополі. У проекті передбачається перспектива подальшого розвитку і збільшення пропускної здатності, статичної і динамічної стійкості системи, нарощування потенціалу, підключення розподілених енергетичних ресурсів, зокрема відновлюваної енергетики.

Газопостачальними організаціями області обслуговується понад 14 тисяч кілометрів газопроводів. Приладами обліку споживання природного газу обладнано 100% юридичних та 99 % побутових споживачів газу (по Україні – 94 %).

Електропостачання області здійснюється через лінії електропередач близько 25 тисяч кілометрів напругами від 0,4 до 110 кВ, обслуговується більше 6 тис. трансформаторних підстанцій напругою 0,4 – 110 кВ.

Структура споживання електричної енергії в області залежить від кількох факторів, зокрема від структури економіки, рівня урбанізації, розвитку промисловості та аграрного сектора, а також побутових потреб населення.

Споживачі електроенергії розподілені за такими категоріями: населення, промисловість, сільгоспспоживачі (аграрний сектор), транспорт, будівництво, комунально-побутові споживачі, інші непромислові споживачі.

Основним споживачем енергетичних ресурсів в області є населення: електричної енергії споживається понад 40 % від загального споживання, природного газу - понад 65 % від загального споживання.

Історично системи електропостачання базувалися в основному на великих електростанціях, які передають електроенергію споживачам через магістральні та розподілені мережі. Централізована система виробництва енергії на основі великих електростанцій в умовах воєнного стану показала свою вразливість.

За інформацією департаменту архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства та енергозбереження Тернопільської обласної військової адміністрації на сьогоднішній день існуюча мережа Західного регіону (в тому числі, Тернопільської області) не забезпечує видачу запланованих енергопотужностей та не відповідає основним критеріям енергонадійності.

Децентралізована або розподілена генерація — це система виробництва та передачі енергії, яка передбачає велику кількість споживачів, що водночас є виробниками електрики та тепла для власних потреб, і мають можливість передавати надлишки виробленої енергії до загальної мережі.

12.2 Ефективність енергоспоживання та енергозбереження

Основними напрямками впровадження енергоефективних заходів в області є: проведення модернізації об'єктів комунального господарства, у тому числі переведення котелень, що обслуговують об'єкти соціальної сфери, на використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива; проведення санації житлових будинків, об'єктів соціальної сфери та будівель установ; впровадження електричного тепло акумуляційного обігріву та гарячого водопостачання на підприємствах комунальної форми власності та у бюджетних установах; використання альтернативних та відновлювальних джерел енергії.

Враховуючи те, що у структурі споживання енергетичних ресурсів в області домінує місце займає природний газ, а основне та допоміжне обладнання значної кількості комунальних котелень та котелень бюджетних установ та організацій вичерпало допустимі терміни експлуатації, головним напрямком роботи у сфері енергозбереження є залучення до паливно-енергетичного балансу області енергії, виробленої з альтернативних джерел та характерних для нашого регіону альтернативних видів палива.

За інформацією департаменту архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства та енергозбереження Тернопільської обласної військової адміністрації у 2025 році в області продовжувалась реалізація заходів з підвищення енергоефективності та скорочення споживання паливно-енергетичних ресурсів. У бюджетних установах та закладах соціальної сфери впроваджувалися енергозберігаючі технології, здійснювалася модернізація систем опалення, встановлення енергоефективного освітлення. Значна увага приділялася розвитку систем енергоменеджменту в територіальних громадах. Проведені заходи сприяли зменшенню споживання енергоресурсів, скороченню бюджетних витрат та підвищенню енергетичної стійкості об'єктів критичної інфраструктури.

Розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 13.12.2024 р. № 691/01.02-01 затверджено обласну комплексну програму енергонезалежності та енергоефективності на 2025-2027 роки. Основні напрямки програми спрямовані на збільшення використання розподіленої генерації, альтернативних джерел енергії та підвищення енергоефективності.

З метою покриття споживання у 39 громадських та адміністративних будівлях, закладах охорони здоров'я та закладах освіти, закладах та установах системи соціального захисту населення на території області встановлено сонячні електростанції потужністю понад 1,2 МВт. За ЕСКО договорами на 8 об'єктах встановлено сонячних електростанцій потужністю 740 кВт та одну акумуляторну батарею потужністю 60 кВт.

В області реалізовується проєкт „Енергоефективність громадських будівель” у 6 територіальних громадах на 12 об'єктах соціальної інфраструктури на загальну суму 595 млн гривень.

В області діє програма Фонду енергоефективності „Енергодім” у якій беруть участь 20 ОСББ. У м. Тернопіль об'єднанням співвласників багатоквартирних будинків „Чернівецька 53”, в рамках грантової програми

„ГрінДім”, встановлено сонячну електростанцію потужністю 26,4 кВт. Тернопільською, Чортківською та Гусятинською територіальними громадами розроблено місцеві програми підтримки ОСББ.

В межах „Програми розвитку муніципальної інфраструктури України”, яка фінансується Європейським інвестиційним банком та реалізується у співпраці з Міністерством фінансів та Міністерством розвитку громад та територій, у місті Тернопіль реалізується масштабний проект з глибокої термомодернізації будівель закладів освіти. В рамках якого передбачено оновити 21 об’єкт.

Впродовж 2025-2026 років у рамках Програми розвитку муніципальної інфраструктури в Україні планується провести аналогічну термомодернізацію ще 19 закладів освіти м. Тернопіль. Також заплановано запровадити систему автоматизованого енергомоніторингу у всіх громадських будівлях освіти, культури та спорту.

Термомодернізація включає повний комплекс заходів для підвищення енергоефективності будівель. Після завершення робіт очікується скорочення енергоспоживання щонайменше на 20%. Після завершення будівельних робіт заплановано також благоустрій прилеглих територій.

Мешканці та бізнес в області використовують урядові програми кредитування для своєї енергонезалежності. Станом на 01.01.2026 року видано 126 кредитів на суму 110,58 млн гривень: 46 кредитів суб’єктам господарювання (юридичним особам) на суму 82,49 млн гривень; 80 кредитів фізичним особам на суму 28,09 млн гривень.

Органами місцевого самоврядування проводяться відповідні заходи щодо розроблення муніципальних енергетичних планів, вивчається питання особового складу муніципальних робочих груп, здійснюється збір відповідної інформації від комунальних підприємств громади.

Відповідно до Закону України „Про енергетичну ефективність” станом на 01.01.2026 затверджено місцеві енергетичні плани Скала-Подільської, Борщівської, Шумської територіальних громад, а також План дій сталого енергетичного розвитку та клімату Тернопільської міської територіальної громади на період до 2050 року, який містить основні частини проекту Муніципального енергетичного плану Тернопільської міської територіальної громади до 2030 року.

Чортківською міською територіальною громадою розроблено Комплексну програму з енергоефективності та клімату на 2023 – 2025 для впровадження комплексу заходів системи управління якістю та сертифікації для муніципалітетів – Європейської Енергетичної Відзнаки, досягнення поставлених цілей та виконання зобов’язань відповідно до Плану дій сталого енергетичного розвитку та клімату до 2030 року. Одним з ключових елементів місцевої енергетичної політики є впровадження системи управління відповідно до міжнародних стандартів якості. Відповідно до Європейської Енергетичної Відзнаки громада повинна реалізовувати свою стратегію сталого енергетичного розвитку на основі 4-річних планів дій у таких напрямках: розвиток та територіальне планування; муніципальні будівлі, споруди;

постачання та розподіл енергії; мобільність; внутрішня організація; комунікація та співпраця.

Програма спрямована на здійснення заходів, які приведуть до ефективної експлуатації будівель, зменшення обсягу споживання паливно-енергетичних ресурсів, втрат енергії у бюджетній сфері, житловому фонді, зниження енергоємності шляхом реалізації технічних, інноваційних рішень та створення економічно привабливих умов для реалізації інвестиційних проектів у сфері енергозбереження. Програма сприятиме підвищенню екосвідомості населення та наближенню до загальної цілі по переходу міста Чорткова на відновлювальні джерела енергії до 2030 року.

Впровадження енергоефективних та енергозберігаючих заходів в освітленні, опаленні та інших інфраструктурних проектах дозволяє забезпечити скорочення споживання енергоносіїв усіма категоріями і, відповідно, зменшення оплати за них.

12.3. Вплив енергетичної галузі на навколишнє природне середовище

Споживання енергії пов'язане з усіма видами господарської діяльності людини: з опаленням будинків, приготуванням їжі, рухом транспортних засобів, промисловістю, сільськогосподарським виробництвом. Освоєння різних запасів енергії у світовому масштабі призвело до безпрецедентного зростання рівня життя. Нині люди настільки залежні від енергії, що важко уявити, як би вони вижили без неї.

Джерела енергії класифікуються таким чином:

1. викопне паливо (вугілля і горючі сланці, нафта, природний газ);
2. ядерна і термоядерна енергія;
3. відновлювані енергетичні ресурси (енергія води, вітру, сонця, термальних вод, деревини, торфу тощо).

Виробництво енергії істотно впливає на стан довкілля. Спалювання викопного твердого та рідкого палива супроводжується виділенням сірчистого, вуглекислого і чадного газів, а також оксидів нітрогену, пилу, сажі та інших забруднювальних речовин. Видобуток вугілля відкритим способом, як і торфозробки, ведуть до зміни природних ландшафтів, а іноді й до їх руйнування. Розливи нафти і нафтопродуктів при видобутку і транспортуванні здатні знищити все живе на величезних територіях (акваторіях). Не кращим чином на ландшафтах, рослинному і тваринному світі позначається створення інфраструктури, необхідної для вугле-, нафто- та газовидобутку.

Особливо актуальними є проблеми, пов'язані з негативним впливом енергетичної галузі на стан навколишнього природного середовища. Викиди від роботи цієї галузі становлять 30% всіх твердих часток, що надходять в атмосферу внаслідок господарської діяльності людини. За цим показником електростанції зрівнялися з підприємствами металургії і випереджають всі інші галузі промисловості.

Крім цього, енергетика дає до 63% сірчаного ангідриду і понад 53% оксидів азоту, що надходять у повітря від стаціонарних джерел забруднення. Це веде до поступового збільшення їх концентрації в атмосфері, що посилює

«парниковий ефект» і викликає потепління клімату. Спалювання викопних видів палива і дров порушує баланс кисню в атмосфері, оскільки на 1 т органічного палива при цьому витрачається більш як 2 т чистого кисню. Розширення його споживання на техногенні потреби, зменшення його відтворення через вирубування лісів веде до виникнення реальної небезпеки дефіциту кисню.

12.4. Використання відновлюваних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

Протягом останніх років на Тернопільщині активно розвивається впровадження відновлювальних джерел енергії.

Впровадження відновлювальних джерел енергії – це крок, зроблений на перспективу. Адже вплив процесу виробництва електроенергії на навколишнє середовище колосальний.

Тернопільщина посідає друге місце в Україні за показником впровадження відновлювальних джерел енергії. Як альтернативу, в області використовують енергію сонця, вітру та води.

Збільшення обсягу відновлювальних джерел енергії та скорочення викидів CO₂ залишається стратегічним напрямком роботи. Це один з шляхів, як захистити наше довкілля та зміцнити нашу енергетичну безпеку.

За інформацією департаменту архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства та енергозбереження Тернопільської обласної військової адміністрації у 2025 році в Тернопільській області продовжився розвиток відновлюваної енергетики. Основними напрямками залишалися виробництво електричної енергії сонячними електростанціями, використання біомаси та біопалива для потреб теплопостачання, а також встановлення дахових сонячних електростанцій приватними домогосподарствами та суб'єктами господарювання.

У громадах області реалізовувалися проєкти з підвищення енергетичної незалежності, спрямовані на використання місцевих видів палива та альтернативних джерел енергії. Розвиток відновлюваної енергетики сприяв зменшенню залежності від традиційних енергоресурсів, скороченню викидів забруднюючих речовин та підвищенню енергетичної безпеки регіону.

Загальна потужність відновлювальних джерел енергії в області станом на 01 січня 2026 року складає 307,06 МВт: 13 мінігідроелектростанцій – 12,8 МВт; 6104 сонячних електростанцій домогосподарств – 170,09 МВт; 65 сонячних електростанцій, які працюють як активні споживачі – 9,619 МВт; 49 промислових сонячних електростанцій – 87,88 МВт; 8 вітрових електростанцій – 25,10 МВт; 2 біогазові електростанції – 1,57 МВт. Обсяг згенерованої електричної енергії з відновлювальних джерел енергії в області за 2025 рік становить 298,74 тис. кВт·год, що на 14 % більше ніж у 2024 році.

Завдяки сприятливим кліматичним і природним умовам, наявності земельних ресурсів та інфраструктурної підтримки, область має значний резерв для розвитку сонячної енергетики. Інвестиції в цей сектор суттєво сприяють енергетичній незалежності регіону та переходу до сталого розвитку.

Тернопільська область є третьою в Україні по кількості сонячних електростанцій встановлених у приватних домогосподарствах.

Найбільший ріст встановлення сонячних електростанцій у приватному секторі відбувся у 2019 році – 1539 шт., а це понад 52 млн. євро інвестицій. В середньому, кожен будинок із сонячними панелями виробляє електроенергію для власних потреб та ще шести таких будинків.

За результатами спільної роботи органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та співпраці з міжнародними фондами, програмами, грантами та інвесторами забезпечено встановлення сонячних електростанцій на понад 17 громадських та адміністративних будівлях.

Вітрова енергетика в області поступово набирає обертів. Область знаходиться в західній частині України, де середня швидкість вітру нижча, ніж на півдні чи узбережжях Чорного моря, що може бути одним із обмежувальних факторів для масштабного впровадження вітрової енергетики. В середньому, швидкість вітру в цьому регіоні становить 4-5 м/с, що достатньо для середніх і малих вітрових установок, але може бути недостатньо для великих ВЕС.

На даний момент на території області немає значних масштабних вітрових електростанцій, які би працювали на рівні регіонального або національного масштабу. Однак розвиток малого бізнесу та приватних ініціатив у цій галузі поступово зростає.

Декілька компаній розпочали реалізацію масштабних проєктів будівництва вітропарків, а саме вітрові станції на межах трьох областей Тернопільської, Львівської та Рівненської, потужністю понад 200 МВт, а також вітропарк потужністю до 275 МВт у східній частині області.

Гідроенергетичні ресурси Тернопільської області складають 427 млн.кВт*год, що становить 1,36% від загальних по Україні. Із цієї кількості технічно можливі для використання гідроенергоресурси становлять 282 млн.кВт*год. Економічно можливі до використання гідроенергоресурси оцінюються в 128 млн.кВт*год, що складає 15,1 % від загального споживання.

Використання біомаси та біогазу також є перспективним напрямком для сільськогосподарських підприємств Тернопільщини. Область є аграрним регіоном із великими обсягами виробництва зернових, кукурудзи, соняшника, цукрового буряка тощо. Переробка гною та інших органічних відходів тваринництва також може забезпечити біомасу для біогазових установок, що перетворюють органічні залишки на енергію.

Сільськогосподарським підприємством ТОВ „Захід Агропродукт” побудовано біогазову установку на відходах птахівництва і сільськогосподарських рослин потужністю 2,4 МВт у с. Соколів Тернопільського району. Біокомплекс утилізує відходи: курячий послід – 40%, рослинні відходи – 60%.

На перспективу підприємства агропромислового комплексу області планують реалізувати проєкти будівництва 4 газопоршневих установок загальною потужністю 6 МВт.

На даний час триває будівництво заводу з переробки відходів тваринництва на етанол та виробництва електроенергії потужністю 25 МВт (ТОВ „Гадз-Агро” в с. Заривинці, Чортківський район).

Варто зазначити, в області є значний потенціал використання побутових відходів для генерації енергії, який не використовується. На сміттєзвалищі твердих побутових відходів поблизу с. Малашівці Тернопільського району ТОВ „БЮГАЗ ЕНЕРДЖІ-ТЕРНОПІЛЬ” встановлено газогенераторну (когенераційну) установку GE Jenbacher JW 316 GSB потужністю 659 кВт для виробництва електроенергії з системою збору та утилізації біогазу.

Комунальне підприємство теплових мереж „Тернопільміськтеплокомуненерго” здійснює реалізацію проєкту з впровадження 8 розподілених джерел генерації електричної енергії із застосуванням газопоршневих когенераційних установок на котельнях міста Тернопіль потужністю 5,147 МВт, 6 з яких отримані як міжнародна технічна допомога.

На даний час триває процес залучення фінансування Проєкту впровадження системи розподіленої генерації електроенергії з використання газопоршневих когенераційних машин та функціонування моделі енергетичного острова з елементами Smart Grid в місті Тернополі. У проєкті передбачається перспектива подальшого розвитку і збільшення пропускної здатності, статичної і динамічної стійкості системи, нарощування потенціалу, підключення розподілених енергетичних ресурсів, зокрема відновлюваної енергетики.

12.5 Регіональна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на навколишнє природне середовище

Споживання енергії пов'язане з усіма видами господарської діяльності людини: з опаленням будинків, приготуванням їжі, рухом транспортних засобів, промисловістю, сільськогосподарським виробництвом.

Електроенергетичні об'єкти мають значний вплив на довкілля. Характерними рисами такого впливу є постійна та всезростаюча інтенсивність, багатоплановість (одночасний вплив на різні компоненти довкілля: атмосферу, гідросферу, літосферу, біосферу), різноманітність (відчуження територій, порушення природних ландшафтів, хімічне та радіоактивне забруднення, теплові, радіаційні, акустичні та інші фізичні впливи) та масштабність (прояв не лише в локальному і регіональному, а й у глобальному масштабі).

Джерела енергії класифікуються таким чином:

1. викопне паливо (вугілля і горючі сланці, нафта, природний газ);
2. ядерна і термоядерна енергія;
3. відновлювані енергетичні ресурси (енергія води, вітру, сонця, термальних вод, деревини, торфу тощо).

Екологічний вплив на довкілля електроенергетичних об'єктів можна розподілити за такими категоріями: – забруднення повітря шкідливими речовинами і сполуками, включаючи діоксид сірки, окисли азоту, тверді

частинки та важкі метали, за їх впливом на людське здоров'я, флору, фауну тощо; – викиди парникових газів, включаючи вуглекислий газ, метан, закис азоту, що сприяють глобальним змінам клімату; – зміна природного режиму водовикористання та негативний вплив на якість води через теплове і хімічне забруднення та вплив гідроелектростанцій; – зміна природного режиму землевикористання через розміщення електростанцій та електричних мереж, вивезення та складування відходів, включаючи тверді, рідкі та ядерні відходи.

Фактори екологічного впливу об'єктів електроенергетики можна розподілити на дві групи – це фактори безпосереднього впливу (прямої дії) та фактори опосередкованого впливу. До факторів безпосереднього екологічного впливу належать ті, що пов'язані з експлуатацією самих об'єктів і систем електроенергетики, а до опосередкованих – ті, що виникають при створенні умов для функціонування цих об'єктів (наприклад, вплив на довкілля при видобуванні та транспортуванні палива, що поставляється на ТЕС, ТЕЦ та АЕС, при виготовленні електроенергетичного обладнання).

Фактори як безпосереднього, так і опосередкованого екологічного впливу, в свою чергу можна розділити на загальні, тобто властиві всім об'єктам електроенергетики, групові, які властиві певним групам об'єктів електроенергетики, а також специфічні, які властиві лише окремим електроенергетичним об'єктам.

Виробництво енергії істотно впливає на стан довкілля. Спалювання викопного твердого та рідкого палива супроводжується виділенням сірчистого, вуглекислого і чадного газів, а також оксидів нітрогену, пилу, сажі та інших забруднювальних речовин.

Найбільш потужними забруднювачами атмосферного повітря серед електроенергетичних об'єктів є теплові електростанції на органічному паливі, які викидають 30% загального обсягу викидів газів і пилу як Тернопільській областей України.

Серед основних заходів, направлених на зниження антропогенного навантаження на атмосферне повітря можна виділити такі:

- проведення робіт з інвентаризації джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферу;
- виконання інструментального контролю викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел та контроль ефективності роботи газоочисних установок;
- проведення екологічного моніторингу за якістю атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод, ґрунтів і донних відкладень (в т.ч. контроль за дотриманням нормативів ГДВ забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами із залученням сторонньої організації);
- виконання робіт із заміни озоноруйнуючих технологій відповідно до плану-графіку;
- вимірювання фізико-хімічного складу атмосфери: шкідливі хімічні речовини, пил та аерозолі;

- контроль за дотриманням нормативів граничнодопустимих викидів на джерелах викидів (у т.ч. перевірка ефективності очистки газоочисного обладнання);

- проведення хімічних аналізів проб від джерел викидів в атмосферне повітря; перевірка ефективності роботи газоочисних установок.

У 2025 році державна політика у сфері енергетики була спрямована на підвищення енергоефективності, розвиток відновлюваних джерел енергії, декарбонізацію економіки та скорочення викидів парникових газів.

В області здійснювалися заходи з реалізації державних та регіональних програм енергозбереження, впровадження енергоменеджменту, модернізації об'єктів бюджетної сфери та житлово-комунального господарства. Особлива увага приділялася розвитку розподіленої генерації, когенераційних установок, систем накопичення енергії та забезпеченню енергетичної стійкості об'єктів критичної інфраструктури. Реалізація зазначених заходів сприяє зниженню негативного впливу енергетичного сектору на довкілля та досягненню цілей сталого розвитку.

13.ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

13.1. Транспортна мережа Тернопільської області

Тернопільська область знаходиться в західній частині України. Завдяки вигідному географічному розташуванню через її територію проходить значна кількість залізничних і автомобільних шляхів сполучення, що з'єднують країни Азії, Близького і Далекого Сходу із країнами Західної Європи .

Основними чинниками формування на Тернопільщині транспортної системи обласного рівня є наступні:

- вигідне економіко-географічне положення області (межування з Львівською, Рівненською, Хмельницькою, Чернівецькою та Івано-Франківською областями, близькість до кордону з Європою);

- сприятливі природно-кліматичні та географічні умови для транспортного будівництва (більша частина області - рівнинна територія, лише на півночі розташовані Кременецькі гори);

- розвиток господарства регіону, де транспорт виконує роль перевізника сировини та матеріалів, готової продукції, трудових ресурсів;

- через область проходять міжнародні транспортні магістралі, розвинена і диверсифікована транспортна мережа прилеглих територій;

- наявність необхідної інфраструктури (транспортної, складської і зв'язку, ліній електропередач);

- тяжіння до існуючих або перспективних центрів ділового співробітництва (близькість до м. Львів та інших великих міст).

На території Тернопільської області розвинуті майже всі (крім морського) види сучасного транспорту. Вони пов'язані між собою і утворюють транспортну систему області, яка є складовою частиною транспортної системи України.

За даними департаменту розвитку інфраструктури Тернопільської обласної військової адміністрації транспортна галузь області представлена залізничним, автомобільним та річковим транспортом.

Залізничний транспорт - вид транспорту, що здійснює перевезення вантажів і пасажирів по рейкових шляхах. Він у силу своєї надійності, регулярності, можливості перевезення вантажів і пасажирів незалежно від часу року і погодних умов, малого ступеня впливу на навколишнє середовище (у порівнянні з іншими видами транспорту), невеликої енергоємності (споживання енергії на залізничному транспорті в 6 раз менше, ніж в авіації, і в 3 рази менше, ніж на автотранспорті) широко використовується як у внутрішніх, так і в міжнародних зв'язках. У структурі вантажообігу його частка становить 61 %, а у пасажирообігу - 60 %.

За даними управління розвитку інфраструктури Тернопільської обласної військової адміністрації залізничний комплекс області налічував 14 підприємств. Основні з них: локомотивне депо Тернопіль, пасажирське вагонне депо Тернопіль, вагонне депо Тернопіль, станція Тернопіль, вокзал станції Тернопіль, Тернопільська дистанція колії, дистанція сигналізації зв'язку. На базі колишнього рефрижераторного депо організовано ремонт пасажирських вагонів та іншої залізничної техніки, в локомотивному депо налагоджено ремонт дизель-поїздів, оновлюється колійне господарство, запроваджуються нові технології роботи на всіх підприємствах. Зазначені підприємства належать до Львівської залізниці. Актуальна інформація за 2025 рік відсутня.

На території області розташовані 43 станції та 43 зали очікування пасажирів.

Розгорнута довжина колій становить 777,3 км, експлуатаційна довжина колій - 634,3 км, електрифіковано - 139 км колій. Щільність залізничної мережі на території області становить 45,9 км на 1 тис.км², що значно перевищує такий же показник в Україні (37,6 км). Найбільша щільність залізниць у центральній частині області, а найменша - у північній. Найважливіша магістраль (Львів - Київ) перетинає область із заходу на схід. Міжобласне значення має залізниця Тернопіль - Чернівці.

Залізничний вузол міста Тернополя надає можливість сполучення практично з усіма обласними центрами України.

Автомобільний транспорт - вид транспорту, що здійснює перевезення вантажів і пасажирів автомобілями по безколійних шляхах.

Маршрутна мережа області складається з 281 приміського та 220 міжміських внутрішньообласних автобусних маршрутів загального користування.

За 2025 рік транспортними засобами області перевезено 45,715 млн. осіб та 2,312 млн. тонн вантажів. Загальна кількість транспортних засобів, задіяних на обслуговування автобусних маршрутів – 601 автобус із середнім віком 17 років.

Річковий транспорт, один з основних видів транспорту, що здійснює перевезення вантажів та пасажирів внутрішніми водними шляхами. В області

він розвинутий на р. Дністер нижче від м. Заліщики. Ним перевозяться в основному будівельні матеріали (гравій, галька).

Гості та мешканці м.Тернополя в літній час мають змогу здійснити подорож по Тернопільському ставу на прогулянкових катерах.

Авіаційний транспорт це вид транспорту, що виконує важливі функції у зв'язках нашої країни з іншими державами світу. Він здійснює, насамперед, перевезення пасажирів, а також пошти і вантажів, які швидко псуються. На даний час цей вид транспорту в області не функціонує.

З метою зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище Планом організації підготовки проектів актів та виконання інших завдань, необхідних для забезпечення реалізації Закону України від 24 лютого 2023 р. № 2956-IX “Про деякі питання використання транспортних засобів, оснащених електричними двигунами, та внесення змін до деяких законів України щодо подолання паливної залежності і розвитку електрзарядної інфраструктури та електричних транспортних засобів” передбачено розроблення та затвердження програм розвитку електрзарядної інфраструктури.

В рамках Національної транспортної стратегії України до 2030 заплановано довести частку електротранспорту у внутрішньому сполученні до 75%.

13.1.1.Структура та обсяги транспортних перевезень

Автомобільний транспорт - вид транспорту, що здійснює перевезення вантажів і пасажирів автомобілями по безколіїшних шляхах.

Перевезення в межах області здійснюється залізницями Тернопіль - Ланівці, Тернопіль - Підволочиськ, Тернопіль - Бережани, Тернопіль - Заліщики тощо. Залізнична станція „Тернопіль” здатна пропускати на добу близько 17 тис. пасажирів і 1,2 тис.тонн вантажів.

Вантажні перевезення у Тернопільській області в 2025 році*

Таблиця 13.1.1.1

	Вантажообіг	Обсяг перевезених вантажів
	МЛН.ТКМ	тис.т
Транспорт	828,1	2313,0
з нього:		
автомобільний	828,1	2313,0
водний	—	—
авіаційний	—	—

*за даними Головного управління статистики в Тернопільській області

На даний час не можливо оцінити динаміку пасажирських перевезень на території Тернопільській області у 2025 році у порівнянні із попереднім роком, оскільки за інформацією Головного управління статистики у Тернопільській області відповідно до Закону України „Про захист інтересів суб’єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни” статистична та фінансова звітність може подаватися респондентами до органів

державної статистики протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності.

13.1.2. Склад парку та середній вік транспортних засобів

За інформацією департаменту розвитку інфраструктури Тернопільської обласної військової адміністрації маршрутна мережа області складається з 281 приміського та 220 міжміських внутрішньообласних автобусних маршрутів загального користування.

Актуальна інформація щодо загальної кількості транспортних засобів, структури автомобільного парку та його віку за 2025 рік відсутня.

13.2. Вплив транспорту на навколишнє середовище

Загалом рухомий склад транспорту поширює свій негативний вплив на великі території, в тому числі зони відпочинку та рекреації, а також на тваринний і рослинний світ. Окрім того, автомобільний транспорт є одним з основних джерел викидів парникових газів, що спричиняють глобальну зміну клімату.

У викидах парникових газів частка викидів автотранспорту - 10 %.

Для транспортних засобів використовують паливе з різних видів нафтопродуктів і мастил, які у складі відпрацьованих газів дизельних та бензинових двигунів внутрішнього згорання забруднюють фактично всі об'єкти довкілля.

Серед усіх видів транспорту автомобільний завдає найбільше шкоди довкіллю. Найбільш значимими факторами негативного впливу автомобільного транспорту на навколишнє середовище та людину є: викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, шум та вібрація, виділення тепла.

Однак, за інформацією Головного управління статистики у Тернопільській області, у зв'язку зі зміною форм звітності державних статистичних спостережень (відміна комплексних розрахунків щодо викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від пересувних джерел викиду) оцінити реальний вплив транспорту на довкілля неможливо.

13.3 Регіональна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля

Сучасні концепції управління охороною навколишнього природного середовища від впливу дорожньо-транспортного комплексу передбачають можливі зниження екологічної небезпеки від пересувних автотранспортних засобів для атмосферного повітря, водних джерел, ґрунту шляхом удосконалення робочих процесів дизелів з підвищенням рівня паливної економічності, а також з обмеженням димності і токсичності вихлопних газів. Контроль за вмістом токсичних речовин у вихлопних газах автотранспорту проводиться при перевірці технічного стану автомобіля.

Також, зменшення забруднення повітря викидами автотранспорту можливе при забезпеченні використання більш якісного та впровадження

альтернативного палива. Найбільш перспективними альтернативними паливами для автомобільного та інших видів транспорту на сьогодні є стиснений природний газ. Необхідно впроваджувати використання нових транспортних засобів – електромобілів.

З метою зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище Планом організації підготовки проектів актів та виконання інших завдань, необхідних для забезпечення реалізації Закону України від 24 лютого 2023 року № 2956-IX „Про деякі питання використання транспортних засобів, оснащених електричними двигунами, та внесення змін до деяких законів України щодо подолання паливної залежності і розвитку електрозарядної інфраструктури та електричних транспортних засобів” передбачено розроблення та затвердження програм розвитку електрозарядної інфраструктури.

В рамках Національної транспортної стратегії України до 2030 заплановано довести частку електротранспорту у внутрішньому сполученні до 75%.

Зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин автомобільним транспортом є актуальною національно-економічною і соціальною проблемою. Отже, питання раціонального використання автотранспорту та шляхи зменшення його шкідливого впливу на навколишнє середовище та людину залишається відкритим.

Кількість шкідливих викидів від автотранспортних засобів істотно залежить від роботи двигуна на всіх стадіях життєвого циклу автомобіля, якості використовуваного палива та стану автомобільних доріг.

Протягом останніх років в області активно оновлювалася транспортна інфраструктура, проводилися ремонтно-будівельні роботи на дорогах загальнодержавного значення, які проходять через територію області, зокрема М – 19 Доманове-Ковель-Чернівці-Тереблече, на ремонт 27,4 км спрямовано 272 млн гривень, з них 126 млн гривень кошти державного бюджету, 104,6 млн гривень – кредитні кошти, 30,7 млн гривень від перевиконання митних платежів та 10,7 млн гривень – місцевий бюджет; Н-19 Львів-Тернопіль (31,1 км, 189,7 млн гривень з державного бюджету). Інформація по даному питанню за 2025 рік відсутня.

Перспективу поступового розв’язання даної проблеми забруднення атмосферного повітря повинно дати запровадження підвищених стандартів та вимог до екологічної безпеки автомобільного транспорту, стимулювання використання найменш шкідливих для довкілля видів палива, додержання вимог щодо заборони розташування місць скупчення автотранспорту у безпосередній близькості із зонами проживання людей. Автомобіль стає екологічно набагато «чистішим» у разі застосування електронних систем управління, які оптимізують роботу двигунів, гальмівних систем тощо. З огляду на виняткову актуальність охорони атмосферного повітря від відпрацьованих автомобілями газів, їхнього впливу на людей першочерговою проблемою є створення екологічно „чистих” видів транспорту. В даний час ведеться пошук більш „чистого” палива, ніж бензин. У якості його замінників

розглядається екологічно чисте газове паливо, метиловий спирт (метанол), малотоксичний аміак і „ідеальне паливо” – водень.

Окрім того, рівень негативного впливу на довкілля значною мірою визначається правильною організацією руху автотранспорту. Так, найбільший викид шкідливих речовин відбувається при гальмуванні, розгоні і додатковому маневруванні автомобілів. У зв'язку з цим, створення дорожніх розв'язок, правильне встановлення світлофорів, регулювання руху транспорту за принципом „зеленої хвилі” суттєво скорочує надходження в атмосферу забруднюючих речовин, а також сприяє збереженню транспорту.

Засобами зменшення викидів від автотранспорту можуть стати технічні, технологічні та організаційні заходи впливу для покращення стану атмосферного повітря, а саме: здійснення постійного контролю за якістю нафтопродуктів, які реалізуються шляхом оптової та роздрібної торгівлі, поступове переведення автомобілів на альтернативні види палива; перехід пасажирського транспорту на екологічно найбільш „чистий” вид транспорту – електротранспорт; виведення потоків транзитного транспорту за межі населених пунктів, скорочення кількості автостоянок та паркувальних майданчиків у центрах міст, густозаселених житлових масивах та місцях масового відпочинку населення; оснащення автомобілів нейтралізаторами; впровадження практики європейських країн щодо введення податку на використання автомобілів з великим вмістом забруднюючих речовин у відпрацьованих газах одночасно із поступовим виведення таких автомобілів із експлуатації. Одночасно не менш важливим завданням є вирішення питання розширення доріг з якісно поліпшеним покриттям, збільшення кількості метанових заправок, активізація робіт з переведення автотранспорту на використання природного газу і біопалива тощо.

Найбільш перспективним альтернативним паливом для автомобільного та інших видів транспорту на сьогодні є біоетанол, біодизельне паливо і стиснений природний газ.

14. СТАЛЕ СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВО

14.1 Тенденції та характеристика споживання

Аналіз тенденцій сучасного промислового та сільськогосподарського виробництва, а також загальних обсягів споживання показує зростання обсягів споживання, яке потребує у свою чергу збільшення використання природних ресурсів, що негативно впливає на довкілля. Тому, тільки сталий розвиток економіки, економна експлуатація природних ресурсів, збалансованість виробництва та споживання здатне запобігти шкідливим наслідкам господарської діяльності та виснаженню природних ресурсів.

Аналіз соціально-економічного розвитку Тернопільщини за підсумками 2025 року свідчить про покращення динаміки базових показників у реальному секторі економіки і соціальній сфері, що зумовлено адаптацією підприємств до нових умов діяльності в поєднанні з відновленням внутрішнього попиту. Відтак за 2024 рік місцевими підприємствами реалізовано продукції на суму 46,7 млрд гривень, що на 18,7% більше 2024 року.

Зростання реалізації продукції у відповідності до аналогічного періоду 2023 року спостерігаємо у металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин устаткування на 62,9%; виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів на 25,3%; машинобудуванні на 8,5%; виробництві хімічних речовин і хімічної продукції на 4,8%; виготовленні виробів з деревини, виробництві паперу та поліграфічної діяльності на 3,1%; добувній промисловості і розробленні кар'єрів на 0,9%; виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції на 0,2%.

Одночасно, підприємствами області протягом січня-грудня 2024 року забезпечено збільшення виробництва продукції на 22,3%, зокрема ріст обсягу виробництва відбувся у: металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування на 82%, машинобудуванні на 1,9%, виробництві хімічних речовин і хімічної продукції на 16,5%, виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів на 14,3%, виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції на 8,7%, текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів на 0,6%.

14.2 Запровадження елементів сталого споживання та виробництва

У 2025 році ключовими напрямками впровадження енергоефективних заходів, спрямованих на скорочення споживання природного газу в області, було продовження переведення котелень, що обслуговують об'єкти соціальної сфери, на використання альтернативних видів палива та проведення санації житлових будинків, об'єктів соціальної сфери і будівель установ, впровадження електричного тепло акумуляційного обігріву та гарячого водопостачання на підприємствах комунальної форми власності та у бюджетних установах; використання альтернативних та відновлювальних джерел енергії, проведення заходів з популяризації серед населення через засоби масової інформації ефективного й ощадливого споживання паливно-енергетичних ресурсів.

З метою покриття споживання у 39 громадських та адміністративних будівлях, закладах охорони здоров'я та закладах освіти, закладах та установах системи соціального захисту населення встановлено сонячні електростанції потужністю понад 1,2 МВт. За ЕСКО договорами на 8 об'єктах встановлено сонячні електростанції загальною потужністю 740 кВт та 1 акумуляторну батарею потужністю 60 кВт.

В області реалізовується проєкт „Енергоефективність громадських будівель” завдяки якому у 6 територіальних громадах на 12 об'єктах соціальної інфраструктури встановлено сонячні електростанції на загальну суму 595 млн гривень.

Діє програма Фонду енергоефективності „Енергодім”, у якій беруть участь 20 ОСББ області. Об'єднанням співвласників багатоквартирних будинків „Чернівецька 53” у м. Тернопіль в рамках грантової програми „ГрінДім”, встановлено сонячну електростанцію потужністю 26,4 кВт. Тернопільською, Чортківською та Гусятинською територіальними громадами

розроблено місцеві програми підтримки ОСББ. В межах „Програми розвитку муніципальної інфраструктури України”, яка фінансується Європейським інвестиційним банком та реалізується у співпраці з Міністерством фінансів та Міністерством розвитку громад та територій у місті Тернопіль реалізується масштабний проект з глибокої термомодернізації будівель закладів освіти, в рамках якого передбачено оновити 21 об’єкт. Термомодернізація включає повний комплекс заходів для підвищення енергоефективності будівель, завдяки чому очікується скорочення енергоспоживання щонайменше на 20 %. Після завершення будівельних робіт заплановано також благоустрій прилеглих територій.

Загальна потужність відновлювальних джерел енергії в області станом на 01 січня 2026 року складає 307,06 МВт: 13 міні гідроелектростанцій – 12,8 МВт; 6104 сонячних електростанцій домогосподарств – 170,09 МВт; 65 сонячних електростанцій, які працюють як активні споживачі – 9,619 МВт; 49 промислових сонячних електростанцій – 87,88 МВт; 8 вітрових електростанцій – 25,10 МВт; 2 біогазові електростанції – 1,57 МВт.

Обсяг згенерованої електричної енергії з відновлювальних джерел енергії в області за 2025 рік становить 298,74 тис. кВт·год, що на 14 % більше, ніж у 2024 році.

15. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

15.1 Національна та регіональна екологічна політика

Реалізацію національної екологічної політики на регіональному рівні забезпечує управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації. Основний вектор діяльності спрямовувався на збереження та відновлення екосистем на території області, що є необхідним для гармонійного існування живої і неживої природи, досягнення рівноваги використання природних ресурсів, їх відновлення, а також гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров’я населення. Основними пріоритетами в роботі було визначено:

- забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів (земля, надра, поверхневі та підземні води, атмосферне повітря, ліси, тваринний і рослинний світ, управління відходами (радіоактивних відходів), небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, екологічної та в межах своєї компетенції радіаційної безпеки, заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі, моніторингу стану навколишнього природного середовища;

- забезпечення збалансованості екологічних, економічних та соціальних інтересів області;

- забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території області, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи та збройної агресії;

сприяння усвідомленню жителями області необхідності збереження навколишнього природного середовища для майбутніх поколінь;

залучення громадськості до формування та реалізації екологічної політики;

достовірне інформування населення через засоби масової інформації про стан навколишнього природного середовища на відповідній території, оперативне оповіщення про виникнення надзвичайних екологічних ситуацій та про хід виконання заходів щодо їх ліквідації.

Реалізуючи ці завдання у 2025 році, управлінням екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації забезпечено створення нових та розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Законом України „Про управління відходами” у якості місць видалення відходів не передбачено функціонування сміттєзвалищ, натомість планується спорудження полігонів, технологічне обладнання яких буде забезпечувати захист ґрунтових вод, вилучення і знешкодження біогазу та фільтрату, контроль викидів в атмосферне повітря, забруднення ґрунтів і підземних вод.

Розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 28.10.2024 № 588/01.02-01 затверджено План заходів із впорядкування та припинення експлуатації місць розміщення відходів у Тернопільській області. Зазначеним Планом визначено 23 місця розміщення відходів, які органам місцевого самоврядування рекомендовано привести у відповідність вимогам чинного законодавства і використовувати до 01 січня 2030 року. У той же час Планом передбачено припинення експлуатації 95 сміттєзвалищ у громадах області до 01 січня 2025 року.

Органам місцевого самоврядування рекомендовано після закриття сміттєзвалищ забезпечити проведення їх рекультивації та здійснення в установленому порядку запису рекультивованих земель з їх подальшою передачею у користування лісогосподарським підприємствам чи комунальним підприємствам, у складі яких створені спеціалізовані лісогосподарські підрозділи.

На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1134-р „Про схвалення Водної стратегії України на період до 2050 року” в області видано розпорядження начальника обласної військової адміністрації від 27 січня 2023 р. № 27/01.02-01 „Про затвердження плану заходів з реалізації в області у 2023-2050 роках Водної стратегії України до 2050 року”. Основна мета реалізації заходів згаданого плану – це скорочення антропогенного впливу на водні ресурси та попередження їх забруднення.

Для захисту поверхневих вод від забруднення в області функціонує мережа біологічних каналізаційних очисних споруд, зокрема: каналізаційні очисні споруди підприємств комунальної сфери, закладів охорони здоров'я та освітніх установ, очисні споруди промислових підприємств. Забезпечення нормативної очистки зворотних вод на об'єктах екологічної інфраструктури має для довкілля області стратегічно важливе значення, у зв'язку з тим, що

близько 80 % забруднених зворотних вод області скидається в поверхневі водні об'єкти саме підприємствами комунальної сфери.

Упродовж 2025 року в області:

завершено роботи з будівництва першої черги очисних споруд міста Борщів. В рамках першої черги встановлено установку для біологічної очистки господарсько-побутових стоків КУБО-250, підведено електропостачання до території, встановлено дві трансформаторні підстанції по 63,0 КВт кожна, збудовано муловий майданчик, споруджено огорожу;

Теребовлянською міською радою підписано Партнерську угоду на реалізацію спільного проєкту „Конопниця-Теребовля-транскордонне співробітництво з охорони водних ресурсів” в рамках Програми Interreg NEXT Польща-Україна 2021-2027, заходи якого передбачають реконструкцію очисних споруд каналізації міста Теребовля (вартість будівництва першої черги проєкту 1 млн євро). Укладено договір з філією ДП „Спеціалізована державна експертна організація” від 03.03.2025 № 20-0185/01-24/26, проведено експертизу проєкту „Будівництво каналізаційного колектора з каналізацією насосною станцією по вул. Набережна м. Теребовля”;

за рахунок коштів місцевого бюджету розроблено новий проєкт „Реконструкція міських очисних споруд м. Кременець Тернопільської області (II пусковий комплекс, коригування зі зміною технології)” потужністю 800,0 м³/добу, загальною кошторисною вартістю 101,790 млн гривень, в тому числі I черги – 57,505 млн гривень;

в рамках Програми транскордонного співробітництва Interreg NEXT Польща-Україна 2021-2027 КП „Заліщицький водоканал” підписано партнерську угоду щодо реалізації проєкту з покращення сталого управління стічними водами в Ярославі та Заліщиках”. В рамках проєкту передбачається виконання робіт з реконструкції очисних споруд у м. Заліщики вартістю 1 050 893 євро. Завершити роботи з реконструкції каналізаційних очисних споруд в Заліщиках планують до вересня 2026 року;

проєкт „Нове будівництво очисних споруд продуктивністю 200 м³/добу по вул. Ясній, 61 у м. Копичинці Чортківського району Тернопільської області” пройшов конкурсний відбір на отримання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проєктів у рамках програми відновлення України III (загальна орієнтовна вартість проєкту 15,2 млн гривень).

З метою забезпечення доступу громадськості до екологічної інформації підготовлено та розміщено на офіційному сайті управління екології та природних ресурсів облдержадміністрації 260 публікацій з екологічних питань, через соціальні мережі опубліковано та поширено 1097 дописів з природоохоронних питань, проведено 207 консультацій з громадськістю, у тому числі в області організовано громадські обговорення: 117 повідомлень суб'єктів господарювання про намір отримати дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, 22 заяви про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки документів державного планування та 20 проєктів документів державного планування зі

звітами про стратегічну екологічну оцінку, 29 повідомлень про плановану діяльність суб'єктів господарювання, яка підлягає оцінці впливу на довкілля, 19 звітів про оцінку впливу на довкілля планованої діяльності.

15.2 Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища

Протягом 2025 року Тернопільською обласною військовою адміністрацією, з метою управління та регулювання у сфері охорони довкілля та природокористування, покращення екологічного стану області було видано розпорядження начальника обласної військової адміністрації від 05 березня 2025 року № 154/01.02-01, „Про заборону відвідування лісів населенням і в'їзду до них механічних транспортних засобів та інших механізмів у період високої пожежної небезпеки протягом 2025 року”.

15.3 Державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища

У 2025 році Державною екологічною інспекцією у Тернопільській області проведено 748 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства. Складено 570 протоколів про адміністративні правопорушення. До адміністративної відповідальності притягнуто 559 осіб. Сума накладених штрафів становить 182, 681 тис. гривень. Стягнуто 182, 691 тис. гривень. Передано до правоохоронних органів 67 матеріалів, відкрито 25 кримінальних проваджень. Загальна сума розрахованих збитків становить 53688, 954 тис. гривень. Пред'явлено 162 претензії та позови на відшкодування збитків на суму 27927, 145 тис. гривень. Стягнуто 184 позови і претензії на суму 14779, 834 тис. гривень.

а) контроль за охороною та використанням вод та відтворенням водних ресурсів

Протягом січня - грудня 2025 року складено 28 протоколів про адміністративні правопорушення та винесено 26 постанов про притягнення до адміністративної відповідальності у вигляді штрафу на загальну суму 3,740 тис. гривень.

Пред'явлено 1 претензію про відшкодування збитків за самовільне водокористування на суму 0,249 тис. гривень. Стягнуто претензій та позовів на суму 2921,244 тис. гривень.

б) контроль за охороною атмосферного повітря

Протягом січня - грудня 2025 року складено 1 протокол про адміністративне правопорушення та винесено 1 постанову про притягнення до адміністративної відповідальності у вигляді штрафу на загальну суму 0, 136 тис. гривень, яка сплачена.

Органами прокуратури пред'явлено 1 позов на суму 511, 943 тис. гривень. Стягнуто збитків на суму 219,652 тис. гривень.

в) контроль за використанням і охороною земель

Протягом січня - грудня 2025 року було складено 41 протокол про адміністративне правопорушення та винесено 38 постанов на суму 19, 975 тис. гривень.

Загальна сума розрахованих збитків становить 36767,994 тис. гривень. Пред'явлено 70 претензій на суму 18889,011 тис. гривень, сплачено в добровільному порядку 56 претензій на суму 7843,27 тис. гривень.

Передано до правоохоронних органів 24 справи, порушено 8 кримінальних проваджень.

г) контроль за поведінкою з відходами

Протягом січня - грудня 2025 року за порушення вимог управління відходами складено 135 протоколів та винесено 120 постанов на суму 62,860 тис. гривень.

д) контроль за охороною, захистом, використанням рослинних ресурсів
Зелені насадження:

Протягом січня - грудня 2025 року проведено 21 захід державного нагляду (контролю) у формі перевірок діяльності органів місцевого самоврядування щодо охорони, використання та збереження зелених насаджень.

Проведено 50 обстежень (в т.ч. акцій, операцій, рейдів).

Складено 51 протокол про адміністративні правопорушення за ст. ст. 153,188⁵ КУпАП та притягнуто до адміністративної відповідальності 54 особи. Сума штрафів становить 19, 8955 тис. гривень. Сплачено штрафів добровільно на суму 19, 385 тис. гривень.

Загальна сума розрахованих збитків становить 537,920 тис. гривень, в тому числі невстановленими особами на суму 195,629 тис. гривень.

Пред'явлено 46 претензій та позовів на суму 356,216 тис. гривень. Сплачено 50 претензій та позовів на суму 215,544 тис. гривень.

Пред'явлено 39 претензій та позовів на суму 333,601 тис. гривень. Сплачено 39 претензій та позовів на суму 467,160 тис. гривень.

Передано до правоохоронних органів 10 справ.

Об'єкти рослинного світу (крім лісів та зелених насаджень):

Протягом січня - грудня 2025 заходи державного нагляду (контролю) у формі перевірок не проводилися.

Проведено 34 обстеження (в т.ч. акцій, операцій, рейдів).

Сплачено претензій та позовів на суму 6, 260 тис. гривень.

е) контроль за охороною та використанням природно-заповідного фонду

Протягом січня - грудня 2025 року проведено 22 заходи державного нагляду (контролю) у формі перевірок діяльності органів місцевого самоврядування.

Проведено 10 обстежень за зверненням центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та громадян.

Проведено 114 обстежень (в т.ч. акцій, операцій, рейдів).

Складено 79 протоколів про адміністративні правопорушення за ст. 91 КУпАП, з яких 71 передано для розгляду в суди та 5 за ознаками злочину до правоохоронних органів.

Винесено 13 постанов (в т. ч. судовими органами) на суму штрафів 1, 768 тис. гривень.

Загальна сума розрахованих збитків становить 20013,372 тис. гривень, в тому числі невстановленими особами на суму 19066,522 тис. гривень.

Пред'явлено 10 претензій та позовів на суму 347,046 тис. гривень.

Передано у правоохоронні органи 14 справ.

є) контроль за охороною, захистом, використанням лісів

Протягом січня - грудня 2025 року проведено 1 перевірку суб'єкта господарювання.

Проведено 16 заходів державного нагляду (контролю) у формі перевірок діяльності органів місцевого самоврядування.

Проведено 32 обстеження (в т. ч. акцій, операцій, рейдів).

Складено 50 протоколів про адміністративні правопорушення та притягнуто до адміністративної відповідальності 53 особи на суму штрафів 17, 238 тис. гривень, з яких сплачено добровільно 16,303 тис. гривень.

Загальна сума розрахованих збитків становить 5742,199 тис. гривень, в тому числі невстановленими особами на суму 5142,840 тис. гривень.

Пред'явлено 31 претензію та позов на суму 842,370 тис. гривень. Сплачено 42 претензії та позови на суму 2079,671 тис. гривень.

В правоохоронні органи передано 13 справ.

ж) контроль за охороною, використанням та відтворенням тваринного світу

Протягом січня - грудня 2025 року проведено 30 рейдів по боротьбі з браконьєрством. Притягнуто до адміністративної відповідальності 26 осіб за порушення правил полювання за ч. 1, ч. 2 ст. 85 КУпАП. Накладено штрафів на суму 15,912 тис. гривень, які сплачено.

За незаконне добування тваринного світу нараховані збитки на суму 56, 0 тис. гривень.

з) контроль за охороною, використанням та відтворенням водних живих ресурсів

Протягом січня - грудня 2025 року проведено 255 рейдів по боротьбі з браконьєрством. Притягнуто до адміністративної відповідальності 186 осіб за порушення правил рибальства за ч. 3 ст. 85 КУпАП. Накладено штрафів на суму 20, 349 тис. гривень. Стягнуто штрафів на суму 19,754 тис. гривень.

За незаконне добування водних живих біоресурсів органами прокуратури пред'явлено 1 позов на суму 66,108 тис. гривень

Пред'явлено претензій на суму 40,400 тис. гривень. Стягнуто в примусовому порядку на суму 117,818 тис. гривень.

До судових органів направлено 10 матеріалів за ст. 91 КУпАП.

и) контроль за надрами

Протягом січня – грудня 2025 року за матеріалами поліції, за незаконний видобуток надр притягнуто до адміністративної відповідальності 2 осіб за ст.47 КУпАП.

Стягнуто претензій та позовів на суму 561,909 тис. гривень.

15.4 Виконання державних цільових екологічних програм

У 2025 році по програмі КПКВ 2707070 „Захист від шкідливої дії вод сільських населених пунктів та с/г угідь, в тому числі в басейні р. Тиса у Закарпатській області” виконані роботи вартістю 4,0 млн грн (державний бюджет) на об’єкті „Розчистка русла р. Золота Липа з метою ліквідації підтоплення садиб та присадибних ділянок в селах Жуків, Гиновичі, Підлісне Бережанського району Тернопільської області” - розчищено русло річки та канали загальною протяжністю 1,5 км.

15.5 Регіональна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища

До суб’єктів моніторингу природного довкілля входять:

Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації;

Тернопільський обласний центр з гідрометеорології Державної гідрометеорологічної служби УМНСУ;

Державна установа „Тернопільський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України”;

Регіональний офіс водних ресурсів в Тернопільській області;

Південно-Західне міжрегіональне управління лісового та мисливського господарства Державного агентства лісових ресурсів України;

Тернопільська філія державної установи „Інститут охорони ґрунтів України”;

Департамент агропромислового розвитку Тернопільської обласної державної адміністрації;

Головне управління Держгеокадастру в Тернопільській області;

Департамент архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства та енергозбереження Тернопільської обласної державної адміністрації.

Силами управління екології та природних ресурсів облдержадміністрації забезпечено ведення баз даних щодо стану охорони навколишнього природного середовища.

Управлінням забезпечено збір, опрацювання, аналіз інформації про стан довкілля області та розміщення її щомісячно та щоквартально на веб-сайті управління.

У 2025 році управління отримало та узагальнило результати спостережень за станом довкілля від суб’єктів моніторингу а саме:

Регіонального офісу водних ресурсів у Тернопільській області;

Тернопільської філії державної установи „Інститут охорони ґрунтів України”;

Державної установи „Тернопільський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров’я України”;

Тернопільського обласного центру з гідрометеорології.

Основними напрямками спостережень у 2025 році були:

моніторинг атмосферного повітря;

моніторинг поверхневих вод;
моніторинг джерел водопостачання населених пунктів;
моніторинг ґрунтів.

Для оцінки забруднення атмосферного повітря та прийняття природоохоронних рішень необхідною умовою є проведення систематичних спостережень за станом атмосферного повітря, метеорологічними умовами, кліматичними умовами та параметрами викидів промислових джерел забруднення.

Оцінка стану атмосферного повітря за 2025 рік у м. Тернополі здійснювалась за середньомісячними концентраціями у кратності перевищень середньодобових граничнодопустимих концентрацій (далі - ГДК) по пріоритетним забруднюючим речовинам. Пріоритетними забруднюючими речовинами вважались ті речовини, які вносять найбільший вклад в забруднення атмосферного повітря міста і контролювались на стаціонарних постах спостережень за забрудненням атмосферного повітря.

Суть моніторингу якості поверхневих вод полягає у:

спостереженні за рівнем забруднення та зміною фізичних та хімічних показників;

вивченні динаміки вмісту забруднюючих речовин і виявленні умов, за яких відбуваються суттєві коливання рівня забруднення водних об'єктів;

визначення оптимальної схеми управління поверхневими водами.

Спостереження за станом поверхневих вод Тернопільської області здійснювали:

Регіональний офіс водних ресурсів у Тернопільській області;

Державна установа „Тернопільський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України”.

Лабораторією фізичних факторів на виконання „Плану моніторингових досліджень об'єктів навколишнього середовища Тернопільської області на 2025 рік за санітарно-гігієнічними показниками” здійснювався вибірковий моніторинг проб об'єктів навколишнього середовища на визначення вмісту природних і штучних радіонуклідів та моніторинг за радіаційним фоном на території області.

В цілому по області за 2025 рік на виконання плану моніторингу проведено 1124 досліджень (558 проб) об'єктів навколишнього середовища на визначення вмісту радіонуклідів (479 проб досліджено лабораторією спектрометричним методом фізичних факторів ОЦКПХ, 93 проби радіометричним методом - лабораторіями міськрайонних центрів та відділів міськрайонних центрів).

З досліджених проб: 98 проб питної води на визначення питомої активності радіонуклідів цезію-137 та стронцію - 40 проб води питної на визначення лише питомої активності радіонукліду цезію-137; 93 проби води з відкритих водойм на вміст радіонукліду цезію-137, стронцію-90, 13 проб на визначення лише питомої активності радіонукліду цезію-137; 73 проби рослинності та лікарської сировини, 76 проб деревини та продукції з деревини в т.ч. 8 проб паливної деревини на вміст радіонуклідів цезію-

137 та стронцію-90; 151 проба будівельних матеріалів на визначення ефективної питомої активності радіонуклідів калію-40, радію-226, торію-232; 22 проби мінеральних добрив на визначення питомої активності радіонукліду торію-232; 6 проб ґрунту на визначення питомої активності радіонуклідів цезію-137.

Перевищення допустимого рівня вмісту радіонуклідів у досліджених пробах об'єктів навколишнього середовища не виявлено.

Спостереження за станом ґрунтів здійснювала лабораторія Тернопільської філії державної установи „Інститут охорони ґрунтів України”.

Територія Тернопільської області характеризується складною геолого-екологічною та структурно-тектонічною обстановкою із стійкою тенденцією до посилення розвитку екзогенних екологічних процесів (ЕЕП). Тут набули поширення ЕЕП природного та природно-техногенного походження, найбільш небезпечними з яких є зсуви, підтоплення забудованих ділянок, сільськогосподарських угідь, процеси карстоутворення та інші.

Негативні наслідки повеней і паводків проявляються на територіях прилеглих до р. Дністер та р. Збруч. Проходження паводків і повеней по ріках області супроводжується збитками для населення та економіки області.

Найбільшої шкоди від паводків зазнають прибережні села Тернопільського та Чортківського районів області.

Дані суб'єктів моніторингу довкілля області використані при підготовці тематичних розділів даного звіту про стан навколишнього природного середовища, тому у цьому розділі не подаються.

15.6 Оцінка впливу на довкілля

3 грудня 2017 року набрав чинності Закон України „Про оцінку впливу на довкілля” (далі – Закон), яким визнано таким, що втратив чинність Закон України „Про екологічну експертизу”.

Законом заборонено провадження суб'єктами господарювання планованої діяльності, визначеної цим Законом, без оцінки впливу на довкілля та отримання рішення про провадження планованої діяльності.

Вимоги Закону передбачають обов'язок суб'єкта господарювання попередньо оцінити вплив планованої діяльності на навколишнє середовище та отримати висновки з оцінки впливу на довкілля уповноважених центрального та територіального органів.

Управлінням екології та природних ресурсів Тернопільської обласної військової адміністрації як уповноваженим територіальним органом згідно з Законом забезпечено в повному обсязі проведення процедур оцінки впливу на довкілля планованої діяльності суб'єктів господарювання області.

Протягом 2025 року процедуру оцінки впливу на довкілля, за участі уповноваженого територіального органу – управління екології та природних ресурсів Тернопільської облдержадміністрації, розпочало 29 суб'єктів господарювання області.

Відповідно до пункту 3 Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля, затвердженого Постановою Кабінету

Міністрів України від 13 грудня 2017 року № 989, із змінами, внесеними Постановою Кабінетом Міністрів України від 08 серпня 2023 року № 967, у період воєнного стану в Україні громадські слухання проводяться в режимі відеоконференції.

Протягом звітного року забезпечено проведення 49 громадських обговорень звітів з оцінки впливу на довкілля планованої діяльності суб'єктів господарювання області.

У 2025 році за участі уповноваженого територіального органу з оцінки впливу на довкілля пройшли процедуру з оцінки впливу на довкілля та отримали висновки з оцінки впливу на довкілля 19 суб'єктів господарювання області

15.7 Економічні засади природокористування

15.7.1 Економічні механізми природоохоронної діяльності

Державна екологічна політика на регіональному рівні здійснюється за допомогою механізмів, спрямованих на стимулювання розвитку регіону. Стаття 41 Закону України „Про охорону навколишнього природного середовища” визначає основні складові економічного механізму забезпечення раціонального природокористування, зокрема: взаємозв'язок усієї управлінської, науково-технічної та господарської діяльності підприємств, установ та організацій з раціональним використанням природних ресурсів та ефективністю заходів по охороні навколишнього природного середовища на основі економічних важелів; визначення джерел фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; встановлення лімітів використання природних ресурсів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище; встановлення ставок екологічного податку; надання підприємствам, установам і організаціям, а також громадянам податкових, кредитних та інших пільг при впровадженні ними маловідходних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії; здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; відшкодування в установленому порядку збитків, завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

На сьогодні в Україні розроблені та впроваджені основні елементи економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності на регіональному та місцевих рівнях, які базуються на таких головних засадах: платність за спеціальне використання природних ресурсів та за шкідливий вплив на довкілля; цільове використання коштів, отриманих від екологічного податку за забруднення довкілля та рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів та забруднення довкілля, на ліквідацію джерел забруднення, відновлення та підтримання природних ресурсів в належному стані.

Головною метою економічного механізму є стимулювання ефективного природокористування та природоохоронної діяльності шляхом застосування еколого-економічних інструментів мотивації природокористувачів до

зменшення шкідливого впливу на довкілля, раціонального та ощадливого використання природних ресурсів та зменшення енерго- і ресурсомісткості продукції, а також створення за рахунок коштів, отриманих від екологічних зборів та платежів, джерел фінансування природоохоронних заходів та робіт.

У відповідності до існуючих інформаційних баз даних, загальна сума надходжень у 2025 році від екологічного податку по області склала 27812,7 тис. гривень.

За оперативними даними, станом на 01.01.2026 року надходження екологічного податку до спеціального фонду місцевих бюджетів склали 16258,4 тис. гривень в тому числі:

фактичні надходження екологічного податку до спеціального фонду місцевих бюджетів від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення становлять 7436,8 тис. гривень;

фактичні надходження екологічного податку до спеціального фонду місцевих бюджетів від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти становлять 4610,3 тис. гривень;

фактичні надходження екологічного податку до спеціального фонду місцевих бюджетів від розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання) становлять 4211,3 тис. гривень.

Надходження коштів у 2025 році до місцевих бюджетів від грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності, склали 11554,3 тис. гривень.

Відповідно до погоджених пропозицій до Переліку природоохоронних заходів, фінансування яких здійснюється за рахунок коштів обласного бюджету, рішеннями Тернопільської обласної військової адміністрації від 23.12.2024 № 770/01.02-01 „Про затвердження обласного бюджету на 2025 рік” (зі змінами), заплановано з обласного бюджету фінансування на охорону та раціональне використання природних ресурсів, збереження природно-заповідного фонду на загальну суму 13787,653 тис. гривень.

15.7.2 Стан фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища

Обласний фонд охорони навколишнього природного середовища формується за рахунок частини екологічного податку згідно із законом та частини грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності, згідно з чинними законодавством, та використовується тільки для фінансового забезпечення здійснення природоохоронних заходів відповідно до Переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 № 1147.

У 2025 році на здійснення природоохоронних заходів з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища було освоєно коштів в сумі - 11069,82 тис. гривень.

Освоєння коштів на фінансування природоохоронних заходів проводилось за рахунок коштів спеціального фонду обласного бюджету:

по КПКВ 2818312 „Утилізація відходів” – 329,0 тис. гривень.

по КПКВ 2818320 „Збереження природно-заповідного фонду” – 148,99 тис. гривень.

по КПКВ 2818330 „Інша діяльність у сфері екології та охорони природних ресурсів” – 28,38 тис. гривень.

по КПКВ 2819740 „Субвенція з місцевого бюджету на здійснення природоохоронних заходів ” – 10563,45 тис. гривень.

15.8 Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки

Екологічні стандарти і екологічне нормування - регулятор антропогенного навантаження на екосистеми. Завдяки встановленню екологічних норм і нормативів визначаються межі впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище і забезпечуються належні умови для існування людини.

Основу екологічного нормування складають:

ГДК - гранично допустимі концентрації;

ОБРВ - орієнтовно безпечні рівні впливу;

ГДВ - гранично допустимі викиди (в атмосферу);

ГДС - гранично допустимі скиди (у водні об'єкти);

тимчасово погоджені викиди і скиди;

ліміти використання природних ресурсів, викидів і скидів.

Норми (ГДК і ОБРВ) є єдиними для всієї території України.

Екологічні нормативи (ГДВ, ГДС) розробляють і вводять у дію державні природоохоронні органи, норми охорони здоров'я - інші уповноважені на те державні органи в межах своєї компетенції відповідно до природно-ресурсного законодавства.

Нормування якості навколишнього природного середовища повинне здійснюватися з метою встановлення граничних норм впливу антропогенної діяльності, що гарантують екологічну безпеку населення, збереження генофонду, забезпечують раціональне використання і відтворення природних ресурсів в умовах сталого розвитку господарської діяльності. Виходячи з цього, можна стверджувати, що екологічне нормування обмежує як сам вплив шкідливих факторів, так і фактори навколишнього середовища, які віддзеркалюють цей вплив, а також реакцію навколишнього середовища на нього.

15.9 Державне регулювання природокористування

Упродовж 2025 року управлінням екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації видано 107 дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами суб'єктам господарювання області, об'єкти яких належать до II та III групи, та надіслано 15 відмов у видачі згаданих дозволів.

У порядку здійснення стратегічної екологічної оцінки управлінням екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації розглянуто 22 заяви про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, заявникам надано пропозиції та зауваження щодо визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки, а також внесено пропозиції до 20 документів державного планування зі звітами про стратегічну екологічну оцінку.

Процедуру оцінки впливу на довкілля, за участі уповноваженого територіального органу – управління екології та природних ресурсів Тернопільської облдержадміністрації у 2025 році розпочали 29 суб'єктів господарювання області. За цей же період видано 19 висновків з оцінки впливу на довкілля планованої діяльності.

15.10. Стан та перспективи наукових досліджень у сфері охорони навколишнього природного середовища

Науково-дослідна робота у Кременецькому ботанічному саду проводилася згідно затвердженого Плану відповідно до „Програм та методик”.

Співробітники наукового підрозділу установи працювали над такими науковими темами:

Тема 1. „Збереження та відтворення рідкісних видів рослин Кременецьких гір в умовах динамічних антропогенних трансформацій”, відповідальний виконавець к.б.н., заввідділу фітосозології Онук Л.Л. Проведено: - моніторинг природних локалітетів рідкісного ендемічного виду берези Клокова *Betula klokovii*, болотних та степових угруповань; - оптимізацію експозиційних насаджень у парковій та партерній частинах ботанічного саду: ділянки біорізноманіття, мініатюрні види, гелофіти, еремуруси; - на поповнення колекційного фонду отримано 42 види, в т.ч. форм та сортів рослин. Зафіксовано природне самовідновлення 3 видів, можна стверджувати, що види заяча конюшина Шиверека, цибуля ведмежа та білоцвіт весняний почали формувати власні популяції. 41 % реінтродукцентів демонструють високу успішність адаптації до нових умов, 29% - середню, а 30% - низьку.

Тема 2. „Інтродукційне вивчення представників раритетної групи родини Ranunculaceae у Кременецькому ботанічному саду”, відповідальний виконавець наук. співробітник відділу фітосозології Чубата Т.В. Проаналізовано дані попередніх досліджень та опрацьовано літературні джерела. На колекційних ділянках проведено морфометричні виміри рослин, задіяних в експериментах. Визначено насіннєву продуктивність та енергію проростання роду *Pulsatilla*.

Проведено вегетаційне розмноження 6 видів рідкісних рослин. Проведено вегетаційне розмноження 6 видів рідкісних рослин.

Тема 3. „Наукові основи збереження та відтворення рідкісних лісових угруповань в квазіприродних екосистемах Кременецького ботанічного саду”, відповідальний виконавець заввідділу дендрології Панасенко Р.С. З метою збереження та відтворення типових лісових екосистем та фітогрупувань проводяться спроби вегетативного розмноження берези Клокової різними способами щеплення при використанні підросту берези повислої в якості підщепи. У видділі 83 висаджено 10 екземплярів *Betula klokovii* Zaver., проведено моніторинг за зростаючими видами, забезпечення відповідних умов зростання. Утримання розсадника рідкісних деревних видів, висіяно насіння у розсадник. Розпіковано у теплиці сіянці *Betula klokovii* Zaver., у кількості 200 шт. Проведено розчищення ділянок від чагарників та адвентивних видів. Закладено розсадник з саджанців бука європейського та берези Клокова. Висаджено 50 шт. екземплярів бука лісового та 30 шт. берези Клокова. Досліджено фенологічні ритми розвитку та динаміку *Betula klokovii* Zaver., вивчено терміни зберігання передпосівної обробки насіннєвого матеріалу. Утримання розсадника рідкісних деревних видів, мобілізація матеріалу. У видділі 83 проводяться роботи по розчищенні чагарників, викорчовування пнів. Проводиться моніторинг за зростаючими видами *Betula klokovii* Zaver.

Тема 4. „Адаптивний потенціал видів та сортів плодових культур різних господарських груп при інтродукції їх в едафо-кліматичних умовах Волино – Подільської височини”, керівник теми – завідувач відділом акліматизації плодових та ягідних культур Кубінський Микола Сергійович, відповідальні виконавці - Кубінський Микола Сергійович, науковий співробітник відділу плодових та ягідних культур Василюк Олег Олексійович. Протягом року закладено дослід з вирощування штамбового матеріалу Вишні японської (сакури с. „Канзан”) – отримано 55 саджанців, з них 16 висаджено для надання привабливого естетичного вигляду екскурсійним ділянкам ботанічного саду. Проведено дослід з вивчення клонових підщеп у „нульовому полі” розсадника (живцювальному відділенні) – отримано 120 шт. універсальних клонових підщеп „Евріка 99.1” та „ВСЛ 2.1”. Протягом року накопичувались дані про сезонні ритми росту та розвитку малопоширених плодових культур, та проводились дослідження з їх живцювання. Разом виконано 1200 шт. живців різних плодових культур. Протягом вегетаційного сезону проводились роботи із забезпечення належного агротехнічного фону при культивуванні плодових культур та при отриманні ягідної продукції. Складено проміжний звіт про науково-дослідну роботу, який розглянуто та схвалено на засіданнях методичної комісії та Науковотехнічної ради Кременецького ботанічного саду.

Тема 5. „Основи збереження та збагачення генетичних ресурсів технічних, лікарських та ефіроолійних рослин”, відповідальний виконавець заввідділу лікарських рослин та нових культур Мельничук О.А. Висіяно на колекційно-карантині ділянки 125 таксонів однорічних рослин різних господарських груп. Згідно завдань програми і методики проведено

живцювання роду *Lavandula*. Зібрано та закладено на зберігання 185 колекційних таксонів різних господарських груп. Заготовлено та вкорінено живці 5 таксонів для внутрішнього оновлення колекції. Оновлено видовий склад експозицій. Проведено чотири заняття з овочівництва для внутрішньо переміщених осіб.

Тема 6. „Наукові основи створення та функціонування Центру розведення рідкісних та зникаючих видів рослин”, відповідальний виконавець завідувач відділу репродуктивної біології та впровадження Вериківський Л.А. відповідальний виконавець завідувач відділу репродуктивної біології та впровадження Вериківський Л.А. Висаджено на розсадник 3470 шт. декоративних рослин (30 форм), заживцьовано в теплиці 4530 шт. Розмножено методом щеплення 100 шт. таксонів *Magnolia denudat. L.* Підібрано асортимент рослин для створення полігону контейнерних рослин з елементами топіарного мистецтва з подальшою реалізацією. Висаджено в горщики 100 шт. декоративних форм

Тема 7. „Комплексне дослідження малопоширених та нових видів форм та сортів квітниково-декоративних рослин”, відповідальний виконавець завідувач відділу квітниково-декоративних рослин, к.б.н. Ковальчук Ірина Олександрівна. У відкритий ґрунт висіяно насіння однорічників. Проведено заходи щодо забезпечення нормального росту та розвитку квітниково-декоративних рослин. Проведено 2 виробничі практики для студентів Кременецького лісотехнічного фахового коледжу, надано 2 консультації. Колекцію відділу поповнено 22 інтродуцентами. 1 акт впровадження з Бонівецькою початковою школою Кременецької міської ради.

Публікації співробітників Кременецького ботанічного саду за 2025 рік: У збірниках наукових праць та в матеріалах конференцій опубліковано 18 статей та тез:

1. Кубінський М.С. Стійкість інтродуцентів роду *JUGLANS L.* при їх інтродукції в умови Кременецьких гір. „Рослини та урбанізація: Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції” (Дніпро, 3 лютого 2025 р.). Дніпро, 2025, 265 с. – С. 193-195

2. І.О. Ігліна. Екологічні аспекти використання біоенергетичних ресурсів роду *Miscanthus*. Рослини та урбанізація: матеріали XIV Міжн. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 3 лютого 2025 р.). Дніпро, 2025. С.183–185

3. Л.А.Кубінська. Первинні інтродукційні дослідження сортів виду *Lavandula angustifolia Mill.* в умовах Кременецького ботанічного саду. Рослини та урбанізація: матеріали XIV Міжн. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 3 лютого 2025 р.). Дніпро, 2025. С.191–193.

4. О.А.Мельничук. Біологія насіння видів роду *Salvia L.* залежно від формових особливостей в умовах Кременецького ботанічного саду. Рослини та урбанізація: матеріали XIV Міжн. наук.-практ. конф. (м.Дніпро, 3 лютого 2025 р.). Дніпро, 2025. С.202–204.

5. Чубата Т.В. Визначення схожості та енергії проростання насіння *Pulsatilla grandis Wender.* в Кременецькому ботанічному саду. Біорізноманіття у контексті сталого розвитку: теорія, практика, методичні аспекти вивчення у

закладах науки та освіти (присвячена 65 -річчю заснування дендропарку загальнодержавного значення „Криворудський”); матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (6 червня 2025., с. Крива Руда, Семенівський р-н, Полтавська обл.). Полтава: Астроя, 2025. С. 222- 224.

6. Онук Л.Л. Інтродукція рослин як метод збереження рідкісних видів. Освітній процес сьогодні: досягнення, виклики, перспективи: Матеріали Всеукр. науково-практ. конф. з міжнародн. участю, м. Тернопіль, 25 квіт. 2025р. Тернопіль, 2025. С. 174–175.

7. Онук Л. Л. Оцінка успішності реінтродукції рідкісних видів у Кременецькому ботанічному саду. Біорізноманіття у контексті сталого розвитку: теорія, практика, методичні аспекти вивчення у закладах науки та освіти: Матеріали Всеукр. науково-практ. конф., с. Крива Руда, Семенівський р-н, Полтавська обл., 6 черв. 2025 р. Полтава, 2025. С. 137–140.

8. Євсікова С. С., Василюк О. О. Раритетні дендроекзоти відділу Magnoliophyta у Кременецькому ботанічному саду. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Біологія. 2025. Т. 85, № 1-2. С. 6-14.

9. Василюк О. О., Євсікова С. С. Сучасний стан вивчення біоекології *Fagus silvatica* L. структури відновлення і використання букових насаджень в Кременецькому ботанічному саду. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Біологія. 2025. Т. 85, № 1-2. С. 64-72.

10. Ліснічук А.М. Кременецький ботанічний сад: перцепція мистецтва через призму природи. Щорічник XXV „Діалог двох кльтур”, 8 - 12 вересня 2025р. Drukarnia Braci Grodzickich ul. Geodetow 47a, 05-500 Piaseczno, 2025.

11. Ліснічук А.М., Панасенко Р.С., Вериківський Л.А. Вплив інвазивних рослин на території та об’єкти природно-заповідного фонду. Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонового Придністер’я. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 11 вересня 2025 р. Заліщики, 2025. С.74 – 76.

12. Бондючна Юлія, Кравчук Софія, Степанюк Людмила. Естетикоекологічний підхід у вихованні школяра. KREMENETS SCIENCE: OPEN AIR, АБО НАУКА В КРОСІВКАХ: збірник матеріалів науково-практичної конференції. Випуск X / за заг. ред. О. В. Тригуби. Кременець: ВЦ КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2025. С 72 – 75.

13. Панасенко Р. С., Вериківський Л.А., Гуцало Н.Б. Аналіз видового різноманіття експозиційної ділянки „Гірки шпилькових” в Кременецькому ботанічному саду: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. „Практичні аспекти діяльності природно-заповідних об’єктів у контексті збалансованого розвитку”, присвяченій 30-річчю НПП „Вижницький”: Берегомет, 25-26 вересня 2025р.

14. Ковальчук І. О., Поліщук Л. П. Використання представників роду *Neuchera* L. в озелененні // Практичні аспекти діяльності природно-заповідних територій і об’єктів у контексті збалансованого розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. присвяч. 20-річчю Нац. природ. парку „Вижницький”

(25-26 вересня 2025 р. сел. Берегомет, Чернівецька обл., Україна)/ М-во зах. довкілля та природ. ресурсів України, Нац. природ. парк „Вижницький” та ін.-м. Вижниця: Черемош, 2025 – С. 90-91.

15. Онук Л.Л., Глущенко Л.А. Новий локалітет *Eupactis Helleborine* (L.) Crantz на Полтавщині.// матеріали науково-практичної конф. „Актуальні питання екології, ботаніки, бджільництва та економіки збалансованого природокористування”. Київ, 2025. – С. 208 – 212.

16. A. Lisnichuk. Kremenets botanical garden as a center for environmental education and outreach among youth. // Besser Natural history studies/ Collection of materials of the Second international Scientific Conference. 2025. С. 77 – 80. 17.

17. Y. Petruc, L. Onuk, L. Hlushchenko. Collection funds of the Phytosozology Department of the Kremenets Botanical Gardens (mobilization, dynamics, maintenance) / Collection of materials of the Second international Scientific Conference. 2025. С.65 – 69.

18. Онук Л. Л., Лісничук А.М. *Catalpa bignonioides* Walter як потенційно інвазивний вид//Матеріали XX Міжнародної наукової конференції, присвяченої 150-річчю Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та 120-річчю від дня народження Ервіна Чаргаффа 27-30 жовтня 2025 року м. Чернівці, Україна. С.148-149.

У природному заповіднику „Медобори” дослідження чисельності та стану популяцій видів фауни здійснювалися на 4 ентомологічних маршрутах, моніторинговій ЕП-2 та трьома лійковими ентомопастками, 6 орнітологічних маршрутах, 4 герпетологічних маршрутах, 7 11 стаціонарах по вивченню дрібних ссавців, 7 кільцевих маршрутах по вивченню чисельності та видового складу хутрових та копитних тварин, 17 кажанятниках. Дослідження тваринного світу проводили: Добривода Іван – науковий співробітник, Капустинський Арсен – науковий співробітник, Слободян Руслана – старший науковий співробітник, Пророчок Надія – молодший науковий співробітник. Фауністичними дослідженнями охоплена вся територія заповідника, спостереження - за 15 видами зі списку МСОП, 22 – зі списку ЄС, 80 – із Червоної книги України. Проведено збір даних щодо зустріаності у заповіднику та околицях хижих спостереження - за 15 видами зі списку МСОП, 22 – зі списку ЄС, 80 – із Червоної книги України. Проведено збір даних щодо зустріаності у заповіднику та околицях хижих птахів і сов; вивчалися особливості та результативність гніздування дуплогнізників на двох лініях синичників №2 та №3; велися систематичні фенологічні спостереження за осінньою та весняною міграціями птахів; велося вивчення видового складу і чисельності рукокрилих: у печері Христинка, лісових масивах за допомогою ловчої сітки рукокрилих, кажанятниках; продовжено обстеження берегів р. Збруч на наявність бобра річкового (*Castor fiber* L.); проведено обстеження місць концентрації великих копитних (сарни європейської (*Capreolus capreolus* L.), кабана (*Sus scrofa* L.) у лісових масивах заповідника; обстежено берег Мартинківського та Сатанівського водосховищ з метою виявлення характерних ознак наявності видри (*Lutra lutra* L.); продовжено дослідження екології борсука (*Meles meles* L.) у моніторингових

поселеннях, велося фотоспостереження за котом лісовим (*Felis silvestris* Schreb.). reb.).

Результати висвітлено в наступних публікаціях: Л
ітопис природи природного заповідника „Медобори”, книга 32; кер. Оліяр
Г. І; вик.: Оліяр Г. І., Баранчук Г. І., Бачинська У. О., Добривода І. П.,

Капустинський А. І., Козира Л. Я., Мурська О. П., Мурська М. І.,
Пророчок Н. Ф., Слободян Р. М. – Гримайлів, 2025. – 631 с. – Державний
реєстраційний номер 0124U000958.

Kapustynskyi A. I. Density dynamics of the breeding bird population of the
secondary young forests of the “Medobory” nature reserve (2016–2023) / Ecology
is a priority : All-Ukrainian English-speaking student conference, march 14, 2025,
Kharkiv [Electronic resource] / Ed.: N. V. Maksymenko, N. I. Cherkashyna. –
Kharkiv: V. N. Karazin National University, 2025. – С. 36-37. URL:
<https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/20978>. Капустинський А. І. Хижі
птахи Falconiformes, Strigiformes) природного заповідника
„Медобори”//Матеріали XXI Всеукр. наук. конф. "Стан і різноманіття
екосистем Шацького національного природного парку та інших
природоохоронних територій" (Львів-Шацьк, 4-7.09.2025 р.). – Львів:
СПОЛОМ, 2025. – С. 64-67. Yaroslav Kapeliukh, Nadiia Prorochok, Volodymyr
Rizun.

Капустинський А. І. Хижі птахи Falconiformes, Strigiformes) природного
заповідника „Медобори”//Матеріали XXI Всеукр. наук. конф. „Стан і
різноманіття екосистем Шацького національного природного парку та інших
природоохоронних територій” (Львів-Шацьк, 4-7.09.2025 р.). – Львів:
СПОЛОМ, 2025. – С. 64-67.

Yaroslav Kapeliukh, Nadiia Prorochok, Volodymyr Rizun, Catalogue of stag
beetles (Coleoptera, Lucanidae) deposited in the museum of nature of the nature
reserve „Medobory”, Hrymailiv, Ukraine//Каталог оцифрованих колекцій
Державного природознавчого музею НАН України, 2025. – С. 37-46.
[Електронне видання].

Пророчок Н. Ф. Колекція Лускокрилих (Insecta, Lepidoptera) з родини
Сонцевики (Nymphalidae) та Косатцеві (Papilionidae) природного заповідника
„Медобори”//Актуальні проблеми вивчення ентомофауни західного регіону
України: збірник тез науково-практичної конференції (Косів – Шешори,
27 – 29 р.). – Львів: Державний природознавчий музей НАН України, 2025. –
С. 39-41. [Електронне видання].

Пророчок Н. Ф. Деякі особливості екології урофори Дідушицького
(*Urophora dzieduszyskii*) на території природного заповідника
„Медобори”//Матеріали III Міжнародної наукової конференції
„Природоохоронні території в минулому, сучасному й майбутньому світі”, до
200-річчя від дня народження Володимира Дідушицького.: збірник / – Львів:
„ГАЛИЧ-ПРЕС”, 2025. – С. 57- 58 [Електронне видання].

Пророчок Н. Ф., Слободян Р. М. Знахідки видів тварин Червоної книги
України у природному заповіднику „Медобори” та найближчих околицях.//зб.
наукових публікацій „Сучасні дослідження раритетного біорізноманіття в

Україні”. – Київ; Чернівці: Друк Арт, 2025. – С. 377-378 (Серія : „Conservation Biology in Ukraine”. Вип. 44).

Слободян Р. М. Динаміка чисельності земноводних та плазунів у природному заповіднику „Медобори” за період 2020-2024 років. Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонового Придністер’я: збірка матеріалів – електронне видання / Матеріали Четвертої міжнар. наук.- практ. конф., присвяч. 15-річчю створ. нац. природ. парку „Дністровський каньйон” (11 вер. 2025 р., м. Заліщики, Тернопільська обл., Україна) – Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2025. С. – 112-115.

Слободян Р. М., Пророчок Н. Ф. Спостереження рідкісних видів тварини у природному заповіднику „Медобори” та найближчих околицях.//зб. наукових публікацій „Сучасні дослідження раритетного біорізноманіття в Україні”.– Київ; Чернівці: Друк Арт, 2025. – С. 393-402 (Серія : „Conservation Biology in Ukraine”. Вип. 44).

Шпаківська І. М., Башта А.-Т. В., Гірна А. Я., Леневи́ч О. І., Пи́жик І. С., Царик І. Й., Яценко П. Т., Капустинський А. І. Структурно-функціональна організація природних старовікових лісів природного заповідника „Медобори”//зб. наук. статей XXI Всеукраїнських наукових Таліївських читань. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – С. 213.

Янковська, Л., Липка, М., Добривода, І., & Андреїв, М. (2025). Вплив сарни європейської (*Capreolus capreolus*) на лісову рослинність природного заповідника „Медобори”. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія, 58 (1), – С . 234-245. <https://doi.org/10.25128/2519-4577.25.1.23>.

Науково-дослідна робота на території **Національного природного парку „Дністровський каньйон”** у 2025 році була спрямована на подальшу інвентаризацію біорізноманіття на видовому, популяційному та оселищному рівнях. Її метою була розробка наукових засад охорони та збереження унікальної природної спадщини регіону. Список флори Парку доповнено 21 новим видом: судинних рослин 13 видами, мохоподібних – 1 видом, грибів- 6 видами, лишайників – 1 видом. Станом на цей рік на території НПП „Дністровський каньйон” і суміжних ділянках встановлено зростання 1430 видів флори. Список фауни доповнено 78 новими видами: 4 видами хребетних та 74 видами безхребетних тварин. Загальна кількість видів фауни- 1586. Загалом впродовж року проведено 26 польових експедиційних виїздів на територію Борщівського, Заліщицького та Бучацько-Монастириського ПНДВ для комплексних наукових досліджень.

Проведення гідрологічних та метеорологічних спостережень.

Проведено зустріч з метою обміну досвідом роботи з науковцями з природоохоронної установи Чеської Республіки: Антонін Краса - науковець-зоолог та Філіп Халупка - науковець-спелеолог ландшафтного парку „Моравський крас” агенції з охорони природи Чеської республіки (Південна Моравія). Метою візиту було встановлення партнерських зв’язків, вивчення європейського досвіду збереження цінних природних комплексів,

популяризація рекреаційних можливостей Національного природного парку „Дністровський каньйон”.

Проведено спільні з фахівцями сторонніх наукових установ дослідження природних комплексів:

„Фауна молюсків Національного природного парку Дністровський каньйон” (Ніна ГуральСверлова, кандидат біологічних наук, завідувач лабораторії малакології Державного природознавчого музею НАН України м. Львів);

„Фауна і екологія павуків” (Марія Федоряк – д.б.н, професор, завідувач кафедри екології та біомоніторингу ННІ біології, хімії та біоресурсів, Ніна Полчанікова – к.б.н., доцент кафедри зоології та екології тварин біологічного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна)

Організовано і проведено IV Міжнародну науково-практичну конференцію „Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонового Придністер'я” присвяченої 15-річчю створення Національного природного парку „Дністровський каньйон”.

Підготовлено і подано до друку наступні публікації:

Олександр Вікирчак, Петро Площанський, Тетяна Микитюк, Лілія Гривул. 2025. Склад зимових агрегацій кажанів у сховищах печерного типу Тернопільського Придністер'я: обліки 2021–2024 років. *Novitates Theriologicae*, Pars 17:11-16 (2025) doi: <http://doi.org/10.53452/nt1705>.

Площанський П. Микитюк Т. Обвал унікальної травертинової скелі в урочищі Пустельня / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції „Природоохоронні території Карпат: виклики та перспективи сталого розвитку”, НПП „Гуцульщина”. Харків 2025 с. 164-169.

Вікирчак Олександр, Площанський Петро, Бачинський Андрій, Микитюк Тетяна, Гривул Лілія Новостворенні об'єкти природно-заповідного фонду у нижній течії річки Серет як елементи екомережі Тернопільської області / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції „Соціоекосистеми в умовах війни та інших викликів”, присвяченій 150-річчю Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Чернівці 3-4 вересня 2025 р

Миронюк С., Бачинський А. 2025. Облаштування безбар'єрного простору в урочищі Червоне / Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції „Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонового Придністер'я”, присвяченій 15-річчю створення Національного природного парку „Дністровський каньйон” (Заліщики, 11 вересня 2025) Львів: ГАЛИЧ-ПРЕС, 2025. С. 158-160

Вікирчак О., Л. Гривул 2025. Знахідки шакала золотистого (*Canis aureus*) в регіоні НПП „Дністровський каньйон” / Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції „Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонового Придністер'я”, присвяченій 15-річчю створення Національного природного парку „Дністровський каньйон” (Заліщики, 11 вересня 2025) Львів: ГАЛИЧ-ПРЕС 2025 с. 103 – 105.

Микитюк Т. 2025. Рослини Червоної книги України в регіоні НПП „Дністровський каньйон” за даними сучасних досліджень / Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції „Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонового Придністер’я” присвяченої 15-річчю створення Національного природного парку „Дністровський каньйон” (Заліщики, 11 вересня 2025), Львів: ГАЛИЧ-ПРЕС 2025 С. 77-84 Сідоров А. Гривул Л. 2025. Рекреаційні можливості парку „Молодіжний” м. Заліщики / Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції „Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонового Придністер’я” присвяченої 15-річчю створення Національного природного парку „Дністровський каньйон” (Заліщики, 11 вересня 2025) Львів: ГАЛИЧ-ПРЕС 2025 . С. 147-152 Площанський П. 2025. Маловідомий туристичний потенціал міста Заліщики, шляхи його використання / Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції „Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонового Придністер’я” присвяченої 15-річчю створення Національного природного парку „Дністровський каньйон” (Заліщики, 11 вересня 2025) Львів: ГАЛИЧ-ПРЕС , 2025. С. 137-147.

Добрянський В., Гривул Л. 2025. Чи слід пов’язати легенди літописного Василева та Виноградного (костільники) до географічних назв: історико-етимологічний аспект дослідження/Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції „Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонового Придністер’я” присвяченої 15-річчю створення Національного природного парку „Дністровський каньйон” (Заліщики, 11 вересня 2025) Львів: ГАЛИЧ-ПРЕС 2025 .с. 123 – 126

Добрянський В., Гривул Л. Історичне формування географічних назв села Дзвиняч на заліщанщині / Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції „Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонового Придністер’я” присвяченої 15-річчю створення Національного природного парку „Дністровський каньйон” (Заліщики, 11 вересня 2025) Львів: ГАЛИЧ-ПРЕС , 2025. С. 121-123

Добрянський В., Площанський П. 2025 Мовознавчо-лінгвістичний аналіз походження назв кам’яних валунів Дід, Баба та Сторож біля печери Гиньківська (Дера) поблизу села Гиньківці на Західному Поділлі/ Всеукраїнській науково-практична конференція „ІХ Геретівські читання”, 26 вересня 2025 року у Тернопільському ОКІППО Тернопіль ФОП Осадца Ю.В. 2025 с.122-130.

15.11 Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються охорони навколишнього природного середовища

У своїй діяльності з екологічного інформування громадськості управління керується положеннями Орхуської конвенції про доступ до інформації, участі громадськості в прийнятті рішень та доступу до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього природного середовища, Законом України „Про охорону навколишнього природного середовища”, Законом

України „Про інформацію” та іншими законодавчими і нормативними документами.

Громадські організації, що діють на території області

№ з/п	Організації	Юридична адреса
1	2	3
1.	Тернопільський обласний осередок Всеукраїнської екологічної Ліги	м. Тернопіль, а/с 103
2.	Тернопільське екологічне об'єднання „Наше місто”	м. Тернопіль, вул. Головацького 6/2
3.	„Екологічно-гуманітарне об'єднання „Зелений світ” Чортків	м. Чортків, вул. Л. Українки, 8/1
4.	Екологічний клуб „Медобори”	м. Тернопіль, вул. Микулинецька, 21
5.	Бережанська районна дитяча громадська організація екологічний „Край”	м. Бережани, вул. Валова, 8в
6.	Громадська організація „Екальянс”	м. Тернопіль, вул. Слівенська, 15, а/с 934
7	Громадська організація „Протидія корупції та моніторинг екології „Скеля”	м. Тернопіль, вул. Дубовецька, буд.1Б
8.	Громадська організація „Кременецька екологічна ліга”	м. Кременець, вул. Осовиця, буд.12

З метою залучення громадськості до акцій і заходів, спрямованих на покращення екологічної та санітарної ситуації, приведення в належний стан населених пунктів, щорічно проводиться місячник з озеленення, прибирання та благоустрій територій населених пунктів. Цього року до заходів із озеленення та очищення території наших міст і сіл активно долучилися організації, установи і підприємства області. Також до заходів з поліпшення стану навколишнього природного середовища активно долучилися і небайдужі мешканці Тернопільщини.

15.12 Екологічна освіта та інформування

Протягом 2025 року заходи з екологічної освіти та інформування населення про навколишнє середовище чи з питань, які стосуються навколишнього середовища здійснювались природним заповідником „Медобори”, національними природними парками „Дністровський каньйон” і „Кременецькі гори”, Кременецьким ботанічним садом, науковими та навчальними закладами, управлінням екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації громадськими організаціями.

Природним заповідником „Медобори” еколого-освітня робота у 2025 році проводилася відповідно до Положення про екологічну освітньо-виховну роботу установ природно-заповідного фонду (Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України № 399 від 26 жовтня 2015 року)

відповідно до затверджених планів. Нею охоплено учнів навколишніх шкіл, студентів факультетів природничого спрямування, громадськість.

В умовах повномасштабного вторгнення кількість учасників та місце проведення заходів визначались, передовсім, умовами безпеки.

Розпочато співпрацю з ВСП Заліщицьким фаховим коледжем імені Є. Храпливого НУБіП України та Теребовлянським навчально-реабілітаційним центром. Продовжено співпрацю з релокованими Краматорським вищим професійним торгово-кулінарним (технічним) училищем та ДНЗ „Костянтинівське вище професійне училище”.

У 2025 році створено новий сайт заповідника (<https://medoboryreserve.te.ua/>), який наповнюється працівниками сектору еколого-освітньої роботи. З метою покращення інформування про заповідник та його роботу на сторінці в мережі Facebook регулярно оприлюднюється інформація про події у заповіднику та його цінності. Продовжено співпрацю із територіальними громадами в околицях заповідника, відділами освіти, з різними установами та організаціями.

У межах налагодженої співпраці було реалізовано низку заходів, зокрема у науково-краєзнавчих читаннях „Таємничими лабіринтами Володимира Радзівєвського” у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї (23 квітня); онлайн участь у засіданні Міжнародної науково-практичної конференції „Тернопільські біологічні читання – Ternopil Bioscience – 2025”, присвяченій 85-річчю хіміко-біологічного факультету ТНПУ ім. Володимира Гнатюка (01 травня); проведено тематичну зустріч у Теребовлянському навчально-реабілітаційному центрі у рамках відзначення Національного тижня безбар’єрності: знайомство із цінностями заповідника. Захід супроводжувався сурдоперекладом (21 травня). Організовано та проведено захід для здобувачів освіти ВСП Заліщицький фаховий коледж імені Є. Храпливого НУБіП України: знайомство з заповідником, метою створення, цінностями, науково-дослідною, еколого-освітньою діяльністю та роботою служби охорони (27 травня).

В рамках співпраці з релокованими Костянтинівським та Краматорським училищами проведено екозаходи: лекції, бесіди, екскурсії у музеї природи заповідника, знайомство з історико-культурними цінностями заповідної території. Проведено зустрічі із працівниками Хоростківської територіальної громади, бесіди про інвазійні види рослин нашої території та необхідність їх знищення; бесіди про шкоду від спалювання сухої трави, пожнивних решток, сміття, поширення інформаційних буклетів „Не пали сухе листя, траву” у всіх старостинських округах громад.

У лютому підготовлено та проведено тематичні уроки любові до рідного краю із використанням мультимедійних презентацій до 35-річчя створення заповідника (08 лютого): для учнів 1-4 класів Гримайлівського ліцею ім. Івана Пулюя: відеоролик, легенди та перекази про Товтри-Медобори, відгадування загадок, розмальовки; для учнів 1-4 класів Раштівецької початкової школи; розповідь про заповідник у 5-9 класах Перемилівської гімназії Хоростківської міської ради; у 1-8 класах ліцею села Ключинці Хоростківської міської ради.

В рамках операції „Збережемо ялинку” організовано та проведено: майстер-клас з виготовлення солом’яних павуків у Зеленівській гімназії, захід „Різдвяний символ – дідух” та майстер-клас з виготовлення солом’яних дідухів у Терехівському навчально-реабілітаційному центрі.

Заклади освіти Гримайлівської, Гусятинської та Скалатської громад є активними учасниками еколого-освітніх акцій та тематичних Днів екології. Спільно із навчальними закладами організовано та проведено виставки осіннього букету та новорічно-різдвяних композицій. Організовано та проведено масові еколого-освітні заходи: до Всеукраїнських та Міжнародних екологічних акцій „Нагодуй птахів взимку”, „Первоцвіт”, „Збережемо ялинку”, „За чисте довкілля”, „Створюємо ліси разом”, „Година Землі”, Всесвітній день прибирання „World Cleanup Day” в Україні (16 вересня), участі в проєкті „Озеленення України” (CEO Club Ukraine та Business Woman Club), а також днів екології: Всесвітнього дня екологічної освіти (26 січня), Всесвітнього дня водно-болотних угідь (2 лютого), Всесвітнього дня дикої природи (3 березня), Всесвітнього дня горобця (20 березня), Міжнародного дня лісів (21 березня), Міжнародного дня води (22 березня), Всеукраїнського дня довкілля (16 квітня), Міжнародного дня Землі (22 квітня), Всесвітнього дня мігруючих птахів (08 травня, 08 жовтня), Всесвітнього дня бджіл (20 травня), Міжнародного дня біорізноманіття (22 травня), Всесвітнього дня охорони довкілля (5 червня), Дня опустелювання та посухи (17 червня), Дня Конституції України (28 червня), Дня працівника природно-заповідної справи (7 липня), До Дня Української Державності (15 липня), Всесвітнього дня заповідання (охорони) природи (27 липня), Дня Української Державності (28 липня), До Всесвітнього дня рейнджера (31 липня), Міжнародної ночі кажанів (26-27 серпня), Міжнародного дня чистого повітря і блакитного неба (7 вересня), Міжнародного дня збереження озонового шару (16 вересня), Дня працівника лісу (21 вересня), Всесвітнього дня річок (26 вересня), Всесвітнього дня захисту тварин (04 жовтня), Всесвітнього дня охорони місць проживання (6 жовтня), Міжнародного дня зменшення ризику стихійних лих (13 жовтня), Міжнародного дня з попередження експлуатації навколишнього середовища під час воєн та озброєних конфліктів (6 листопада), Міжнародного дня енергозбереження (11 листопада), Всесвітнього дня вторинної переробки (15 листопада), Дня пам’яті втрачених видів (30 листопада), Всесвітнього дня ґрунту (5 грудня).

Активними учасниками екологічних акцій, які проводяться заповідником, є школи Гусятинської, Гримайлівської та Скалатської територіальних громад.

Упродовж 2025 року проведено 21 екскурсію в музеї природи, по еколого-освітніх стежках та в околицях заповідника.

Надано методичну та практичну допомогу роботі двох гуртків екологічного спрямування, роботу яких координує заповідник. Юні гуртківці – активні учасники екологічних акцій та інших екологічних заходів, які проводить заповідник. Разом з гуртківцями Вікнянської гімназії Гримайлівської селищної ради проведено: обліки шиверекії подільської 15

(*Schivereckia podolica*) та горицвіту весняного (*Adonis vernalis* L.) на горі Довга (29 квітня), долучились до акції „Замість ялинки-зимовий букет”.

В останні вихідні січня проведено Великий зимовий облік птахів за програмою Українського товариства охорони птахів (УТОП) з учнями 9-го класу Гримайлівського ліцею ім. Івана Пулюя. Використовуючи презентації та листівки „Зимове меню птахів”, „Зимуючі птахи заповідника „Медобори”, школярів ознайомлено із птахами, які можна зустріти у нашій місцевості взимку. Під час обліків вчилися розпізнавати пташок за зовнішнім виглядом і голосами, занотовуючи кількість та види птахів, побачених протягом години. До проведення обліків залучено орнітолога заповідника Арсена Капустинського.

До Всесвітнього дня мігруючих птахів (World Migratory Bird Day) 8 травня та 8 жовтня разом із здобувачами освіти Глібівської гімназії Гримайлівської селищної ради проведено спостереження за птахами на Глібівському ставку.

Учасників „Ночі кажанів” науковцями заповідника ознайомлено із обладнанням для вилову рукокрилих та залучено до його встановлення. Заходи приурочено до відзначення 29-ї Міжнародної ночі кажанів.

Проведено екозахід для учасників прищільного табору Гримайлівського ліцею ім. Івана Пулюя, приурочений історичному минулому нашого краю: слухали розповіді про Збруцький культовий центр, городища-святилища; печеру Відлюдника; цілющі джерела; селища-супутники; статую Збруцького Святовита; дольмен (06 червня).

Розроблено, роздруковано та передано школам Гусятинської, Гримайлівської та Скалатської територіальних громад, сільським радам, та фермерським господарствам, інформаційний буклет „Не пали сухе листя, траву”, інформаційні листівки: „Допоможемо птахам взимку”, „Всесвітній день водно-болотних угідь”, „Первоцвіт-2025”, „3 березня-Всесвітній день дикої природи”, „Всесвітній день лісів”, „Всесвітній день води”, „17 червня - Всесвітній день боротьби з опустелюванням та посухою”, „Всесвітній день мігруючих птахів”, „Всесвітній день бджіл”, „7 вересня - Міжнародний день чистого повітря для блакитного неба”, „Міжнародний день збереження озонового шару”, „Не палить суху траву”, „Міжнародний день енергозбереження”, „5 грудня - Всесвітній день ґрунту”.

На території заповідника діє 3 еколого-освітні стежки: „Гора Гостра”, „Бохіт”, „До Пущі відлюдника”. Еколого-освітні стежки „Бохіт” та „До Пущі відлюдника” обладнані інформаційними зупинками та вказівниками, описані в окремих буклетах.

Спеціалістами **Кременецького ботанічного саду** упродовж 2025 року проведено такі природоохоронні заходи:

в рамках відзначення Всесвітнього дня сніговика – еко-захід „Сніговик в гостях у малят”, для учнів початкових класів Кременецької ЗНЗ І–ІІІ ст. № 4; фотоконкурс „Ботанічні пейзажі”;

до Всесвітнього дня водно-болотних угідь – виховні години на тему: „Водно-болотні угіддя – безцінний дар природи”, для учнів Кременецької

класичної гімназії філії Кременецького ліцею ім. У. Самчука та Кременецької гімназії № 2;

в рамках Всеукраїнської екологічної акції „Збережемо першоцвіти” – екозахід „Першоцвіти зберігай – про довкілля ти подбай”, для учнів початкових класів Волинського ліцею ім. Нестора Літописця;

до Всесвітнього дня дикої природи: майстер-клас „Весняні квіти”, для дітей з особливими освітніми потребами на базі Кременецької ЗНЗ I-III ст. №5; інформаційну кампанію „Увага: Пожежонебезпечний період”;

до Всесвітнього дня Землі – еко-хвилинку „Природа і людина”, для учнів початкових класів Волинського ліцею ім. Нестора Літописця;

до Всесвітнього дня води – інтерактивні заняття „Вода – життя, а чиста вода – основа здоров’я”, для учнів початкових класів Кременецької класичної гімназії філії Кременецького ліцею ім. У. Самчука;

екскурсії експозиційною зоною ботанічного саду;

арт-терапію просто неба для студентів Хмельницького університету кафедри технологічної та професійної освіти декоративного мистецтва;

навчальні практики для студентів Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, „Рівненської медичної академії”;

акцію „Чисте довкілля”;

урок-подорож „У гармонії з природою” для учнів початкових класів зі Збаражчини;

тематичні екскурсії до Міжнародного дня біорізноманіття.

З нагоди відзначення Всесвітнього дня біженців 20 червня відбувся захід: „Громади для людей: зустріч Рад ВПО”. Для учасників проведено цікаву, пізнавальну, еколого-освітню екскурсію. Ознайомлено з проєктом „Залучення ВПО громади до вирішення питань продовольчої безпеки на базі Кременецького ботанічного саду”, що реалізується завдяки Міжнародній неурядовій гуманітарній 8 організації „Філія Медейр в Україні”. Концепцією якого є навчання внутрішньо-переміщених осіб основ з овочівництва та забезпечення їх різноманітною розсадою. Організовано безкоштовні відвідування та екскурсії для дітей/молоді з інвалідністю Тернопільського обласного центру комплексної реабілітації.

На території ботанічного саду організовано мистецькі пленери „Світ зеленого листка” та еко-майстерні для вихованців артстудії „Викрутаси” та студентів Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка присвячені Всесвітньому дню охорони навколишнього середовища.

Організовано та проведено 2 засідання координаційної ради з питань внутрішньо переміщених осіб за участю представників міської ради, благодійного фонду „Рокада” та наукових співробітників ботсаду щодо практичних занять у сфері ботаніки та рослинництва на базі ботанічного саду.

Вечір пам’яті Стельмашука Василя Григоровича, директора ботанічного саду (1996- 2010рр.); виставка художніх робіт учасників пленеру „Світ зеленого листка”; тижні наукових відділів: плодово-ягідних культур, дендрології, репродуктивної біології та впровадження, квітничково-декоративних рослин; екскурсія для учасників бойових дій та їхніх родин в

рамках реалізації Комунікаційної стратегії зі створення безбар'єрного простору – „Шлях сили серед природи”; інтегроване заняття для студентів групи 21 ДО ПСМ Кременецької обласної педагогічної академії ім. Т.Г. Шевченка в рамках курсу „Педагогічне партнерство з різними соціальними інституціями”; до Всесвітнього дня прибирання, упорядкування території старого парку ботанічного саду; об'єктове тренування з питань цивільного захисту; екозахід „Природа у твоїх руках” - для діток з особливими потребами Кременецької загальноосвітньої школи № 5; пленер „Творчий діалог з природою” у співпраці з Кременецьким центром дитячої творчості.

Взяли участь вихованці гуртків „Юний художник” та „Майстерня образотворчого мистецтва” Кременецького ЦДТ; фотоконкурс „Осінні пейзажі”; лекцію на тему „Зелена аптека” для учнів 3 класу Волинського ліцею імені Нестора Літописця; 9 - комбіноване заняття-зустріч „Природа – ріднодиво!” для студентів Кременецького медичного фахового коледжу імені Арсена Річинського; ролик „Словацький в ботанічному саду” спільно з Обласним літературно-меморіальним музеєм Юліуша Словацького; Всеукраїнська акція „Збережи ялинку” - майстер-клас із виготовлення новорічних композицій.

На офіційній сторінці ботанічного саду krembotsad.in.ua та соціальних мережах (сторінка фейсбук) оприлюднено 244 публікації на природоохоронну тематику.

Організація екологічної освітньо-виховної роботи **національного природного парку „Кременецькі гори”** здійснюється згідно річного плану заходів відділу та Плану організації території Парку.

Протягом звітнього періоду за 2025 рік на територіях Парку та прилеглих територіях було проведено 36 екскурсій для 707 осіб, серед яких здобувачі освіти різних рівнів акредитації, а також внутрішньо переміщені діти та дорослі, люди з обмеженими можливостями.

Біля адміністрації Парку функціонує обладнана місточком, перголою еколого-освітня пізнавальна стежка „Лісова симфонія”, на якій поновлено інтерактивне обладнання, інформаційні аншлаги, два літні класи (використовують для занять під час проведення навчальної практики учнів та студентів). Розміщено зразки будиночків для птахів, звірів, земноводних та комах, кажанів.

Стежка оновлюється та доповнюється тактильним тренажером „Відчуй природу на дотик”, інтерактивним тренажером „Лісові цимбали”, встановлено інтерактивні книги: „Метелики”, „Гриби”, „Лікарські рослини”.

У звітньому періоді на території Парку облаштовано ігровий майданчик з елементами інклюзії, створений з урахуванням принципів безбар'єрності. Майданчик забезпечує можливість повноцінного відвідування Парку особами з інвалідністю, маломобільними групами населення та сім'ями з дітьми, що сприяє розширенню доступності рекреаційних послуг, підвищенню соціальної інтеграції та формуванню позитивного іміджу Парку як відкритого і соціально орієнтованого природоохоронного об'єкта. Важливим є наявність на ігровому майданчику інформаційних стендів, виконаних шрифтом Брайля, що

забезпечує можливість особам із порушеннями зору самотійно ознайомлюватися зі схемою майданчика, розміщенням його елементів, функціональними зонами та правилами користування.

Територія Парку також слугувала майданчиком для проведення щорічного військово-патріотичного табору „Гарт імені Сашка Капіноса”, який відбувався на базі спортивно-оздоровчого комплексу під горою Вовча, а також для заходів дитячого військово-патріотичного табору „Подільсько-Волинська січ”, організованого громадською організацією „Десантно-козацький рій” м. Тернопіль. Проведення зазначених заходів сприяло національно-патріотичному вихованню молоді, популяризації природоохоронних цінностей. За розробленим планом, оновлюються на еколого-туристичних маршрутах інформаційні постери.

Працівниками відділу еколого-освітньої роботи національного природного парку „Кременецькі гори” проведено низку еколого-освітніх заходів, зокрема занять на екологічну та природоохоронну тематику.

Значна увага приділялася також національно-патріотичному вихованню, що є особливо актуальним в умовах воєнного стану в країні.

Проводилися екскурсії, спрямовані на ознайомлення відвідувачів із природною спадщиною та необхідністю збереження біорізноманіття Кременецьких гір. Активно впроваджувалися в освітній процес інтерактивні ігри природоохоронного спрямування, які сприяють формуванню екологічної свідомості та дбайливого ставлення до природи.

Крім того, організовувалися благодійні ярмарки та майстер-класи, здійснювалася робота з внутрішньо переміщеними особами та дітьми, спрямована на екологічну просвіту, соціальну підтримку та залучення до природоохоронної діяльності.

Проведено еколого-освітні заходи:

Х-та науково-практична конференція для молодших здобувачів освіти „Кременецькі гори очима дитини” та XI Молодіжна науково-практична конференція „Спадщина Кременецьких гір”;

благодійний майстер-клас з виготовлення Стрітенської свічки для здобувачів освіти Волинського ліцею імені Нестора Літописця та небайдужих;

еко-заходи До Всесвітнього дня водно-болотних угідь на тему „Захист водно-болотних угідь заради нашого спільного майбутнього” для студентів Кременецького лісотехнічного фахового коледжу та для здобувачів освіти Кременецької гімназії № 3;

еколого-освітнє заняття з майстер-класом з виготовлення ароматичного мішечка „саше” для здобувачів освіти 4-Б та 3-Б класів Волинського ліцею імені Нестора Літописця;

виховну годину на тему: „Мертва деревина – живий ліс” для здобувачів освіти 4 класу Кременецької ЗОШ № 1 імені Галини Гордасевич.

В рамках щорічної Всеукраїнської акції „Збережемо первоцвіти”, проведено еколого-освітнє заняття для здобувачів освіти 3 класу Кременецької гімназії № 3, на тему: „Збережемо перші провісники весни”. До Міжнародного дня лісів проведено еко-захід „Бережімо ліси – легені нашої планети!”. В

рамках відзначення Міжнародної ночі кажанів проведено захід на тему: „Чому необхідно оберігати рукокрилих” та еколого-освітнє заняття „Життя під крилами ночі”; для учнів 3-Б класу Волинського ліцею імені Нестора Літописця.

Для учасників X Всеукраїнської літньої школи в місті Кременець Тернопільської області „АІРО-Карпати-2025”, було презентовано результати та ключові аспекти діяльності Парку; еколого-освітній квест „Птахи поруч з нами” для ліцеїстів 2-Б класу Волинського ліцею імені Нестора.

У межах співпраці із закладами вищої освіти для студентів-екологів Західноукраїнського національного університету було організовано та проведено навчальне заняття на тему: „Національний природний парк „Кременецькі гори”.

З нагоди Всесвітнього дня туризму провели захід-презентацію туристичної діяльності Парку для студентів Кременецького лісотехнічного фахового коледжу; еколого-освітнє заняття „Замість ялинки – зимовий букет”.

Третій рік поспіль триває реалізація спільного проєкту НЕК „Укренерго” та НПП „Кременецькі гори” під назвою „Подаруй оселю кажану”. У межах цієї ініціативи Парку було передано спеціалізовані штучні гніздівлі (кажанятники). Працівники установи розмістили їх у лісових масивах, що є природними ареалами проживання рукокрилих. Крім того, частину кажанятників передано закладам загальної середньої освіти для проведення учнівських спостережень за життєдіяльністю цих тварин.

На базі Парку було проведено роботу Всеукраїнської літньої школи у м. Кременець Тернопільської області „АІРО-Карпати-2025”, що відбувся в рамках Всеукраїнського науково-педагогічного проєкту „Підготовка керівних, педагогічних та науково-педагогічних кадрів до роботи за інноваційними освітніми технологіями „Академія інноваційного розвитку освіти”.

До Всесвітнього дня прибирання World Cleanup Day організували прибирання еколого-туристичного маршруту „Гора Божа”.

З метою популяризації екологічних знань та інформування громадськості проведено комплекс онлайн-акцій зокрема, шляхом надсилання інформаційних буклетів до ВНЗ, шкіл, підприємств та установ, а також через популяризацію матеріалів у соціальних мережах Парку.

Важливою складовою стало інформаційне наповнення офіційного сайту установи. Опубліковано серію тематичних матеріалів, присвячених державним святam (Дню Соборності, Дню Конституції, Дню Незалежності, Дню вишиванки) та професійним дням (працівників ПЗФ, лісу, вчителів).

Проведено масштабну медіакампанію з нагоди міжнародних та екологічних дат, серед яких: Всесвітні дні екологічної освіти; Водно-болотних угідь; Дикої природи; Захисту тварин; Туризму та без поліетиленових пакетів; Міжнародні дні Матері-Землі, біорізноманіття, без відходів, рідної мови, пам’яті про Чорнобильську катастрофу, а також дівчат і жінок у науці.

Окрему увагу приділено висвітленню природоохоронних акцій „Збережемо первоцвіти”, „Біобліц”, „Сезон тиші”, „Збережи життя ялинці” та закликам до збереження довкілля під час різдвяних свят.

Екологічна освітньо-виховна діяльність національного природного парку „Дністровський каньйон” є важливою частиною роботи колективу.

Збереження довкілля, бережливе відношення до рослинного та тваринного світу - на це щорічно спрямовані зусилля працівників.

Усі заходи, екскурсії та акції протягом 2025 року проводились на основі затвердженого плану.

Важливою складовою природоохоронної діяльності є проведення екскурсій. Територію Парку відвідують групи людей з різних куточків України та зарубіжжя. Було проведено 23 екскурсії, як на платній так і безоплатній основі. Екскурсії проводилися для різних вікових категорій. Особлива увага приділялась воїнам ЗСУ та людям з обмеженими можливостями.

Усі еколого-освітні стежки обладнані аудіо-гідами, а еколого-освітній простір „Дністровський каньйон” та еколого-освітня стежка „Заліщицький парк” - інформаційними таблицями із шрифтом Брайля для можливостей відвідування особам з інвалідністю.

Загальна кількість відвідувачів склала 27596, з них 117 були люди з інвалідністю.

Протягом 2025 р. проведено 74 еколого-освітніх заходи, з них: „Всесвітній день водно-болотних угідь”, „Всесвітній день дикої природи”, „Година Землі”, „Міжнародний день біорізноманіття”, „Всесвітній день охорони навколишнього середовища”.

Загалом було організовано та проведено 13 екологічних акцій, спрямованих на збереження біорізноманіття, благоустрій територій та екопросвіту. Зокрема, реалізовано заходи „Збережемо первоцвіти”, „Підгодуй пташку”, „Зимовий облік птахів” та „Збережи ялинку”.

У межах загальнонаціональної програми „Зелена країна” спільно з працівниками Дорогичівського лісництва проведено роботу з відновлення лісових насаджень шляхом висаджування саджанців дуба звичайного. Крім того, відбулися заходи екологічного спрямування: „Всесвітній день прибирання”, інформування щодо шкоди спалювання сухої рослинності „Не спалюй листя - отримай чисте повітря”, акція зі збору небезпечних відходів „Здай батарейку - врятуй довкілля”, а також культурно-просвітницька акція „День української хустки”.

Протягом року у відділі еколого-освітньої роботи пройшло виробничу практику 3 студенти Відокремленого структурного підрозділу „Заліщицького фахового коледжу імені Є. Храпливого Національного університету біоресурсів і природокористування України».

НПП „Дністровський каньйон” тісно співпрацює із ЗОШ та іншими навчальними закладами, установами, які знаходяться на території Бучацько-Монастирського, Заліщицького та Борщівського ПНДВ на основі угод про науково-методичне співробітництво.

Діють 2 гуртки „Юний екстремал” та гурток „Юні друзі природи” на базі закладів дошкільної освіти „Калинонька” та „Перлинка”.

Традиційно проводиться конкурс „Подбаймо про птахів взимку” серед учнівської молоді, в якому в минулому році прийняли участь 110 осіб.

Парк забезпечує всебічну координацію та партнерську взаємодію з ключовими стейкхолдерами регіону з метою реалізації природоохоронних та екопросвітницьких ініціатив. Зокрема, установа ефективно співпрацює з інститутами цивільного суспільства, зокрема з ГО „Зелений світ” та ГО „Півострів змін”. У межах освітньої діяльності налагоджено постійний зв’язок із відділом освіти Заліщицької міської ради та керівними органами інших територіальних громад регіону.

Ефективне функціонування інформаційної інфраструктури установи забезпечується через офіційний вебсайт НПП „Дністровський каньйон” (dnistercanyon.pp.ua).

На сьогодні в Парку створено та активно діють 4 еколого-освітні стежки, 2 туристичні маршрути, а також спеціалізований еколого-освітній простір „Дністровський каньйон”. Важливою складовою діяльності установи є системне інформування громадськості. Шляхом регулярного розміщення у ЗМІ та соціальних мережах статей, інформаційних дописів і відеороликів популяризується унікальна природна краса Середнього Придністер’я та висвітлюється практична еколого-просвітницька робота фахівців Парку у закладах освіти та суміжних організаціях.

В 2025 року було виготовлено 50 відео- роликів, в матеріалах Четвертої міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 15-річчю створення Національного природного парку „Дністровський каньйон”. На сторінці у фейсбук, інстаграм та тік-ток було розміщено 374 дописи.

Розвиток галузі туризму у 2025 році здійснювався у рамках виконання заходів програми розвитку туризму в Тернопільській області на 2021-2025 роки, затвердженої рішенням сесії Тернопільської обласної ради від 23.12.2020 № 44 (із змінами).

У Національному природному парку „Кременецькі гори” відкрито нову еколого-освітню стежку з елементами безбар’єрності. Маршрут облаштований інформаційними стендами шрифтом Брайля, ігровим майданчиком та зонами для відпочинку. Для зручності відвідувачів на еколого-туристичному маршруті „Гора Замкова” встановлено аудіогіди.

На території Національного природного парку „Дністровський каньйон” проведено благоустрій популярної серед туристів рекреаційної ділянки в урочищі „Пустельня” на еколого-освітній стежці „Устечко...Червоне” та оновлено місця для відпочинку: встановлено столи, лавки, стіл для гри в шахи в урочищі „Червоне”.

У рамках Програми транскордонного співробітництва Interreg NEXТ „Польща-Україна 2021-2027” за пріоритетом Довкілля Національний заповідник „Замки Тернопілля” реалізує проєкт „Нове життя історичних парків: Тарнобжег/Вишнівець”. Серед іншого заплановано проведення відновлення пішохідних та велодоріжок з урахуванням інклюзивних стандартів, що підвищить туристичну привабливість палацово-паркового комплексу у Вишнівці.

У Лановецькій територіальній громаді реалізовано проєкт зі створення у зооботсаду унікального оздоровчо-туристичного простору „Соляна вежа”, який спрямований на інклюзивні трансформації громад, підтримку та інтеграцію у соціальне життя ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та інших уразливих груп населення, які постраждали від війни. Проєкт є переможцем всеукраїнського грантової програми „Партнерство заради відновлення” у рамках проєкту „Посилене партнерство для сталого відновлення”, що фінансується Урядом Швеції та впроваджується Програмою розвитку ООН (ПРООН) в Україні.

У 2025 році на кафедрі ботаніки та зоології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка здійснювалася системна робота з розвитку екологічної освіти та підвищення рівня екологічної обізнаності здобувачів освіти. Основна увага приділялася формуванню екологічної свідомості, популяризації природничих знань та залученню студентів до науково-дослідної і природоохоронної діяльності.

Проведено різнопланові заходи, зокрема:

- проведення навчальних польових практик з ботаніки та зоології;
- організація екскурсій у природні екосистеми та об’єкти природно-заповідного фонду;
- участь у науково-практичних конференціях екологічного спрямування;
- проведення студентських семінарів столів з питань охорони довкілля (під час вивчення ОК „Охорона природи”);
- залучення студентів до виконання навчально-дослідницьких проєктів;
- проведення тематичних лекцій та просвітницьких заходів з екологічної тематики.

Екологічна просвіта та практична природоохоронна діяльність реалізуються через комплекс системних заходів, спрямованих на збереження біорізноманіття та підвищення рівня екологічної свідомості суспільства:

„День Довкілля” (https://tnpu.edu.ua/news/12957/?sphrase_id=76791;
https://tnpu.edu.ua/news/12850/?sphrase_id=76786;

Екологічна акція „Зелена стежка”; „День збереження Первоцвітів” (https://tnpu.edu.ua/news/12750/?sphrase_id=76787;
https://tnpu.edu.ua/news/8545/?sphrase_id=52080);

„День зустрічі Птахів” (https://tnpu.edu.ua/news/10087/?sphrase_id=76786;
https://tnpu.edu.ua/news/12874/?sphrase_id=76789;
https://tnpu.edu.ua/news/8531/?sphrase_id=52083;
https://tnpu.edu.ua/news/10087/?sphrase_id=52083);

серія екскурсій для школярів міста Тернополя та Тернопільської області;
екскурсія на міський водоканал з метою ознайомлення з системою водопостачання та очищення води;

організація наукової конференції, присвяченої Чорнобильській трагедії та її екологічним наслідкам (https://tnpu.edu.ua/news/12967/?sphrase_id=76790);
акцію „Замість ялинки – зимовий букет”;

участь в акції „Мільйон дерев пам'яті та життя”, яка спрямована на підтримку благодійної ініціативи „1000 дронів для України” (https://tnpu.edu.ua/news/9206/?sphrase_id=52079).

Управлінням екології та природних ресурсів обласної військової адміністрації у межах відповідних положень Конвенції протягом 2025 року регулярно оприлюднювалось на офіційному сайті екологічну інформацію, яка отримана або створена в процесі виконання управлінням своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, а також через публічні мережі зв'язку. Дана інформація є легкодоступною для широкого загалу громадськості.

Щомісячно опубліковуються інформаційно-аналітичні довідки про стан довкілля в області (узагальнена інформація, отримана від суб'єктів моніторингу довкілля), щоквартально на сайті розміщуються звіти про використання коштів охорони навколишнього природного середовища, інформація щодо розгляду звернень громадян на публічну екологічну інформацію.

На веб-сторінці управління у доступній електронній формі розміщені:

- регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській області;
- екологічний паспорт Тернопільської області;
- програма охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області;
- реєстри територій та об'єктів природно-заповідного фонду в розрізі адміністративних одиниць і переліки перспективних для заповідання природних комплексів та об'єктів;
- переліки видів флори і фауни, що підлягають особливій охороні згідно з національним законодавством та міжнародними актами;
- щорічні звіти про виконання Загальнодержавної програми формування екологічної мережі, про зміни у мережі природно-заповідного фонду;
- інформація у сфері дозвільної діяльності, з питань оцінки впливу на довкілля;
- консультації з громадськістю;
- інша оперативна інформація екологічного характеру.

У цілому протягом 2025 року на сайті управління було розміщено 260 публікацій (інформацій та статей) екологічного характеру. Інформації за поданням управління також розміщувалась на сайті обласної військової адміністрації, електронних та друкованих засобах масової інформації.

Управлінням сформовано перелік інтернет-видань області, проведено моніторинг засобів масової інформації на предмет розміщення публікацій екологічного характеру. У мережі „Фейсбук” через сторінки „Управління екології та природних ресурсів Тернопільської облдержадміністрації”, „Унікальні перлини”, „Громадська рада при управлінні екології та природних ресурсів Тернопільської облдержадміністрації” опубліковано та поширено протягом звітного року 1097 публікацій з природоохоронних питань.

З метою залучення громадських інституцій до виконання природоохоронних заходів управління налагоджена тісна співпраця з установами природно-заповідного фонду.

15.13 Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля

У 2025 році діяли наступні угоди:

угода між Тернопільською обласною державною адміністрацією (Україна) та Підкарпатським воєводством (Республіка Польща) про торговельно-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво. Укладено 15 травня 2009 року на невизначений строк. Предметом Угоди є розвиток ефективного співробітництва в галузях економіки, сільського господарства, транспорту та торгівлі, науки та освіти (в тому числі молодіжна співпраця), охорони здоров'я, культури та мистецтва, туризму та спорту, місцевого самоврядування, охорони навколишнього середовища із раціональним використанням природних ресурсів, співпраця в рамках Програми транскордонного співробітництва Interreg NEXT „Польща-Україна 2021-2027”;

угода між Тернопільською обласною державною адміністрацією (Україна) та Урядом Республіки Сербської про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво. Укладено 24 серпня 2011 року на невизначений строк. Предметом Угоди є співробітництво в галузях освіти, туризму, культури, екології, залучення інвестицій у розвиток Тернопільської області, створення спільних підприємств;

угода між Тернопільською обласною державною адміністрацією (Україна) та Радою регіонального розвитку Тауразького повіту (Литовська Республіка) про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво. Укладено 26 серпня 2016 року на невизначений строк. Предметом Угоди є співпраця у сферах енергоефективності, лісопереробній та радіоелектронній галузях промисловості, охорони довкілля, туризму, освіти та культури, залучення литовських інвестицій у розвиток Тернопільської області, налагодження співробітництва на рівні районних органів влади;

угода про співпрацю між Тернопільською обласною державною адміністрацією (Україна) та Люблінським воєводством (Республіка Польща). Укладено 18 вересня 2018 року на невизначений строк. Предметом Угоди є розвиток співробітництва та обмін досвідом в галузях транспорту та транспортної інфраструктури, економічної співпраці та промоції підприємництва, культури та охорони культурної спадщини, освіти, туризму і спорту, охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів, європейської інтеграції та охорони здоров'я, співпраця в рамках Програми транскордонного співробітництва Interreg NEXT „Польща-Україна 2021-2027”;

меморандум про взаєморозуміння та співпрацю між Tellus Conservatium Ltd (Великобританія) та Національним природним парком „Кременецькі гори” Укладено 06.07.2022 року. Терміном дії до 06.07.2027 року. Завданням цього меморандуму є збереження, пропагування та вдосконалення

природоохоронної та гуманітарної діяльності НПП „Кременецькі гори” під час та після незаконного вторгнення росії в Україну;

меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва у торговельній, науково-технічній і культурній сферах між Тернопільською обласною державною адміністрацією (Україна) та Адміністрацією провінції Чанаккале (Турецька Республіка). Укладено 14 червня 2021 року на невизначений строк. Предметом Угоди є співробітництво в галузях промисловості, сільського господарства; транспорту і торгівлі, науки, техніки, освіти та охорони здоров'я; культури і мистецтва, туризму та інших галузях за взаємною згодою, реалізація спільних проєктів.

У 2025 році в рамках Програми Interreg NEXT „Польща-Україна 2021 – 2027” (далі – Програма) за пріоритетом „Довкілля” тривала реалізація 8 проєктів реципієнтами яких є: Тернопільська міська рада (реєстраційна картка від 07.05.2026 № 5647-02, грантове фінансування – 890 тис. євро,) ГУ ДСНС у Тернопільській області (реєстраційна картка від 09.09.2024 № 5652 грантове фінансування – 198 тис. євро; реєстраційна картка від 24.02.2025 № 5872 грантове фінансування – 1,2 млн євро; реєстраційна картка від 24.02.2025 № 5871 грантове фінансування – 1,2 млн євро), Теребовлянська міська рада (реєстраційна картка від 10.04.2026 № 5761-01, грантове фінансування – 1,03 млн євро), комунальне підприємство „Заліщицький Водоканал” (реєстраційна картка від 12.11.2024 № 5725, грантове фінансування – 1,05 млн євро), Комунальне підприємство „Тернопільводоканал” (реєстраційна картка від 28.02.2025 № 5879, грантове фінансування – 480,1 тис. євро) та Національний заповідник „Замки Тернопілля” (реєстраційна картка від 02.04.2025 № 5946, грантове фінансування-431,5 тис. євро).

Крім того, Лановецькою міською радою спільно з містомпартнером Лінген (Німеччина) протягом 2025 року здійснювалась реалізація проєкту „Чиста вода для мешканців міста Ланівці” в межах програми „Сталий розвиток громади через партнерські проєкти (Накора)” на суму 127 тис. євро (реєстраційна картка від 18.12.2025 № 6008-01).

У листопаді 2025 року в рамках Програми Interreg (Interreg VI-C) URBACT IV розпочалась реалізація проєкту „Трансфер-мережа „Міське озеро”, реципієнтом якого є Тернопільська міська рада з грантовим фінансуванням у сумі 52,2 тис. євро.

ВИСНОВКИ

Аналіз матеріалів, які відображають стан навколишнього природного середовища показує, що впродовж 2025 року в Тернопільській області намітилися позитивні тенденції до покращення екологічної ситуації та стану екологічної безпеки. Однак для забезпечення їх розвитку у подальшому необхідно вирішити ряд екологічних проблем, зокрема:

1. Щороку до поверхневих водойм області потрапляє близько 2,0 млн м³ забруднених зворотних вод. Основними забруднювачами водних об'єктів є підприємства житлово-комунального господарства, через каналізаційні мережі яких скидається близько 80% забруднених зворотних вод. Головною причиною цього є значна зношеність каналізаційних мереж, насосних станцій, очисних споруд, припинення експлуатації обладнання у зв'язку з високою енергоємністю. Відсутність очистки зворотних вод гальмує розвиток населених пунктів, зокрема житлового будівництва.

Загальна кількість каналізаційних очисних споруд комунальної форми власності в області складає 29 одиниць, з них: працюють ефективно та забезпечують очистку зворотних вод до нормативних показників – 7 (24%), працюють неефективно – 11 (38%), недіючі – 9 (31%), відсутні – 2 (7%).

В режимі повної біологічної очистки працюють очисні споруди КП „Тернопільводоканал” та КП „Чортківське виробниче управління водопровідно-каналізаційного господарства”. Більшість підприємств комунальної сфери відводять недостатньо-очищені стоки, а стоки таких міст, як Зборів, Монастириська, Терехів, Підгайці, Шумськ та частина стоків міст Заліщики, Бучач, Бережани відводяться без очистки.

Для вирішення проблеми потрібно забезпечити фінансування робіт з реконструкції та будівництва каналізаційних мереж та каналізаційних очисних споруд шляхом залучення грантових та кредитних коштів з різними умовами співфінансування.

2. Протягом останніх років в області щорічно утворюється близько 900 тис. м³ (200 тис. тонн) побутових відходів, близько 26,18 млн м³ таких відходів (6,45 млн тонн) на даний час захоронено на сміттєзвалищах. Рівень охоплення населення області послугою управління побутовими відходами становить 70 %. Кількість населених пунктів, де впроваджено роздільне збирання побутових відходів – 276 (26 %).

В області недостатньо розвинута система сортування побутових відходів, виокремлення з них ресурсоцінних компонентів та практично не здійснюється рециклінг вторинної сировини. На сьогодні лише близько третини зібраних у населених пунктах побутових відходів області піддаються сортуванню та повторному використанню, решта – потрапляють на звалища, більшість з яких експлуатуються з порушенням екологічних та санітарно-епідемічних вимог.

Проблему надмірного полігонного захоронення побутових відходів на території області може вирішити лише будівництво сміттєпереробних заводів. Спорудження таких підприємств за кластерним принципом передбачено

проектом Регіонального плану управління відходами у Тернопільській області до 2035 року.

Привабливою для міжнародних інвестицій є сфера відновлення відходів та отримання з них нової сировини чи виробів, тепла чи електроенергії, компосту чи органічних добрив тощо.

3. Станом на 10.01.2025 завдання щодо інвентаризації земельних ділянок державного лісового фонду, які перебувають у постійному користуванні Державного підприємства „Ліси України”, виконано на 99, %, що становить 144,4 тис. га із 145,9 тис. га.

Серед лісів комунальної форми власності, що перебувають у землях запасу, сільськими, селищними, міськими радами проінвентаризовано 34,36 % земельних ділянок лісового фонду та зареєстровано речові права на них, що становить 4,609 га з 18, 4 тис. га.

Програмою охорони навколишнього природного середовища в області на 2021-2027 роки, затвердженою рішенням Тернопільської обласної ради від 03 лютого 2021 року № 58, передбачено заходи з розроблення комунальними лісгосподарськими підприємствами та територіальними громадами землевпорядної документації для передачі в постійне користування зазначених лісів. Крім цього, у 2022 році видано розпорядження начальника Тернопільської обласної військової адміністрації від 01 серпня 2022 року № 489/01.02-01 „Про збереження в області біологічного та ландшафтного різноманіття”, пунктом 1.1 якого органи місцевого самоврядування зобов'язано забезпечити інвентаризацію земельних ділянок комунальної форми власності, на яких розміщені лісові насадження, водні об'єкти, території та об'єкти природно-заповідного фонду та передачу їх у користування державним і комунальним підприємствам та організаціям для збереження та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, ведення лісового та водного господарства.

4. Показник лісистості області становить 14,6 %, що нижче за науково обґрунтований показник для регіону (20 %) та середній для України (16 %).

З метою виконання Програми Президента України „Зелена країна” господарства в області у 2025 році створені нові ліси на площі 16,1 га, що передано в постійне користування державному спеціалізованому підприємству „Ліси України”.

Реалізація поставлених завдань щодо збільшення площі лісів в області суттєво залежить від конструктивної позиції сільських, селищних, міських рад, які згідно з вимогами Земельного кодексу України є розпорядниками земель комунальної власності і приймають рішення щодо відведення таких земель для ведення лісового господарства, у тому числі створення нових лісів. Сільськими, селищними, міськими радами виділяються земельні ділянки комунальної форми власності в недостатній кількості для створення нових лісів на території області. Внаслідок цього нормативного показника лісистості області - 20 % від загальної площі області або 276 тис. гектарів, визначеного наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України 22 липня 2021 року № 494 „Про затвердження показників регіональних

нормативів оптимально лісистості території і мінімально необхідної захисної лісистості агроландшафтів України”, не досягнуто. Необхідно продовжити роз’яснювальну роботу серед органів місцевого самоврядування з приводу необхідності збільшення лісистості області та виділення для лісорозведення нових земельних ділянок деградованих та малопродуктивних земель.

5. Для Тернопільської області визначено індикативний показник збільшення площі природно-заповідного фонду до 15 % від площі області. Для досягнення наведеного показника площу природно-заповідного фонду необхідно додатково розширити на 61,8 тис. гектарів. Станом на 01.01.2025 площу природно-заповідного фонду в області доведено до 123,84 тис. гектарів. Природно-заповідний фонд області має у своєму складі 656 одиниць територій та об’єктів. Питома вага площі природно-заповідного фонду у площі Тернопільської області складає 8,95%.

Реалізація поставлених завдань суттєво залежить від конструктивної позиції органів лісового та мисливського господарства у зв’язку з тим, що утворення нових об’єктів природно-заповідного фонду можливе, в основному, за рахунок лісових площ, а також сільських, селищних, міських рад, які згідно з вимогами статей 51-53 Закону України „Про природно-заповідний фонд України”, статей 26, 43 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні” погоджують організацію територій та об’єктів природно-заповідного фонду. Загалом органами управління лісового та мисливського господарства і державними лісгосподарськими підприємствами, органами місцевого самоврядування у 2009-2024 роках відмовлено в організації 64 нових територій та об’єктів природно-заповідного фонду та розширенні існуючих загальною площею 61,65 тис. гектарів.

Необхідно продовжити роботу стосовно збільшення площі природно-заповідного фонду в області до встановлених індикативних показників згідно із затвердженими планами створення та розширення територій та об’єктів природно-заповідного фонду

6. В області не встановлені межі у натурі (на місцевості) близько 85,1 % територій та об’єктів природно-заповідного фонду загальною площею 115,794 тис. гектарів. Відсутність в Державному земельному кадастрі інформації про обмеження у використанні земель природно-заповідного фонду не дозволяє територіальним громадам ефективно розпоряджатися землями, що призводить до пошкодження або знищення цінних раритетних комплексів та об’єктів, що охороняються у межах заповідних територій та об’єктів.

У цілому в області шляхом розроблення проєктів землеустрою з організації та встановлення меж територій та об’єктів природно-заповідного фонду, встановлено межі для 166 територій та об’єктів природно-заповідного фонду загальною площею 20,306 тис. гектара (становить 14,9 % від їх загальної площі)

Для виконання робіт необхідне залучення коштів з Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

7. На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 № 827 „Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі атмосферного повітря” розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 10.05.2022 №278/01.02-01 затверджено Програму державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря зони „Тернопільська” на 2022-2025 роки.

Відповідно до загальної кількості населення в зоні „Тернопільська”, яка становить 1038,7 тис. осіб, та відповідно до наказу Міністерства внутрішніх справ України від 21.04.2021 № 300 „Про затвердження Порядку розміщення пунктів спостережень за забрудненням атмосферного повітря в зонах та агломераціях” у зоні „Тернопільська” Програмою передбачається встановити 4 стаціонарних пункти спостережень у містах Бережани, Кременець, Тернопіль, Чортків.

Для якісного оцінювання стану атмосферного повітря в області необхідно провести попередні лабораторні скринінгові дослідження стосовно визначення конкретного місця встановлення стаціонарних постів спостережень за якістю атмосферного повітря на запроєктованих ділянках відповідно до наказу Міністерства внутрішніх справ України від 21.04.2021 № 300, орієнтовною вартістю 500 тис. гривень. Вартість встановлення чотирьох стаціонарних пунктів буде становити орієнтовно 50 млн. гривень в залежності від технічного завдання, укомплектування та виробника обладнання. Водночас збір даних потребує встановлення сучаснішого комп’ютерного обладнання на орієнтовну суму 40 тис. гривень. Також слід врахувати, що вартість обслуговування (калібрування) всіх пунктів спостереження буде складати орієнтовно 2 млн. гривень/рік. Ураховуючи необхідність відводу земельних ділянок/оренди, технічних умов на приєднання до електромережі, інтернету, відео-фіксації, охорони, орієнтовні витрати становитимуть 150 тис. гривень/рік.

Для виконання робіт необхідне виділення коштів з Державного бюджету України та місцевих бюджетів.